68 DURUMKAPAKSIRTLI 12/8/09 1:46 PM Page 1

Durum • Aralık 2009 • SAYI: 68

DIŞ TİCARETTE

Durum

ARALIK 2009

TÜRKİYE DIŞ TİCARET DERNEĞİ

TURKTRADE®

FOREIGN TRADE ASSOCIATION OF TURKEY

Kürşad Tüzmen ile bir Söyleşi

Tuncel Gülsoy
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi

M. Rifat Hisarcıklıoğlu
TOBB Başkanı
İyileşme kolay olmayacak

Arzuhan Doğan Yalçındağ
TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı
Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye Ekonomisi

Prof. Dr. Halûk Kabaalioğlu
İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı
2009 İlerleme Raporu Işığında Türkiye-AB İlişkilerine Bakış

Armağan Vurdu
Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürü
Kriz Bağlamında Ekonomik ve Ticari Gelişmeler

C. Tanıl Küçük
İSO Yönetim Kurulu Başkanı
Hızlı Toparlanma ve Krizden Çıkış İçin İyi Planlanmış Politikalara İhtiyaç Var

Dr. Murat Yalçıntaş
İTO Yönetim Kurulu Başkanı
Küresel Kriz Şoku Ertesinde Genel Ekonomik Görünüm

Prof. Dr. Kerem Alkin
İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi
2010 Büyümesi İçin Türkiye'nin Dış Politika Stratejisi Gerekli İpucunu Veriyor

Doç. Dr. Metin Ercan
Boğaziçi Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi
Kriz Sonrası Ekonomik ve Mali Sistem

Can Baydarol
Herman Van Rompuy İçin Büyük, AB İçin Küçük Bir Adım!

Murat Siyahi
Hedef Dış Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi
Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Krizden Sonra Kaldığı Yerden Devam Ediyor

Fırtına sonrası

KAPAKLAR ICIN 12/7/09 4:13 PM Page 1

yaşar dış ticaret a.ş.

Güçlü uluslararası iş ortakları,
özgün hammadde portföyü ve
yurt çapında stoktan teslim olanaklarıyla;
yurtiçinde yem ve plastik sanayilerimizin,
yurtdışında gıda distribütörlerinin
hizmetindedir.

ADM Grain

BOREALIS
SHAPING the FUTURE with PLASTICS

Gazi Osman Paşa Bulvarı No. 10/1 Batı İşhanı Kat. 3-4-5 / 35210 / İZMİR
Tel.: +90 232 489 01 21 - Fax: +90 232 446 00 94
web: www.yasardis.com.tr - e-mail: info@yasardis.com.tr

Yaşar

Kesintisiz bağlantınız, emin ellerde!
Artık kesintiler sizi etkilemesin, işleriniz tıkır tıkır işlesin.
İşte Türk Telekom'dan Disaster Recovery TT (DRTT) hizmeti! Depremden sel baskınına, yangından fırtınaya, aklınıza gelen en kötü durumda bile bağlantınız kesilmez, iş sürekliliğiniz devam eder.
Sadece Türk Telekom VPN hizmetinde bulunan DRTT, kesinti anında devreye girer ve siz hissetmeden bilgi akışınızı devam ettirir.
DRTT ile işleriniz aksamasın, zamanınız da, paranız da kaybolmasın!
TÜRK TELEKOM
444 3 444 | TURKTELEKOM.COM.TR

00-SULEYMAN-SERDAR 12/7/09 4:21 PM Page 1

Durum'dan

Dr. Süleyman Gedik
TURKTRADE Genel Sekreteri

Bir yerlere gidip gitmediği bilinmez ama tarihin sarhoş misali sendeleyerek ilerlediği dönemlerde herhalde en uygun olanı internet gazetesi yayınlamak. Gazeteler dağıtılamadan eskimiş haberler içerir hale geliyor. Güncel iktisadi ve siyasi olaylara ışık tutmaya çalışan aylık ya da üç aylık dergilerin işi daha da zor. Daha dizgiye girerken güncelleme sorunu da başlamış oluyor. Umarım Dubai'nin borç ertelemesi ile dünya piyasalarında görülen dalgalanma, "Fırtına Sonrası"nı tehlikeye düşürmez.

Dünya ekonomisi, eğer yeni bir şok ile karşılaşmazsa 2010 yılından itibaren zaman alacağa benzeyen bir toparlanma sürecinden geçecek. Bu iyi haber. Bir de kötü haber var görünürde: Toparlanma sürecinin tüketim talebindeki artışa indeksli olması ve işsizleri, özellikle de genç işsizleri üretim sürecine dâhil etmede çıkarabileceği sınırlı performans. Bunlardan birincisi, her şeyi tüketirken doğayı da tüketen büyümenin bu seçkin enerjisinden fütursuzca yararlanılabilecek sınırların çoktan aşıldığı bir dünyada yaşadığımız gerçeğini görmeze geliyor. Tüketmeye yönelik mevcut alışkanlıklarımızın bir an önce değiştirilmesinin insanlığın bekası için hayati önem taşıdığını pek önemsemiyor. Herkesi refahta eşitleyecek bir büyüme ütopyasının yerini, tüketim, refah ve mutluluğun yeniden tanımlanmasına bırakması gerektiği sorgusunu kale bile almıyor.

"Durum" şu anda dizgi aşamasında, 4 gün sonra başlayacak Kopenhag İklim Zirvesi'nin sonuçları ise baskı sonrasında görülecek. Kim bilir, belki de Seattle'de olduğu gibi kolektif, tarihin bu dönemeç noktasında kendisini bir kez daha dışa vurur ve gelecek kuşaklar için yaşamın kapılarını aralar. Zengin ülkeler de bu vesile ile doğa ve iklimin gelinen noktasında hiçbir suçları olmayan ama bundan en büyük zararı gören yoksullara olan borçlarını ödeme imkânına kavuşurlar.

Gelecek kuşaklara yaşamın kapısını açmak, teknolojik aklın alabildiğine yağmaladığı doğayı koruyacak tedbirleri almakla da sınırlı değil. Yüksek Ortaçağın gezgin şarkıcıları misali yıllardır bazı kamu ve vakıf üniversitelerinin lisans ve lisansüstü programlarında ders verdiğimden hep gençlerle birlikte oldum. Kendilerine sunulan örtük reçete ölüme mahkûm bir hastaya uygulanan kimyasal tedavi benzeri bir şey gibi geldi bana. Al sana başarılı olmanın anahtarını: 1) Hızla değişen dünyada ilerde geçerli olacağını düşündüğün bir mesleği edineceksin; 2) Tabi ki bu yeterli değil, İngilizceyi de anadilin gibi bileceksin; 3) Ama bu da yetmez, ikinci bir dil, örneğin Rusça ya da İspanyolca öğrenmen iyi olur; 4) Bütün bunların yanı sıra, teknolojiyi kullanabiliyor olman, Microsoft Office programlarına bihakkın vakıf olman gerekir; 5) Tahmin edeceğin üzere üniversite mezunu olmak iş bulmanın garantisi olmuyor, ihtiyaten bir mastır programına katıl, gene de iş bulamıyor isen boş vakitlerini doktora programlarında değerlendirirsin; 6) Ve bütün bunlardan sonra yaratıcı tarafın hala ölmedi ise, bu dünyanın senden beklediği yaratıcılık formülünü nasıl çözeceğini de kendin bulursun. Ödülün ne mi olacak? Yunanistan'da yaşıyorsan 600 Euro kuşağının, İspanya'da yaşıyorsan 1.000 Euro kuşağının, Türkiye'de yaşıyorsan da 1.200 TL kuşağının etkin bir üyesi olacaksın. Tabi ki kriz aşıldıktan sonra. Anlaşılan o ki, kimimiz onlar gibi giyiniyor, kimimiz kalan saçlarına onlar gibi şekil veriyor, kimimiz de onların iletişim yeteneklerine öykünüyor olsa da, yaşamlarının bu en güzel döneminde gençlere önerilen işsizlik ve çaresizlik.

00-SULEYMAN-SERDAR 12/7/09 4:21 PM Page 2

Başkan'dan

Serdar Koçtürk
TURKTRADE Yönetim Kurulu Başkanı

Ülkemizde Ekim ayında yapılan son toplantısında IMF 2010 yılı için revize edilmiş büyüme ve dünya ticareti tahminlerini açıkladı. Bu tahminlere göre dünya ekonomisi 2010 yılında %3,1 büyüyecek. Dünya mal ve hizmet ticaretinde öngörülen büyüme oranı ise %2,5. Aynı çalışmada IMF 2009 yılsonu gerçekleşme tahminlerini de açıkladı: 2009 sonu itibariyle dünya ekonomileri bir önceki yıla göre %1,1 küçülecek; dünya mal ve hizmet ticaretindeki küçülme ise %11,9 ile iki haneli rakamlara ulaşacak.

2010 öngörülerini 2009 gerçekleşmeleri ile kıyasladığımızda fırtınanın atlatıldığını, ancak 2007 yılında yakalanan ivmenin çok gerisinde kalmakla birlikte bilhassa gelişmekte olan ülkelerin sürüklediği yeni bir büyüme trendinin başladığını söyleyebiliriz. Üzerinde durulması gereken bir başka öngörü de, 2010 yılı boyunca gelişmiş ülkelerde korkulan enflasyonist baskıların ertelenen talep nedeniyle ortaya çıkmayacağı ve tüketici fiyatlarındaki artış beklentisinin 2007 yılı gerçekleşmelerinin çok altında kalacağıdır. Bu çerçevede IMF'in bankalar arası faiz oranlarının 2010 yılı boyunca düşük seyir izleyeceği tahmini de tutarlıdır.

Ülkemizde Merkez Bankamız bu kriz sürecini başarıyla yönetmiştir. Enflasyon hedeflemesi yapan gelişmekte olan ülkelerle aramızdaki faiz farkları hızla aşağı çekilmiş; ülkemiz Ekim 2008 ile Ekim 2009 arasında %10 faiz indirimi ile açık ara rekortmen olmuştur. Ekim 2009 itibariyle politika faiz oranımız ile öngörülen 2010 enflasyon oranı arasındaki fark, bir başka deyişle reel politika faiz oranımız, Brezilya'nın onda biri seviyelerine inmiştir. Bu cesur ve kararlı adımlar ülkemizin hem özel sektörünün, hem de kamu fonlamasının maliyetlerini aşağı çekmiş, diğer taraftan da artan bütçe açığımıza rağmen, fonlamada sorun yaratmayacak dengeleri sağlamıştır.

Kriz döneminde bir başka önemli gelişme de finans kesimimizde hızla düşen faizlerin de yardımıyla karlılıkların ve sermaye yeterlik rasyolarının daha da iyileşmesidir. Finans kesimimiz bu sayede hem krizde artan sorunlu kredilerini yönetmekte, hem de reel sektörü fonlamakta önümüzdeki dönemde daha rahat olacaktır.

Küresel krizin en büyük hasarı merkezi yönetim bütçe gerçekleşmelerinde yaşanmıştır. 2009 yılında GSYİH'nın %6,6'sı olarak gerçekleşmesi beklenen bütçe açığımızın %3 olan Maastricht Kriterleri seviyesine inmesi için en iyimser tahminlere göre en az 5 yıl süre gerekecektir. 2001 krizi sonrası %11,5 olarak gerçekleşen bütçe açığımızı sadece beş yıl içerisinde yüzde bir seviyelerine çekmeye muvaffak olduğumuz dikkate alınırsa, büyük ihracat pazarlarımız olan gelişmiş ülkelerdeki büyüme sıkıntılarını dikkate alan Orta Vadeli Programın oldukça gerçekçi olduğunu düşünebiliriz.

Kriz sürecinde yaşanan bir başka gelişme de 2008 yılında rekor kıran dış ticaret açığımızdaki daralmadır. Bu daralmada yatırım malları ithalatındaki gerileme ile enerjideki tüketim kısılması ve fiyat düşmeleri ana nedenlerdir. Merkez Bankamız dış ticaret açığımızın daraltılmasına yönelik stratejilere ışık tutacak kapsamlı bir anket çalışması ile reel sektör oyuncularını ithalata yönlendiren faktörleri ortaya koymuştur. Derneğimiz bu çalışmada ortaya konan verileri irdeleyerek ve bunun kapsamını genişleterek ülkemizin yatırım ve sanayi stratejisinin yönlendirilmesinde üzerine düşen görevi yerine getirecektir.

68 DURUM ICIN 12/7/09 6:24 PM Page 1

içindekiler

Kapak Resmi:
John Constable,
Cloud Study, Hampstead (1821)

8 **AKP Başkan Yardımcısı ve Devlet Eski Bakanı Kürşad Tüzmen İle Bir Söyleşi**

22 **M. Rifat Hisarcıklıoğlu**
TOBB Başkanı
İyileşme Kolay Olmayacak

28 **Arzuhan Doğan Yalçındağ**
TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı
Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye Ekonomisi

32 **Prof. Dr. Halûk Kabaalioğlu**
İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı
2009 İlerleme Raporu Işığında Türkiye-AB İlişkilerine Bakış

38 **Armağan Vurdu**
Dış Ticaret Müsteşarlığı
Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürü
Kriz Bağlamında Ekonomik ve Ticari Gelişmeler

44 **C. Tanıl Küçük**
İSO Yönetim Kurulu Başkanı
Hızlı Toparlanma ve
Krizden Çıkış İçin İyi Planlanmış Politikalara İhtiyaç Var

48 **Dr. Murat Yalçıntaş**
İTO Yönetim Kurulu Başkanı
Küresel Kriz Şoku Ertesinde
Genel Ekonomik Görünüm

54 **Prof. Dr. Kerem Alkin**
İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi
2010 Büyümesi İçin Türkiye'nin Dış Politika Stratejisi Gerekli İpucunu Veriyor

32

38

DIŞ TİCARETTE DURUM
Türkiye Dış Ticaret Derneği, Aralık 2009 Sayı: 68
Sahibi: Türkiye Dış Ticaret Derneği adına Yönetim Kurulu Başkanı Serdar KOÇTÜRK
Editör: Dr. Süleyman GEDİK
Danışma Kurulu: Michel AKAVI – Turhan ALPAN – Hikmet ALTAN - Hakan ATEŞ - Vedat AYDIN - Hakan BULGURLU - Hayrettin ÇAYCI – Turan ERDOĞAN - Murat SİYAHİ - Orhan SÖZEN
TURKTRADE Yönetim Yeri: Yzb. Kaya Aldoğan Sokak, Genç Apt., No:11 D.8
34394 Zincirlikuyu- İSTANBUL Tel. 0.212 272 69 81-91 Faks: 0.212 275 51 36
www.turktrade.org.tr e-mail: infoturk@turktrade.org.tr

68 DURUM ICIN 12/7/09 6:25 PM Page 2

içindekiler

Doç. Dr. Metin Ercan — 67
Boğaziçi Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi
Kriz Sonrası Ekonomik ve Mali Sistem

Can Baydarol — 72
Herman Van Rompuy İçin Büyük, AB İçin Küçük Bir Adım!

Murat Siyahi — 76
Hedef Dış Ticaret A.Ş Yönetim Kurulu Başkanı
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi
Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Krizden Sonra Kaldığı Yerden Devam Ediyor

Aydın Sezer — 80
Küresel Krizin Türkiye'ye Sağladığı Faydalar

Hayrullah Doğan — 86
DT Denetim Turkey – Partner
TURKTRADE Denetim Kurulu Üyesi
Tünelin Ucu Göründü Mü?

İzzet Fehmi Güneş — 90
Kriz Sonrası İnsan Kaynakları Stratejisi

Yrd. Doç. Dr. Kahraman Arslan — 96
İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi
İslam Ülkeleri İle İşbirliğinin Artan Önemi

Avukat Taylan Erimer — 104
TURKTRADE Hukuk Danışmanı
İthalatta Dava Açma Süreleri Hakkında Farklı Yorumlar

İbrahim Vurgun Kavlak — 108
Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Genel Koordinatörü
Alper Eliçin
BCD Eğitim ve Danışmanlık Ltd. Genel Müdürü
Sığınmacılar, Mülteciler ve Türkiye

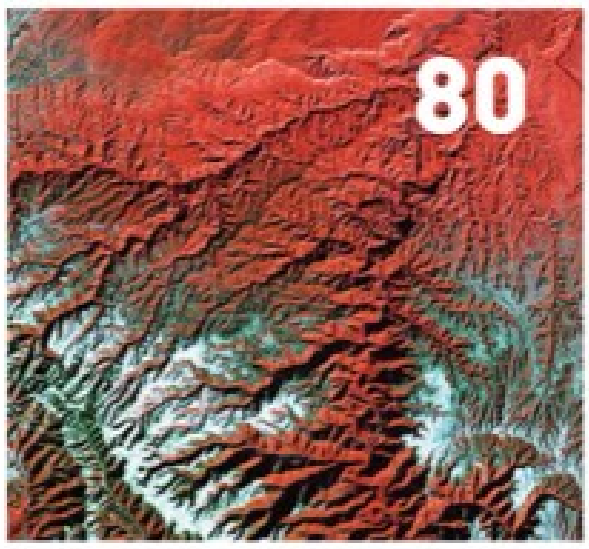

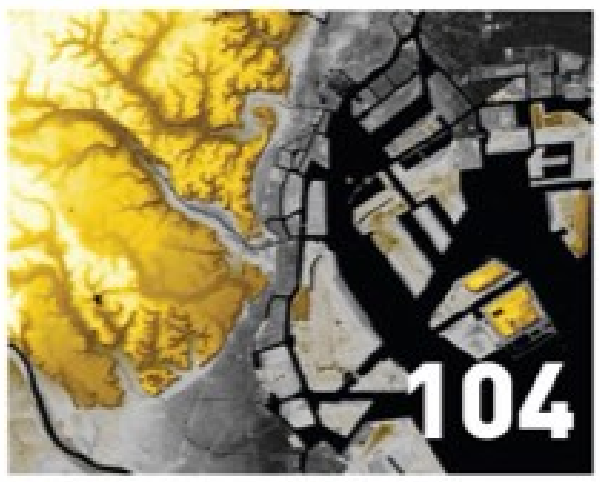

Kapak Tasarımı ve İllüstrasyonlar: Mert GÜRELİ
Tasarım: Kayra Su ÖZYÖN
Baskı: Uniform Basım ve Turizm Ltd. Şti. : 0212 429 10 00 Faks: 0212 629 06 00

- Bu dergide yer alan imzalı yazılar, yazarların kişisel görüşleri olup Türkiye Dış Ticaret Derneği'ni bağlamaz.
- Bu dergide yayınlanan yazılar "TURKTRADE'in Dış Ticarette Durum Dergisi'nden alınmıştır" ibaresi konulmak şartıyla izinsiz olarak yayınlanabilir.
- Okuyucu mektupları ad, soyad ve açık adres belirterek ve daktilo edilmiş olarak iletilmelidir.
- Dış Ticarette Durum, Türkiye Dış Ticaret Derneği (TURKTRADE) tarafından üç ayda bir yayımlanır.

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:22 PM Page 1

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 5:39 PM Page 2

AKP Başkan Yardımcısı ve Devlet Eski Bakanı

Kürşad Tüzmen İle Bir Söyleşi

Tunçel Gülsoy
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi

Sayın Tüzmen, bu söyleşi için Durum Dergisine ayırdığınız zamana içten teşekkür ederek ilk soruma geçeyim. Size göre Türkiye'mizin, diğer ülkelerle olan ilişkilerinde ekonomik ve siyasi açılardan mukayeseli avantajları nelerdir, bu avantajlarımızı nasıl somut neticelere döndürebiliriz?

Ülkemiz son yıllarda çok hızlı bir dönüşüm yaşamıştır. Kentleşme, sanayileşme, kalkınma, teknolojik sofistikasyon, küresel ekonomiye entegrasyon bu dönüşüm sürecinin aktif dinamikleridir. Bugün Türkiye, dünya ticaretinden yüzde 1'in üzerinde pay alan, 22'nci büyük ihracatçı ülke, Güney Kore'den sonra dünyanın 15. büyük ekonomisidir. Türkiye artık bölgesinde her açıdan etkin ve belirleyici bir aktördür.

Bu gelişim sürecinde yürüttüğümüz ekonomi diplomasisi çok etkin olmuştur. Yıllardır sürdürülen ekonomi diplomasisi, bugünün genel dış politik açılımlarının bir anlamda zeminini de hazırlamıştır. Bölgede artık, ekonomik ve ticari yapılanmanın önderliği bizdedir. Gerek Komşu ve Çevre Ülkeler Stratejisi gerekse "Üç Deniz Projesi"yle, Karadeniz, Akdeniz ve Hazar Denizi havzalarını kapsayan devasa bir serbest ticaret ve ekonomik işbirliği hedefine doğru yürüyoruz.

Türkiye'nin bu açıdan en önemli avantajı jeoekonomik konumudur. Gerek tarımsal, gerek sınaî altyapı ve potansiyeli, gerek ulaşım hatlarında kilit konumu, gerekse de enerji coğrafyasında transit merkezi olma özelliği ülkemiz açısından topyekûn güç çarpanlarıdır. En önemli avantajlarımızın coğrafyadan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Coğrafya da ulusumuzun yazgısını çizmektedir. Batı-doğu, kuzey-güney ticaret yolları üzerindeki konum yüzyıllar boyunca nasıl Anadolu coğrafyasını beslediyse, hidrokarbon boru hatları güzergâhları ülkemiz için önemi giderek artan bir yeni değer ifade etmektedir.

Kaderimizi biçimlendiren bu coğrafyaya 1000 yılı aşkın bir süre önce geldik, yurt tuttuk. Yarım asır da bu coğrafya ve çevresine hükmettik. Çok çeşitli dinsel ve etno-kültürel unsurları bir çatı altında topladık. Aynı aşı, aynı sevinçleri, aynı üzüntüleri paylaştık. Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya, Kafkasya'dan Balkanlara kadar bir coğrafya ile içli, dışlı hale geldik. Tarih, kültür, dil ve din bağlarımız bütün bu topluluklarla ortaya çıktı, güçlendi, çeşitlendi. Artık bir kader birliğine dönüştü. Diğer bir deyişle, tarihsel-kültürel coğrafyadaki mevcut konumumuz da aslında hazine değerindedir.

Genel olarak baktığımızda, günümüz dünyasında "üstünlük ve güç 'akışlara' hâkimiyetten geçer". Mal ve hizmet akışı, bilgi ve enformasyon akışı, enerji akışı ve tabii ki sermaye akışı. Bunlardan en önemlisi de sermaye akışıdır. Uluslararası ekonomiden gerçek küresel – yani uluslar üstü – ekonomiye geçiş sermayenin kümülâsyonu ve hareket serbestliği kazanmasıyla oluşmuştur. Bugün de bu "global sermaye" dünya ekonomisine yön vermektedir. Son yıllara küresel sermayenin rant kavgası damgasını vurmuştur. Temel sorun, bazı ellerde birikmiş olan sermayeye yeni kazanç imkânları aranırken, birçok ekonominin sermaye birikiminden yoksun olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, yoksullar parayı çekmek için daha çok borçlanmak ve faiz ödemek zorunda kalıyorlar. Türkiye'nin de temel ikilemi budur. Tek çare para kazanmaktır. Türkiye için tek çıkış,

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:23 PM Page 3

TURKTRADE Yönetim Kurulu'nun Kürşad Tüzmen'e "Türkiye İhracatına Bulunmuş Olduğu Katkılardan Dolayı" sunduğu plaket vesilesiyle 18.6.2009 tarihinde yapılan toplantıdan

uluslararası piyasalara mal ve hizmet satmasıdır. Bunun dışındaki öneri ve telkinler "ekonomik akıl"a aykırıdır. Somut neticelere Türkiye ancak ihracat ile ulaşır.

Uluslararası ekonomik ve ticari ilişkilerin yoğunlaşması uluslararası işbirliğini gerektirir. Mal, hizmet, sermaye, işgücü ve bilginin global akışı, üretim, işleme, pazarlama, lojistik gibi alanlarda işbirliğini beraberinde getirmiştir. Ekonomik alanda yaşanan işbirliği giderek daha sofistike ve karmaşık bir yapıya dönüşmektedir; mal ve hizmet piyasaları arasında küresel bir etkileşim doğmaktadır, şirketler uluslar üstü bir yapıya bürünmektedir, sermaye akımları ulusların kaderini belirlemektedir. Sermaye temerküzünü hızlandırmak bizim için ticaretle mümkün.

Bu anlamda ilk akla gelen strateji – ve başarıyla da uyguladığımız strateji – pazar ve ortakların sayısını arttırmak, çeşitlendirmek ve kümülatif büyüme yakalamaktır. 2000 yılında uygulamaya konulan, tabiatı itibariyle "bürokratik" bir açılım olarak başlattığımız daha sonra hükümet planı haline gelen "Komşu-Çevre Ülkeler Stratejisi"nin ana amacı da budur. Komşularla benzeşiyoruz, bağlarımız var, ticareti arttıralım. Kazanalım, birlikte kazanalım, böylece ekonomik anlamda karşılıklı bağımlığımızı güçlendirelim, siyasi yumuşamanın zemini hazırlayalım. Türkiye'nin periferisinde "Ortak Refah Alanı" için bir vizyon ortaya çıkarılırsa, ortak güvenlik, ortak işbirliği ve dayanışmanın da kapıları açılacaktır. Baktığımız zaman, ticari, ekonomik boyutunun yanında, ülkemizin bekasına hizmet eden, siyasi anlamda yeni bir iklim yaratan bir teşebbüsten bahsedebiliriz. 2000 ve 2009 yıllarını komşu-çevre ülkelerle siyasi ve ekonomik ilişkiler bakımından bir karşılaştırın; ne denli mesafe alındığını gözlemleyeceksiniz. Tabii ki özellikle 2002'den sonra Sayın Başbakanımızın konuyu sahiplenmesi de önemli ivme kazanarak bugünlere gelmiştir.

Türkiye hızla gelişiyor. Türkiye artık kabuğunu kırmıştır. Sadece kantitatif bir gelişme göstermeyip kalitatif bir ilerleme de sözkonusudur. Ülkemiz çağdaş, kentsel endüstriyel bir yapıya bürünmektedir. Geleneksel ekonomik yapılar değişmekte, özellikle endüstriyel yapı bağlamında "inovasyon" ekonomisine geçiş gözlemlenmektedir. Biliyorsunuz ki, Ar-Ge harcamalarını artırmak ve daha etkin hale getirmek önceliğimizdir. Ar-Ge'yi, bir inovatif konsepte dönüştürmemiz lazım. Inovasyon konseptinin ana unsuru burada ekonomik faaliyet, ticari başarıdır. Diğer bir deyişle, Türkiye'de reel ekonominin şartlarına da baktığımızda, Ar-Ge bizim için uluslar arası reka-

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:23 PM Page 4

bet ortamında bir güç çarpanı haline getirilmelidir. Kuşkusuz, Ar-Ge ve inovasyon önümüzdeki 20 yılda Türkiye'nin evrimi açısından çok kritik bir öneme sahip olacaktır. Bu konuları değerlendirirken üç ana unsurdan bahsedebiliriz: Birincisi, kamusal sanayi politikalarının dizaynı, ikincisi kamu-özel sektör-üniversite üçlüsünün içsel gelişim dinamikleri; üçüncüsü ise, bu üç tarafın biraraya gelmesini sağlayacak yeni yapılar, kurumlar ve şebekelerin gelişimidir.

Kişisel kanaatime göre teknoparklarımız bu açıdan çok önemli bir fonksiyona sahipler. Teknopark konsepti günden güne önem kazanan, kamu otoritelerinin aktif destek sağladığı bir kurumsal yapı. Açıkçası son yasal düzenlemelerle bir model olarak ağırlığı artık pekiştirilmiştir. Bu bağlamda teknoparkların da en önemli işlevi "akademik bilgi ve teknoloji transferi" sağlamaktır. Bu bilgi nereye gidiyor? İşletmelere, girişimcilere sermayedarlara. Biliyoruz ki, teknoparkların kurumsal merkezini kurucu şirket oluşturuyor. Bahsettiğimiz teknoloji transferi işlevini de bu şirket üstleniyor. İnovasyon sürecinin ilk etabını bu şekilde hayata geçiriyoruz. Fakat inovasyon süreci sadece bilimsel bilgi birikimi, teknoloji geliştirme ile ilgili değil. Ticari başarı da lazım. İşte meselenin bu yönü üzerinde biraz durmak gerekiyor. Fikirle finansı buluşturmamız lazım. Yenilik için sermaye gerek, sermayeye yenilik gerek. Özkaynaklarla, nakit akışı ile finansman zor bir mesele. İnovasyona yönelik finansal enstrümanlar üzerinde çalışmazsak önemli bir unsuru gözardı etmiş olacağız. "Risk sermayesi" burada ana araç. Piyasaya yeni giren, çoğunlukla riski yüksek, inovatif bir fikri ticari başarıya dönüştürmek isteyen firmalar kronik özkaynak sıkıntısıyla karşı karşıyadır. Gelirler son derece düşük, harcamalar yüksektir. Bu itibarla, teknoparklar, yatırımcıları firmalarla buluşturacak bir networking kabiliyetini geliştirmek zorunda olmalılar. Risk sermayesini daha da geliştirecek, Türkiye sanayisinin koşullarına uyarlanmasıyla oluşacak alternatif finansman enstrümanları Türkiye'de Ar-Ge ve inovasyon çalışmaları açısından büyük bir kazanç olacaktır.

Her niteliksel değişim bir zihinsel değişimle başlar. Küresel rekabet sürekli değişimi beraberinde getirir. Türkiye endüstriyel profilini temelden değiştirmiştir. Uluslararası sermaye yeni teknoloji, yüksek kar ikilisine pek meraklıdır. Yabancı, yerli yatırımcı fark etmez. Üretime yönelik doğrudan yatırımlar, özellikle orta-yüksek ve yüksek teknoloji alanındaki yatırımlar açısından, maliyet dışı farklı faktörlerin yatırım kararı almadaki ağırlığı artacaktır. Özgün tasarım kabiliyeti, teknik sofistikasyon, endüstriyel verimlilik düzeyi, nitelikli işgücü havuzu, firmaların kurumsal gelişmişlik düzeyi, teknik mevzuat çerçevesi, haberleşme-lojistik altyapısı gibi faktörler yarının yatırım kararlarında çok daha etkili olacaktır.

Türkiye hızla gelişiyor. Türkiye artık kabuğunu kırmıştır. Sadece kantitatif bir gelişme göstermeyip kalitatif bir ilerleme de sözkonusudur. Ülkemiz çağdaş, kentsel endüstriyel bir yapıya bürünmektedir. Geleneksel ekonomik yapılar değişmekte, özellikle endüstriyel yapı bağlamında "inovasyon" ekonomisine geçiş gözlemlenmektedir. Biliyorsunuz ki, Ar-Ge harcamalarını artırmak ve daha etkin hale getirmek önceliğimizdir.

Ürün çeşitlendirmesi alanında Türkiye ciddi atılımlara sahne olmuştur. Bu bakımdan izlenen politikaların başarısı ihracatın kompozisyonuna direkt yansımaktadır. Ülkemizde hafif sanayi odaklı başlayan gelişme süreci daha sonraları klasik ağır sanayi kollarının gelişimiyle zengin-

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:26 PM Page 5

leşmiş, ülkemiz ihracatında tekstil-konfeksiyon ve demir-çelik sektörlerinin egemenliği başlamıştır. Türkiye'de bu profil dünyadaki gelişmelere paralel olarak değişmiş, daha doğrusu değişmek zorunda kalmıştır. SITC tasnifine göre ihracatının yüzde 85'inin endüstriyel ürünlerden oluşan ülkemizde ekonomik ve sınai dönüşüm büyük hızla sürmekte ve ihracatın ürün kompozisyonunda sofistike teknoloji bazlı ürünlerin payı istikrarla artmaktadır.

Katma değeri arttırmak sadece teknolojiyle de ilgili değildir. Özellikle daha geleneksel sektörlerimizin sahip olduğu gelişim potansiyelini harekete geçirmek için ortaya koyduğumuz "Moda-Marka Desteği" ve "TURQUALITY" öğelerinden oluşan sistem birçok sektörde etkisini hissettirmeye başlamıştır. "10 yılda 10 dünya markası" vizyonuyla ortaya koyduğumuz bu destek sistematiğinin ilk uygulama alanı tekstil-konfeksiyon olmuştur. Özgün tasarım kabiliyetini desteklemek, moda yaratabilme kapasitesini geliştirmek ve uluslararası alanda, kalitenin ve güvenin bir ticari simgesini inşa etmek bakımından büyük bir başarıya imza atılmıştır. Kümelenme çalışmaları çerçevesinde kurulan "İstanbul Moda Akademisi" de hazır giyim ve konfeksiyon sektörü için bir açılım niteliğindedir.

Bahsettiğimiz bu ana eksenler üzerinden geliştirilecek ve çeşitlendirilecek politikalarla, Türkiye bölgesinde ve dünyada çok daha ağırlıklı bir aktöre dönüşecek, AB entegrasyon süreci açısından daha aktif – ve belirleyici – hale gelecek gücü bulacak, kendi çevresinde rol modeli, inisiyatif sahibi ve çekim merkezi haline gelecek, küresel rekabette daha da başarılı olacaktır.

Türkiye'nin son yıllarda dış ticarette yaptığı çok önemli bir açılım ve atılımı var. Dünyanın yeni ekonomik konjoköründe bunun başarıyla sürdürülmesi için size göre hem devlet hem de özel sektör tarafından neler yapılması gerekir? Özel sektörün yapması gereken yeni yatırımlar hangi alanlarda olmalıdır, Türkiye mukayeseli avantajını hangi konularda geliştirebilir? Devletin dış ticaretin geliştirmesi için ne gibi teşvikler vermesi gereklidir, teşvikler hangi konularda ve hangi bölgelerde olmalıdır?

Özel ve kamu sektörünün ne yapması gerektiğini cevaplandırmak, çeşitli kurum, kuruluş ve aktörlere topyekûn reçeteler vermek, işlerini öğretmeye kalkmaya götürür. Bakınız, bu ülkede son derece profesyonel, yetkin ve rekabetçi kadrolar, kurumlar, firmalar mevcut. Nitelikler açısından gerek kamu kesimi gerek özel kesim

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:26 PM Page 6

önemli bir yeterlilik düzeyinde. İşin ehli, profesyoneller işlerinin başındalar. Ama bir hususu vurgulamak lazım: amaçlar, politikalar, stratejiler, plan ve programlar ortaya konulurken hangi ilkeleri gözetmeliyiz? Hangi ruh haliyle hareket etmeliyiz?

Küresel rekabet üstü örtülü bir güç mücadelesidir. Aktörler çok sayıda ve çeşitli niteliktedir. Mücadelede üstünlük kazanmak donanımınıza ve hareketinize bağlıdır. Etkinlik, donanıma uygun hareket planı üretmek ve yürütmek, inisiyatif ve risk almak, psikolojik üstünlük elde etmek, proaktif ve daima hareket halinde olmak ile kazanılır. Siyasette ve ekonomide aynı mantık kurgusu geçerlidir. Bakınız, momentum çok önemli bir hususdur. Hareket hızlı ve kararlı olmazsa zaaflar ortaya çıkar. Zaaflar sonucu olumsuza çevirir. Türkiye'nin de olumsuz sonuçlara ihtiyacı yoktur. Türkiye'nin net, objektif başarılara ihtiyacı vardır.

Türkiye'nin potansiyel yatırım alanlarını saymaya başlasak herhalde derginize bir ilave çıkartmak zorunda kalırsınız. Bu denli karmaşık, gelişmiş ve çeşitlenmiş bir ekonomik ve endüstriyel yapıya sahip bir ülkede fırsatlar da çok sayıda ve çeşittedir. Ama özellikle bir alana dikkat çekmek istiyorum. Bu sadece yatırım politikaları açısından değil, ülkemizin uzun vadeli gelişimi ve kalkınması, yapısal dönüşümü açısından kritik önemdedir. Enerji konusu ülkemizde maalesef uzun yıllar geri planda kalmış ve tartışılmamış bir meseledir. Sanayileşme sürecine nispeten geç bir noktada dâhil oluşumuz, Türkiye'de geleneksel fosil yakıtlar bakımından önemli rezervlerinin olmayışı, bu alanda bir çağdaş bilgi ve teknoloji birikiminin ülkemizde halen en üst seviyelerde olmaması bunun nedenleri arasındadır. Hızlı sanayileşme süreci ve kentleşme bu eğilimleri tersine çevirmektedir. "enerji coğrafyası"ndaki temel politik değişimler ve ülkemizin bu yeni dengeler içerisinde ağırlık kazanan konumu diğer önemli faktörlerdir.

Güncel tartışmaların ana odağı ülkemizin enerji açısından yaşadığı dışa bağımlılıktır. Enerji alanındaki arayış, kaynağa göre niteliksel olduğu kadar tedarik ile de ilgilidir. Aslında yaşanılan dışa bağımlılık yanında bir de "hidrokarbon bağımlılığı" mevcuttur. Enerji konusunda dışa bağımlılık uzun vadede Türkiye açısından sürdürülebilir değildir. Ülkenin kalkınma dinamikleri, sanayileşme-kentleşme süreci, dış finansman ihtiyacı ve ödemeler dengesinin yapısı bunu ekonomik açıdan imkânsızlaştırmaktadır. Stratejik ve politik açıdan da sürdürülebilir değildir. Çünkü enerji tedarikinin ülkeler bakımından çeşitlendirilmesi opsiyonları, bizim coğrafyamızda mevcut stratejik ve siyasi dengeler-trendler ile uyumlu değildir.

Türkiye'nin potansiyel yatırım alanlarını saymaya başlasak herhalde derginize bir ilave çıkartmak zorunda kalırsınız. Bu denli karmaşık, gelişmiş ve çeşitlenmiş bir ekonomik ve endüstriyel yapıya sahip bir ülkede fırsatlar da çok sayıda ve çeşittedir. Ama özellikle bir alana dikkat çekmek istiyorum. Bu sadece yatırım politikaları açısından değil, ülkemizin uzun vadeli gelişimi ve kalkınması, yapısal dönüşümü açısından kritik önemdedir. Enerji konusu ülkemizde maalesef uzun yıllar geri planda kalmış ve tartışılmamış bir meseledir.

Bilhassa alternatif ve/veya yenilenebilir enerji kaynakları açısından önemli bir potansiyeli olan ülkemizin fosil yakıtlara bağımlılığı düşündürücüdür. Başta solar ve rüzgâr olmak üzere, Türkiye'de "fizibl" alternatif enerji yatırımları bugün bile ciddi bir opsiyondur. Geleneksel konuma gelmiş hidroelektrik tesisler bakımından bile dokunulmamış önemli bir potansiyel sözkonusudur. Ülkemizdeki yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli yaklaşık 200 milyon TEP (ton eşdeğer

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 6:40 PM Page 7

petrol) olarak tahmin edilmektedir. Ancak hidroelektrik potansiyelimizin %30'u, jeotermal potansiyelimizin %3'ü ve rüzgâr potansiyelimizin % 0,1'i değerlendirilmektedir. Hal böyle iken, hidrokarbonlar dışındaki seçenekleri hala marjinal olarak algılayan, meseleyi uzak duran yatırımcı çevrelerini anlamak mümkün değildir.

Uzun vadede Avrupa ülkelerinin elektrik ihtiyacının kayda değer kısmının güneş enerjisinden elde edilmesi beklenmektedir. Avrupa Birliği, 2010 yılı için toplam enerji tüketiminin %12'sini ve elektrik tüketiminin %22,1'ini yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlamayı hedeflemektedir. Bunun için 100 milyon m2 güneş enerjili su ısıtma sistemi, 1 milyon PV sistemi, 10.000 MW büyük rüzgâr çiftlikleri, 10.000 MWth biokütle ve 100 yerleşkede tamamen yenilenebilir enerjiye geçme hedeflerini koymuştur.

Özellikle güneş enerjisi alanında son yıllarda uluslararası arenada ortaya çıkan yatırım hareketlerini incelemekte fayda görüyorum. Almanya, ABD ve İspanya son yıllarda büyük bir atılım gerçekleştirdiler. Bu gelişme içerisinde önderliği özel sektör üstlenmiştir.

Türkiye bir güneş ülkesi. Ülkemiz, kendisine gelen bu enerjinin sadece yüz binde ikisinden yararlanmaktadır. Bütün bu bilgiler ışığında, kişisel kanaatime göre, ülkemizin bugüne dek pek de değerlendirilemeyen, az bulunan ölçekteki güneş enerjisi potansiyelinin ekonomimize kanalize edilmesi, uzun vadede ulusal önceliklerimiz ve ekonomik getirisi – geri dönüşü bakımından son derece dikkat çekici bir alandır.

Somut teşvik politikaları, özellikle dış ticaret alanına münhasır olarak, gündeme getirildiğinde her zaman iki tarafı da keskin bir kılıcı elimize aldığımızı unutmamalıyız. Biliyorsunuz, ihracat destekleri Uruguay Round Nihai Senedi çerçevesinde imzalanan ve ülkemizin de taraf olduğu Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması" uyarınca ihracata ayrımcı sübvansiyon verilmesinin yasaklanmış olması ve Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki Gümrük Birliği'nin kurulmasına ilişkin 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda belirtilen yükümlülüklerimiz çerçevesinde uygulanmaktadır. Ar-Ge, Çevre, Pazar Araştırması, Yurt Dışı Ofis-Mağaza, Fuar, Eğitim, İstihdam, Marka, Turquality, Patent ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri alanındaki faaliyetler ekonomik anlamda desteklenmektedir. Desteklerin kaynağı "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu"dur. Bu desteklerin miktar ve çeşit olarak büyümesi ve etkinleşmesi açısından önemli projeler gerçekleştirdik. Özellikle Turquality sistematiği çok ilerici, etkin ve özgün bir mekanizma. Ayrıca, Türk Eximbank son yıllarda gerek kaynak gerek programlar gerekse faiz politikası itibariyle ihracatçı-

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:28 PM Page 8

ya verdiği desteği arttırmış, çeşitlendirmiş ve etkinleştirmiştir.

İlgili çalışma arkadaşlarımızın ve yetkililerin ihracat destek sistematiğinin daha güçlenmesi için yoğun çalışmalar içerisinde olduğunu biliyorum. Her şeyden önce, takip ve etkinlik ölçümü açısından desteklere dair bilgi-işlem altyapısının önemli çalışmalara sahne olduğu biliniyor. Diğer taraftan, destek araçlarının yenilenmesi, revize edilmesi ve gelişmesi alanında da çabalar var. Ülkemizin inovasyon ekonomisine geçişini daha da hızlandırmak ve Ar-Ge desteklerinin ekonomik etkinliğini arttırmak açısından projeler sonrasında ortaya çıkan ürünlerin ve süreçlerin ölçek ekonomisine uygun biçimde ticarileştirilmesine yardımcı olmak ve uluslararası pazarlarda rekabet gücünün artmasına katkı sağlamak amacıyla, yapılması gerekli üretim ve satışa yönelik hazırlık çalışmalarının ayrı bir destek programı dâhilinde değerlendirilmesine yönelik çalışmalara özel bir önem atfediyorum.

Bölgesel teşvikler apayrı bir iş. Ama coğrafi bir yaklaşımı „kümelenme" konusunda yaptığımız çalışmalar çerçevesinde yakaladık. Kümelenmeden şunu anlamalıyız; aynı bölgede ve aynı iş kolunda, aynı değer zincirinde faaliyet gösteren, birbiriyle işbirliğinde bulunan ve aynı zamanda birbirine rakip olan, aralarında ticari ilişki bulunan işletmelerin ve onları destekleyici kurumların ki bu kurumlar arasında üniversiteler, kamu kuruluşları, araştırma kuruluşları, mesleki dernekler, teknoloji ve yenilikçilik merkezleri, bankalar, sigorta şirketleri ve lojistik firmalarını sayabiliriz, bir araya geldikleri bir örgütlenme modelidir.

"Ulusal Kümelenme Politikası Geliştirme Projesi" Mart 2007'de başlatmıştık. Mart 2009'da proje tamamlanmıştır. Baktığımız zaman, daha gelişmiş, daha esnek ve daha rekabetçi bir inovasyon ekonomisine geçiş sürecine, Dış Ticaret Müsteşarlığı da dâhil olmak üzere, 16 ana paydaş kurum ve kuruluş çok önemli bir katkı sağlamış bulunmaktadır.

Bir temel stratejinin ve bununla bağlantılı politikalar setinin oluşturulması, bölgesel ve sektörel kalkınma politikaları, Ar-Ge ve inovasyon, KOBİ destek politika ve mekanizmaları gibi diğer geleneksel politika alanları ile örtüşen unsurlara sahip olacağından, Projeyle oluşturan bu yol haritasının uygulanması açısından, ilgili tüm tarafların ortak bir zihinsel duruş sergileyerek etkin, olumlu ve katılımcı bir anlayışı benimsemesi kritik öneme sahiptir. Kümelenme projesiyle bu alanda çok önemli bir adım atılmış, bir zihinsel pencere açılmıştır. İkinci bir projeyle ilgili de çalışmalar yürütülüyor.

Bugün Türkiye'nin öncelik vermesi gereken yeni pazarlar hangileridir ve bu ülkeler ile ekonomik ilişkilerin artırılması için neler yapılabilir? Gelişen ülkeler, Hindistan, Çin, Brezilya... Sıfır sorun politikası gereği ticari ilişkilerin gelişmeye başladığı İran, Suriye, Kuzey Irak ve Irak, Afrika ülkeleri... Sizin üzerinde durmak isteyebileceğiniz diğer ülkeler varsa lütfen bunları da bizimle paylaşın.

Daha önce de belirttiğim üzere, pazarlarımızın çeşitlendirilmesi alanında uzun yıllardır çok ciddi çalışmalar yapılmıştır. Komşu-çevre ülkeleriyle ilgili çalışmayı Dış Ticaret Müsteşarlığında 2000 yılında hayata geçirdik. Hafta içinde Ankara ve yurt içinde çalışmalarımızı yapıyor, hafta sonunda ya Irak ya İran veya Suriye'de çalışıyorduk. Çok zahmetli, sıkıntılı, riskli bir süreç yaşanmıştır aslında. Ama Müsteşarlığın başlattığı bir açılım netice itibariyle Sayın Başbakanımız sayesinde artık devlet politikası haline gelmiştir. Komşu ve Çevre Ülkelerin ihracatımızdaki payı 2003 yılında %28 civarındayken, altı yılda %43'e ulaşmıştır.

Türkiye'nin, komşuları ve çevresiyle ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmesi, özellikle Doğu ve Güneydoğu illerimize ekonomik hareketlilik kazandırmıştır. 2003 – 2008 döneminde Türkiye'nin ortalama yıllık ihracat artışı %24,2 iken, Doğu ve Güneydoğu illerinde bu %120,6 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin, komşuları ve çevresiyle ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmesi, özellikle Doğu ve Güneydoğu illerimize ekonomik hareketlilik kazandırmıştır. 2003 – 2008 döneminde Türkiye'nin ortalama yıllık ihracat artışı %24,2 iken, Doğu ve Güneydoğu illerinde bu %120,6 olarak gerçekleşmiştir. Toplam kümülatif ihracat artışı da %474 olmuştur. Diğer önemli bir pazar açılım stratejisi Afrika Stratejimiz olmuştur. Özellikle KOBİ'ler ve hizmet sektöründe faal girişimcilerimiz için de önemli fırsatlar sunan bu pazarda uygulamalarımız son derece etkin olmuştur. 2003 yılında kıtanın ihracatımız içerisindeki payı %4,5 iken, artık %6,7'ye yükselmiştir. 2008'te ihracatımız 8,8 milyar dolar olmuştur. 2003 –2008 dönemi kümülatif artış ise %419 düzeyindedir. Pazar

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:28 PM Page 9

çeşitlenmesi açısından son derece etkin olan ve AB Ortak Ticaret Politikası ile senkronize ettiğimiz STA'lar da önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Pazar açılımlarımızla Türkiye'nin rekabet gücüne ciddi katkılar yaratılmıştır. Dışsal şok ve dalgalanmalara karşı direnç geliştirilmiştir. Nitekim rekabet gücünü ölçmekte kullanılan Herfindahl-Hirschman Endeksi, Türkiye'nin bu çalışmalarla rekabet gücünü ciddi ölçüde arttırdığını göstermektedir.

Küresel kriz ortamında alternatif pazarlara yönelim, özellikle BRIC ve diğer gelişmekte olan ülkelere dikkatimizi yoğunlaştırmanın ne denli önemli olduğunu hepimiz biliyoruz. Cılız ve silik bir küresel performans söz konusu. Bunun ceremesini özellikle en önemli ticaret ortağımız olan AB çekmektedir. Alternatifler üzerinde yoğunlaşmak, her fırsatı birebir değerlendirmek, her işin peşinde koşmak mevcut koşullarda zaten bir tercih olamaz, bir mecburiyettir.

Türkiye, Gümrük Birliği ilişkisi nedeniyle AB ile yüksek düzeyli bir entegrasyon tesis etmiş durumda olmakla birlikte, Gümrük Birliği'nin AB Tek Pazar oluşumunun sadece bir boyutu olduğu, ayrıca, tarım, AKÇT, kamu alımları ve hizmet ticaretinin Gümrük Birliği'ne dahil olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, tam üyelikle birlikte taraflar arasında ticaretin geliştirilebileceği önemli bir potansiyel mevcuttur. Türkiye'nin Avrupa Tek Pazarı'na tam katılımıyla, AKÇT ve tarım ürünleri ticaretinde tarifelerin kaldırılması, kamu alımları ve hizmet ticareti bakımından ticari entegrasyon daha da derinleşecektir.

Önümüzdeki 50 yıla "BRIC" ülkeleri, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin, ekonomik damgasını vuracaktır. Bu gerçeği hesaba katarak planlarımızı yapmalıyız. Gelecek trendlerini iyi analiz edip proaktif bir ekonomi diplomasisi dizayn etmeliyiz. Bu açıdan, şimdiye kadar iyi bir performans ortaya koyduk. "Üç Deniz Projesi" kapsamında uyguladığımız "Komşu ve Çevre Ülkeler Stratejisi" sadece ekonomik açıdan değil, tümüyle bir ortak refah ve güvenlik alanının nüvesini oluşturmuştur. "Afrika Stratejisi"yle en bakir, yeni filizlenen ekonomilerle bağlar kurduk, gönül köprülerini Sayın Başbakanımız, bakan arkadaşlarımızla birlikte stratejimizi en iyi şekilde devam ettirmeye çalışıyoruz. Şimdi de "Latin Amerika Stratejisi"yle bu yolda enerjik adımlarla, koşuya devam ediliyor.

Son aylarda özellikle Irak ve Suriye ile her alanda yoğunlaşan ilişkiler sınırların her tarafındaki tüm insanlarımıza büyük bir mutluluk vermiştir. Bu iki ülkeyle ilgili olarak yıllardır sürdürülen yapıcı politikalar sonuçlarını vermiş, ilişkiler ilave bir dinamizm kazanmış, "Ortak Refah Alanı" hedefimize daha da yakınlaşılmıştır.

Bu kapsamda sadece bir hususa daha dikkat çekmek istiyorum. 1960'lı yıllardan itibaren, bölgeler itibariyle en fazla değişen, gelişim gösteren bölge Doğu Asya olmuştur. Sadece ekonomik indikatörler değil, diğer sosyo-ekonomik faktörler de dikkate alındığında, değişim şampiyonu Doğu Asya olmuştur. Önümüzdeki günlerde, bu geniş coğrafyanın her kesimiyle çok daha yakın ve yoğun bir biçimde ilgilenmekte, uzun vadede, ülkemiz açısından çok önemli görüyorum.

AB ile olan katılım süreci perspektifinden Türkiye dış ticaret konusunda ne gibi yeni adımlar atmalı, ne gibi koruma önlemleri almalıdır?

AB ile Türkiye arasında ticari ve ekonomik ilişkiler önemli bir noktaya gelmiştir. Entegrasyon süreci hızla gelişmeye devam etmektedir. Bu ilişkileri daha iyi noktalara taşımak için önemli imkânlar vardır. Ancak, bu imkanları değerlendirecek siyasi vizyon ve iradeye de ihtiyaç vardır. AB üyeliği konusu, ülkemizin çağdaşlaşma ve kalkınma stratejisi bakımından elzem bir noktadır. Bütünleşme süreci, sadece 1963 Ankara Antlaşması'yla başlamış değildir; söz konusu olan, daha da eskiye dayanan, çok boyutlu bir süreçtir. Bunun yanında geçmişte, özellikle siyasi düzlemde, Osmanlı Devleti'nin bir uluslararası "Avrupa Yapısı"nın içerisinde eşit ortak olarak yer alması, Avrupa'da ele alınmış ve olumlu olarak değerlendirilmiştir. Mesela, Alman düşünür Immanuel Kant'ın çalışmaları bu alanda dikkat çekicidir.

Üyelik müzakerelerinin yapıldığı bir süreçte, Avrupa'da en üst düzeyde dile getirilen reaksiyoner fikirler, sadece AB ve Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişimini olumsuz etkilemekle kalmamaktadır. Türkiye'nin ve Avrupa'nın uzun vadeli çıkarlarına aykırıdır. Maalesef, Türkiye'nin AB üyelik süreci konusu, AB ülkelerinde zaman zaman sığ siyasi demagojilere konu olabilmektedir. Burada esas motif uluslararası politika değil, daha ziyade dâhili kamuoyunda puan toplamaktır; böylece yapıcı politika değil, duygu ve endişelerin istismarı yapılmaktadır. Halen Avrupa'da, Türkiye'yi "öteki" olarak resmetmek, hatta bir tehdit

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:29 PM Page 10

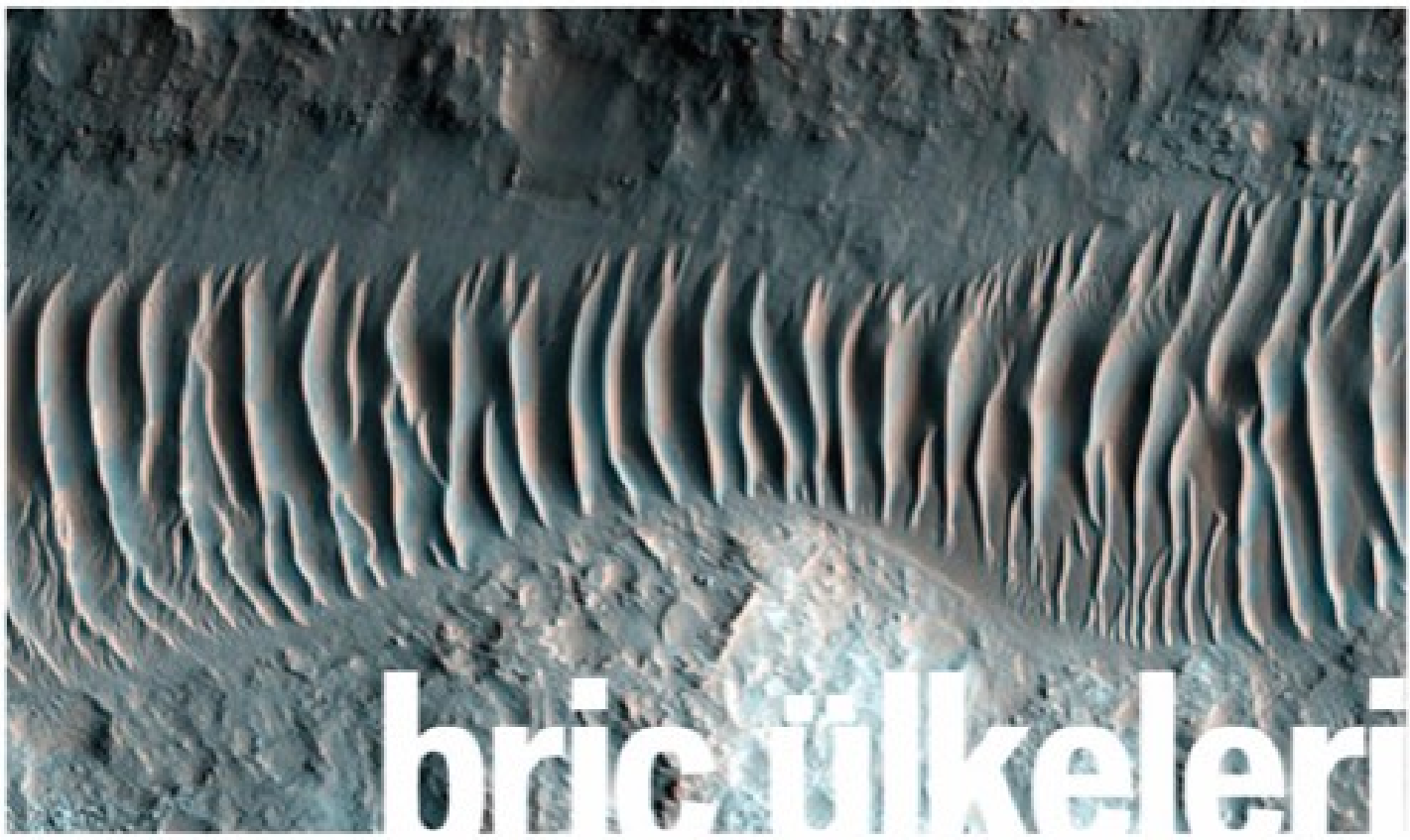

bric ülkeleri

olarak göstermek bilhassa medya ve siyasette prim toplamak için başvurulan bir yöntemdir.

Tabiatıyla, meselenin ekonomik boyutu aslında doğal bir önceliğe sahiptir, yoğunlaşılması gereken alan da budur. Türkiye, Gümrük Birliği ilişkisi nedeniyle AB ile yüksek düzeyli bir entegrasyon tesis etmiş durumda olmakla birlikte, Gümrük Birliği'nin AB Tek Pazar oluşumunun sadece bir boyutu olduğu, ayrıca, tarım, AKÇT, kamu alımları ve hizmet ticaretinin Gümrük Birliği'ne dahil olmadığı göz önünde bulundurulduğunda tam üyelikle birlikte taraflar arasında ticaretin geliştirilebileceği önemli bir potansiyel mevcuttur. Türkiye'nin Avrupa Tek Pazarı'na tam katılımıyla, AKÇT ve tarım ürünleri ticaretinde tarifelerin kaldırılması, kamu alımları ve hizmet ticareti bakımından ticari entegrasyon daha da derinleşecektir. Türkiye'nin Tek Pazar'a dâhil olmamasından kaynaklanan fiziki, mali ve teknik engeller büyük ölçüde ortadan kalkacak ve Türkiye, AB pazarına diğer üye ülkeler ile eşit şartlarda erişim imkânını tam olarak elde edecektir. Bu kapsamda, Hollanda Ekonomik Politika Analizi Bürosu'nun yaptığı projeksiyona göre, Türkiye'nin Avrupa Tek Pazarı'na tam katılımıyla Türkiye ile AB arasındaki ikili ticaretin %34 seviyesinde bir artış kaydedebileceği tahmin edilmektedir.

Ekonominin de ikili ticaretten ibaret olmadığını hatırlayalım ve hatırlatalım: Bu noktada, sahip olduğu jeo-stratejik konumu ile Avrupa ve Asya arasında doğal bir geçiş hattı oluşturan Türkiye'nin, hem Orta Doğu hem de Orta Asya kaynakları için enerji koridoru, merkezi ya da köprüsü olarak önemi Avrupa nezdinde her geçen gün daha da artmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin uluslararası enerji güvenliği için kilit bir rol üstlendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Gümrük Birliği yükümlülükleri çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemeler nedeniyle Türkiye'nin dış ticaret politikaları sanayi ürünleri itibariyle büyük ölçüde AB ile paraleldir. Bu durum yıllık İlerleme Raporlarında, Ortak Ticaret Politikası'na ilişkin bilgi alışverişinin gerçekleştiği Bilgilendirme Toplantıları'nda ve katılım müzakereleri kapsamında gerçekleştirilen tarama toplantılarında Komisyon yetkililerince de teyit edilmektedir. Bununla birlikte, ülkemizin AB'ye üyelik sürecinde tamamlaması gerekli olan bazı alanlardaki çalışmalarımız katılım perspektifinde devam etmektedir. Bu kapsamda, önümüzdeki dönemde katılım müzakereleri çerçevesinde gerçekleştirilecek uyum çalışmaları için bir yol haritası niteliği taşıyan "Türkiye'nin AB Müktesebat Uyum Programı" çerçevesinde 2007–2013 döneminde gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmektedir.

Süreç kendi dinamikleri içerisinde sürerken, kuşkusuz siyasi bir "hoşgörü"nün de etkisiyle, Brüksel'in ekonomik ve ticari entegrasyon süreci kapsamında aslında bir zaruret olan iletişim ve diyalogu arzuladığımız bir seviyeye taşımaktan

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:29 PM Page 11

imtina ettiğini, bu süreç içerisinde Türkiye'yi eşdeğer bir partner olarak algılamakta zaman zaman güçlük çektiğini, yapıcı bir ortaklığın eşit statüler üzerine kurulu olduğu gerçeğini bazen geri plana ittiğini, ülkemizin talep ve ihtiyaçlarını müzakere sürecinin gerektirdiği biçimde öncelikleştirmediğini gözlemleyebiliyoruz.

Ayrıntılara girmeden, müzakere süreci çerçevesinde ekonomik-ticari ilişkiler platformunda sorunların yaşandığı, bu sorunların çözümü için Türk tarafının ciddi çalıştığını, AB'nin daha duyarlı ve her şeyden önce gerçekçi olması gerektiğini ifade edebiliriz. AB, 10 yıl öncesinin AB'si değildir, Türkiye de 10 yıl öncesinin Türkiye'si değildir. Brüksel, öncelikle kendisini ve Ankara'yı gerçekçi ve uzun vadeli bir konumlandırma çalışmasına konu etmelidir. AB başkentlerinde her şeyden önce "algılama" egzersizlerine ağırlık verilmelidir. Nihai bir entegrasyonun her iki aktör için sunduğu fırsatların her yerde sağlıklı bir biçimde değerlendirilmediğini düşünüyorum. Yeni başkanın Türkiye karşıtı önceki mesajlarını bir tarafa bırakıp taçlanan başın akıllanmasını bekliyorum.

Türkiye opsiyonlarını çoğalttığı, kendi politikalarını somut stratejilerle hayata geçirebildiği bir döneme girmiştir. Bu sadece içsel dinamiklerle değil, küresel dinamiklerle de ilgilidir. Dünyaya yön veren gelişmeleri ne denli iyi okuyorsak o denli başarılı oluruz. Bu, özellikle küresel ticarette geçerlidir. Dünya ticareti çok boyutlu, kesintisiz rekabettir. 24 saat 7 gün strestir; küresel ekonomiyi okumayı bıraktığınız anda o sizin canınıza okur.

Önümüzdeki 10 yıl içerisinde bir politika insanı olarak nasıl bir Türkiye hayal ediyorsunuz? Türkiye siyasi ve ekonomik olarak ne yönde bir değişim geçirecek?

Ben 1981 yılından ODTÜ'den mezun oldum. 1981'de bu ülkenin nüfusu 45 milyon civarındaydı, bugün ise bu rakam 70 milyonun üzerindedir. 1980'de bu nüfusun yüzde 44'ü şehirlerde yaşardı, bugün üçte ikisi kentsel nüfus haline gelmiştir. 1980'li yılların başında sanayinin GSMH içerisindeki payı yaklaşık yüzde 25 idi; bugün sanayinin payı yaklaşık yüzde 33'tür. 1980'de nüfusun yüzde 55'i tarım alanında istihdam edilirken, bugün bu oran yüzde 45'in altına inmiştir. Bu birkaç temel veri dahi Türkiye'nin son yirmi sekiz yıl içerisinde başarısız sayılamayacak bir kalkınma serüveni yaşadığını göstermektedir. Birçok sıkıntıya rağmen Türk insanı önemli kazanımlar elde edebilmiştir. Ve işin aslına baktığımızda, ülkemizi değiştiren ve yaşanılan atılımlara yolu hazırlayanın bir şey olduğunu görüyoruz: Rekabeti kucaklamak!

Ben Türkiye'nin, Türk insanının rekabetçi ve mücadeleci ruhuna inanıyorum. Zorluklara göğüs gerebildiğinin, büyük yükler omuzladığının şahidi oldum. Burada ana unsur mücadele. Bizler mücadele etmekten yılmıyoruz, hiç yılmamışız.

Türkiye opsiyonlarını çoğalttığı, kendi politikalarını somut stratejilerle hayata geçirebildiği bir döneme girmiştir. Bu sadece içsel dinamiklerle değil, küresel dinamiklerle de ilgilidir. Dünyaya yön veren gelişmeleri ne denli iyi okuyorsak o denli başarılı oluruz. Bu, özellikle küresel ticarette geçerlidir. Dünya ticareti çok boyutlu, kesintisiz rekabettir. 24 saat 7 gün strestir; küresel ekonomiyi okumayı bıraktığınız anda o sizin canınıza okur. Sürekli gelişen teknoloji, sektörler arası sinerjiler ve çok yönlü yeni rekabet süreçlerini ortaya koymaktadır. Stratejik planlarımızı bugünün değil, yarının koşulları ve rakiplerine göre belirlemeliyiz. Tabiatıyla bu sadece global ekonomiyle de ilgili değildir. Rekabete dayanabilmek için rekabeti belirlemelisin. "Oyunu, kuralları koyanlar kazanır."

Vizyonumuz kapsayıcı olmalıdır. Ufkun ötesini görebilmeliyiz. Mesela, 2020 yılında Türkiye nasıl bir ülke olacaktır? Buna ilişkin bir öngörüde bulunabilmek için öncelikle 2020'de dünyanın nasıl bir yer olacağına ilişkin bir fikrimizin olması gerekmektedir. Teknoloji, özellikle bilgi teknolojisi alanındaki gelişmeler ne türlü sonuçlar verecektir? Endüstriyel üretim süreçleri yeni devrimler yaşayacak mıdır? Askeri teknoloji nasıl gelişecektir? Dünya piyasalarında nasıl gelişmeler yaşanacak, uluslararası ekonominin belli başlı aktörleri ne hale gelecektir. 2020'de ABD ne olacak, AB ne olacak, Çin veya Hindistan nasıl bir konumda olacaktır. Ya Rusya... Ve yeni bir güç olarak öne çıkan Brezilya? Biz 2023'de 800 milyar Dolar ihracat hedefini koyduk dedik. Sene 2003'te bunu söyledik. Bunu arkadaşlarımızla beraber bir vizyon olarak sunduk

Nasıl bir vizyon oluşturursak oluşturalım; hangi öngörü ve modellere dayanırsak dayanalım, hangi tahminleri yaparsak yapalım, hayaller kurarsak kuralım, bunların arasında karamsarlığa yer olmadığını düşünüyorum. Çok hızlı gelişmelerin kamuoyunu zaman zaman sarstığı günleri yaşıyoruz ama emin olun ki, geleceğimiz bugünümüzden iyi olacaktır. Özellikle bir noktayı

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:30 PM Page 12

vurgulamakta fayda görüyorum: Türkiye'nin kaderi tek bir ülkeye, ülke grubuna veya kampa bağlı değildir. Ülkemiz, tarih kadar eski topraklardır. Kadim bir geleneğe sahip, 10.000 yıldır şehirleri, köyleri, tarlaları olan bu coğrafya, dünyanın en zor, en çetin coğrafyasıdır. Bizler burada 1000 yıla yakın süredir devletiz. Bizler, kırk milletin asırlardır kuyu kazdığı, dolap çevirdiği bir memlekette dimdik ayakta kaldık.

Efendim, bu hareketli coğrafyada bu millet özüne güvenerek başarılı olabilmiştir. Türkiye'ye her gün meydan okuyan ve okutanlar tek boyutluluğa, dolayısıyla çaresizliğe mahkûm etmek istiyorlar insanlarımızı. Bu Hükümet, ülkemizin ulusal çıkarları doğrultusunda AB üyelik müzakerelerini sürdürecek, etkin bir Orta Doğu politikası izleyecek, komşularıyla ilişkilerini geliştirecek, yeni işbirliklerine gidecektir. A karşıtı, B karşıtı değil, Türkiye yanlısı olarak. Türkiye'nin potansiyeline ve realitelerine uygun siyaset seçeneklerini hayata geçirecektir.

Bu değişimin içerisinde siz neler yapmayı hayal ediyorsunuz, kendi ülkenize hizmet edebilmek için gönlünüzdeki hangi etkin mevkilerde olmak istersiniz?

Hizmet edebilmek için her görev kutsaldır. Biz acı çeken bir kuşak olacağız. İnşallah bizden sonrakiler bizim yaşadığımız sıkıntıları çekmeyecekler. Mevki ve makamın hiçbir önemi yoktur. İnsanlar yaptıkları işlerle anılırlar, makamlarıyla değil.

Şimdi Ak Parti içerisinde yeni bir görevdesiniz, şimdiki koltuğunuzdan durum nasıl farklı gözüküyor, buradan bakınca dış ticaret açısından neleri farklı görüyorsunuz?

Bunu da yaşamak lazımmış. Biz hükümetteyken sadece icraat yapıyorduk. Yani yürütme ergiyle uğraşıyorduk. Şimdi Merkez Karar ve Yürütme Kurulu (MKYK) ve Merkez Yürütme Kurulu (MYK) Parti'nin beyni. Eskiden bu kısaltmaların ne anlam ifade ettiğini bilmiyordum. Şimdi içinde yer alınca bütün resim tamamlanmış oldu; çok önemli görevler hepsi.

Bugün siyasetten herhangi bir sebepten ayrılmak zorunda kalsanız neler yapmak isterdiniz? Bir iş adamı veya üst düzey yönetici olarak masanın öbür tarafında ne gibi şirketlerde veya kurumlarda çalışmak istersiniz?

Bugün siyasetten ayrılsam yine ülkeme faydalı olacak işlerde çalışmak isterim. Bir kişilik istihdam sağlamak bir Dolar getirebilmek bile önemli bir görevdir ve her görev kutsaldır. Beni olduğum gibi kabul edebileceklerle çalışırım.

Bir çocuk olarak veya gençlik yıllarınızda muhakkak bir takım kişisel hedefleriniz ve hayalleriniz olmuştur, bunları bizimle paylaşabilir misi-

01-TUNCEL KURSAD TUZMEN 12/7/09 4:30 PM Page 13

nasıl bir türkiye

niz? Bugün geldiğiniz noktada hedefleriniz ve hayallerinizin gerçekleşebilmesi açısından neredesiniz? Yeniden başlayabilmeniz mümkün olsa idi neleri farklı yapardınız.

Güzel soru. Yeniden başlamak kimse için mümkün değil. Hayallerim herkesin mutlu olmasıyla alakalı. Dalgıçlık ve pilotluk hayallerimdi, gerçekleştirdim. Bu ülkenin dünyanın en ileri ülkesi olması hayalimle çalışmalarıma devam ediyorum.

2002'de 36 milyar Dolardan 2008'de 132 milyar Dolara müthiş bir hikâye. Arkadaşlarımla beraber bir efsane yaşadık. Altı altın yılda dolu dolu rekorlar kırarak 333 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmini gördük.

Dış Ticaretten sorumlu olduğunuz günlerde daha neler başarmış olmak isterdiniz? Bugün geri dönüp baktığınızda herhangi bir yapamadığınız şeyden pişmanlık duyuyor musunuz? Orada geçirdiğiniz günlerde neler öğrendiniz, dış ticarete bakışınız orada geçirdiğiniz zaman içerisinde nasıl gelişti ve değişti?

Bugün geri dönüp baktığımda pişmanlık duyduğum bir şey yok. Ülkenin dış ticarette, milli gelirde, yurt dışı müteahhitlikte, turizmde büyümesini seyrederken çocuklarımızın büyümesini göremedik. İnşallah onlar bizi daha güçlü bir ülkenin fertleri olarak affederler. Dış ticarette ise tek haneli milyar Dolarlık ihracat rakamlarından önce 2 haneli sonra 3 haneli rakamlara geçişi yaşayabilen şanslı bir insan olarak görüyorum kendimi ve her noktada varız. 2002'de 36 milyar Dolardan 2008'de 132 milyar Dolara müthiş bir hikâye. Arkadaşlarımla beraber bir efsane yaşadık. Altı altın yılda dolu dolu rekorlar kırarak 333 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmini gördük.

Yaşamınız bir film olarak çekilse sizi kimin oynamasını isterdiniz? Kendisine yakınlık duyduğunuz aktör kim ve onda kendinizin hangi özelliklerini buluyorsunuz?

O aktör her kimse bizim yaşadıklarımızı yaşayacak fırsatı olmadığı için çok sanssız.

Özel hayatınızda neler yapıyorsunuz, hangi hobilerle ilgileniyorsunuz? Sanat ve kültür konusunda sizin kişisel tercihleriniz hangi yönlerde gelişiyor?

Dalıyorum, uçuyorum. Daha bir şey söylememe gerek var mı, her şeyi anlatıyor. Müzik, Türk Sanat Müziği ve smooth jazz arasında bir eşiğim var. Halk müziği ile pop da diğer bir parametre yerine göre. Yaşadıklarımı anlatamamak hem bir özellik hem bir kayıp. Ketumlar kısa vadede kaybederler ancak uzun vadede kazanarak yaşarlar.

Böylesine uzun bir söyleşi için gösterdiğiniz anlayışa ve Durum Dergisine ayırdığınız zamana tekrar teşekkür ederiz. Başarılarınızın devamı dileğiyle...

DAHA HIZLI.

Dünya çapındaki tüm ekspres gönderi ihtiyaçlarınız için ideal bir ortak olan DHL Express, 220'den fazla ülkede size daha üstün performans sağlamak amacıyla, 'Aynı Gün', 'Zaman' ve 'Gün Garantili Teslimat' seçenekleriyle, Ekspres Doküman ve Paket Taşımacılığı hizmetlerini tek bir noktadan sunuyor. İşinizi, hızlı hava taşımacılığı sektöründe dünya lideri olan DHL Express'in gücü ile desteklemek ve ihtiyaçlarınıza uygun hizmetlerimiz hakkında daha ayrıntılı bilgi almak için **www.dhl.com.tr**'yi ziyaret edin veya **444 00 40**'ı arayın.

Detaylı bilgi için: 444 00 40 veya www.dhl.com.tr

DHL EXPRESS

02-RIFAT HISARCIKLIOGLU 12/7/09 4:32 PM Page 1

İyileşme Kolay Olmayacak

M. Rifat Hisarcıklıoğlu
TOBB Başkanı

Orta Vadeli Program'ın açıklanmasıyla birlikte küresel krizin ülkemize etkileri açıkça ortaya konmuş oldu. Bu noktada gözümüze ilk çarpan husus, iyileşmenin kolay olmayacağıdır. Krizin etkilerini silmek en az 3 yıl sürecek gibi görülmektedir. Hatta istihdam ve kamu maliyesindeki kaybın geri alınması daha da uzun yıllar alacaktır.

02-RIFAT HISARCIKLIOGLU 12/7/09 4:33 PM Page 2

Şimdi bundan sonra odaklanılması gereken nokta, Orta Vadeli Program içinde verilen geleceğe yönelik sözlerin icraata dökülmesidir. Zira neyin nasıl yapılacağı, ekonomideki iyileşmenin hangi somut tedbirlere dayalı olacağı henüz belli değildir. OVP'nin piyasalara yön gösterici ve güven verici olabilmesi için daha fazla bilgi içermesi gerekiyor. Rakamlar var ancak somut adımlara dayalı bir plan da görmek istiyoruz. Bunlar açıklığa kavuştuğunda belirsizlik azalacak ve öngörülebilirlik artacaktır. Özelliklede OVP ile açıklanan rakamların dayandığı tedbirlerin yasal altyapısının zamanında alınacağına ilişkin kuvvetli bir mutabakat oluşturulmalıdır.

Bugün içinde olduğumuz kriz ortamı 2001'i hatırlatmakla birlikte, büyük farklılıkların olduğu da gözardı edilmemelidir. Türkiye 2001 krizinden esas olarak bütçe disiplini ile çıkmıştı. Zira krize girmemizin nedeni kamu maliyesi alanındaki geçmişteki günahlarımızdı, yani sorumsuz ve savurgan politikalardı. Bankacılık sistemimizi çökerten de, kamu maliyesinde oluşan açıkların kapatılması için kamu idaresinin mali sistem üzerinde giderek artırdığı ve bir noktadan sonra sürdürülemez hale gelen mali tahakkümü olmuştu. Elbette 2001'dekinin sadece bizim krizimiz olması ve dış ortamın canlılığı da avantajımızdı. Ama kamu maliyesinde başarı elde edilmese, diğer başarılara ulaşmak mümkün değildi.

Şimdi kamu maliyesinin yeniden ama farklı bir açıdan önem kazandığı bir dönemdeyiz. Mali disiplin yine önemlidir. Ama bu kez amacı kamu harcamalarını bir bütün olarak azaltmak değil, önce kontrol altına almak, sonra da içeriğini değiştirmektir. Zira Türkiye bir iktisadi durgunluk ortamındadır. Böyle bir ortamda kamu harcamalarını topyekûn küçültmek, krizin boyutunu daha da artıracaktır. Dolayısıyla bugünkü mali disiplinin manası, kamu harcamalarının büyüme sürecine en çok katkıyı yapmasını sağlayacak tedbirleri almaktır. Verimsiz harcamaları kesmek, verimli harcamaları devam ettirmektir.

2010 yılında ekonomi, baz etkisinden dolayı 2009'a göre büyüyecektir. Ama bir dizi kamu harcaması tedbiri ile desteklenmezse, 2011 yılının 2010 yılından daha iyi olabilmesini riske etmiş oluruz. Peki, bu gerçeklere rağmen neden kamu harcamalarını iç talebi desteklemek üzere artıramıyoruz. Çünkü elimizdeki sınırlı kaynağı 2007'den sonra ve özellikle yerel seçimler öncesinde son derece verimsiz alanlara harcadık. Hem harcadık, hem de küçüldük. Verimsiz tarlaya verimsiz tohum ekince, bereketsiz hasada mahkûm olduk. Oysa kaynakların hızla daraldığının geçen yılsonunda belli olduğu bir ortamda, elimde kalan kaynakları daha dikkatli kullanmalıydık. Türkiye kamu harcamalarını doğru olmayan alanlara yönlendirerek şirketler kesiminde ciddi bir hasarın oluşmasına yol açmıştır.

Ekonomideki küçülmenin detaylarına baktığımızda asıl sorunun özel tüketim ve özel yatırımlarda yaşandığını görüyoruz. Buna karşın artırılan kamu tüketiminin ve kamu yatırımlarının büyümeye katkısı sadece 1 puandır. Bu durum açıkça gösteriyor ki ekonomideki küçülmeyi sadece kamu harcamalarını artırarak telafi etmek mümkün değildir.

Şimdi zaman orta vadeli adımları tasarlama ve atma zamanıdır. İş ve yatırım ortamını iyileştiren reformlar, 2006'ya kadar gayet hızlı bir biçimde hayata geçirilmişti. Ne yazık ki devamını getiremedik. Bunun sonucunda, Dünya Bankası'nın "Doing Business-2010" adlı kapsamlı

02-RIFAT HISARCIKLIOGLU 12/7/09 4:34 PM Page 3

araştırmasına göre Türkiye, iş ve yatırım ortamının düzgünlüğü sıralamasında, 10 basamak birden geriledi. 63. sıradan 73. sıraya düştük. Yani zaten arkalardaydık. Şimdi başkaları da bizi geçti. Ayrıca Dünya Ekonomik Forumu verilerine göre Türkiye, Küresel Rekabet Endeksi sıralamasında, 133 ülke arasında ancak 61'inci sırada yer bulabildi. Dünyanın 17. büyük ekonomisi olmakla övünen bizler için hiç de yakışık almayan bir tablodur bu.

Şimdi zaman orta vadeli adımları tasarlama ve atma zamanıdır. İş ve yatırım ortamını iyileştiren reformlar, 2006'ya kadar gayet hızlı bir biçimde hayata geçirilmişti. Ne yazık ki devamını getiremedik. Bunun sonucunda, Dünya Bankası'nın "Doing Business-2010" adlı kapsamlı araştırmasına göre Türkiye, iş ve yatırım ortamının düzgünlüğü sıralamasında, 10 basamak birden geriledi.

Kamu idaresi reformunu da artık tamamlamak zorundayız. Buna başladığımızda bugün sorun olan pek çok meselemizin çözümleneceğini göreceğiz. Örneğin kayıtdışılık meselesi. Kayıtdışılık yalnızca iktisadi bir sorun değildir. Aynı zamanda kamu idaresi sorunudur. Kayıtdışılık nedeniyle doğrudan vergi yerine dolaylı vergilere ağırlık verilince, Türkiye'nin rekabet gücü olumsuz etkilenmektedir. Akaryakıttaki fiyat tablosu işte bunun sonucudur. Dolaylı vergilere dayalı bir sistem içinde faaliyet gösteren şirketler, dünya çapında rekabetçi olamazlar, yarışa geriden başlarlar.

Türkiye vergi sistemini ve vergi idaresini elden geçirmeden kayıtdışılık sorununu çözemez. Kayda girene yüklenen bir vergi idaresi anlayışı ile çağdaş dünyada yol alamayız. Kamu idaresinde har vurup harman savuracaksın, sonra dönüp ek vergi salacaksın. Türkiye'yi dünyanın 17. büyük ekonomisi yaptık. Ama vergi sistemimiz bir üçüncü dünya ülkesi gibi. Ekonomisi birinci ligde, vergi sistemi üçüncü ligde ülke olamaz. Üstelik kayıtdışılık, demokrasimizin güçlenmesine de engeldir. Kayıtdışılığın olduğu yerde bileşik kaplar teorisindeki gibi, birinin kayıtdışılığı onunla işlem yapanı da etkilemektedir. Bu durumda hepsi defolu bireylerden oluşan bir toplum doğmaktadır. Kendi hesabını veremeyen, hesap da soramaz. O vakit demokrasimiz de güçlenemez.

Akaryakıt üzerindeki ağır vergi yükünden dolayı, bugün yurtiçinde yapılan taşımacılığın maliyeti, okyanus ötesi gemi taşımasının navlun maliyetini geçmiştir. Enerji fiyatları üzerindeki yüksek vergilemeden vazgeçilmeli, TRT payı gibi ilgisiz eklentiler tamamen kaldırılmalıdır. ABD başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde, bir taraftan parası olanların harcama yapması özendirilirken, diğer taraftan vergi indirimleri yapılarak ve harcama çekleri verilerek, hanehalkı harcamaya teşvik ediliyor. Türkiye'de ise, zaten dar kapsamlı uygulanan vergi

02-RIFAT HISARCIKLIOGLU 12/7/09 4:34 PM Page 4

indirimleri bile hızla kaldırılırken, bir de üstelik dolaylı vergiler artırılarak, halkın geliri ve tüketimi azaltılıyor!

Açıkçası, kamu idaresinde bir uyumsuzluk göze çarpmaktadır. Bir taraftan hükümet programında gayet doğru bir adım olarak, TRT payının tamamen kaldırılması yer alıyor. Sonra bakıyoruz, TRT'nin bandrol kapsamı daha da genişletilerek, ilave 400 milyon TL. kaynak aktarılmak isteniyor. Peki, bu kaynak kimden çıkacak. Elbette bizlerden.

Bir taraftan Avrupa'nın en büyük otobüs üreticisi ve ihracatçısı olmakla haklı bir şekilde övünüyoruz. Sonra bazı belediyeler, ihale bile yapmadan, yüzmilyonlarca Euro'luk otobüs ithal ediyorlar. Yabancı üretici kazanıyor. Türk üreticisi, işçisi kaybediyor. Oysa biz istiyoruz ki, üreten kazansın; biz istiyoruz ki çalışan kazansın, biz istiyoruz ki emek veren kazansın. Lobiler değil Kobiler kazansın. O yüzden, hükümetimizin bir önceliği de, bu zihniyet devrimini, tüm kamu idaresine yaymak olmalıdır.

Ekonomide yaşanan diğer önemli sorun, şirketlerimizin fon akışlarında ortaya çıkan dengesizliktir. Şirketlerimizin gelir-gider tahminleri, kriz öncesi ortama göre hazırlanmıştı. Oysa giderler aynı kalırken, gelirler beklenenin çok altında kalmıştır. O halde bu uyumsuzluğu giderecek ve şirketlerin mali ve vergisel taahhütlerini de zamana yayacak düzenlemelere acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

Yüksek enflasyon döneminin bir ürünü olan ve krizle birlikte ağır bir yüke dönüşen peşin vergi uygulaması kaldırılmalıdır. Kamu kurumlarının özel sektöre olan borçları ivedilikle ödenmelidir. Kamu alımlarında yerli üreticiye tanınan, ama bürokratlarımızın bir türlü uygulamadığı yüzde 15'lik fiyat avantajı konusu çözüme kavuşturulmalıdır.

Kamu idaresindeki değişim eğitim sistemini de içermelidir. Eğitim sistemi çağın gerektirdiği becerilere sahip gençleri yetiştiremiyor. Bu verimli ve stratejik önemdeki topraklar üzerinde yeterince katma değer yaratabilecek insan kaynağını yetiştirmekten uzağız. Çocuklarımızın "ne iş olsa yaparım" diyen, mesleksiz ve çaresiz fertlere dönüşmesini istemiyorsak, önce mesleki eğitimi güçlendirmek zorundayız. Öğretim merkezli hale getirerek zayıflattığımız eğitim sistemini, adına uygun şekilde eğitim odaklı hale getirmeliyiz. Zira geleceğe baktığımda beni en çok kaygılandıran bu sorundur. Türkiye'nin istikrar ve huzur içinde yaşamasının ön koşulu, gençlerini nitelikli becerilerle donatması ve istihdam etmesidir.

Kayıtdışılık, demokrasimizin güçlenmesine de engeldir. Kayıtdışılığın olduğu yerde bileşik kaplar teorisindeki gibi, birinin kayıtdışılığı onunla işlem yapanı da etkilemektedir. Bu durumda hepsi defolu bireylerden oluşan bir toplum doğmaktadır. Kendi hesabını veremeyen, hesap da soramaz. O vakit demokrasimiz de güçlenemez.

Son günlerde yaşadığımız olumlu bir geliş-

02-RIFAT HISARCIKLIOGLU 12/7/09 4:35 PM Page 5

me, bazı yurtdışı kredi derecelendirme kuruluşları tarafından Türkiye'nin kredi notunun görünümünün iyileştirilmesi olmuştur. Bunun temel nedeniyse bankaların ve kamunun kredi borçlarını geri ödeme kapasitesinin daha olumlu hale gelmesidir. Öte yandan ekonominin geri kalanındaki durgunluğun iyileşmesine dair bir not yükselmesi söz konusu değildir. Kredi notu iyileşse de ekonomik faaliyetlerde göze çarpan bir canlanma yaşanmamaktadır. Dolayısıyla ilginç bir dönemdeyiz. Mali sektör ve portföy yatırımcıları için olumlu görünenin, reel sektör ve halkın büyük kısmı açısından aynı görünmediği, farklı kesimlerin çok farklı hatta asimetrik bakışlarının olduğu bir dönemdeyiz. Bizimse ekonomin geneline bakmamız gerekmektedir.

İlginç bir dönemdeyiz. Mali sektör ve portföy yatırımcıları için olumlu görünenin, reel sektör ve halkın büyük kısmı açısından aynı görünmediği, farklı kesimlerin çok farklı hatta asimetrik bakışlarının olduğu bir dönemdeyiz.

Gün, üretimi destek günüdür. İşletmelerimizi ayakta tutma, düşen kapasiteleri artırma, azalan istihdamı yerine koyma günüdür. Mevcut üretime ve işletmelere destek olma günüdür. Bunu başarmak içinse, yeni bir yaklaşıma ihtiyacımız var. Bu da üretimi teşviktir.

Bugün özel sektörümüz, sadece mal satarak değil, yatırım yaparak da, başta coğrafyamız olmak üzere tüm dünyada boy göstermektedir. Özel sektörümüz bu coğrafyadaki en büyük ve en gelişmiş özel sektördür. Türkiye; İtalya'dan Çin'e kadar uzanan coğrafyadaki en güçlü ekonomidir. Ve şimdi, küresel güç dengeleri yeniden şekillenirken, ışık yeniden doğudan yükselmeye başlamışken, Türkiye, yıldızının yeniden parlayacağı, tarihi bir fırsatı elinde tutmaktadır. Unutmayalım ki, fırsatların kazası olmaz.

Şimdi kısır siyasi çekişmeleri bırakıp, iş üzerine aş üzerine konuşma zamanıdır. Şimdi sorunlar üzerine değil, çözümler üzerine odaklanma zamanıdır. Şimdi milletimizin gündemiyle buluşma zamanıdır. Tüm kurumlar demokrasiyi içtenlikle benimsemeli, birbirleriyle üstünlük mücadelesine girmemeli; herkesin hayat tarzına saygı gösterilmeli, ortak yaşam bilincine erebilmek için kendimizi tanımlarken başkalarını ötekileştirmekten vazgeçmeliyiz.

Türkiye, işin, liyakatin, sorumluluğun, birlikteliğin vatanı haline gelmelidir. Türkiye, çalışma ahlâkının ön plana çıktığı, çalışmanın ve üretmenin en geçerli değer haline geldiği bir ülke olmalıdır. Türkiye, her bir vatandaşının, çalışma ve liyakat yoluyla ailesinden, çocuklarınınsa, kendisinden daha iyi yaşayabileceğinin mümkün olduğu bir ülke olmalıdır. Tüm bunları mümkün kılmanın, sadece tek bir yol vardır. Bütün sorunlarımıza çözüm getirecek yapısal reformları yapabileceğimiz, siyasal ve toplumsal huzur ortamını oluşturmak. Unutmamalıyız ki, büyümeyi ve kalkınmayı, ancak huzur ortamında gerçekleştirebiliriz.

02-RIFAT HISARCIKLIOGLU 12/7/09 4:35 PM Page 6

%100 ARÇELİK GÜVENCESİYLE
ARÇELİK INVERTER MULTI KLİMA SİSTEMLERİ

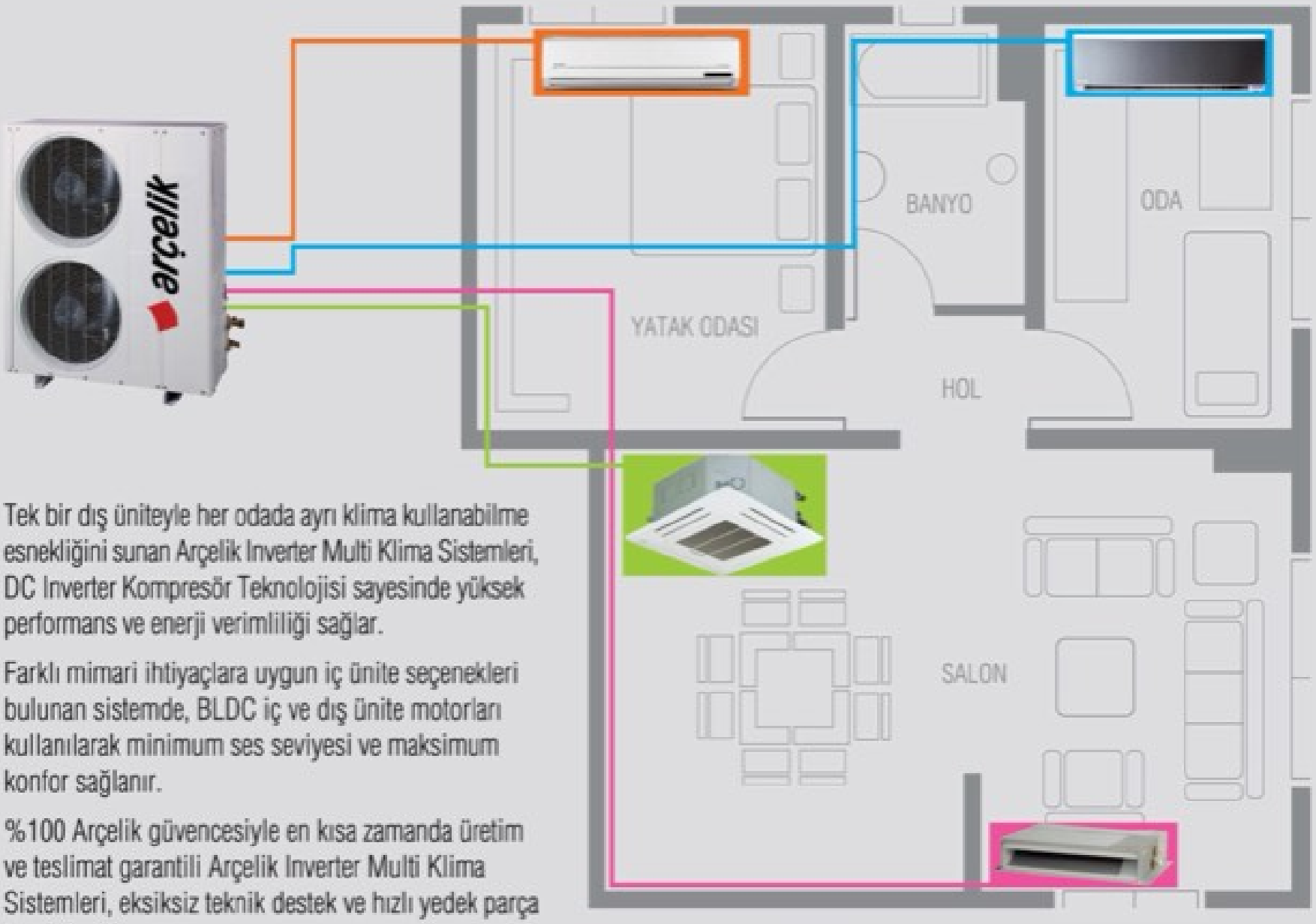

Tek bir dış üniteyle her odada ayrı klima kullanabilme esnekliğini sunan Arçelik Inverter Multi Klima Sistemleri, DC Inverter Kompresör Teknolojisi sayesinde yüksek performans ve enerji verimliliği sağlar.

Farklı mimari ihtiyaçlara uygun iç ünite seçenekleri bulunan sistemde, BLDC iç ve dış ünite motorları kullanılarak minimum ses seviyesi ve maksimum konfor sağlanır.

%100 Arçelik güvencesiyle en kısa zamanda üretim ve teslimat garantili Arçelik Inverter Multi Klima Sistemleri, eksiksiz teknik destek ve hızlı yedek parça temin imkânı sunar.

10507 AA

Multi F Sistemler

- 1 dış ünite ile 2 ila 5 arası iç ünite kombinasyonu
- 18.000 - 24.000 - 30.000 btu nominal kapasiteli dış ünite seçenekleri
- Toplam 70 metre sistem borulaması
- İç-Dış ünite arası kot farkı 15 metre
- Dış ünite - iç ünite arası tek hatta 25 metre borulama imkânı

10501 AA

Multi FDX Sistemler

- 1 dış üniteye dağıtım kutuları ile 9 adete kadar iç ünite kombinasyonu
- 52.000 btu nominal kapasite
- Toplam 145 metre sistem borulaması
- İç-Dış ünite arası kot farkı 30 metre
- Dış ünite - dağıtım kutusu arasında 55 metre borulama
- Dağıtım kutusundan iç üniteye tek hatta 25 metre borulama imkânı

444 0 888 www.arcelik.com.tr

Koç

arçelik

03-ARZUHAN YALCINDAG+3 12/7/09 4:37 PM Page 1

Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye Ekonomisi

Arzuhan Doğan Yalçındağ
TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

Türkiye dâhil birçok ülkede 2. çeyrek rakamları açıklanmaya başladıkça, bu krizin 1929'dakine benzer bir başka büyük buhrana dönüşme ihtimalinin ortadan kalktığı görülmüştür. Dünya ticaretindeki kan kaybının da sona erdiği dikkati çekmektedir. Bu gelişmeler üzerine IMF ve OECD gibi kurumlar dünya ekonomisi büyüme tahminlerini iyileştirmeye baş-

03-ARZUHAN YALCINDAG+3 12/7/09 4:38 PM Page 2

lamışlardır.

Kriz sonrasında büyümenin motorunun da değişmesi gerekecektir. Küresel ekonominin, resesyondan çıkmaya başlamasıyla, enflasyon ve iç borçların çevrilmesi risklerine yol açmamak için artırılan kamu harcamalarının yeniden olağan seviyelere çekilmesi gerekecektir. Yani büyümenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için, özel sektör talebi yeniden kamu sektörü talebinin yerini almalıdır.

Krize karşı uygulanan mali ve parasal önlemlerin hangi vadede ve nasıl bir patika içinde azaltılacağı ekonomi politikasının temel sorununu oluşturmaktadır. Uygulanmakta olan politikaların zamanından önce geri çekilmesi durumunda canlanmaya başlayan ekonomilerin yeniden durgunluğa sürüklenmesi riski vardır. Teşvik politikalarına gereğinden fazla devam edilmesi ise enflasyonda yükselme ve kamu borçlarının sürdürülebilirliği sorunları yaratabilecektir.

Kasım ayında yapılan G20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları toplantısında da, ekonomilerin yeniden resesyona girmesinin daha ciddi sonuçlara yol açacağı görüşü hâkim olmuştur. Toplantıda, krize karşı yürütülen ortak çabanın ekonomik ve mali koşullarda iyileşme sağladığı ancak bu iyileşmenin devam etmesinin hala politika desteklerine bağlı olduğu vurgulanmıştır.

Desteklere devam edileceğinin açıklanmış olmasına rağmen, uygulanmakta olan olağanüstü politika önlemlerini terk etme stratejileri için de koordinasyon içinde olunması gerekecektir. Buna rağmen, kriz önlemleri azaltılıyorken, artırıldığı dönemden farklı olarak ülkeler arasındaki eşgüdüm daha zayıf olacaktır.

Bugün gelinen noktada, dünyada, ekonomilerin yeniden resesyona girmesinin daha ciddi sonuçlara yol açacağı görüşü hâkimdir. Bununla birlikte, birçok ülkede para politikalarındaki gevşeme sürecinin durduğu dikkati çekmektedir. Bazı ülkeler, enflasyon riski karşısında faiz oranlarında artışa gitmişken, bu yola gitmeyen ülkelerde de parasal genişlemenin terk edilmekte olduğu görülmektedir.

Türkiye için de genişlemeci politikalara devam etmenin riskleri kadar, bu politikaları erken terk etmenin büyüme hızı ve işsizlik üzerinde yaratacağı olumsuz sonuçlar da endişe yaratmaktadır. Enflasyonun ve faiz oranlarının ancak krizle birlikte bu seviyelere çekebilmiş olan Türkiye için, kamu maliyesi ve borç dinamikleri, enflasyon ve faiz oranlarının seyrini hassaslaştırmaktadır.

Krizden çıkış kademeli ve yavaş olacaktır

Bu koşullar altında küresel resesyondan çıkışın kademeli ve yavaş olacağı tahmin edilmektedir. Krizden çıkış, dünya ekonomisinde olduğu gibi Türkiye'de de vakit alacaktır. Dış talebin büyümeye katkısı sınırlı olurken, yüksek işsizlik iç talep artışını kısıtlayacaktır. Krizle birlikte çok yüksek seviyelere ulaşmış olan işsizlik muhtemelen bir süre daha yüksek kalacaktır. Bu da tüketim harcamalarını frenleyecektir. Kapasite kullanım oranlarındaki düşüklük yeni yatırım ihtiyacını kısıtlayacaktır.

Krize karşı uygulanan mali ve parasal önlemlerin hangi vadede ve nasıl bir patika içinde azaltılacağı ekonomi politikasının temel sorununu oluşturmaktadır. Uygulanmakta olan politikaların zamanından önce geri çekilmesi durumunda canlanmaya başlayan ekonomilerin yeniden durgunluğa sürüklenmesi riski vardır. Teşvik politikalarına gereğinden fazla devam edilmesi ise enflasyonda yükselme ve kamu borçlarının sürdürülebilirliği sorunları yaratabilecektir.

Ekonominin büyümesini sınırlayan bir başka faktör de, geleceğe ilişkin belirsizliklerdir. Orta Vadeli Program, ekonomideki belirsizliklerin azalmasına katkıda bulunmuştur. Buna karşılık, bozulan bütçe dengesinin gerektireceği finansman ihtiyacının faizler üzerinde baskı oluşturması riski, geleceğin öngörülebilirliğini sınırlamaya devam etmektedir. Bir başka ifadeyle Türkiye izlenmekte olan genişlemeci politikalardan hangi zaman sürecinde ve nasıl vazgeçileceğini ortaya koyarak geleceğe ilişkin güveni sağlamak zorundadır.

Küresel kriz makroekonomik politikaları olduğu kadar şirket stratejilerini de etkileyecektir. 2000'li yılların küresel likidite bolluğundan dünyadaki diğer firmalar gibi Türkiye'deki firmalar da yararlanma olanağı bulmuştu. Çokuluslu şirketler, ucuz ve bol kredi imkânları sayesinde muazzam karlar elde ederek, bu sayede kurdukları uzun üretim zincirlerini rahatlıkla finanse edebilmişlerdi. Üreticilerin tüketicilere açtıkları kredi imkânları sayesinde, reel sektörün satış ve karlılığında ciddi artış görülmüştü. Geçen seneki krizle birlikte küresel ekonomideki bu modelin de çöktüğü görülmektedir. Ekonomi yeniden bü-

03-ARZUHAN YALCINDAG+3 12/7/09 4:38 PM Page 3

yümeye başladığında da eski modele geri dönülmesi söz konusu olmayacaktır. Bu modelin yerine nasıl bir modelin geçeceği ise krizden çıkış stratejisi ile yakından ilişkili olacaktır.

Ülkeler arası rekabette şirketlerimizi bekleyen bir başka değişim de finansman imkânları olacaktır. Küresel finansal piyasalarda gelecek dönemde muhtemelen regülasyonlar daha sıkılaştırılacaktır. Regülasyonların sıkılaştırılmasının yanı sıra, finansal akımların da kontrol altına alınması tartışmaları devam etmektedir. Brezilya ve Tayvan'ın kredi hareketleri üzerindeki önlemlerinin ardından İngiltere Başbakanı Gordon Brown'un sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi konusunda ülkeler arası koordinasyon önerisinin hayata geçmesi zor görünse de, bu gelişmeler küresel finansal akımlarda önemli değişiklikler olabileceğine işaret etmektedir.

Bu küresel perspektifle Türkiye'ye baktığımızda, kendimizi bir an önce yeni bir dünyaya hazırlamamız gerektiği ortaya çıkmaktadır. Şirketlerimiz kredi imkânlarının eskisi gibi bol olmayacağı yeni bir küresel sistemde ayakta kalabilmek ve çetin rekabete ayak uydurmak için gerekli önlemleri vakit geçirmeden almak durumundadır.

Bu küresel perspektifle Türkiye'ye baktığımızda, kendimizi bir an önce yeni bir dünyaya hazırlamamız gerektiği ortaya çıkmaktadır. Şirketlerimiz kredi imkânlarının eskisi gibi bol olmayacağı yeni bir küresel sistemde ayakta kalabilmek ve çetin rekabete ayak uydurmak için gerekli önlemleri vakit geçirmeden almak durumundadır.

Küresel kriz sonrası dünyasına uyum açısından Türkiye için iki konu öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi son yıllarda Türkiye'nin izlemiş olduğu aktif dış politikadır. Dünya ekonomisinin geleceğinde büyüme ekseninin batıdan doğuya kayacağı görülmektedir. Zaten krizden çıkış sürecinde ülkelerin gösterdikleri büyüme performansı da bunu kanıtlamaktadır. 2010 ve sonrasında dünya ekonomisini Türkiye'nin doğusundaki ve güneyindeki ülkelerin büyüme hızı sürükleyecektir. Türkiye'nin bu bölge ülkeleri ile güçlendirdiği ilişkileri gelecek dönem için bir şans olarak görülmektedir.

İkinci konu ise, küresel ekonomideki zayıflık nedeniyle düşecek olan dış talep yerine Türkiye'nin ikame edebileceği güçlü bir iç talep imkânının olmasıdır. 1990'lı yılların küreselleşme süreci, küresel ekonomiyle sıkı sıkıya entegre olabilen küçük ülkelerin avantajına olmuştu. İstikrarlı bir uluslararası düzende, dış ticaretteki ve yabancı sermaye yatırımlarının önündeki kısıtlarının kaldırılmış olmasından yararlanan bu ülkeler, vergi oranlarını aşağı çekerek ve yabancı sermaye yatırımlarını özendirecek düzenlemeler yaparak hızla büyüyebilmişlerdi. Şimdi bu ülkeler, küresel finansal akımların bir anda kesilmesiyle ciddi yara almış durumdalar. Küresel finansal piyasalardaki düzenlemelerin güçlendirilmesiyle, büyümenin motorunun da bu küçük ülkelerden iç piyasası güçlü ülkelere doğru kayması muhtemeldir. Genç nüfusu ve hala doymamış pazarlarıyla Türkiye, güçlü bir iç piyasaya sahiptir.

Bunların yanı sıra, Türkiye'nin makro dengelerinde meydana gelmiş olan bazı düzelmeler de kriz sonrası dönem açısından önem taşımaktadır. Faiz oranlarının ve enflasyonun tarihsel olarak en düşük seviyelerine inmiş, kurlarda kriz öncesine göre reel değerlenme baskısının azalmış, cari işlemler açığının daralmış olması makroekonomik dengelerdeki olumlu gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır. Makroekonomik çerçevenin sağladığı avantajları yüksek büyüme amacı doğrultusunda harekete geçirebilmek ve değişen küresel ekonomiye uyum sağlayabilmek bugünden alınacak bazı önlemlere bağlı olacaktır.

Öncelikle 2009 senesinde GSYH'ya oranının %6,6'ya ulaşacak olan kamu açığının gelecek seneden itibaren kontrol altına alınacağına ilişkin piyasalara kuvvetli bir mesaj verilmesi, ekonominin geleceğine duyulan güveni artıracak ve uygulanmakta olan politikaların itibarını yükseltecektir. Böylece, enflasyon, faiz oranları, cari işlemler açığı konularında elde edilmiş olan kazanımların tedricen hayata geçirilmesinin koşulları ortaya çıkmış olacaktır.

Finansal piyasalardaki sıkıntıların giderilmesi ve reel sektörün yeniden kredi kullanmaya başlar hale gelmesiyle Türkiye ekonomisi 2011 yılından itibaren yeniden yüksek bir büyüme sürecine hazır hale gelecektir. Ancak bu süre içinde dünya ekonomisinde de kapsamlı değişikliklerin olacağını, sektörlerin ülkeler arasındaki dağılımının değişeceğini ve dünya ekonomisinin ağırlık noktasının batıdan doğuya doğru kayacağını göz önünde bulundurarak, şirketlerimiz de kendilerini gelecek döneme hazırlamak durumundadırlar. Görülüyor ki, önümüzdeki süreç sadece makroekonomik koşulların düzeltilmesini değil, yapısal koşulların da değişimini gerektirmektedir.

03-ARZUHAN YALCINDAG+3 12/7/09 4:39 PM Page 4

WiROFON

Tarih pek çok yenilik gördü...

SIRA WiROFON'da!

Siz de görmek istiyorsanız, hemen:

WiROFON aboneliği için ev telefon numaranızı yazıp 6606'ya mesaj gönderin.
WiROFON'u hiçbir ücret ödemeden cep telefonunuza indirin.
WiROFON'u kullanarak, internet olan her yerde cep telefonunuzdan ev telefonuyla konuşur gibi konuşun.
WiROFON'la konuşmalarınız ev tarifeniz üzerinden ücretlendirilsin, cebiniz hafiflesin.
WiROFON'la evde, işte, kafelerde, caddelerde ev telefonunuz sizinle.
WiROFON'da abonelik ücreti yok, taahhüt yok.
WiROFON'u tüm Wi-Fi uyumlu telefonlarda ve iPhone'da rahatlıkla kullanabilirsiniz.

Ücretsiz WiROFON aboneliği için
Ev telefonunuza yaz: SMS GÖNDER 6606
ARA 444 3 444
DOĞRA Türk Telekom Ofis ve Bayileri
TIKLA www.wirofon.com

TÜRK TELEKOM

444 3 444 | TURKTELEKOM.COM.TR

Evde cep kullanma, cepte ev kullan!

Her ay **1000** dk evi/işi aramak **bedava**

GSM aramanın dakikası **9** Kr

WiROFON'la, internet erişiminin olduğu her yerde, bu servisi destekleyen cep telefonlarından ya da bilgisayarlardan çağrı başlatılabilir. Bedava dakika ve Türkiye'de GSM aramalarına ilişkin kampanya 31.05.2010 tarihine kadar geçerli olup, Türk Telekom ilk 200.000 kişi' ile sınırlıdır. 1000 dakika bedava konuşma hakkı, ev ve iş telefonlarıyla yapılan şehir içi ve şehirlerarası görüşmelerde kullanılabilir ve sonraki aya devredilmez. Dilli KDV dahil 1 Kr/dk ücretlendirilmesi, Türkiye'deki GSM hatları için geçerlidir. WiROFON üzerinden konuşma ücreti, kampanya dakikalarının bitmesinden itibaren, abonenin ilişkili olduğu hattın Türk Telekom tarifesi üzerinden hesaplanır. Çağrı Merkezi aramaları, ilgili tarifeden ücretlendirilir. 6606'ya gönderilen mesajlar, bağlı olduğunuz operatör tarifesine göre 1 standart SMS ile ücretlendirilir. Kampanya koşullarında değişiklik yapılabilir. Ayrıntılı bilgi www.wirofon.com ve 444 3 444'ten.

04-HALUK KABAALIOGLU 12/7/09 4:40 PM Page 1

2009 İlerleme Raporu Işığında Türkiye-AB İlişkilerine Bakış

Prof. Dr. Halûk Kabaalioğlu
İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin üyelik yolundaki mevcut durumunun fotoğrafını çeken on ikinci raporunu 14 Ekim 2009'da yayımlamıştır. Görev süresi biten bir Komisyon tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin siyasi ve ekonomik kriterleri yerine getirme ile üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesinin ölçüldüğü rapor, Türkiye'de ilerleme kaydedilen ve kaydedilmeyen alanları ortaya koymaktadır. Aslında her İlerleme Raporu Türkiye için müzakere sürecindeki mevcut durumunu gözden geçirme, önündeki süreyi nasıl kullanacağını planlama fırsatıdır. Bugün bölgesinde ve dünyada Türkiye'nin dikkatle izlenmesinin temel sebeplerinden birisi AB katılım müzakereleri sürecidir. Ülkemizin önümüzdeki dönem için en önemli önceliğinin de müzakere sürecinde gerekli reformları yerine getirmek olmalıdır. Bu nedenle yazımızda öncelikle İlerleme Raporu'nda siyasi ve ekonomik kriterler alanında yapılan değerlendirmelere yer verip, ardından Gümrük Birliği'nden kaynaklanan bazı sorunlarımızın altını çizeceğiz.

2009 İlerleme Raporu'nda da alışık olduğumuz gibi siyasi kriterler alanında devam eden eksiklerin altı çizilmiştir. Bunlar, anayasa reformu alanında siyasi partiler arasında oydaşma sağlanamaması, yerel yönetimlere yetki aktarı-

04-HALUK KABAALIOGLU 12/7/09 4:47 PM Page 2

mı konusunda ilerleme olmaması, yargı reformu ile ilgili stratejinin onaylanmasına rağmen yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliği hususundaki sorunlar, yolsuzlukla mücadele stratejisinin tamamlanmaması, insan hakları alanında yasal önlem gerektiren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmasının gecikmesi, işkence ve kötü muamele alanında yasal çerçeve uygun olmasına rağmen uygulamada yaşanan sorunlar, hapishane koşulları ve reform programında yaşanan zorluklar, bazı web sitelerinin yasaklanması, pratikte medya üzerinde siyasi baskıların devam etmesi, toplantı özgürlüğü alanında özellikle güvenlik güçleri tarafından orantısız güç kullanımı ile ilgili olarak ilgili prosedürlerin doğru uygulanması ve polisin çalışma koşullarının iyileştirilmesi gereği, derneklerin karşılaştığı yasal zorluklar, yurt dışından mali yardım almadan önce yetkililere bildirimde bulunma zorunluluğu, cinsiyet eşitliği kurumunun oluşturulması, ulusal ve yerel düzeyde kadınların siyasi temsili ve işgücüne katılımının düşük düzeyde olması, kadının eğitime katılımının AB üye devletleri ve OECD ülkeleri arasında en düşük düzeyde olması, olarak tespit edilmiştir. Açıkça görülmektedir ki Türkiye'nin siyasi kriterler alanında kaydettiği ilerlemeye rağmen önünde yapması gerekenlerin listesi oldukça uzundur. Ekonomik kriterler ve Türkiye-AB Gümrük Birliği ilişkisinden kaynaklanan sorunlara geçmeden önce yazımızda siyasi ve sosyal alanda reformların neden önemli olduğunu belirtmek isteriz. Bugün dünyanın GSYİH sıralamasında en büyük 17. ülkesi olan Türkiye, BM Kalkınma Endeksi'nde 79. sıradadır. Dolayısıyla vatandaşların hayat kalitesinin topyekûn yükselebilmesi için ekonomik kazancın yanında siyasi ve sosyal alanın iyileşmesi gerekmektedir.

Raporun ekonomik kriterler alanında Türkiye'de işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı teyit edilmiştir. Genel olarak, geçen yıl da belirtildiği üzere "son yıllarda Türkiye ekonomisinin güçlü bir istikrar programı gerçekleştirdiği" ve sağlam ekonominin yapısal reformlarla da desteklendiği belirtilmektedir. Reel ekonominin finansal krizden ciddi şekilde etkilendiği ancak, geçmişte gerçekleştirilmiş olan düzenleyici ve denetleyici reformların olumlu etkisini gösterdiği ve ülke genelinde derin bir finansal krize girilmesinin önlendiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, daha sağlam ve güvenilir mali dayanak noktalarının eksikliği ve 2009'un başından bu yana krizle mücadele amacıyla harcamalardaki artışların belirsizliği artırdığı ve bunun ekonomik toparlanmayı olumsuz etkileyebileceğine işaret edilmektedir. Sonuç olarak,

Bugün dünyanın GSYİH sıralamasında en büyük 17. ülkesi olan Türkiye, BM Kalkınma Endeksi'nde 79. sıradadır. Dolayısıyla vatandaşların hayat kalitesinin topyekûn yükselebilmesi için ekonomik kazancın yanında siyasi ve sosyal alanın iyileşmesi gerekmektedir.

04-HALUK KABAALIOGLU 12/7/09 4:48 PM Page 3

mevcut ekonomi politikasının son aylarda olumlu etkisinin görülmesine karşın geçen yıl da ifade edildiği gibi, "makroekonomik istikrarın şoklara karşı kırılganlığının sürmekte olduğu" belirtilmektedir.

Raporda Türkiye ile AB arasındaki ticaretin durumu değerlendirilirken, AB'ye yapılan ihracatın payının 2008 yılında sadece %5 artarken, diğer ülkelere yapılan ihracatın - özellikle doğu ve kuzey komşu ülkelerle olan ihracat payı - %49 arttığı belirtilmiştir. 2007 yılında Türkiye'nin ihracatının %56'sı AB'ye giderken 2008 yılında bu oran %48'e inmiştir. 2008 yılında AB'den yapılan ithalat ise sadece %9 artarken, diğer ülkelerden yapılan ithalat %25 artış göstermiştir. Rapordaki değerlendirmede 2008 yılında Türkiye'nin dış ticaretinde AB'nin payının düşmesi küresel krizin AB piyasalarındaki talebe etkisiyle açıklanmıştır. Raporda ayrıca, Türkiye'nin AB piyasasına daha az bağımlı olup yeni piyasalara yönelmekte olduğu vurgulanmıştır. Ancak doğrudan yabancı sermayenin Türkiye'ye giriş miktarının önemi, Türkiye ve AB arasındaki güçlü ekonomik karşılıklı bağımlılığı simgelemeye devam etmektedir. AB ülkelerinden kaynaklanan sermayenin payı 2008'de %75 iken, bu oran 2009 yılının ilk aylarında %88'e yükselmiştir. Raporda genel olarak bakıldığında, AB ile olan ticari ve ekonomik entegrasyon önemini korumaktadır ancak bu yıl Türkiye'nin aynı zamanda esneklik gösterip yeni piyasalara yöneldiği ve bu şekilde krizin etkisini kısmen giderdiği vurgulanmaktadır.

Rapordaki değerlendirmede 2008 yılında Türkiye'nin dış ticaretinde AB'nin payının düşmesi küresel krizin AB piyasalarındaki talebe etkisiyle açıklanmıştır. Raporda ayrıca, Türkiye'nin AB piyasasına daha az bağımlı olup yeni piyasalara yönelmekte olduğu vurgulanmıştır. Ancak doğrudan yabancı sermayenin Türkiye'ye giriş miktarının önemi, Türkiye ve AB arasındaki güçlü ekonomik karşılıklı bağımlılığı simgelemeye devam etmektedir.

Türkiye ile AB arasındaki ticari ve ekonomik entegrasyonu Gümrük Birliği'ne vurgu yapmadan değerlendirmek mümkün değildir. Taraflar arasında sanayi mallarının serbest dolaşımını tesis eden Gümrük Birliği'nin işleyişinde önemli sorunlar vardır. Bunlardan ilki vize sorunudur. AB ülkeleri tarafından Türk vatandaşlarına uygulanan vize konusunda, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın kesin kararları olmasına rağmen bu alandaki ilerleme son derece sınırlıdır. Özellikle pasif bir tutum benimseyen Komisyon'un, Antlaşmaların bekçisi sıfatı ile bu alanda hukukun tam olarak uygulanmasını sağlaması ve görevini layıkıyla yerine getirmesi gerekmektedir. Bir diğer sorun, malların serbest dolaşımından bahsederken, o malları taşıyan araçlar için bu durumun söz konusu olmamasıdır. Türk taşımacılarına uygulanan geçiş belge-

04-HALUK KABAALIOGLU 12/7/09 4:48 PM Page 4

si kotalarının sadece malları taşıyanlar için değil, ülkemizdeki üreticiler için de ticaretin önündeki bir engel olduğu açıktır. Son dönemde vize ve kota konusundaki sorunların daha fazla gündeme gelmesi, sorunların tartışılması sevindiricidir. Ancak yazımızın bundan sonraki kısmında daha geniş bir şekilde ele alınacak olan Serbest Ticaret Anlaşmaları'na ilişkin sorunlar ne yazık ki yeterince bilinmemektedir.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin gündeminde olan küresel ekonomik krizle mücadele kapsamında, krize karşı ortak bir tutum alınmasına önem verilmelidir. Londra G-20 zirvesinde de vurgulandığı gibi, himayeci ticaret politikalarının ve özellikle ticaret yapılan ülkelerin aleyhine işleyen ekonomik politikaların (beggar-thy-neighbour) uygulanmasından vazgeçilip ticaretin ve yatırımların teşvik edilmesine devam edilmelidir. Avrupa Birliği esasen, bu kapsamda, üçüncü ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmalara yönelik müzakerelere hızla devam etmektedir. Örneğin, 2010 yılının ortasında iki tarafça imzalanıp yürürlüğe girmesi beklenen Güney Kore ile Avrupa Birliği arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması 15 Ekim 2009 tarihinde parafe edilmiştir. Bu yöndeki anlaşmalara ilişkin müzakerelere Avrupa Birliği ile Ukrayna ve Hindistan arasında da hızla devam edilmektedir.

Öte yandan, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliğini tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararının 16. maddesine göre, Türkiye'nin, AB'nin, STA'ları da kapsayan tercihli gümrük politikasına uyumu öngörülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin Gümrük Birliği hükümleri gereği Avrupa Birliği tarafından imzalanan tercihli ticaret anlaşmalarına uyum sağlaması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin bu alanda çok sayıda ülke ile bu tür anlaşmaları imzaladığı dikkate alınırsa, bahsi geçen ülkelerle Türkiye'nin de bir an önce benzer anlaşmalar yapması büyük önem taşımaktadır. Su ana kadar Türkiye ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ni oluşturan İzlanda, Norveç, İsviçre ve Lihtenştayn (1992), İsrail (1997), Makedonya (2000), Hırvatistan ve Bosna ve Hersek (2003), Filistin ve Tunus (2005), Fas (2006), Suriye ve Mısır (2007), Arnavutluk ve Gürcistan (2008) ülkeleri arasında Serbest Ticaret Anlaşmaları imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Karadağ, Sırbistan ve Şili ile de STA imzalanmıştır ancak henüz yürürlüğe girmemiştir. Serbest Ticaret Anlaşmaları ile başlatılan tercihli ticaretin Türkiye'nin ticaretini genel anlamda olumlu etkilediği göz ardı edilemez. Örneğin Mısır ile STA'nın 1 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe girmesi ile Mart 2007 ve Mart 2008 arasında Mısır'a ihracatımız %157 artış göstermiştir. Bir başka örneği ele alırsak, Suriye ile 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlülüğe giren STA sonucunda, Ocak 2007 ve Ocak 2008 arasında ihracat %50 artış gerçekleşmiştir.

04-HALUK KABAALIOGLU 12/7/09 4:49 PM Page 5

Diğer taraftan, Meksika örneğinde yaşandığı gibi, Avrupa Birliği ile STA imzalayan bazı ülkeler, genelde, Türkiye ile STA yapmaya gereksinim duymamakta ve dolayısıyla Türkiye ile müzakerelere başlamaya yanaşmamaktadırlar. Bu tutumlarının nedenini şöylece açıklamak mümkündür: Avrupa Birliği ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalayan ülkelerin malları Avrupa pazarına düşük veya sıfır gümrükle girebilmekte aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği oluşturmasından faydalanıp, o ürünler Türk pazarına da erişebilmektedirler. Durum böyle iken, Türk ürünleri ise Avrupa Birliği'nin imzaladığı ülkelere yüksek gümrük oranlarıyla girmeye devam etmektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin AB'ye üye olmadığı gerekçesi öne sürülmekte ve Türkiye, AB'nin yine bu gibi ülkelerle STA müzakereleri süreci ve karar mekanizmasının dışında tutulmaktadır. Böylelikle, Türkiye'nin çıkarları dikkate alınmadığı için Avrupa Birliği'nin takip ettiği STA politikası, Türkiye'yi haksız rekabete maruz bırakarak olumsuz yönden etkilemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin de bu ülkelerle birer STA imzalaması eşit pazara giriş imkânları yaratması açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Özellikle Güney Kore ile Avrupa arasında yapılan STA'ına karşı, Avrupa'nın kendi otomobil sektörünün bile, Kore ürünlerinden kaynaklanan rekabet ve bu durumun ortaya koyduğu dezavantajlar karşısında kaygılarını dile getirdiğini göz önünde tutarsak, güçlü bir rekabet baskısı açısından Türkiye'nin durumu daha belirginleşir. Bu bakımdan üçüncü ülkeler ile öngörülen serbest ticaret anlaşmalarının Avrupa Birliği ile en azından aynı anda paralel olarak müzakere edilmesi ve aynı anda yürürlüğe girmesi, sorunu bir ölçüde hafifletebilir. Bu çerçevede, Avrupa Birliği'nin de, Türkiye ile benzer bir anlaşmayı aynı süreçte akdetmemeleri halinde, söz konusu üçüncü ülkeler ile STA imzalamamaları uygun olacaktır. Bu yönden Türkiye tarafınca Avrupa Komisyonu'na etkili baskıda bulunulması gerekmektedir.

Türkiye'nin çıkarları dikkate alınmadığı için Avrupa Birliği'nin takip ettiği STA politikası, Türkiye'yi haksız rekabete maruz bırakarak olumsuz yönden etkilemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin de bu ülkelerle birer STA imzalaması eşit pazara giriş imkânları yaratması açısından oldukça önem teşkil etmektedir.

Türkiye 'nin ilerleme raporunda bahsi geçen alanlarda reform ve üyeliğe hazırlık çalışmalarına devam etmesi gerekirken, Avrupa Birliği'ne de gerek üyelik hazırlıklarında Türkiye'ye destek olmak ve açık ve kesin bir üyelik perspektifi sunmak, gerekse Türkiye-AB Gümrük Birliği çerçevesinde yukarıda sözü edilen sorunlara çözüm bulunmasında işbirliği yapmak hususunda önemli sorumluklar düşmektedir.

04-HALUK KABAALIOGLU 12/7/09 4:50 PM Page 6

EXCELLENCE IN FABRICATING COPPER

sarkuysan

sks™

OUR PRODUCTS

K-Q TSE-ISO-EN 9000

- **WIRE ROD** ..... ETP Ø 8,00 - 11,00 - 16,00 mm
  Ø 8,00 mm OF
- **SINGLE WIRE** ..... Bare, Tin and Nickel Plated
  Ø 0,05 mm min.
- **MULTI WIRE & BUNCHED WIRE** ..... Bare, Tin and Nickel Plated
  Multi Wire, Bunched Wire & Special Stranded Wire
- **BRADING BOBINS** ..... Bare, Tin and Nickel Plated
  Bunched Wire
- **FLAT WIRE & PROFILE** ..... Thickness: 1.00 - 12.00 mm
  Widht: 4.00 - 30.00 mm
  Cross-section: 150 mm^2 max
- **DHP COPPER TUBE** ..... LWC, Pancake & Straight Length
  Ø 6 - 30 mm 1/4" - 1 3/16"

  Inner grooved:
  LWC, Cu-DHP
  Ø 6.35 - 9,52 mm 1/4" - 3/8"

  Outside grooved:
  Straight, Cu-DHP
  Ø 15 - 25,4 mm 5/8" - 1"
- **ETP COPPER BUS BAR** ..... 25x3 - 140x10 mm
- **COPPER ROD & BAR** ..... ETP Ø 10,00-30,00 mm ETP
  OF or CuAg Ø 20,00-22,00 mm
- **CENTRIFUGALLY CAST COPPER ALLOYS** ..... Bronze, Brass and Special Alloys

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.

Head Office:
Sarkuysan İş Merkezi, Şişhane Meydanı,
Okçumusa Caddesi No: 1 34420
Beyoğlu - İstanbul / Turkey

Phone : 0 212 252 60 00 (20 line)
Fax : 0 212 251 23 04 - 245 69 82
E-mail : marketing@sarkuysan.com
Web : www.sarkuysan.com

05-ARMAGAN VURDU 12/7/09 4:50 PM Page 1

Kriz Bağlamında Ekonomik ve Ticari Gelişmeler

Armağan Vurdu
Dış Ticaret Müsteşarlığı
Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürü

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, Amerika ve Avrupa Birliği'nin merkezinde olduğu ve Bretton Woods kurumları olarak adlandırılan IMF ve Dünya Bankası'nın biçimlendirdiği küresel bir ekonomik düzenle karşı karşıya kalınmıştı. Aynı dönemde dünya, ulusal ekonomilerin mal, sermaye ve yatırım akışlarıyla birbirlerine daha fazla entegre olması olarak kısaca tanımlanabilecek küreselleşme olgusuyla tanışmıştı. Soğuk Savaş nedeniyle uzun süre değişmeden kalan küresel güç dengesi yirminci yüzyılın sonuna doğru yeni bir biçim almaya başladı ve ABD'nin küresel ekonomik sistem içindeki gücünü perçinlemişti.

Türkiye'de ise 24 Ocak Kararları ile birlikte 1980'li yıllardan itibaren serbest piyasa kurallarının işlemeye başlaması ve dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi sağlayabilmek amacıyla ihra-

05-ARMAGAN VURDU 12/7/09 4:51 PM Page 2

cata dayalı sanayileşme ve bu yolla büyüme stratejisi izlenilmeye başlanılmıştır. Uygulanan dışa açık büyüme politikalarının sonucunda, ihracat 1980 yılındaki 2,9 milyar dolar seviyesinden, yaklaşık kırksekiz kat artarak, 2008 yılında 132 milyar dolara ulaşmıştır.

2007 yılı Ağustos ayında ilk önce ABD'de finans sisteminde başlayan daha sonra diğer dünya ekonomilerine de yayılan küresel ekonomik kriz öncesinde ABD'nin ekonomik sistemi küresel sisteme dâhil bütün ülkeler için model oluşturuyordu. Bu krizle birlikte küresel sisteme modellik eden ABD'nin finans sisteminin sağlam olmadığı ve yapısında birçok yanlışlıklar, kural hataları ve denetim zafiyetleri taşıdığı anlaşılmıştır.

Diğer taraftan bu son krizin, dünyada 80'lerden sonra gördüğümüz Asya, Latin Amerika veya Rusya krizlerinden farklı unsurlar içerdiğinin ve küresel boyutta olduğunun vurgulanması gerekmektedir. Bu bağlamda, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan çok sayıda ülkeyi etkileyen bu krize karşı eşgüdüm içerisinde tedbirlerin alınması gerekmiş ve son bir yıl içerisinde çeşitli G-20 zirveleri düzenlenmiştir. Bu süreçte G-20 platformu, uluslararası ekonomik sorunların ele alınacağı birincil platform olarak G-8'in yerini almıştır. Ayrıca, yaşadığımız küresel krizin ödemeler dengesinden veya döviz hareketlerinden kaynaklanan bir kriz olmadığı bilinmektedir. Oysaki IMF geleneksel olarak bu alanlar üzerinde yoğunlaşan bir kurum olagelmiştir. Dolayısıyla, küresel istikrarı etkileyen bütün makro ekonomik ve finansal sektöre yönelik politikaları kapsayacak şekilde IMF'nin yetkileri ve görevi bu süreçte yeniden gözden geçirilmektedir.

Bu çerçevede, 2009 yılı Ekim ayında İstanbul'da gerçekleştirilen IMF - Dünya Bankası toplantılarının daha önce gerçekleştirilen G-20 zirveleriyle bir arada ele almak anlamlı olacaktır. İstanbul kararlarıyla kriz sonrası dünyayı yeniden şekillendirmek için işbirliği içinde olunması gerektiği ortaya konmuştur. IMF'nin görev tanımı, küresel istikrar düşünülerek makroekonomik ve fi-

IMF'nin görev tanımı, küresel istikrar düşünülerek makroekonomik ve finans sektörüne ilişkin politikaları kapsayacak biçimde gözden geçirilmiş; G-20 Pittsburgh Zirvesi'nde alınan kararlara paralel olarak, IMF ve Dünya Bankası'nın oy kotalarının yeniden düzenlenmesi, IMF'de en az %5, Dünya Bankası'nda en az %3 oranında oy hakkının "aşırı temsil edilen" gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere aktarılması kararlaştırılmıştır.

nans sektörüne ilişkin politikaları kapsayacak biçimde gözden geçirilmiş; G-20 Pittsburgh Zirvesi'nde alınan kararlara paralel olarak, IMF ve Dünya Bankası'nın oy kotalarının yeniden düzenlenmesi, IMF'de en az %5, Dünya Bankası'nda en az %3 oranında oy hakkının "aşırı temsil edilen" gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere aktarılması kararlaştırılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin oy haklarının artırılacağı, geniş katılımın esas alındığı bu sürecin 2011'e kadar tamamlanması planlanmaktadır. Bu adım, IMF'nin meşruiyetini ve etkinliğini artıracak bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. IMF'nin kredi imkânlarını artırması ve üyelerin kredi imkânlarına ulaşmalarının kolaylaştırılması, kriz sonrası dünyada IMF'nin rolünü ortaya koymaktadır.

İstanbul'da gerçekleştirilen IMF - Dünya Bankası toplantılarında yapılan analizlere bakıldığında, kriz sonrası dönemde ekonomik iyileşmenin tedrici olarak gerçekleşeceği, düzelmenin ilk aşamada imalat sektöründeki stok düzeyinin tekrar yükselmesi ve bazı ülkelerde tüketici güveninin geri gelmesiyle perakende satışların artması sonucunda ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Bu arka plan çerçevesinde, son ekonomik gelişmeler bağlamında ülkemiz dış ticaretinin kısaca değerlendirilmesinde fayda görüyorum.

Türkiye 2001 krizinden sonra 2002-2008 döneminde yıllık %5,9 oranında büyüme kaydetmiştir. Krizden sonra görülen bu toparlanmada gerçekleştirilen yapısal makroekonomik reformların yanı sıra ihracatın gösterdiği yüksek performansın da katkısı büyüktür.

Bu çerçevede, 2008 yılında, ihracat ve ithalat sırasıyla %23 ve %19 oranlarında büyüyerek 132 ve 202 milyar dolara ulaşmıştır. Dış ticaret açığı ise, 2007 yılına göre 7 milyar dolar artış göstererek 70 milyar dolar olmuştur. Küresel mali krizin etkisini görmek açısından, çeyrekler itibariyle 2008 yılı incelendiğinde, ihracatın ilk 3 çeyrekte büyüme kaydettiği ancak küresel krizin etkisi sonucunda son çeyrekte 2007 yılına göre %13,2 oranında küçüldüğü görülmektedir.

2009 yılı Ocak-Eylül döneminde ihracatımız geçen yılın aynı dönemine göre %30,5 oranında azalarak 105,2 milyar dolardan 73,1 milyar dolar seviyesine inmiştir. Bununla birlikte, krizin etkisiyle 2009 yılı boyunca 2008 yılının aynı ayına göre sürekli düşük seyreden ihracatımızda bu eğilim Ekim ayında ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda, 2008 Ekim ayı ihracatı 9,7 milyar dolar iken, aynı aya ilişkin 2009 yılı ihracatımız İhra-

05-ARMAGAN VURDU 12/7/09 4:52 PM Page 4

catçı Birlikleri verilerine göre 9,9 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu rakam, ekonomik krizin en yoğun etkisinin ilk kez geçtiğimiz yıl Ekim ayında hissedildiği hesaba katıldığında düzelmeyi göstermesi açısından bilhassa önemlidir.

2009 yılı Ocak-Eylül dönemine ilişkin ihracat kompozisyonumuza bakıldığında, ilk sırada 8,5 milyar dolar ile motorlu kara taşıtları, ikinci sırada 5,9 milyar dolar ile kazan, makine ve cihazlar, üçüncü sırada ise 5,7 milyar dolar ile demir-çelik ürünleri yer almaktadır. Aynı dönem için en çok ihracat yaptığımız ilk üç ülke sırasıyla Almanya (7 milyar dolar), Fransa (4,3 milyar dolar) ve İtalya (4,1 milyar dolar) olarak ortaya çıkmıştır.

İstanbul'da gerçekleştirilen IMF - Dünya Bankası toplantılarında yapılan analizlere bakıldığında, kriz sonrası dönemde ekonomik iyileşmenin tedrici olarak gerçekleşeceği, düzelmenin ilk aşamada imalat sektöründeki stok düzeyinin tekrar yükselmesi ve bazı ülkelerde tüketici güveninin geri gelmesiyle perakende satışların artması sonucunda ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan, düzelmenin kalıcı olması için önümüzdeki dönemde finansal sektöre ilişkin reformların hayata geçirilmesi ve canlandırıcı makro ekonomik politikaların bir süre daha devam etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, ekonomiyi destekleyici paketlerin sona erdirilmesinde zamanlama büyük önem arz etmektedir.

Dünya ekonomisinde son dönemde kaydedilen gelişmeler de dikkate alınarak, ülkemizin, 2010-2012 yıllarını kapsayan döneme ilişkin Orta Vadeli Programı (OVP) küresel krizden çıkış stratejisi çerçevesinde hazırlanarak, temel ekonomik gösterge hedef ve tahminleri belirlenmiştir.
Bu kapsamda, dünya ekonomisi ve ticaretinde küresel krizin neden olduğu daralmanın söz konusu dönemde tedrici olarak ortadan kalkması beklentisi paralelinde ihracatın 2010 yılında 107,5 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Dünya ekonomisinde son dönemde kaydedilen gelişmeler de dikkate alınarak, ülkemizin, 2010-2012 yıllarını kapsayan döneme ilişkin Orta Vadeli Programı (OVP) küresel krizden çıkış

05-ARMAGAN VURDU 12/7/09 4:53 PM Page 5

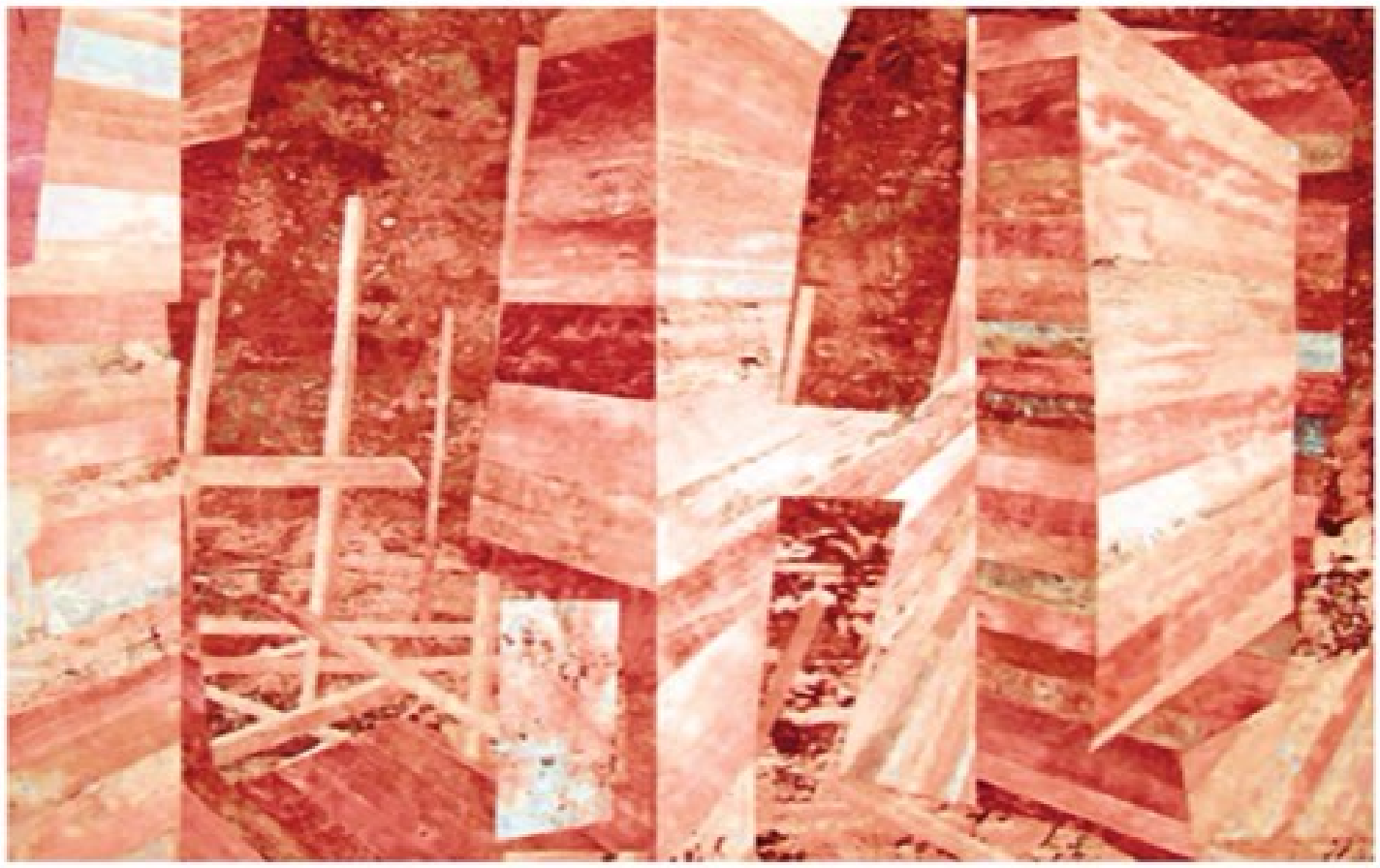

Bu bağlamda hedefimiz geçmişte olduğu gibi, ülkemizin dünya ticaretinden aldığı payın potansiyelini yansıtacak şekilde arttırılması, ihraç ürünleri profilimizin katma değeri yüksek, yenilikçiliğe dayalı bir yapıya kavuşturulması ve yeni ürün ve pazar açılımlarının sağlanmasıdır.

stratejisi çerçevesinde hazırlanarak, temel ekonomik gösterge hedef ve tahminleri belirlenmiştir. Bu kapsamda, dünya ekonomisi ve ticaretinde küresel krizin neden olduğu daralmanın söz konusu dönemde tedrici olarak ortadan kalkması beklentisi paralelinde ihracatın 2010 yılında 107,5 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Diğer taraftan, uluslararası kurumların dünya ekonomisinin geleceğine ilişkin kriz nedeniyle karamsar sayılabilecek projeksiyonlarında son iyileşmeler çerçevesinde revizyonlar yapılmıştır. Bu bağlamda, IMF'nin bu yıl Ekim ayında güncellediği ekonomik görünüm raporuna göre 2009 yılında küresel ekonominin %1 oranında küçülmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte, Çin ve Hindistan ekonomilerinin başını çektiği küresel ekonomik faaliyetlerde görülen canlanmanın gelecek yıl da devam etmesi ve 2010 yılı dünya büyüme oranının %3 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Aynı raporda Türkiye ile ilgili olarak ekonomimizin 2009 yılında %6,5 oranında küçülmesi, 2010 yılında ise %3,7 oranında büyümesi ve %3-4 civarındaki büyüme oranının 2010 yılı sonrası birkaç yılda da devam etmesi öngörülmektedir. IMF'nin küresel ticaretle ilgili tahminlerine gelince, mal ihracatının 2009 yılında %15,6 oranında küçülmesi, 2010 yılında ise %2,3 büyüme kaydetmesi beklenmektedir.

Bu noktada, ülkemizin küresel ekonomik kriz sonrası dönemde 2001 krizi sonrası dönemde olduğu gibi ihracat odaklı büyüme stratejisi izlemesinde fayda görülmektedir. Bu bağlamda hedefimiz geçmişte olduğu gibi, ülkemizin dünya ticaretinden aldığı payın potansiyelini yansıtacak şekilde arttırılması, ihraç ürünleri profilimizin katma değeri yüksek, yenilikçiliğe dayalı bir yapıya kavuşturulması ve yeni ürün ve pazar açılımlarının sağlanmasıdır. İhracatımızın dünya ekonomisindeki konjonktürel değişikliklerden en az etkilenmesi, başka bir deyişle sürdürülebilir bir ihracat artışını yakalaması için ürün ve pazarlarda çeşitliliğe gidilerek yeni ürün ve pazar açılımlarının sağlanması için çalışmalarımız devam etmektedir. Bununla birlikte, dış ticaret politikasının ekonominin diğer alanlarında uygulanan politika ve eylemlerle desteklenmesi bu hedefin gerçekleştirilmesinde oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

25yıl

Dünyayla Dost Teknoloji

Bugüne kadar ürettiğimiz ürünleri yan yana koysak dünyanın çevresini 3 kere dolaşırdı.
Sektörümüzün ihracat şampiyonluğunu 11 yıldır koruyor, Türkiye'nin LCD TV ihracatının % 80'ini gerçekleştiriyoruz.
Ülkemizi dünyada en iyi şekilde temsil etmenin motivasyonuyla yatırımlarımıza ara vermeden devam ediyoruz.
Dünyanın 127 ülkesinde yaşayan milyonlarca aile için ürettiğimiz Dost Teknolojilerin kullanılmasından gurur duyuyoruz.

ZORLU | www.vestel.com.tr 0212 444 4 125

dost teknoloji

VESTEL

06-TANIL KUCUK 12/7/09 4:55 PM Page 1

Hızlı Toparlanma ve Krizden Çıkış İçin İyi Planlanmış Politikalara İhtiyaç Var

C. Tanıl Küçük
İSO Yönetim Kurulu Başkanı

Bundan önce yaşadığımız en büyük kriz olan 2001 krizinde, iç talep durma noktasına gelmesine rağmen ihracattaki canlılığın etkisiyle sanayi üretiminde ve ekonomide hızlı bir toparlanma gerçekleşmişti. Hatırlanacağı üzere, 2003-2005 yılları arasında sanayi üretiminde yıllık %10'lara varan artış oranları elde edilmişti. Ancak, sanayi üretimindeki, artış ivmesi, 2006 yılından itibaren zayıflamaya başladı ve yıllık artış 2006'da %7,8'e, 2007'de ise %6,9'a geriledi. 2008'in ilk yarısı nispeten olumlu geçmişti. Ancak, ikinci yarıdan itibaren küresel krizin olumsuz etkileri giderek arttı ve yılın tamamında sanayi üretimi 2001 sonrası dönemde, yedi yıl aradan sonra ilk kez, 2008 yılında %0,9 oranında küçüldü.

06-TANIL KUCUK 12/7/09 4:56 PM Page 2

Küresel kriz, Batı'da finans krizi olarak başlamıştı. Ancak, Türkiye'de, kriz, finans kesiminden çok reel sektörü, özellikle de sanayimizi vurdu ve sanayimizde 2008'de başlayan olumsuzluklar 2009'da ne yazık ki katlanarak devam etti. 2008 Ağustosunda %3,6 ile başlayan küçülme, her ay artarak, 2009 Şubatında %23,8 ile rekor kırdı ve 2009'un ilk çeyreği sanayi üretiminde ortalama %22 gibi yüksek oranda bir küçülme ile kapandı. Bu oranda bir küçülme 1994, 1998 ve 2001 de dâhil olmak üzere daha önceki hiçbir krizde görülmemişti.

Çok olumsuz geçen ilk çeyreği takiben, sanayi üretimindeki küçülme 2009'un ikinci çeyreğinde %15,4'e, üçüncü çeyrekte de %8'e gerilemiştir. 2009'un dokuz ayı sonunda ise, sanayi üretimi, 2008'in aynı dönemine göre %15,1 oranında küçülmüş bulunmaktadır. 2009'un son çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemindeki yüksek oranlı küçülmelerin matematiksel etkisiyle, daha makul oranların elde edileceği beklentisi hâkimdir. Sonuç itibariyle bakacak olursak, sanayi üretimindeki küçülme 14 aydır aralıksız devam etmektedir ve 2010 yılı ekonomik programında, 2009 yılında sanayi sektörü katma değerinin %8,5 ve GSYİH'nın da %6 oranında küçüleceği tahmini yapılmıştır. Bu gerçekleşme tahminleri, 2009 yılının sanayimiz ve ekonomimiz açısından ne kadar zor geçtiğini fazla söze gerek kalmadan açıkça ortaya koymaktadır.

Peki, sanayimiz krizden neden bu kadar olumsuz etkiledi? Şunu ifade etmeliyiz ki, sanayimizdeki sorunlar, esasen küresel krizden önce başlamıştı. 2001 sonrası dönemde, bankacılık sektörü yeniden yapılandırılmış, IMF gözetimindeki ekonomik programın hedefleri doğrultusunda, mali disiplin kararlılıkla uygulanmış, enflasyonla mücadelede önemli mesafe kaydedilmişti. Ancak, bunlar yapılırken, reel sektörün sorunlarına çözüm getirilmesi ihmal edilmişti. Sanayimizin rekabet gücünü destekleyecek makro ve mikro reformların gerçekleştirilmemesine, bir de TL'de uzun yıllar devam eden aşırı değerliliğin eklenmesi ile ihracatın ve büyümenin lokomotifi konumundaki sanayimizin gücü giderek zayıfladı. Ancak, küresel ekonomide ılımlı hava devam ettiği, ekonomide çarklar bir şekilde döndüğü, hızı giderek yavaşlasa da, üretim ve ihracat bir şekilde arttığı için sanayimizin sorunlarına kulak verilmedi. 2006 yılının Mayıs ayındaki dalgalanmayı takiben, iç talep kesintiye uğramış, iç talebin çok durgun olduğu bir ortamda, sanayimiz, elindeki her türlü imkânı kullanarak, ihracat ekseninde üretim artışını bir süre daha devam ettirebilmişti. Ancak, küresel krizin, Avrupa Birliği başta olmak üzere ihracat pazarlarımızı vurmasıyla, sanayimiz için, ihracat ekseninde üretimi artırma süreci de sona erdi. İç ve dış talebin çok yavaşladığı koşullarda, 2009'un ilk çeyreğinde sanayimizde çarklar adeta durma noktasına geldi.

2008 ve 2009 yıllarına sanayimiz açısından biraz daha detaylı baktığımızda, sanayimizin içinde bulunduğu durum açısından oldukça kaygı verici bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Sanayi sektörümüz ekonominin lokomotifi konumundadır. Sanayi sektörü içinde de imalat sanayi %90'lık bir ağırlığa sahiptir. 2009 yılının birinci çeyreğinde, imalat sanayi sektörümüzde üretim %24,6 oranında gerilerken, yaratılan katma değerdeki gerileme %20,2 olmuştur. İkinci çeyrekte ise sektörün üretimi %16,9 gerilerken, yarattığı katma değer %8,7 gerilemiştir. Katma değerdeki gerilemenin, üretimdeki gerilemenin altında kalması, kriz nedeniyle üretim düşerken, imalat sanayi kuruluşlarının, özveri ile verimliliklerini artırarak, katma değerdeki düşüşü bir ölçüde de olsa sınırlamayı başardıklarını göstermektedir.

Diğer taraftan, Odamızın her yıl hazırladığı İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırmasına göre, 2008 yılında, İSO 500 içindeki sanayi kuruluşlarında, kar ve zarar toplamı sabit fiyatlarla %47 oranında azalırken, TCMB'nin 3.530 imalat sanayi işyerini kapsayan araştırması da, aynı yılda, bu kuruluşlarda kar ve zarar toplamının sabit fiyatlarla %65,6 oranında azaldığını ortaya koymuştur. Sadece ikinci yarısının zor geçtiği 2008 yılında elde edilen bu vahim sonuçlar, tamamı çok zor geçen 2009 yılında sanayi kuruluşlarının ne kadar zorlandığına dair fikir vermektedir. Nitekim İMKB'de işlem gören sanayi kuruluşlarının durumuna baktığımızda, 2009'un ilk altı ayında, bu kuruluşların kar ve zarar toplamında, bir önceki yılın aynı dönemine göre %80'e varan azalmalar olduğu görülmektedir. Sanayi kuruluşlarında iki yıl üst üste bu denli yüksek boyutlarda kaynak kaybı yaşanmasının kuruluşların mali yapılarında telafi edilmesi güç boyutlarda tahribata yol açacağı ortadadır. Bütün bunlar, bu kriz sonrasında, sanayi kuruluşlarında yaraların sarılması sürecinin 2001'e göre daha uzun zaman alacağına işaret etmektedir. Diğer taraftan, zaten düşük olan karlılık ve

06-TANIL KUCUK 12/7/09 4:56 PM Page 3

kaynak yaratma kapasitesinin daha da zayıflaması, sanayi kuruluşlarının yeni yatırım yapma ve ilave istihdam yaratma kapasitelerinin de zayıflaması anlamına gelmektedir. Yakından bilindiği üzere, işsizlik, uzun süredir, Türkiye'nin en temel problemlerinden biridir. 2000 yılında, %6'lar civarında olan işsizlik oranımız, 2001 krizini takiben, %10'lar civarına çıkmış ve ekonomideki büyümeye rağmen, bir daha aşağıya inmemişti. Son krizle birlikte, 2009 Şubat döneminde ise, işsizlikte, %16,1 ile tarihi bir rekor kırılmıştır. Orta Vadeli Programa göre, işsizlik oranı, 2009 sonunda, %14,8 olacaktır. 2010 için öngörü, %14,6, 2011 için de %14,2'dir. 2001 krizi, işsizliği %10'lara taşımıştı. Bu krizle de %14'lü oranlar gündeme gelmiş bulunmaktadır. Görüldüğü üzere, Türkiye, ekonomik krizlerin faturasını, işsizlik ve üretim kaybı olarak ödemektedir.

2001 krizi, işsizliği %10'lara taşımıştı. Bu krizle de %14'lü oranlar gündeme gelmiş bulunmaktadır. Görüldüğü üzere, Türkiye, ekonomik krizlerin faturasını, işsizlik ve üretim kaybı olarak ödemektedir.

Yayımlanan programa göre, 2010 yılında GSYİH'nın %3,5 oranında büyümesi öngörülmektedir. Ana sektörlere yönelik büyüme öngörüsü ise, tarımda %3, hizmetlerde %3,3, sanayide ise %4,4'dür. Ekonomide lokomotiflik görevi yine sanayimizden beklenmektedir. Sanayide üretimin tetikleyicisi, bilindiği gibi iç ve dış talepteki gelişmelerdir. 2010 yılında, hanehalkı tüketim harcamalarının %2,5 ve ihracatın da dolar bazında %11,5 oranında artması beklenmektedir. Öte yandan, ekonomik programda, 2010 yılında GSYİH'nın yaklaşık %85'inin iç tüketime yöneleceği öngörülmektedir. Önümüzdeki bu tablodan hareketle, 2010'da iç tüketimdeki %2,5'lik artışla sanayi üretiminde %4,4'lük büyüme elde edilmesinin oldukça güç göründüğü söylenebilir. İç talepte daha büyük ölçüde artışa ihtiyaç vardır.

İkinci çeyrekteki nispeten olumlu gelişmeleri takiben, ekonomideki toparlanma eğilimi yavaşlamış bir görünüm ortaya koymuştur. Oysa içinde bulunduğumuz koşullarda, yavaşlama lüksümüz yoktur. Ekonomimizin, özellikle, üretim ve istihdam boyutuyla, çok daha hızlı adımlarla toparlanması gerekmektedir. Bu noktada, şu gerçeği hatırlatmalıyız ki, ekonomiler kendi kendilerine toparlanamazlar. Hızlı toparlanma ve krizden çıkış için, hükümetlerin aktif ve iyi planlanmış politikalar izlemesine ihtiyaç vardır. Türkiye, krizin başlangıcında, önlem almakta geç kalmıştı. Sonraki aşamada ise, aldığı önlemleri devam ettirememiş bir görüntü ortaya koymuştur. Krizin şiddetini artırmasından altı ay sonra, geç de olsa devreye giren ÖTV ve KDV indirimi uygulaması, alınan önlemler arasında en etkilisi olmuştur. Vergi indirimi yapılan sektörlerde üretim ve kapasite kullanım oranlarında olumlu gelişmeler gerçekleşmiş, GSYİH'daki küçülme de, ikinci çeyrekte büyük ölçüde bu indirimlerin etkisiyle nispeten hız kesmiştir. Olumlu etkileri somut olarak gözlenebilen bu uygulama ne yazık ki kısa sürmüştür.

2010'da, sanayi üretiminde öngörülen büyümenin gerçekleşebilmesi için, iç piyasayı canlandırmak üzere, bu ve benzeri uygulamaların mutlaka tekrar devreye girmesi gerekmektedir. Dışarıda, dünya ekonomisinde toparlanmanın başlaması elbette bizi de olumlu etkileyecektir. Ancak, bunu beklerken, asıl olan, süratle kendi önlemlerimizi alarak, iç piyasamızın potansiyelini harekete geçirmektir. Bu noktada, en büyük görev de hükümet ve ekonomi yönetimine düşmektedir.

06-TANIL KUCUK 12/7/09 4:56 PM Page 4

Güçlüyüz...

Zorlu Tekstil Grubu, global standartlarda üretim kabiliyeti ve rekabet gücü yüksek 12 üretim ve pazarlama şirketiyle, 100'ü aşkın ülkede faaliyet gösteriyor. Sürekli büyüyen dış ticaret hacmiyle her gün daha da güçleniyor. Taç, Linens, Korteks ve Valeron markaları ile dünyanın her köşesine ulaşarak ülke ekonomisine katkıda bulunuyor.

ZORLU | www.zorlu.com.tr

ZORLU
TEKSTİL GRUBU

07-MURAT YALCINTAS 12/7/09 4:57 PM Page 1

Küresel Kriz Şoku Ertesinde Genel Ekonomik Görünüm

Dr. Murat Yalçıntaş
İTO Yönetim Kurulu Başkanı

2000'li yılların başından 2007 yılının ortalarına kadar, Dünya Ekonomisinde yüksek büyüme düşük enflasyon ikilisinin beraber olduğu, likidite bolluğunun ve risk iştahının yüksek olduğu bir dönem yaşandı. Ancak 2007 yılı ortalarında ABD konut piyasasında başlayan kriz 2008 Eylül ayında Amerikanın en büyük ya-

07-MURAT YALCINTAS 12/7/09 4:58 PM Page 2

tırım bankalarından biri olan Lehman Brothers'ın iflası ile hızla küresel bir krize dönüştü. Finansal krizin reel ekonomilere yansıması rekor bir hızla gerçekleşti.

Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler karşısında finansal sisteme olan güvenin tekrar artırılması için ABD ve Avrupa'da merkez bankaları ve hükümetler tarafından çok sayıda önlem alınmış ve trilyon dolarları bulan kurtarma paketleri açıklanmıştır. IMF tarafından hesaplanan verilere göre, dünya finans sistemindeki toplam aktiflerdeki ABD kaynaklı finansal ürünlerin sebep olduğu değer azalmasının 2007–2010 döneminde 2,7 trilyon doları, sistemdeki toplam değer azalmasının ise 4 trilyon doları geçmesi beklenmektedir. Bu rakamın yaklaşık üçte ikisinin bankacılık sektörü tarafından, geri kalanının ise sigorta sektörü, emeklilik fonları ve hedge fonlar tarafından yüklenileceği öngörülmektedir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya koyulan ve tarihsel olarak görülmemiş boyutlara ulaşan mali destek paketleri, kredi piyasalarındaki aşırı sıkışıklığı gidermede tam yeterli olmamıştır.

Finansal krizin yayılma mekanizmasını dikkatli bir şekilde incelersek bizim nasıl etkilendiğimiz ve neler yapabileceğimiz de bir miktar ortaya çıkar diye düşünüyorum. Finansal krizin Dünya ekonomilerini hızla etkisi altına alması başlıca üç yolla oluşmuştur:

1. Küresel finansal sisteminin kendi içsel bağlantıları yoluyla: Esas itibariyle banka zararları ABD'den kaynaklanmasına rağmen Avrupa'daki bankacılık sisteminin aktiflerdeki değer azalması daha fazla olmuş, Amerikan finans piyasası ürünlerine dolaylı ya da dolaysız olarak yatırım yapan özelikle gelişmiş ülkelerdeki bankaların bilânçoları hızlı bir şekilde bozulmuştur. Gelişmiş ülkelerin finans sistemlerindeki likidite krizi gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere kredi akışını durdurmuş hatta tersine çevirmiş ve bu ülkelerdeki finans sistemlerini de likidite sıkışıklığına sürüklemiştir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya koyulan ve tarihsel olarak görülmemiş boyutlara ulaşan mali destek paketleri, kredi piyasalarındaki aşırı sıkışıklığı gidermede tam yeterli olmamıştır.

2. Servet düzeylerindeki ve güven eğilimlerindeki düşüşün talebe yansıması yoluyla: Hisse senedi ve gayrimenkul piyasalarındaki çöküş bireylerin servetlerini eritirken özellikle dayanıklı tüketim malları ve gayrimenkul talebi sert bir şekilde düşme yaşamıştır. Özellikle geleceğe yönelik olumsuz beklentiler bireylerin tüketim harcamalarını kısmalarına sebep olurken reel kesimin yeni yatı-

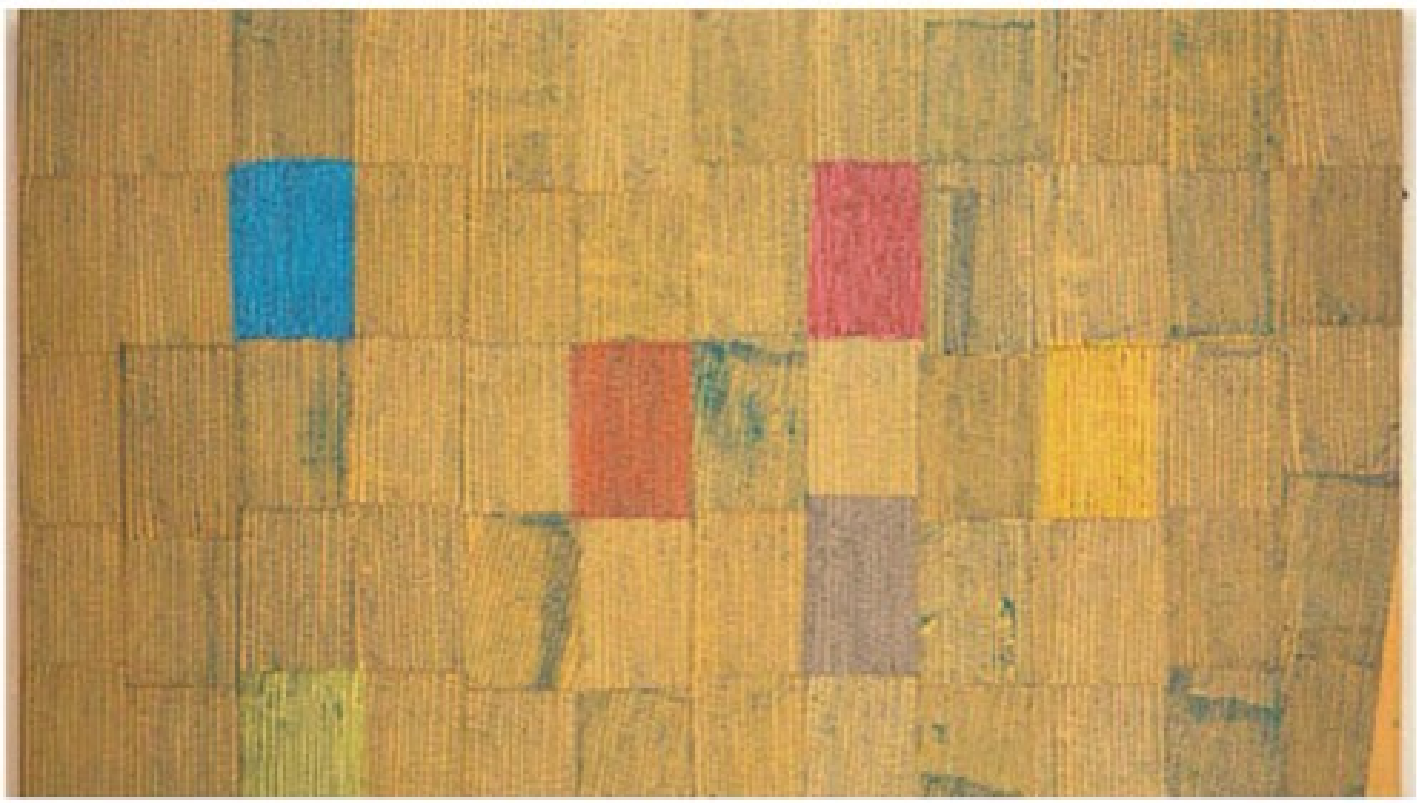

07-MURAT YALCINTAS 12/7/09 5:01 PM Page 3

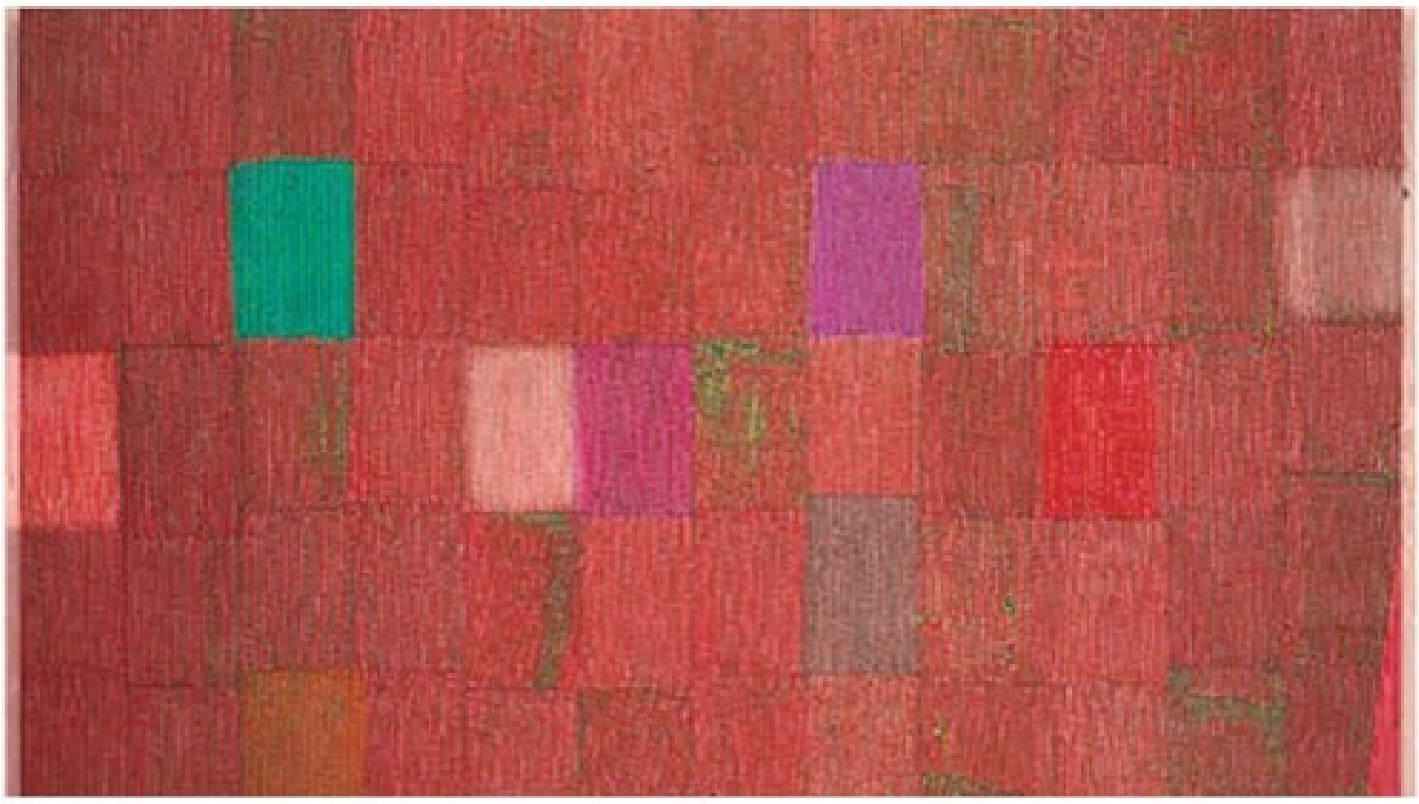

rımlar yapmasının önü kesilmiştir. Talepteki bu düşüşleri stoklardaki istenmeyen artış takip etmiş ve imalat sanayi üretimi daha fazla kısmak zorunda kalmıştır.

3. Küresel ticaretin yavaşlaması yoluyla: 2008 yılının ilk çeyreğinde Dünya mal ticaretinde görülen azalma 2009 yılının ilk iki çeyreğinde kötüleşmeye devam etmiştir. Özellikle krediye dayanan ve dış ticaret yoğunluğu çok olan dayanıklı tüketim mallarında hem yatırımlar hem de talep sert bir şekilde düşüş göstermiştir.

2001 krizinden sonra alınan önlemlerin en önemli neticesi küresel kriz sürecinde finansal sitemin içsel bağlantıları yoluyla yayılmasından bizim finans sektörünün etkilenmemesi olmuştur. Yani esas itibariyle bizim krizden etkilenmemiz olumsuz beklentilerin doruğa çıkmasıyla iç talebin daralması ve dış ticaretin yavaşlaması sebebiyle dış talebin azalması yollarıyla olmuştur. O zaman ne yapmamız gerektiği hususu da, iç ve diş talebi arttırıcı önlemler almak şeklinde cevaplanabilir.

"Peki, biz neler yaptık?" diye soracak olursak özetle şunları yaptık: İç talebi vergi indirimleriyle canlandırmaya çalışırken dış ticarette Eximbank kredilerinin kapsam ve limitlerini arttırma yoluyla ihracatı desteklemeye çalıştık. KDV-ÖTV indirimleri belli sektörlerde göreceli olarak bir talep iyileşmesine yol açtı. Fakat ihracatımızda henüz güçlü bir toparlanma görülmedi.

İhracatımızın ortalama yarısını yaptığımız Avrupa ülkelerinde krizin ağır etkilerinden dolayı talep daralması olduğundan ihracatımız kan kaybetmeye devam ediyor. Eylül ayı itibariyle ihracatımızda %30,5, ithalatımızda %38,8 azalma görüyoruz. İhracatında taşıdığı ağırlık dolayısıyla, Türkiye dış talepteki artışı ancak Avrupa ekonomileri düzeldiği zaman yaşayacaktır. Avrupa ekonomileri de aynı sebeple ABD ekonomisine endekslidir. ABD ve Avrupa ekonomilerinin yakın gelecekte ne yönde bir seyir izleyeceği henüz netlik kazanmamıştır. Bunun için, Türkiye'nin krizden çıkış için şimdilik ABD ve Avrupa kaynaklı dış talebe fazla bel bağlamaması, olabildiğince iç pazar kaynaklı büyümeye odaklanması gerekmektedir. Dış talebi arttırabilmek için de yeni ihraç pazarları bulunmasına ve krizden nispeten daha az etkilenmiş olan ülkelerdeki pazar payının arttırılmasına öncelik verilmesi önem arz etmektedir.

Krizden çıkış sürecinin başladığı fakat Dünya genelinde ekonomik toparlanmanın yavaş olacağına dair genel bir kanı oluşmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki son dönem ekonomik verilerin 2009 yılı başlarına göre daha olumlu gelmesi, Dünya genelinde birçok ülkede ekonomik daralmanın azalmasıyla birleştiğinde krizin en yoğun dönemlerinin geride kaldığına işaret etmiştir. Bununla birlikte, iktisadi faaliyete dair öncü

07-MURAT YALCINTAS 12/7/09 5:01 PM Page 4

göstergelerdeki iyileşmenin yavaş olması, kredi piyasalarındaki sorunların devam etmesi ve istihdam koşullarındaki zayıflamanın sürmesi kriz sonrası toparlanmanın yavaş ve kademeli olacağını teyit etmiştir. Dış dünyadaki toparlanmaya paralel olarak 2010 yılında pozitif büyüme dönemine geçeceğimiz öngörülmektedir.

Kriz sonrası dönemde olası yaşanabilecek iki büyük tehlike vardır. Birincisi tüm dünyada yeniden ortaya çıkmaya başlayan korumacılık girişimlerinin uluslararası ticarete olumsuz etkisiyle toparlanmaya başlayan diş ticaretin tekrar yavaşlama dönemine girmesi tehlikesidir. İkinci tehlike ise, yaratılan ilave para arzının sonraki dönemlerde piyasadan geri çekilememesi halinde yaşanabilecek enflasyon tehlikesi, hızlı çekilmesi durumunda ise ekonomik toparlanmayı durduracak bir likidite sıkışıklığı tehlikesidir. Bunlara bir de dünya ülkeleri genelinde genişleyen bütçe açıklarını kapatabilmek için vergi oranlarında artışa gidilmesi gibi riskler eklenince, kısa bir toparlanmanın ardından yeniden bir durgunluk sürecine girilmesi ihtimalini de akıllara getirmektedir.

Kısa dönemde dış ticaretimizde nasıl gelişmeler olacağı daha evvel söylediğim gibi daha çok dış dünyadaki toparlanmanın derecesine bağlı olacaktır. Türkiye'nin ihracatında Avrupa ülkelerinin ağırlığı göz önüne alındığında, ilave ihraç pazarları bulunamadığı takdirde Türkiye'nin ihracatındaki toparlanmanın 2010 yılında da çok güçlü olmayacağı söylenebilir. Bu doğrultuda yeni pazarlar arama faaliyetlerine önem verilmesi yerinde olacaktır.

Diş talebi attırmak için yapabileceklerimiz sınırlı olduğundan Türkiye ekonomisinin daha erken bir tarihte yükselişe geçebilmesi için iç pazar kaynaklı bir desteğe ihtiyacı olduğu açıktır. Yani iç talebi arttırmaya yönelik önlemlere devam edilmelidir. Ne var ki hızla artan bütçe açıkları bu yöndeki manevra alanımızın daraldığına işaret etmektedir. Uygulamaya konulan önlem paketlerinin maliyeti, şimdiye kadar bütçeden ve ileride toplanacak vergi gelirlerinden feragat edilerek karşılanmıştır. Ne var ki, bütçe imkanları dahilinde mevcut uygulamanın sürdürülebilme şansı bulunmamaktadır. Nitekim KDV-ÖTV indirimlerine son verilmiştir. İlave önlem paketlerinin maliyetinin karşılanabilmesi ancak yeni kaynak temini ile mümkün olabilecektir.

Krizle mücadelenin birincil planda olduğu bu dönemde bütçe açıklarının alarm verici seviyelere ulaştığını yukarıda belirtmiştim. 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde bütçe açığının geçen yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında yaklaşık sekiz buçuk kat arttığı görülmektedir. Merkezi yönetim faiz dışı harcama kalemlerinin faiz dışı harcamalardaki artışa katkısına baktığımızda içinde sosyal güvenlik açık finansmanının da bulunduğu sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerindeki artışların katkısının oldukça yüksek bir boyuta ulaştığı görülmektedir. İşsiz sayısındaki artışa paralel olarak prim gelirlerinin azalması ve sağlık harcamalarındaki artış nedeni ile sosyal güvenlik sisteminin açığı artmakta ve kendiliğinden oluşan bu eğilim bütçe açığının artışında önemli bir unsur olmaktadır.

Krizle mücadelede Merkez Bankasının faizleri düşürdüğü bir ortamda kamunun borçlanma maliyetleri düşüş göstermiştir. Ancak borçlanma miktarının artması likidite sıkışıklığına sebep olacağı ve özel sektöre kanalize edilebilecek fonları azaltacağı için, aşırı borçlanmanın krizle mücadelede ters bir etki yapacağı öngörülebilir. Orta vadeli programda bütçe açıklarının kademeli bir şekilde azaltılacağının ve bu amaçla mali kural uygulamasına 2011 yılından itibaren başlanacağının belirtilmesi olumlu bir gelişmedir.

"Peki, biz neler yaptık?" diye soracak olursak özetle şunları yaptık: İç talebi vergi indirimleriyle canlandırmaya çalışırken dış ticarette Eximbank kredilerinin kapsam ve limitlerini arttırma yoluyla ihracatı desteklemeye çalıştık. KDV-ÖTV indirimleri belli sektörlerde göreceli olarak bir talep iyileşmesine yol açtı. Fakat ihracatımızda henüz güçlü bir toparlanma görülmedi.

Kriz sonrası dönemde önceliklerimiz ne olmalıdır, ülke olarak neler yapmalıyız konusu, en önemli gündem maddemiz haline gelmelidir. Özellikle geleceğimize yön verecek temel politikaların henüz daha kriz bitmeden, planlanıp işlerlik kazandırılması bu bakımdan çok önemlidir.

Bu küresel kriz Türkiye ve Türkiye gibi ülkeler için değişimin, dönüşümün kısaca yeniden yapılanmanın ve kronik sorunlardan kurtulmanın fırsatıdır. Basit kriz çözümleri yerine uzun vadeli yapısal değişim yolu seçilirse, bu küresel krizin bizim gibi ülkelere uzun vadede büyük bir

07-MURAT YALCINTAS 12/7/09 5:02 PM Page 5

kalkınma fırsatı yaratması söz konusudur. Bu küresel kriz gelişmiş ülkeler için finansal veya kamusal dönüşümleri zorunlu kıldığı gibi bizim de üretim ve yatırımla ilgili yapısal dönüşümleri planlamamızı zorunlu kılmaktadır. 2001 krizi ertesinde aldığımız önlemler sayesinde bankacılık sektörümüz bu kriz döneminde sapasağlam ayakta duruyor. OECD ülkeleri içinde kriz başından beri bankacılık sektörüne kamudan kaynak ayırmayan tek ülke biz olduk. Finans sektöründe yapılacak reformlara tabii ki devam edeceğiz, ama üretim ve yatırımla ilgili temel dönüşümlerin planlanıp yürürlüğe koyulması da öncelikle gereklidir.

Türkiye'nin krizi az hasarla atlama amacıyla kısa vadeli planlar yaparak geleceği feda etme lüksü yoktur. Artık üretim ve büyüme odaklı stratejilerin belirlenip bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu stratejilerin temel dayanağının özel sektör yatırımlarının desteklenmesi olacağı tartışılmaması gereken bir gerçekliktir.

Bu ortamda, bir yandan mevcut kazanımlar korunurken, diğer yandan ekonomimizi daha da dayanıklı kılacak ve ülkemizin potansiyelini tam olarak harekete geçirecek adımların zamanında atılması büyük önem taşımaktadır. Ekonomi alanında gerekli tedbirlerin gecikmeksizin alınması ve koordinasyonun güçlendirilmesi, sonuç olarak öngörülebilirliği arttıracaktır. Öngörülebilirliğin olduğu bir ortam ise, bugünün dünyasında sakin liman arayan girişimciler ve sermaye için çekici bir ortam sunacaktır. Özellikle ülkemizin çevresindeki büyük sermaye birikimleri ve krizlere beraber baktığımızda, Türkiye'yi yatırım yapılacak güvenli bir ada haline getirmek mümkündür.

Türkiye'nin krizi az hasarla atlama amacıyla kısa vadeli planlar yaparak geleceği feda etme lüksü yoktur. Artık üretim ve büyüme odaklı stratejilerin belirlenip bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu stratejilerin temel dayanağının özel sektör yatırımlarının desteklenmesi olacağı tartışılmaması gereken bir gerçekliktir.

Devlet neler yapmalıdır bu aşamada? Ulaştırma, enerji, eğitim, sağlık gibi altyapısal sorunları kısa ve orta vadeli planlarla çözüme kavuşturulması gerekir. Geniş bir vergi reformuyla verginin tabana yayılması sağlanarak, yatırımlarda vergi teşvikleri artırılması yerinde olur. Özelleştirme çalışmalarına ağırlık verilmeli ve gereken bütün mevzuat değişiklikleri yapılarak uluslararası sermayenin ülkemize girişi cazip kılınmalıdır.

Bütün bunlar yapılırken ana eksenimizi belirleyen ilkeler, ileri teknoloji gerektiren katma değeri yüksek ürünler üretecek sektörlerin belirlenip, özel sektörün bu alanlara yatırım yapmasının belki de olağanüstü teşviklerle desteklenmesidir.

07-MURAT YALCINTAS 12/7/09 5:02 PM Page 6

Kingtom

www.kingtom.com.tr

sağlık için

seçmece...

%100 YERLİ

Kingtom

domates salçası

ASSAN GIDA
SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Assan Gıda bir KİBAR HOLDİNG kuruluşudur.

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 6:51 PM Page 1

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 6:50 PM Page 2

2010 Büyümesi İçin Türkiye'nin Dış Politika Stratejisi Gerekli İpucunu Veriyor

Prof. Dr. Kerem Alkin
İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi

Özet: Dış politika alanında 7 yıllık bir strateji etkili sonuçlarını vermeye başladı. Ancak, ekonomi alanında benzer bir strateji oluşturulamaması nedeniyle, yeni bir zafiyet dönemine giriyoruz. Çabalar ne yönde olursa olsun, 2010, 2009'dan daha zor bir yıl olacak. Önümüzdeki yıl, yüzde 3,5'luk büyüme için özel kesimin tüketim ve yatırım harcamalarına ihtiyacımız var. Kime sorulsa, yatırıma niyeti yok. Peki, büyümek için Türk halkını para harcamaya ikna edebilecek miyiz?

'Komşularla sıfır problem politikası' kapsamında, Cumhurbaşkanı Gül, Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun gerçekleştirdikleri ülke ziyaretleri, Balkanlar, Kafkasya, Kuzey ve Orta Afrika, Orta Doğu ve Körfez Ülkeleri nezdinde ciddi ekonomik açılımları da beraberinde getirmeye başladı. Başbakan Erdoğan'ın son Pakistan, İran gezisinde atılan adımlar, İran ile imzalanan protokoller ve İran'la dış ticaret hacmini 30 milyar dolara çıkarma hedefi, bu sürecin bir örneği. Hükümet'in ve özellikle Çankaya'nın da bu süreçteki rolü, Türkiye'yi bölgesinde lider yapma noktasında, hem itibarını perçinliyor, hem de uluslararası enerji oyununda Türkiye'nin elini güçlendirecek hamleleri de beraberinde getiriyor.

Bu noktada, iş dünyasını temsil eden önde

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:04 PM Page 3

gelen sivil toplum kuruluşlarının öncülük ettiği komşu ülkelerdeki fuarlar da, Türk işadamları ile bölge işadamlarının ikili görüşmeler ve iş bağlantıları gerçekleştirmelerini sağlayan organizasyonlar da ciddi ses getirmekte. Nitekim Türkiye'nin komşu ülkelere yönelik ticaret atağı, dünyanın önde gelen ekonomi ve siyaset haber dergisi The Economist'te bir yorum makalesinin yayınlanmasına neden oldu. Dergideki makalede, Türkiye'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yla ihracatının son 7 yılda 7 kat artarak 2008 yılında 31 milyar dolara ulaştığı belirtildi.

Bununla birlikte, Türkiye'nin 1. ve 2. kuşak komşu ülkelerle ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmesi, kimi Batılı basın-yayın organlarında 'kıskançlık' izlenimi uyandıran, eleştiri dozu yüksek kimi haberleri de gündeme getirmiyor değil. Nitekim yukarıda bahsettiğimiz The Economist Dergisi'ndeki yorum yazısı da, 'Türkler Orta Doğu'ya geri döndü' diye başlık atmış. Söz konusu Batılı medya kuruluşlarının yayınlarında vurgulanan endişeyi, sitemi Başbakan Erdoğan, İran ziyareti esnasında "Türkiye'nin bir yüzü Batı'ya bakıyor, bir yüzü Doğu'ya bakıyor" şeklinde cevapladı. Türkiye'nin proaktif bir dış siyaset stratejisi, yıllardır kendi sahasındaki 'topları', sorunları, rakip sahaya göndermesi gibi bir sonucu beraberinde getirdi. Ermenistan, Irak, Ege ve Kıbrıs gibi dış politika başlıklarında önemli hamleler gerçekleştiren Türkiye'yi, Batılı ülkeler alışık olmadıklarından, nereye yerleştireceklerine de şaşırmaktalar.

AB pazarından 2010'da da umut yok

Ekonomi yönetiminin 2010 yılı için öngörmüş olduğu yüzde 3,5'lik büyümenin gerçekleşmesi hiç kuşkusuz özel kesimin tüketim ve yatırım harcamalarına bağlı. İş dünyasının bugünkü tabloya bakarak öngörüsü, 2010 yılının gerek Türk halkının tüketim harcamaları açısından, gerekse de yatırım harcamaları açısından parlak bir yıl olmayacağı yönünde. Yani, 2009'a göre ekonomik tablonun olumlu yönde değişim göstereceği bir beklenti gözlenmiyor. Türk ekonomisi 2001 Krizi sonrası dönemin bütünüyle uzağında, çok daha güçlü bir konumda olsa da, iç piyasa şartları kimi gerekçelerle benzerlik arz etmekte. Bu nedenle, Türk halkının para harcarken gayet dikkatli olduğu, iş dünyasının da iç talep hareketlenmediği müddetçe de, yatırım yapmayı düşünmediği hissedilmekte.

Bu durumda, nasıl ki, 2003-2007 döneminde Türk ekonomisinde büyümenin ana unsurlarının başında ihracat hacminde kırılan rekorlar yer almaktaydı, 2010 yılında da Türkiye'nin ihracat hacminde yine rekora yakın artışlar yakalaması, hiç kuşkusuz ekonomik büyümeye önemli katkı sağlayacaktır.

Bu yıl Türkiye'nin ihracat hacminin, geçen yılki düzeyi olan 130 milyar dolara göre yüzde 25 daralarak, 96-97 milyar seviyesine gerilemesi sonrasında, Başbakan Yardımcısı Babacan'ın başkanlık ettiği ekonomi yönetiminin öngörüsü 2010 yılı için ihracat hacminin yeniden 107 milyar dolara yükselmesi. Ancak, yüz-

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:04 PM Page 4

de 3,5'lik bir büyüme hedefine ulaşabilmek için 2010 yılı ihracatının esasen yeniden 120 milyar düzeyine yaklaştırılması gerekiyor. Peki, 2010 yılı için ihracat hacmi hedefi halen 107 milyar dolar düzeyindeyken, yeniden 120 milyar dolar düzeyine çekilebilir mi?

Eğer, daha iddialı bir hedefi Avrupa Birliği pazarına, ya da ABD dâhil Batılı ülkelere yönelik ihracat hamlesi ile gerçekleştirebileceğimize dair bir beklentimiz varsa, bu beklentiyi tümden unutmak gerekiyor. Çünkü IMF'in ekim ayında gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi esnasında açıkladığı 'Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nda, özellikle Euro Bölgesi'nin 2010 büyüme öngörüsü, yüzde -0,3'den, yüzde 0,3'e revize olmuş durumda. Yani, en iyimser tahminle Euro Bölgesi 2009'a göre yerinde sayacak. Bu da, 2009'da AB pazarına ne kadar ihracat yaptıysak, bundan daha fazlasını 2010 yılında yapamayacağımız anlamına gelmekte.

İkinci bir dip olabilir mi?

Kaldı ki dünya ekonomisinde, kriz sonrası toparlanma sürecine bağlı olarak, küresel emtia fiyatlarının yükselişini sürdürebileceğine dair beklentiler, önde gelen merkez bankalarını küresel bir maliyet enflasyonu baskısı boyutunda endişelendirmekte. Bu nedenle, Avrupa Merkez Bankası (ECB) kriz döneminde yüzde 1'e kadar çektiği politika faizini, yakın vadede yeniden yükseliş trendine yönlendirmekten söz ediyor. ABD cephesinde, ABD Merkez Bankası (FED) ve ABD Hazinesi Şubat ayında ekonomiyi canlandırmak amacıyla Kongre'nin onay verdiği 787 milyar dolarlık destek paketinin tümünü harcamayabileceklerinden söz ediyor. Nitekim otomotiv sektörünü destekleme paketi tamamlandığından, ABD'de otomobil satışlarının yeniden azaldığı gözlendi.

Üniversitede bir dizi konferans vermek üzere Budapeşte'de bulunun dünyaca ünlü yatırımcı George Soros, küresel ekonomik iyileşmenin kırılgan olduğunu ve iyileşmenin ikinci bir diple bölünebileceğini belirtti. Soros'un ikinci dip tahmini 2010 veya 2011 olarak işaret ediliyor. IMF Başkanı Dominique Strauss-Kahn ise, ABD ekonomisinin bu yılın üçüncü çeyreği itibariyle, yeniden büyümeye geçmesinin cesaret verici olduğunu; ancak işsizlik arttığı sürece, krizin devam edeceğini vurgulamakta, krizde ikinci bir dibin olmaması için hükümetlerin canlandırma programlarını 10-12 ay daha sürdürmesi gerektiğini hatırlatıyor. Oysa, başka ABD ve AB olmak üzere, önde gelen ekonomiler söz konusu canlandırma paketlerinin gelecekte neden olabileceği enflasyon baskısı nedeniyle, canlandırma paketlerinin devam ettirip ettirmemek noktasında hayli tereddütteler.

Nitekim FED'in parasal genişlemeyi sınırlı ölçüde azaltmaya başlaması ve ABD Hazinesi'nin destek paketlerinin kapatma adımlarına bağlı olarak, ABD'de kişisel harcamalar geçtiğimiz Eylül ayında yüzde 0.5 düştü. Bu veri, tüketim harcamalarının son beş ay içinde ilk kez gerilemesi anlamına geliyor. ABD halkının tüketimini kısmaya devam etmesi halinde, ABD'de 'alışveriş mevsimi' olarak anılan ve Kasım sonundan yıl başına kadar ki dönem için, perakende zincirlerini yine geçen yıl ki gibi telaş almış durumda. Uzmanlar, ABD halkının tüketim harcamalarında bu yıl gözlenen en büyük oranlı düşüşte, hurda araba için nakit programının bitmesinin etkili olduğunu belirtmekteler.

Görüldüğü gibi, 2010 yılında büyük ekonomilerden ihracat pazarı boyutunda çok umutlu olmamamız gerekiyor. Buna karşılık, farklı gerekçelerle, Balkanlar, Kafkas, Kuzey ve Orta Afrika'nın küresel krizden fazlaca etkilenmediklerinin ve bu ülkelerde ihracat imkânlarının artarak devam ettiğini gözlemliyoruz. Petrol fiyatlarının 75-90 dolar aralığına oturması halinde, bu sürece Körfez Ülkeleri ve Rusya'nın dâhil olacağını hatırlatmamız gerekiyor. O halde, hazır dünyanın önde gelen Batılı şirketleri kriz nedeniyle sersemlemişken, Türkiye 1. ve 2. kuşak komşu ülkelerdeki ekonomik bağlantılarını güçlendirmeli, Türk işadamları bu ülkelerle ikili anlaşmaları hızlandırmalı ve 2010 yılı için bölge ülkelerinde gerçekleştirilecek Türk ürünleri fuarlarına ağırlık vermeyi sürdürmeliyiz, Türkiye'deki fuarlara, ucuz havayolu bileti, ucuz otel kampanyaları ile, bölge ülkelerinden işadamlarının gelmesini sağlamalıyız. Türk Hava Yolları, Türkiye'de sağlık sektörünün desteklenmesi için hastalar için ucuz bilet kampanyası nasıl düşünüyor ise, aynı hamleyi

Türkiye'nin komşu ülkelere yönelik ticaret atağı, dünyanın önde gelen ekonomi ve siyaset haber dergisi The Economist'te bir yorum makalesinin yayınlanmasına neden oldu. Dergideki makalede, Türkiye'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yla ihracatının son 7 yılda 7 kat artarak 2008 yılında 31 milyar dolara ulaştığı belirtildi.

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:05 PM Page 5

1. ve 2. kuşak komşu ülkelerdeki işadamları için de yapmalıyız.

2010'da özel sektörün finansmanını çözen var mı?

16 Eylül'de Orta Vadeli Program (OVP) açıklandığından bu yana, karşılaştığım her işadamına, her bankacıya 2010 yılına yönelik olarak özel sektör finansmanının ipuçlarını keşfedip etmediklerini soruyorum. Bankacılık camiasında, eldeki verilere dayalı olarak, Hazine'nin 2010 yılı için hesap edilen iç borç geri ödemesi 185 milyar TL olarak öngörülmekte. Buna 40 milyar TL civarındaki finanse edilecek kamu açığını da eklediğimizde, önümüzdeki yıl için Hazinemize 225 milyar TL kaynak gerekiyor. 2010 yılının küresel ve yerel koşulları başarılı özelleştirmelere izin verirse, Hazine 15 milyar TL'lik bir kaynağı özelleştirme yoluyla elde edebilir. Tüm iyimser tahminlere rağmen, 200 milyar TL'lik bir kaynak ihtiyacı kendisini hissettiriyor. 2010'daki yeni dış borçlanma, gelecek yıl vadesi gelen dış borç ödemelerini karşılasa, demek ki Hazine'nin iç borç çevirme oranı yine yüzde 110 civarı olacak. Bu durumda, özel sektör nasıl finanse edilecek?

Halka arz mümkün mü?

Böyle bir dönemde, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın reel sektörü halka arza teşvik etmek amacıyla atağa geçmiş olması önemli. Türk şirketleri için, hala birçok nedene bağlı olarak, tahvil yoluyla borçlanmak zorlu bir süreç. Sermayeyi halka açmak, faiz oranlarının geldiği seviye ve döviz kurlarının seyri dikkate alındığında, öteden beri borsaya girmeyi düşünen yatırımcıları cezp edebilir. Ancak, 2010 yılında halk arzların hızlanması, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) 27 Ekim Salı günü kamuoyu ile paylaştığı enflasyon raporundaki senaryoların geçerliliğine bağlı. Yani, küresel trend ve bu trendin Türk ekonomisine yansımaları sapma göstermez ise, önümüzdeki yıl faiz oranlarında ve döviz kurlarında hayli sınırlı bir düzeltme söz konusu olacaktır. Bu da, hisse senedi piyasasının önünü açabilir.

Tüm iyimser tahminlere rağmen, 200 milyar TL'lik bir kaynak ihtiyacı kendisini hissettiriyor. 2010'daki yeni dış borçlanma, gelecek yıl vadesi gelen dış borç ödemelerini karşılasa, demek ki Hazine'nin iç borç çevirme oranı yine yüzde 110 civarı olacak. Bu durumda, özel sektör nasıl finanse edilecek?

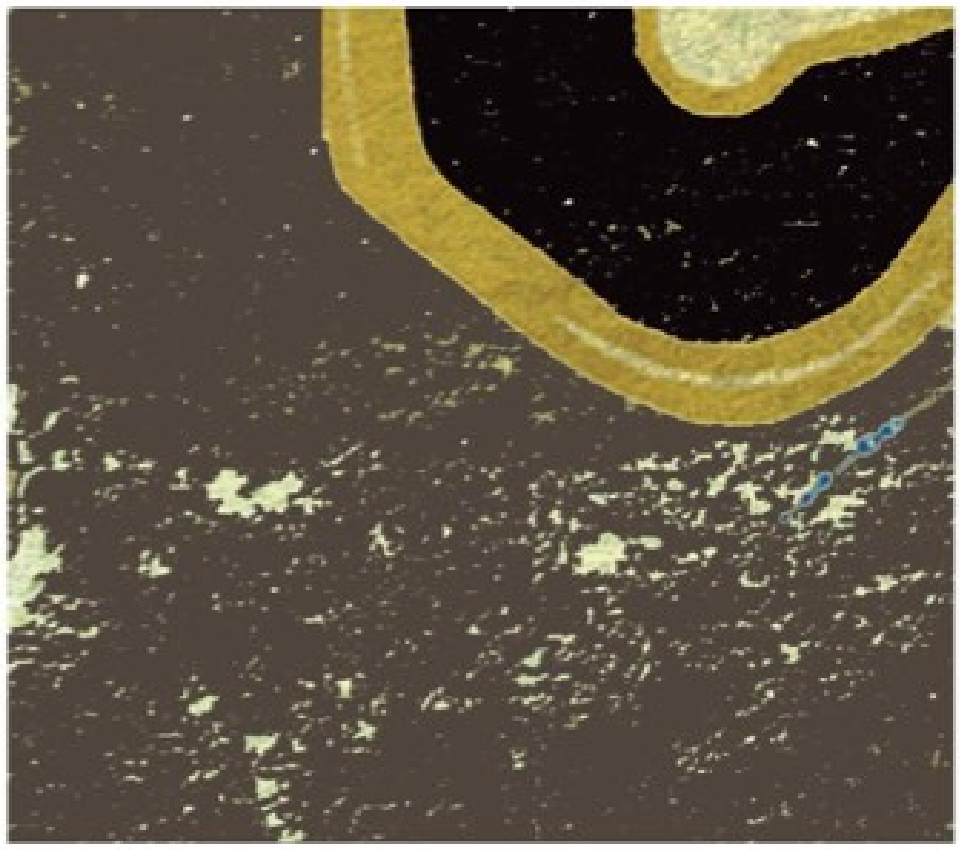

Ancak, Hazine, hem iç borç geri ödemesi, hem de kamu açığının finansmanı için, hayli tempolu bir borçlanma gerçekleştirecek ise, sermaye piyasasındaki sınırlı kaynakların sürekli Hazine'ye akması ve buna bağlı olarak, beklenenden daha hızlı yükselen faiz oranları, halka arzları cazip olmaktan çıkarabilir. Yani, hisse senedi piyasası, hem likidite sıkışması, hem de alternatif yatırım aracının artan cazibesine bağlı olarak, gölgede kalabilir. Bu nedenle, Hazine'nin bir şekilde özel sektörün finansman imkânları açısından bir hareket alanı bırakması gerekmekte. 2010 yılında yatırım yapmayı planlayan şirketler, ne bankacılık sektöründen, ne de sermaye piyasasından, ister kredi, ister tahvil ihracı, isterse de hisse senedi ihracı ile aradıkları kaynağı bulamayacaklar ise, 2010 yılında ne özel sektör yatırımı, ne de bu yatırımlara bağlı olarak gerçekleşecek bir pozitif büyüme bekleyelim.

İç talebin finansmanı da muallâk

Orta Vadeli Program dâhilinde veya ekonomi yönetiminin harici açıklamalarında, özel sektörün desteklenmesine yönelik ipuçlarını yakalayamıyoruz. 2010 yılı bütçesinde, KOBİ'lerin Halk Bankası ve Ziraat Bankası aracılığıyla desteklenmesi, ihracatçılarımızın desteklenmesine yönelik olarak, KOSGEB'e aktarılacak kaynağın miktarı açısından bir detaya sahip değiliz. Buna karşılık, çeşitli mal ve hizmetlerden alınacak vergi-

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:05 PM Page 6

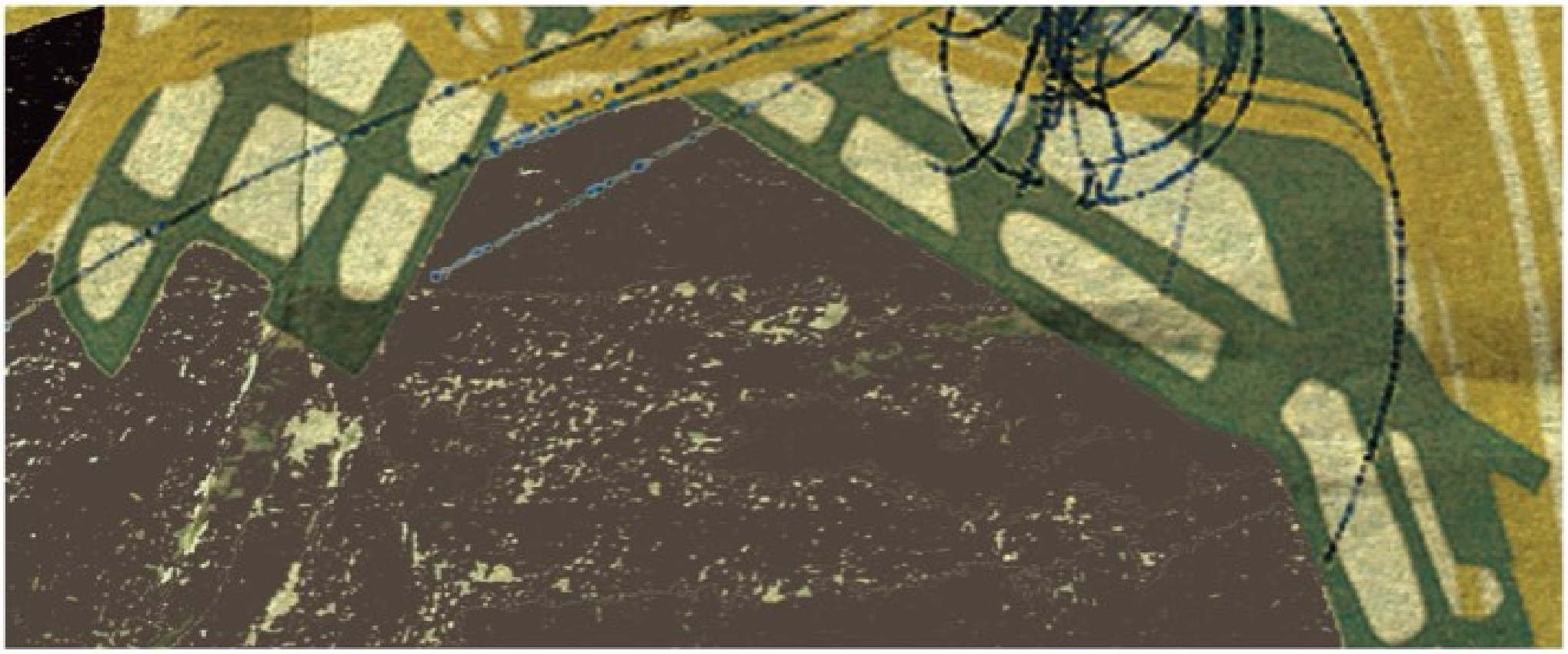

lerin beklenenden daha yüksek oranda artacağına dair öngörülerin hızlandığına şahit oluyoruz, yeni vergilerin konduğunu, çeşitli kamu kuruluşlarına kaynak aktarmak adına yeni kamu yüklerinin ihdas edildiğini gözlemliyoruz. Hane halkı, tüketiciler şimdiden 2010 yılında hangi mallar aracılığı ile daha fazla dolaylı vergi ödeyeceklerini tahmin etme çabasına girdiler.

Oysa 2010 yılında özel sektörü hareketlendirmek için, sınırlı bütçe kaynaklarını özel sektörü ayakta tutmak için kullanma lüksümüz yok. Özel sektöre "balık vermek" yerine, "balık tutabilmelerinin" önünü açmamız gerekiyor. Yani, Türk halkını tüketimini 2007 düzeyine geri getirmeye ikna etmemiz gerekiyor. İş dünyasına bu soruyu da sorduğumda, nasıl yatırım konusunda umutsuzlarsa, tüketim harcamalarının doyurucu düzeyde canlanacağı konusunda da umutsuzlar. Kamu personeline, yılbaşına kadar geçerli olacak 200 TL'lik hediye çeki, yıl başında yürürlüğe girecek bir gelir vergisi reformu bile, bir moral etkiye neden olabilir. Domuz Gribi aşısı için 500 milyon TL harcayabiliyorsak, küçük esnafın ve KOBİ'lerin nefes alması için bir 600 milyon TL'lik kaynak aktaramaz mıyız?

Dış politikadaki başarı, ekonomiye de taşınmalı

Türkiye'nin 7 yıldır ara vermeksizin sürdürdüğü "komşularla sıfır problem" politikası, uluslararası siyasetin başını döndürecek ölçüde etkili sonuçlarını göstermeye başladı. Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun ciddi beyin katkısı sağladığı ve Dışişleri bürokrasisinin iyi kurguladığı süreç, Türkiye'yi coğrafyasında liderlik noktasına hızla taşımakta. 2007'deki genel seçimlerden sonra, dış politika alanında süreç, "meyvelerin olgunlaşması ile" hız kazanırken, ekonomi alanında ise, tersine yol haritasından sapmaların gözlendiği bir dönem geçirdik. Ekonomi alanında tamamlanması gereken reformlar askıya alındı; 21. Yüzyıl'a uygun bir teşvik sistemi çok geç kaldı ve kritik nokta olarak, küresel krize yönelik teşhis ve müdahalede gözlenen aksaklık ile kritik bir zaman dilimini heba ettik. Yerel seçim sürecinde, eldeki sınırlı imkânlar reel sektörün desteklenmesine kullanılacağına, seçim ekonomisinin alışılagelmiş alanlarında harcandığından, krizin en kritik döneminde nefessiz kalmış durumdayız.

Küresel iyileşme kırılgan

ABD Yönetimi'nin, Şubat ayında Kongre'ye onaylattığı 787 milyar dolarlık destek paketinin belirli bir bölümünü kullanarak, 640 bin 329 işi korumayı başardığı bir gerçek. Ancak, elde edilen sonuç yeterli değil. Çünkü Başkan Obama ve ekibinin umudu, atılan adımların ABD'de işsizlik oranını yüzde 9'un üzerine çıkartmayacağı yönündeydi. Oysa oran yüzde 9,8'e gelmiş durumda ve yüzde 10,4'e kadar yükselişini sürdürmesin-

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:05 PM Page 7

den endişe duyuluyor. Bu nedenle, ABD Ticaret Bakanı Locke 2010 yılının Mart ve Nisan ayları için, 1 milyonluk geçici iş imkanı oluşturabilmek için her türlü çözüm modelinin hararetli bir şekilde tartışıldığını, alternatif modeller arasında yeni bir destek paketinin Kongre'den geçirilmesinin dahi yer aldığını belirtmekte. ABD Hazine Bakanı Geithner ise, 787 milyar dolarlık destek paketinin sonuçlarını görmek için belirli bir süreye daha ihtiyaç duyulduğunu ifade etmekte.

Bu noktada, ABD'de küçük şirketlere kredi desteğinde uzmanlaşan CIT kredi kuruluşu iflasını ilan etti. CIT, ABD tarihinde iflas eden en büyük beşinci şirket oldu. Küresel ekonomik kriz nedeniyle zor günler geçiren şirket, devletten 4,5 milyar dolarlık acil kredi almıştı. Banka Temmuz ve Aralık aylarında da devletin kurtarma paketlerinden pay almıştı. CIT'nin çöküşüyle, ABD ekonomisinin sağlığına ilişkin kuşkular da arttı. Bu nedenle, ABD ekonomisinin bu yılın 3. çeyreğinde yeniden büyüme sürecine geçmiş olması, yerel ve küresel aktörleri iyimserlik boyutunda yeterince mutlu etmiyor. İşsizliğin neden olduğu endişe ve ünlü spekülatör Soros ile, küresel krizin 'kahini' konumundaki Prof. Roubini'nin karamsar değerlendirmeleri, zaten kırılgan olan iyimserliği çok çabuk dağıtmakta. Bunun doğal sonucu olarak, altına olan küresel ilginin artarak sürdüğünü ve altının ons fiyatının yeniden 1060 doların üzerine sarktığını görüyoruz. Euro-dolar paritesi ile 1,46-1,54 dolar bandındaki salınımını sürdürüyor. Kırılganlığın artması halinde altın fiyatının 1080 dolara hamle etmesi şaşırtıcı olmamalı.

İşsizliğin neden olduğu endişe ve ünlü spekülatör Soros ile, küresel krizin 'kahini' konumundaki Prof. Roubini'nin karamsar değerlendirmeleri, zaten kırılgan olan iyimserliği çok çabuk dağıtmakta. Bunun doğal sonucu olarak, altına olan küresel ilginin artarak sürdüğünü ve altının ons fiyatının yeniden 1060 doların üzerine sarktığını görüyoruz. Euro-dolar paritesi ile 1,46-1,54 dolar bandındaki salınımını sürdürüyor. Kırılganlığın artması halinde altın fiyatının 1080 dolara hamle etmesi şaşırtıcı olmamalı.

2010 büyümesi için ek önlem

Orta Vadeli Program'da, Türk ekonomisinin 2010 yılında yüzde 3,5'luk bir büyüme gerçekleştireceği öngörülmüş olsa da, söz konusu büyüme hedefinin gerçekleşmesi için gerekli olan özel kesimin tüketim harcamalarındaki yüzde 2,5'lik artış ile özel kesimin yatırım harcamalarındaki yüzde 8'lik artışın nasıl gerçekleştirileceği, nasıl finanse edileceği netlik kazanmış değil. Türk Bankacılık Sektörü ise, 2010 yılında büyümenin

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:06 PM Page 8

canlandırılması hususunda belirsizlik sürdüğünden, önümüzdeki yıl reel sektörün toparlanamaması halinde, kendileri açısından da sürecin hayli sıkıntılı geçeceğinin farkındalar.

Bu nedenle, ekonomi yönetiminin 2010 yılı büyümesi için çabalarını yoğunlaştırması gerekiyor. Başbakan Erdoğan, "erken seçim"e yönelik şaka veya dokundurmalara, "şakası bile, telaffuz edilmesi bile ekonomiye zarar veriyor" yönünde tepki verdi. Bununla birlikte, 2010 yılı bütçesindeki detaylar, bir erken seçim ihtimalini de iktisatçıların zihninden sildirmiyor, tersine erken seçim ihtimaline işaret eden ipuçları taşıyor. Önümüzdeki yıl, büyümeye katkı amacıyla, Türkiye'nin aylık ortalama ihracat hacmini 10 milyar dolara taşımalıyız. Ekim ayı ihracat hacmi, bu açıdan umut verici. Türkiye'nin dış politika alanındaki başarısını, 1. ve 2. kuşak komşu ülkelerle ihracat hacmini büyüterek perçinlemesi, 2010 yılında büyüme ve şirketlerimizin ayakta tutulması anlamında nefes aldıracaktır. Ama, 2010 yılı için ihracatçımız nasıl finanse edilecek, ihracata ne ölçüde bir destek öngörülüyor, bu konuda herhangi bir bilgiye sahip değiliz. 2010 yılı için büyümenin yol haritası netleşene kadar, bu konudaki talepkarlığımızı da sürdüreceğiz.

Kur ve faize dikkat

Küresel piyasalardaki kırılganlık, yurtiçi piyasaları da etkiliyor. Dolar kuru 1,48-1,52 TL bandındaki hareketini sürdürmekte. Bu bandın kırılması halinde, 1,52-1,56 ve ardından 1,56-1,62 TL bandı gözükmekte. Küresel piyasalarda kırılganlığın daha da artması halinde, dolar kuru 1,68 TL'ye kadar artışını sürdürebilir. Ancak, bugün için 1,48-1,52 TL ve bunun aşılması halinde, 1,52-1,56 TL bandının üzerine kur hareketi zor gözüküyor. Faiz cephesinde ise, yüzde 8,5-10,5 bandı açılmış gözüküyor. 2010 yılının büyüme öngörüsüne yönelik belirsizlik, Hazine'nin finansman ihtiyacına yönelik tedirginlik sürdüğü müddetçe, faiz oranları yüzde 10,5'e doğru yükselişini sürdürebilir. Merkez Bankası'nın tüm iyi niyetli çabalarına rağmen, ekonomi yönetiminin iş dünyasının ve halkın zihnindeki soru işaretlerini tatminkâr bir şekilde cevaplandırması gerekecek.

Büyüme için yeni bir yol haritası gerekiyor

Türk ekonomisinin yüzde 6'yı rahatlıkla geçebilecek bir ortalama büyüme performansına sahip olduğu ekonomi çevreleri ve iş dünyasınca bilinmekte. Ancak, 86 yıllık Cumhuriyet tarihine bakıldığında, bu oranın yüzde 4 civarında şekillendiğini görmekteyiz. 2003-2006 döneminde yakalanan yüzde 7,4'lük ortalama büyüme performansı dahi, aynı oranı 2003-2009 dönemini dikkate alarak hesaplamanız halinde, yine ortalama yüzde 4'e gelecek. Yani, Türk ekonomisi Çin başta olmak üzere, gelişmekte olan kimi Asya ekonomilerinin son 15 yıldır yakaladığı büyüme temposunu yakalamak zorunda. 2007 yılından itibaren Türk ekonomisinde büyümenin neden yavaşladığını detaylı araştırdığınızda, açık ve net özel sektör yatırımlarındaki yavaşlama karşınıza çıkıyor. Özel sektör yatırımlarının neden yavaşladığını detaylandırdığınızda ise, hane halkının tüketim harcamalarındaki kırılganlığın öne çıktığını görüyoruz.

2010 yılı için ihracatçımız nasıl finanse edilecek, ihracata ne ölçüde bir destek öngörülüyor, bu konuda herhangi bir bilgiye sahip değiliz. 2010 yılı için büyümenin yol haritası netleşene kadar, bu konudaki talepkarlığımızı da sürdüreceğiz.

İhracat kalıcı büyüme sağlamaz

Türk ekonomisinde, reel sektör şirketlerinin ortaya koydukları ihracat becerisi her türlü takdiri hak etmekte. Bununla birlikte, bir ulusal ekonominin ciddi ihracat becerisi ile büyümesini sürdürebilir kılması mümkün değildir. Eğer, iç talepteki kırılganlığa rağmen, ihracata yüklenerek büyümeyi sürdürmek mümkün olsa idi, sürdürülebilir büyümeyi önce Japonya yakalardı. Oysa Japonya'nın neredeyse 15 yıldır sıklıkla resesyona sürüklendiği biliyoruz. Nitekim Türkiye de 2002-2006 döneminde ihracat hacminde yakaladığı başarıyı, imalat sanayinin üretim performansı ile bir süre büyümeye önemli bir katma değer katkısına dönüştürdü. Ancak, 2007 ve 2008'de ihracat alanında rekorlar kırılmaya devam etmesine rağmen, Türkiye aynı büyüme performansını sürdüremedi. Çünkü iç talepteki kırılganlığın arttığı bir sürece girmiştik. O halde, bir noktanın altını yeniden çizmek gerekmekte; hiçbir ulusal ekonomi iç talep desteği olmayan büyümesini sürdürülebilir kılamaz, kalkınmasını devam ettiremez.

ABD'nin sıkıntıları kritik boyutta

ABD ekonomisinden haftalık işsizlik ödeneği başvurularına yönelik bilgiler sınırlı bir iyileşmeye işaret etse de, Başkan Obama gerek bütçe ve

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:06 PM Page 9

cari işlemler açığının azaltılamaması ve bu nedenle ABD Hazinesi'nin tempolu bir şekilde borçlanmasını sürdürmesi halinde, ABD ekonomisinin çift dipli bir durgunluk riskiyle karşı karşıya olduğunu hatırlatmakta. Obama, bir yandan açıkları ve bunun gerektirdiği borçlanma temposunu azaltmaya çalışırken, bir yandan da istihdamı arttırmaları gerektiğini belirtmekte. Ancak, ABD yönetiminin aynı anda bir hayli farklı iki hedefi nasıl gerçekleştireceği meçhul. Bu noktada, ABD'de işsizlik rakamı artmaya devam ettikçe, ABD halkının tasarruf etmeyi sürdüreceği, işsiz kalma korkusunun iç talep üzerindeki baskıyı kalıcı hale getireceği bir gerçek.

Nitekim ABD Hazine Bakanı Geithner da, dünya ekonomisini ABD'li tüketicilere olan bağımlılığından kurtarmanın büyümeyi yeniden dengelemeye yardımcı olacağını söylemekte. Geithner, bu durumun aynı zamanda işsizliği düşürme çabalarını destekleyeceğini belirtmekte. Esasen, ABD Hazine Bakanı, 'dünya ekonomisini ayakta tutmak için, artık ABD halkının para harcamasına güvenmeyin' demeye getiriyor. Geithner, ABD'nin diğer ülkelerle, özellikle G-20 Grubu'yla ortak hareket ederek ekonomik hedeflerini tutturma konusunda daha verimli sonuçlar elde edeceğini öngördüğünü belirtmekte. O halde, ABD'de iç talep zayıf seyrettiği müddetçe, resesyondan kısmen çıkış gerçekleşse de, ABD ekonomisinin gerçek performansına ulaşması hayli zaman alacak.

2010'da iç talep muallâk

Konu Türkiye'ye geldiğinde, tablo benzer şekilde hayli sıkıntılı. Hükümet'in, ekonomi yönetiminin bütçe imkânları konusunda hayli sıkışmış olması, iç talebi canlandırmak adına yapılabilecek vergi indirimlerini engelliyor. Beri tarafta, çalışanların ve emekli kesiminin önemli gelir kaynaklarından birisini oluşturan banka mevduat faizi gelirleri, son bir yıl içerisinde yarı yarıya azalmış durumda. Ev sahipleri, kira gelirlerindeki aksamadan, kira gelirlerinin düşmesine sebep olan piyasa ortamından muzdarip. Yani, 1,5 sene öncesine kadar nüfusun yüzde 10'u için ek gelir imkânı sağlayan faiz, kira geliri benzeri imkânlar ciddi ölçüde daralmış durumda. Bu nedenle, iç talepteki kırılganlığın daha da arttığına şahit oluyoruz.

Merkez Bankası üst yönetiminin, enflasyon trendinde bir değişiklik olmaması halinde, düşük faiz politikasını 2010 yılı sonuna kadar devam ettirmeyi hedeflemekten söz etmesi, bir dönem para ve sermaye piyasası kazançlarıyla, yatırım araçlarının getirileriyle geçimini sağlayan, ek gelir imkânı sağlayan kesimleri, bu dönem üzmekte, endişeye sevk etmekte. Ayrıca, Türkiye'nin yeni bir heyecan yaratacak, ekonomi aktörlerini,

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:07 PM Page 10

yerli ve yabancı yatırımcıları hareketlendirecek başlıkları olmadığı için, yani bir 'Avrupa Birliği', bir 'ekonomik reformlar' başlığı gibi 2003-2006 döneminde, piyasaları heyecanlandıran başlıklar da gündemden düştüğünden, Türkiye'nin küresel yatırımcılar açısından cazibesini arttıracak yeni başlıkları bulamıyoruz. Bu dar zaman dilimi içerisinde, heyecan yaratabilecek bir başlık 'uluslararası derecelendirme notunun yükseltilmesi' olabilir. Ama üç derecelendirme kuruluşu bu ne zaman ve hangi şartlarla gerçekleştirir, birlikte göreceğiz.

Küresel yatırımcılar büyüme için 'işaret' peşinde

Aralık ayının ikinci yarısından itibaren tatil havasına girecek olan batılı finans çevrelerinin takvimine uymak adına, İMKB'de hisseleri işlem gören şirketlerin ve Türkiye'deki banka ve aracı kurumların, New York ve Londra gibi küresel finans merkezlerine yönelik 'road show'ları, yılsonu ziyaretleri hızlandı. Söz konusu ziyaretler, esasen İMKB 100 Endeksi'nin Gelişmekte Olan Piyasalar Endeksi'nin (MSCI Emerging Markets Index) üzerinde seyrederken, son 10 gündür önce küresel endeksle buluşup, ardından altına sarkması, küresel yatırımcıların Türkiye konusunda aklının karışık olduğunu gösteriyor. Gerçekleştirilen yurt dışı ziyaretlerde sorular benzerlik arz ediyor: 'Türkiye'nin 2010 ve sonrası için 'yeni hikâyesi' nedir?' Ekonomi yönetiminin 16 Eylül'de açıkladığı 2010 yılına yönelik yüzde 3,5'lik büyüme hedefi, her ne kadar Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından da teyit olmuş olsa da, bu büyümenin dayanaklarının da netleşmesi gerekmekte.

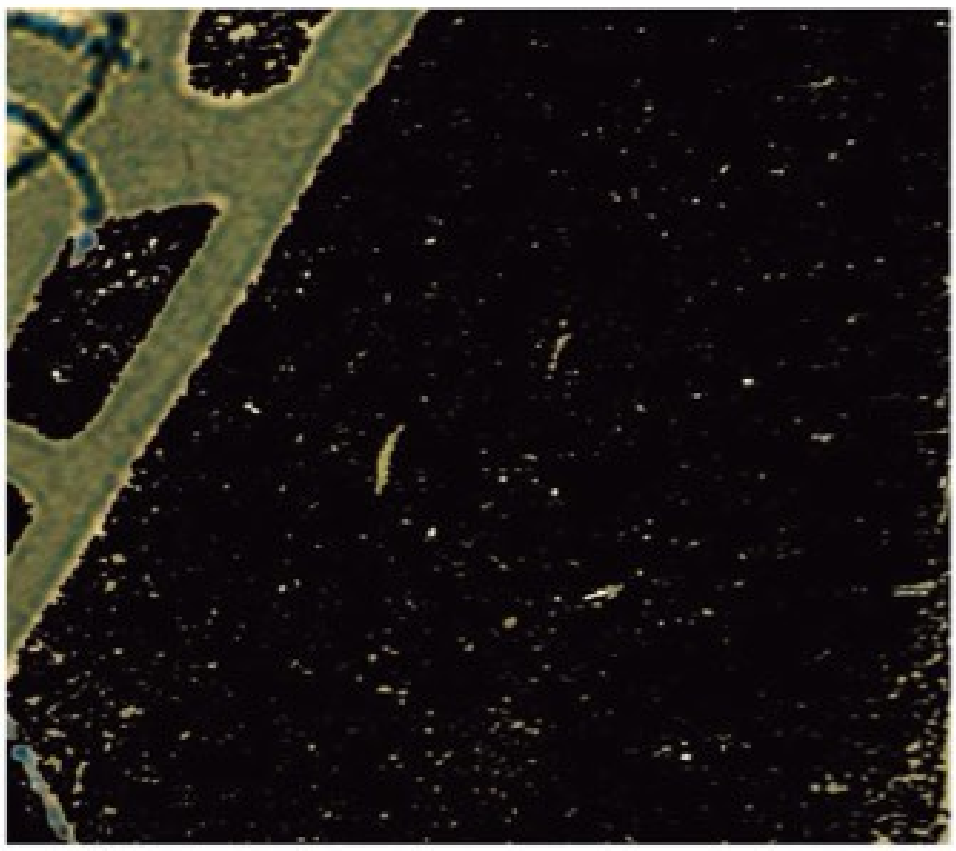

Hazine'nin 2010 yılında agresif bir şekilde para ve sermaye piyasalarından kaynak kullanması, özel sektörün bankacılık sektöründen elde etmeyi umut ettiği desteği azaltacağı gibi, halka arz yoluyla sermaye piyasasından elde edilecek kaynağı da azaltacaktır. Bu nedenle, gerek Hazine, gerekse de Merkez Bankası'nın raporları 2010 büyümesi için önemli bir sinyal niteliği taşıyacak.

Düğüm 10 Aralık'ta çözülecek

10 Aralık Perşembe günü ilginç bir gün olacak. Öncelikle, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2009'un 3. çeyrek büyüme verilerini açıklayacak. Esasen bu veri, 2009 yılsonu beklentisi ile 2010 yılı öngörüsünü gözden geçirmemizi gerektirebilir. Aynı gün, hem Hazine Müsteşarlığı 2010 yılı Finansman Programı'nı açıklayacak, hem de Merkez Bankası 2010 yılı Para Programı'nı açıklayacak. Söz konusu üç veri ve doküman 2010 yılı için ciddi ipuçları verecek. Özellikle de, Hazine'nin finansman programı. Bitirmekte olduğumuz 2009 yılının bütçe açığı hedefi 10,4 milyar TL düzeyindeyken, 62,8 milyar TL olarak revize edilmişti. Bu sapmanın Hazine'nin 2009 yılı finansman programına nasıl yansıdığını da, 2010 hedefleri açıklanırken öğrenmiş olacağız. Ayrıca, 2010 yılında Hazine'nin kaç milyar TL'lik bir borçlanma hedeflediği, iç ve dış borçlarını nasıl çevireceği, nasıl bir oranla çevireceği önemli.

Gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi hedeflenen özelleştirmelerden Hazine ne miktarda bir gelir elde edeceğini öngörüyor; faiz dışı fazla ne kadar bir kaynak sağlayacak; bunları öğrenmiş olacağız. Böylece, para ve sermaye piyasalarındaki kaynağın ne kadarını Hazine finansman ihtiyacı olarak piyasadan çekecek, özel sektöre aynı piyasalardan ne kadar finansman imkânı kalacak, görmüş olacağız. Hazine'nin 2010 yılında agresif bir şekilde para ve sermaye piyasalarından

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:08 PM Page 11

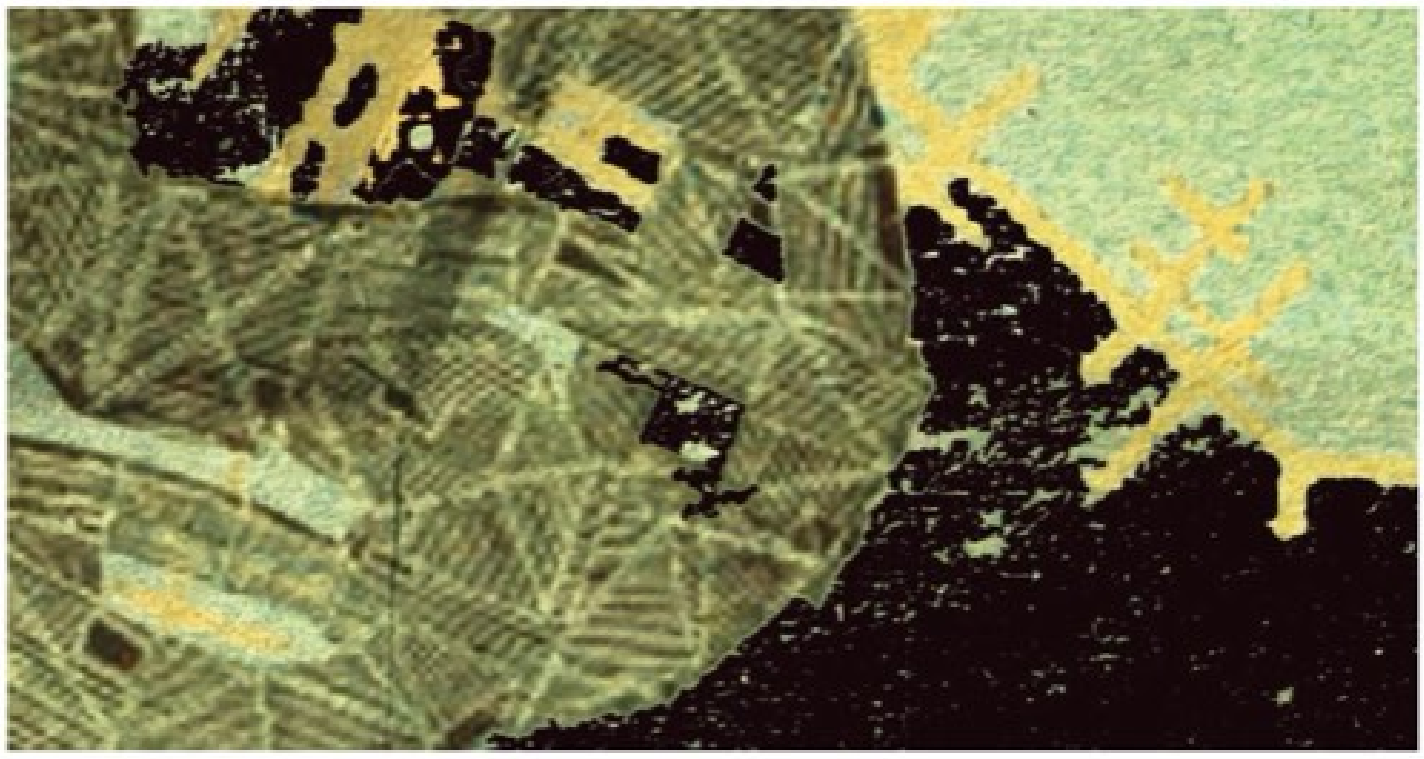

AB üyesi kimi ülkelerde, örneğin İtalya'da reel sektörün durumu, kimi sektörlerde Türkiye'den bile daha beter durumda. Bizde ise, Hükümet'in, ekonomi yönetiminin reel sektörün dertlerine derman olacak takati kalmadığından, reel sektör kendi imkânları ile ayakta durma mücadelesi veriyor. Sonuç olarak, 2010 ve sonrası için el birliğiyle, Türk ekonomisinin büyüme süreci için bir yol haritası oluşturmak zorundayız.

kaynak kullanması, özel sektörün bankacılık sektöründen elde etmeyi umut ettiği desteği azaltacağı gibi, halka arz yoluyla sermaye piyasasından elde edilecek kaynağı da azaltacaktır. Bu nedenle, gerek Hazine, gerekse de Merkez Bankası'nın raporları 2010 büyümesi için önemli bir sinyal niteliği taşıyacak.

Küresel tablo da karışık

Küresel krizin makro ve mikro gerekçeleri yeterince irdelenmiş olsa da, gerek G-20 Grubu'nun, gerekse de daha dar bir grup olarak ABD, AB ve Çin gibi ekonomilerin çözüm modeli konusunda halen anlaşamamış olmaları, dünya ekonomisindeki toparlanma sürecini de yavaşlatıyor. Daha da beteri, dünyayı bir nevi 'batıran' iş modeli aynen devam ettiğinden, değişmesine yönelik çabalar geciktiğinden, sakıncalı iş modelini ayakta tutmak adına, önde gelen merkez bankaları küresel piyasalara para pompalamayı sürdürüyor. Ve dünya bir şirket ise, şirketin yönetim felsefesi sakat olduğundan, akıtılan likidite de heba oluyor; daha da tehlikesi, 'carry-trade' etkisi ile çeşitli ekonomilerde ve özellikle Çin başta olmak üzere Uzak Doğu ekonomilerde, 'varlık köpüğü' tartışmalarını alevlendiriyor. Uzak Doğu ekonomilerine yönelik artan ilgi, bu ülkelerin hisse senedi ve gayrimenkul fiyatlarını şişiriyor.

Küresel iş modeline yönelik tartışmalar bir yana, başta ABD olmak üzere, yakın döneme kadar tüketim harcamalarında hayli müsrif olan ülkelere 'biraz tasarruf etmeyi öğrenin ve paranızın değerini korumayı bilin' denmekte; Çin gibi ekonomilere ise 'biraz para harcamayı öğrenin ve paranızı aşırı değersiz tutmayı bırakın' denmekte. Ancak, küresel ekonominin başını belaya sokan iş modeline yönelik, küresel ekonomideki arz fazlalılığına yönelik tartışmalar sonuçlanmadığından, yeni bankacılık düzenine yönelik değerlendirmeler tamamlanmadığından, reel sektörün sıkıntıları her geçen gün artıyor. AB üyesi kimi ülkelerde, örneğin İtalya'da reel sektörün durumu, kimi sektörlerde Türkiye'den bile daha beter durumda. Bizde ise, Hükümet'in, ekonomi yönetiminin reel sektörün dertlerine derman olacak takati kalmadığından, reel sektör kendi imkânları ile ayakta durma mücadelesi veriyor. Sonuç olarak, 2010 ve sonrası için el birliğiyle, Türk ekonomisinin büyüme süreci için bir yol haritası oluşturmak zorundayız.

08-KEREM ALKIM+11 12/7/09 5:09 PM Page 12

İşinizi şansa bırakmayın...

UZAKDOĞU'da HEDEFİNİZE

HEDEF ile ULAŞIN!

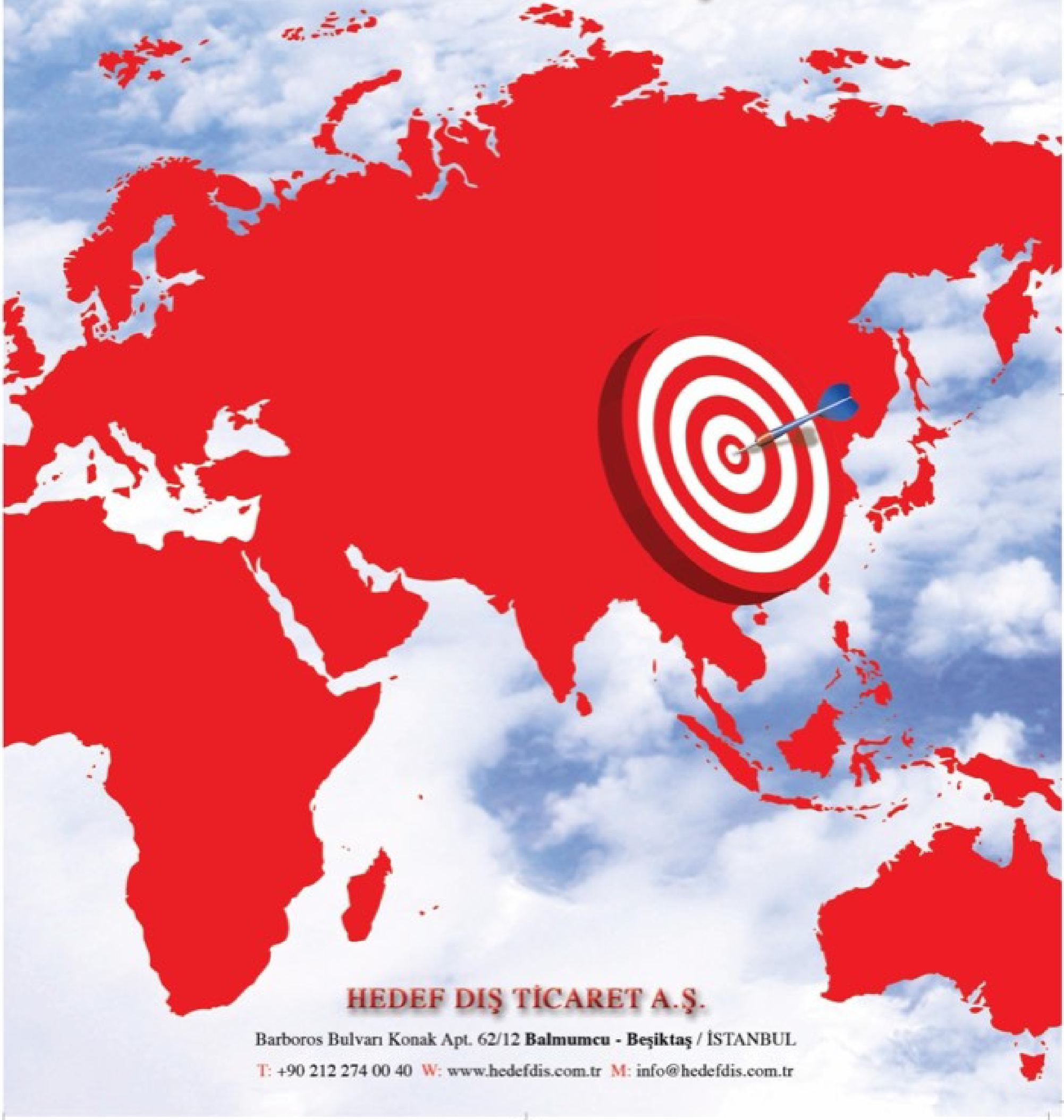

HEDEF DIŞ TİCARET A.Ş.

Barboros Bulvarı Konak Apt. 62/12 **Balmumcu - Beşiktaş** / İSTANBUL

T: +90 212 274 00 40 W: www.hedefdis.com.tr M: info@hedefdis.com.tr

09-METIN ERCAN 12/7/09 5:22 PM Page 1

Kriz Sonrası Ekonomik ve Mali Sistem

Doç. Dr. Metin Ercan
Boğaziçi Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Küresel boyutta büyük hasara yol açan krizin nedenleri üzerine uzun tartışmalar yapılıyor. Küresel ekonomik kriz ve onu tetikleyen mali kriz, ekonomik dinamiklerin kaçınılmaz sonucu mudur? 1980'lerden beri yürütülen mali politikalar mı buna zemin hazırlamıştır? Krizin tek sorumlusu yasal çerçevenin gevşekliği mi, yoksa bu gevşeklikten yararlanarak kontrolsüz risk alan mali kurumlar mıdır? Ya da kriz şartlarını oluşturan, denetleyici kurumların kilit noktalarında oturan yetkililerin basiretsizliği ve 'sorumsuzluğu' mudur? İşin aslı bu faktörlerin hepsinin az ya da çok bu krizin oluşumunda katkıları olmuştur ve tek bir

09-METIN ERCAN 12/7/09 5:22 PM Page 2

faktör tek başına krizin sorumlusu olarak gösterilemez.

1980'lerden beri değişen bir dünya; gelişen, büyüyen ve karmaşıklaşan bir mali sektöre rağmen, bu yeni 'dünyayı' algılama biçimi geriden geldi. Politika belirleyiciler ve onlara gerekli bilgi dağarcığını ve uygulama araçlarının temelini sağlayan akademisyenler, mali sektör ve reel sektör arasındaki ilişkiyi geliştirdikleri makroekonomik modellere tam olarak entegre edemediler. Likidite, varlık fiyatları, mali sektör dengesizlikleri veya 'sürtünmeleri' gibi kavramların reel ekonomi üzerindeki tesirleri yeterince öngörülemedi. Diğer taraftan mali piyasaların geçirdiği gelişme ve karmaşıklaşma 'evrimi', mali sektör profesyonellerinin dayandığı finansal modellerin de yetersiz kalmalarıyla sonuçlandı. Regülâsyon çerçevesi serbest piyasa dinamiklerine yeterince oyun alanı bırakmaya çalıştı. Ancak mali piyasalardaki hacimlerin katlanarak büyüdüğü ve volatilitenin yükseldiği bir dönemde, bu serbesti, mali kurumların piyasaları tehlikeye sokabilecek uygulamalarına neden oldu. Artan kaldıraç oranları, regülasyon gevşekliği ve regülasyona uyumu denetleyen kurumların 'hoşgörüsü', kurumların 'başkalarının' parası üzerinden çok daha büyük risk almaları sonucunu getirdi. 'Sentetik' olarak üretilen yeni kuşak türev enstrümanların piyasa hacimleri, bu enstrümanların varlık sebebi olan menkul ve gayrimenkul kıymetlerin toplam hacminin onlarca kat üzerine çıktı. Tüm bu faktörler sistemdeki hassasiyetleri artırdı. Uzun süren düşük faiz, bol likidite ve gevşek kredi uygulamalarının etkisiyle gereğinden fazla şişen ABD konut piyasasının 'havada durduğunun' anlaşılmasıyla birlikte, ilk tehlike sinyalleri ABD'den geldi. Sonrasında menkul kıymet piyasalarındaki düşüşler, bunun banka bilançolarına yansıması ve 'karşı taraf' riskiyle birlikte zararların sektör geneline yayılması mali sektördeki çöküş sürecini hızlandırdı. Kriz, artan işsizlik ve kredi piyasalarının ve tüketimin daralmasıyla birlikte reel sektöre sıçramakta da gecikmedi. Kriz, birçok büyük ölçekli kurumun çöküşü ve aktif büyüklükleri ve özsermayelerinin erimesi, menkul kıymet piyasalarının hasara uğraması, uluslararası ticaretin daralması ve kurtarma planları adı altında trilyonlarca dolarlık kamu kaynağının, 'başkalarının' batıklarını devralmasına kullanılmasıyla sonuçlandı.

'Suların çekilmeye' başlamasıyla birlikte, geçmiş dönem hatalarından ders çıkarılıyor. Yeni dönem için ekonomi ve finans sistemine dair daha doğru bir algı oluşmasını sağlayacak yeni modellerin tasarlanması, ekonomi politikalarının buna göre gözden geçirilmesi ve sistemin gelişmesini sınırlamadan ölümcül hataları tekrar yapmasını engelleyecek bir düzenleme ve gözetim mekanizmasının inşa edilmesi girişimleri hız kazandı.

'Suların çekilmeye' başlamasıyla birlikte, geçmiş dönem hatalarından ders çıkarılıyor. Yeni dönem için ekonomi ve finans sistemine

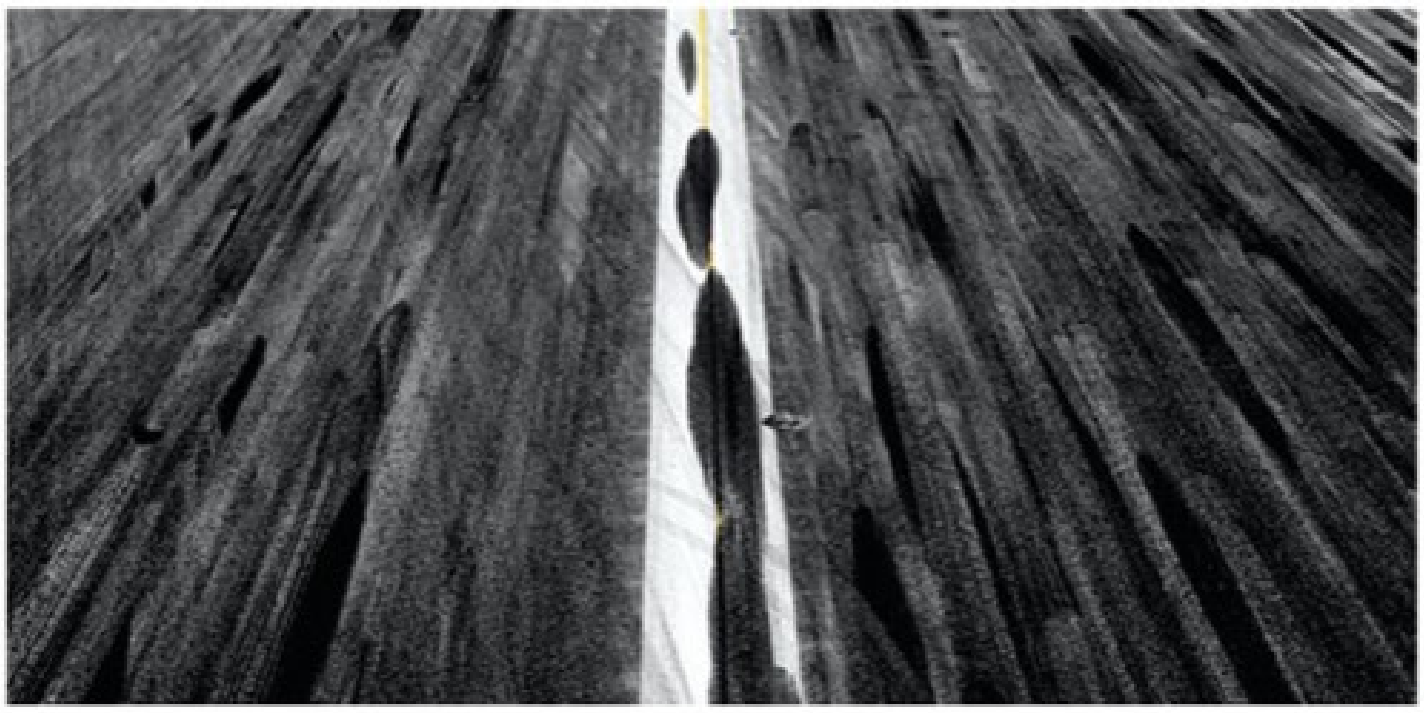

09-METIN ERCAN 12/7/09 5:23 PM Page 3

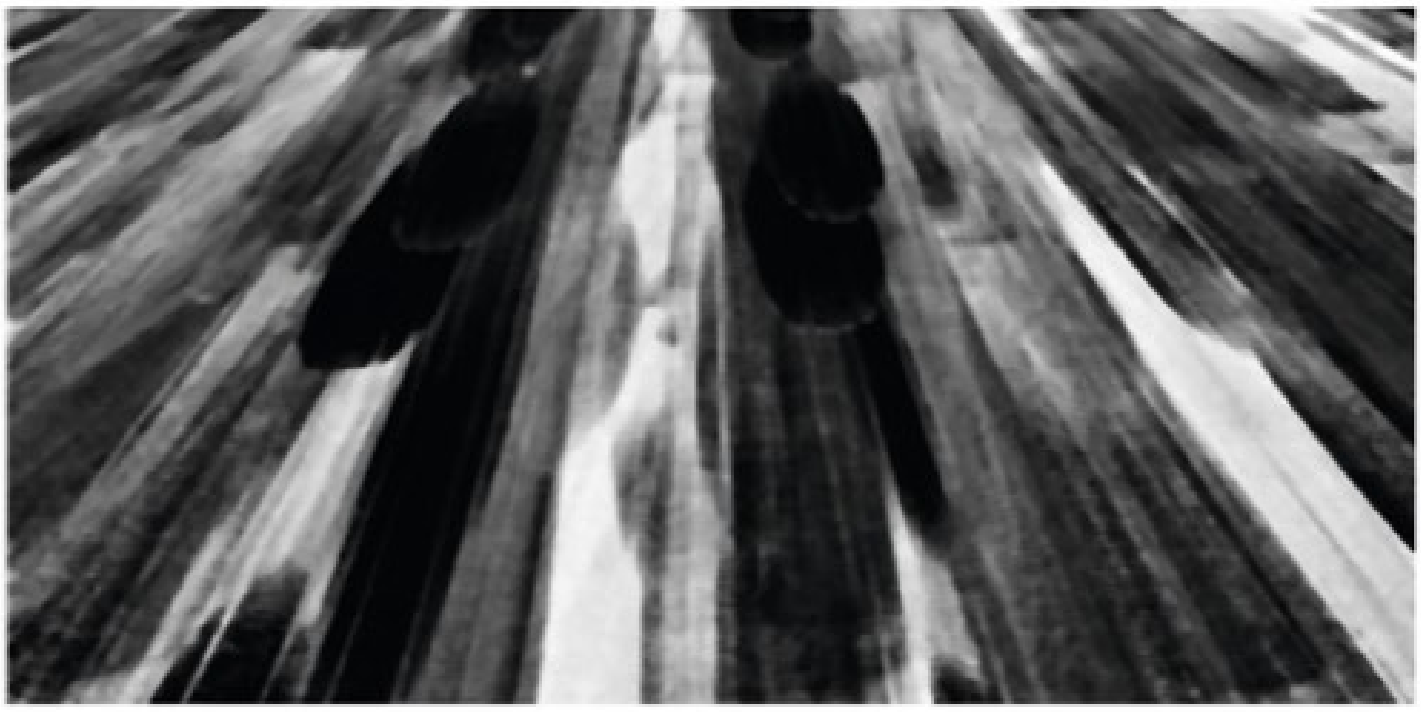

Ekonomi politika belirleyicileri, öncelikle krizden çıkış dönemine dair kısa ve orta vadeli, sonrasında da yeni krizleri kontrol altına alabilecek şekilde uzun vadeli yeni makroekonomi politikalarının belirlenmesi sorunsalı ile karşı karşıyalar. Kısa vadede ekonomi otoritelerinin önlerindeki en önemli sorun ise, ekonomik canlandırma ve kurtarma operasyonları için gerekli kamu fonlarının sağlanması ile bunun sonucunda oluşacak bütçe açıkları ve borçlanma ihtiyacı arasındaki çelişkiyi çözmek.

dair daha doğru bir algı oluşmasını sağlayacak yeni modellerin tasarlanması, ekonomi politikalarının buna göre gözden geçirilmesi ve sistemin gelişmesini sınırlamadan ölümcül hataları tekrar yapmasını engelleyecek bir düzenleme ve gözetim mekanizmasının inşa edilmesi girişimleri hız kazandı.

Finansal dinamiklerin, ekonomik dengeler içerisine dâhil edilmesiyle ilgili şu ana kadar akademik boyutta bazı adımlar atıldı. Aralarında ABD Merkez Bankası FED'in başkanı Ben Bernanke'nin bulunduğu bazı akademisyenlerin son 10 – 15 yıl içerisinde bu yönde literatüre kattığı bazı kavramlar bulunuyor. Literatüre katılan 'Mali Hızlandırıcı' (Financial Accelerator) (Bernanke vd 1999), 'İçsel Kredi Döngüsü' (Endogenous Credit Cycles) (Kiyotaki ve Moore 1997) gibi kavramlarla birbirinden ayrı değerlendirilen makroekonomik ve mali piyasa dinamiklerinin tek bir zeminde irdelenmesini mümkün kılıyor. Uluslararası Takas Bankası (BIS) ekonomistleri tarafından kaleme alınan bir makalede, finansal parametreleri dâhil eden bir makroekonomik modelde gerekli olan bazı hususlar sıralanıyor. Üretim miktarı üzerinde doğrudan etkili olan ve piyasa dengesizlikleri (market imperfections) olarak kendini gösteren 'mali sürtünme' (financial friction) faktörleri böyle bir modelin içinde bulunmalı. Bu mali faktörler sonucu oluşacak döngülerin zirve ve dipleri model tarafından tahmin edilebilmeli. Ve kredi hacmi ve varlık fiyatları gibi mali büyüklükler, makroekonomik denklemler içerisinde tam olarak formüle edilebilmeli (Cecchetti vd 2009).

Ekonomi politika belirleyicileri, öncelikle krizden çıkış dönemine dair kısa ve orta vadeli, sonrasında da yeni krizleri kontrol altına alabilecek şekilde uzun vadeli yeni makroekonomi politikalarının belirlenmesi sorunsalı ile karşı karşıyalar. Kısa vadede ekonomi otoritelerinin önlerindeki en önemli sorun ise, ekonomik canlandırma ve kurtarma operasyonları için gerekli kamu fonlarının sağlanması ile bunun sonucunda oluşacak bütçe açıkları ve borçlanma ihtiyacı arasındaki çelişkiyi çözmek. Kriz sonrasında ekonomik canlanmaya katkı yapması amacıyla sürdürülmesi sağlanan düşük faiz ortamı, bu dönemde oluşan kamu açıklarının borçlanmayla kapatılması durumunda sürdürülemeyebilecek. Kriz sonrasında dip noktaları gören sermaye piyasalarında son aylarda gerçekleşen hızlı artış-

09-METIN ERCAN 12/7/09 5:23 PM Page 4

lar, 'büyüme' dinamiklerinin yavaştan devreye girdiğini gösteriyor. Ancak bütçe açıkları ve sonucunda oluşan borçlanma ihtiyacının getireceği gelişmeler tekrar kriz koşullarına dönüşü hızlandırabilecek. Sermaye piyasalarındaki iyimserlik dalgasının da etkisiyle emtia fiyatlarında oluşan spekülatif artışlar, krizden olumsuz yönde etkilenen emtia ithalatçısı ülkeleri olumsuz yönde vurabilecek. Dış ticaretin daralmasıyla birlikte, ülkelerin devreye soktuğu korumacı politikalar, ülkelerin cari açıklarını artırabilecek. Ve geçmişte 10 yıllık sürede küresel büyümenin arkasındaki itici güçlerden biri olan küresel likiditenin daralma trendine girecek olması özellikle büyümekte olan ekonomilerin ihtiyaç duyduğu kaynakların en önemlilerinden biri olan doğrudan sermaye yatırımlarından mahrum kalmasına neden olacak.

Böyle bir yapı içerisinde, ülkelerin ekonomi otoritelerinin karşısındaki karmaşık bir ekonomi politika bilmecesi bulunuyor. Ülkelerin, içte istikrar ve büyümeyi kontrollü bir şekilde paralel yürütürken, dış ticarette karşılıklı açıklığı sürdürerek korumacılık duvarının arkasında kendi içlerine çekilmemeleri, diğer taraftan da, rekabetin arttığı küresel sermayeyi cezbedecek koşulları sağlamaları gerekiyor. Kaynak ihtiyacı sorunsalı karşısında, bir süredir sadece ekonomik araştırma ve veri sağlama fonksiyonlarına indirgenen IMF gibi uluslararası mali kuruluşların kapısı tekrardan aşındırılmaya başlandı. Özellikle gelişmekte olan ülkeler krizden çıkış sürecinde bu kuruluşlardan gerekli miktarlarda fon sağlama yönünde talepte bulunuyorlar. Ekonomi politikalarının bütünselliği çerçevesinde, IMF ve benzeri kuruluşların fon sağlama katkısı karşılığında ekonomik performans ölçütlerini tutturma taahhüdü istemeleri, istikrarın sekteye uğramamasının önemini artırıyor. Bu durumda, krizden çıkış politikalarının, bütçe dengesini tehlikeye sokacak ve istikrarı bozacak bir etki yaratmamaları gerekiyor. Ekonomi teorisinde bireylerin, hızlı parasal genişlemelere cevaben, krizin sürme olasılığını düşünerek daha temkinli davranmaları ve tüketimlerini bir müddet daha sabit tutmaları da, hızlı bir büyümenin gerçekleşme olasılığını azaltıyor. Friedman'ın 'kalıcı gelir' (Friedman 1957) ve Modigliani'nin 'yaşam dönemleri' (Modigliani 1966) hipotezleri de bu olguyu destekliyor. Özetle, yeni dönemin ekonomi politikaları planlanırken aceleci davranılmamalı ve özellikle maliye politikalarında kamu kaynaklarının kullanımı hassas bir dengede yürütülmeli.

Yeni krizlerin kontrolsüz şekilde büyümesini önleyecek ve bu ölçekte krizlere sebebiyet verebilecek kurum davranışlarını kontrol altına alacak bir düzenleme çerçevesi ve bu düzenlemeyi uygulayacak yapının oluşturulması, yeni dönemin inşasının önemli adımlarından birini oluşturuyor. Bu adım sadece mali kurumlar ve düzenleyici kurumlar arasındaki ilişkiyi değil, mali kurumların yetkililerinin yasal çerçeve karşısında, kamuya hesap verebilirliği ve sorumlulu-

09-METIN ERCAN 12/7/09 5:23 PM Page 5

ğunu da kapsıyor. Boston College profesörlerinden Edward J. Kane, bu noktada vergi mükelleflerini, bürokrasi yetkililerinin kendi kendilerinin çıkarlarını gözetecek bir uygulama içerisine girmelerine karşı kamu çıkarlarını koruyacak şekilde daha dikkatli olmaya davet ediyor. Yasal çerçevenin açıklarından çok, uygulanması aşamasında oluşan zaaflar, yani yolsuzluk, etkili kurumların lobi gücü veya görev ihmali gibi etkenler mali kurumlardaki hataların oluşmasını tetikliyor. Söz konusu çalışmada, mali kurumların menkul kıymet ihraç ve yatırım işlemlerinde gerekli yasal prosedürlerin uygulanmasını ihmal ederken, yetkili kurumların bu duruma göz yummaları örnek olarak veriliyor. Bu işlemler sonucunda kurumlar nezdinde oluşan zararlar ise gözden uzak tutulabiliyor. Kane, ABD mali piyasasındaki zararların boyutunun Eylül 2008'de Lehman Brothers iflasına kadar tam olarak anlaşılamamış olmasını hatırlatıyor.

Bu yeni sistemdeki en hassas konu ise, serbest piyasa dinamiklerini öldürmeden yeterli dozda bir kontrol mekanizması oluşturma gerekliliği oluyor. Krize giden yolda özellikle kredi piyasasında yaşanan aşırı şişkinliklerin sanıldığı gibi mali kurumların oluşturduğu tek bir tarafı bulunmuyor. Kendi ödeme güçleriyle orantısız bu kredileri kabul eden bireylerin varlığı resmi tamamlıyor. Bilgi paylaşımındaki eksiklikler bireylerin bu hatalı kararlarını körüklüyor.

Profesör Kane, yetkililerin kamuya karşı sorumluluklarını yerine getirmelerini garanti etmek için iki aşamalı bir yeniden yapılanma öneriyor. Birinci aşamada, hesap verebilirlik ve şeffaflığı artırmak için, bürokrasi yetkililerinin tüm adımlarından politik mercileri ve kamuyu haberdar edecekleri kapsamlı bir raporlama sisteminin oluşturulması gerekiyor. İkinci aşamada ise, yetkililerin icraatının nesnel kriterlere göre puanlanabileceği, maaş ve diğer maddi ödemelerin bu puanlamaya göre belirlenebileceği bir performans ölçümü sisteminin kurulması yer alıyor (Kane 2009).

Kriz sonrası dönemin planlamasında bürokrat sorumluluğunun sağlanması tek başına yeterli olmayacaktır. Yasal çerçeve ve bu çerçeveyi uygulayan kurumların oluşturduğu sistemin de gözden geçirilmesi gerekiyor. Krizin en önemli merkezi olan ABD'de, kurumların birbirleri arasındaki yetki çatışması ama aynı zamanda oluşan yetki boşluklarının aşılması, bunu başaracak politik mercilerin önündeki en önemli zorluklar olarak duruyor. Bu yeni sistemdeki en hassas konu ise, serbest piyasa dinamiklerini öldürmeden yeterli dozda bir kontrol mekanizması oluşturma gerekliliği oluyor. Krize giden yolda özellikle kredi piyasasında yaşanan aşırı şişkinliklerin sanıldığı gibi mali kurumların oluşturduğu tek bir tarafı bulunmuyor. Kendi ödeme güçleriyle orantısız bu kredileri kabul eden bireylerin varlığı resmi tamamlıyor. Bilgi paylaşımındaki eksiklikler bireylerin bu hatalı kararlarını körüklüyor. Son yıllarda mali yenilik adı altında piyasaya sürülen, finans teorisi, piya-

09-METIN ERCAN 12/7/09 5:24 PM Page 6

sa mekanikleri ve yasal düzenlemelerin tüm imkânlarını kullanarak tasarlanan "egzotik" kredi ürünlerinin karmaşıklığı ve bunların detaylarının müşterilerle paylaşılmasındaki ihmaller, müşterilerin içine girdikleri "oyunun" boyutlarını anlamalarını engelledi. Aynı durum menkul kıymet piyasalarında da geçerli oldu. Teknik anlamda fiyatlanmalarının bile büyük zorluklar içerdiği karmaşık ürünlerin ulaştıkları yüksek piyasa hacimleri, işin kontrolden çıkmasına neden oldu.

Piyasa dinamikleri içerisinde mevzuatın açıklarından yararlanarak, yasal denetimden uzak bir şekilde "serbestçe" hareket eden bazı mali kurumlar, içine girdikleri yüksek boyutlu spekülatif ve riskli işlemlerle sistemin sağlığını tehlikeye attılar. Madalyonun öteki yüzünde ise, aynı kurumun hesap vereceği birden fazla yetkili mercinin olduğu durumlarda, sorumlu kurum belli olmadığı için hesap verebilirlik zorlaştı. Bir diğer zaaf ise, kriz döneminde çok yüklü kamu fonlarının başarısız ve batmakta olan mali kurumlara aktarılmasının oluşturduğu gevşeklik ve "ahlaki risk" (moral hazard) oldu. Çünkü devlet tarafından bir şekilde kurtarılacağını bilen kurumlar, buna güvenerek haddinden daha fazla risk alma eğilimine girdiler. İdeal bir sistem için, yetki boşluğu ve çakışmalarının olmadığı, mali kurum ve bireyler arasındaki ticari işlemlerin gereken şeffaflıkta yürüdüğü, kurum ve bireylerin, "boylarını" aşabilecek ölçüde risk almalarının önüne geçen ve devlet güvencesine sığınmak yerine kurumları mümkün mertebe kendi kendilerine ayakta kalabilecekleri şekilde hareket etmeye yönlendiren bir yapı tasarlanmalı.

ABD Başkanı Barack Obama'nın Haziran ayında gündeme getirdiği mali reform planı, bu sorunlara çözümler arıyor. Söz konusu çalışmaya göre, ABD Merkez Bankası FED, olağanüstü yetkilerle donatılıyor. FED, ismi ne olursa olsun, sistemin geneli için tehdit yaratan tüm mali kuruluşlara müdahale yetkisine sahip olacak. Mevcut durumda tasarruf mevduat sigorta fonu rolünü üstlenen FDIC yerine ise, daha geniş kapsam ve yetkiye sahip bir "tasfiye" kurumunun oluşturulması hedefleniyor. Böylelikle, zora düşen tek bir kurumun durumu "karşı taraf riski üzerinden" tüm sisteme sıçramadan, problem "lokalize" edilerek erken çözülebilecek. Diğer taraftan tüketicilerin haklarını gözeten, mali ürün ve hizmet konusunda tüketicilerin tam anlamıyla bilgilendirilmelerini sağlayan bir kurumun da hayata geçirilmesi planlanıyor. Sunulan ürünlerin halk tarafından anlaşılır hale gelmesi ve bu tür bilgilerin paylaşılması, bu kurumun yetki ve sorumluluğunda olacak. Kurumlar arasındaki yetki örtüşmesi ve açıkları da reformla birlikte ıslah edilecek. Son olarak, tek bir yetkili kurum tarafından verilecek ve tüm mali kurumlar için şart koşulacak "tek tip" bir yetki belgesi olacak.

Sözün özü, küresel kriz, ekonomi teorisi, finansal risk modelleri, ekonomi politikaları ve regülasyon açısından dersler çıkarılmasını ve tüm bu alanlarda hataların tekrarlanmaması için reformlar ve düzenlemeler yapılmasını gerekli kılıyor. Öncelikle mali piyasaların ekonomik dinamikler içerisindeki rolünün net olarak ortaya konulması gerekiyor. Diğer taraftan, serbest piyasa koşullarını zorlamadan, kurumların yeterli ölçüde denetlenmesi, regülasyon çerçevesindeki yetki boşlukları ve çatışmalarının aşılması, yasal kurum yetkililerinin hesap verebilirlik ve şeffaflıklarının sağlanması önem arz ediyor. Bu adımların atılmasıyla "mali krizlere" karşı bağışıklığı güçlenmiş bir ekonomik sistemin temelleri atılabilecek. D

Kaynakça

Bernanke, B., M Gertler ve S Gilchrist. 1999. The Financial Accelerator in a Quantitative Business Cycle Framework", J B Taylor and M Woodford editörlüğündeki Handbook of Macroeconomics, vol 1C içinde. Amsterdam, Elsevier North-Holland, sayfa 1341–93.

Cecchetti S. G., P. Disyatat ve M. Kohler. 2009. Integrating financial stability: new models for a new challenge. BIS-ECB tarafından ortakalaşa düzenlenen "Para Politikaları ve Mali İstikrar" çalıştayında sunulmak üzere hazırlanan çalışma.

Friedman, M. 1957. A Theory of the Consumption Function Princeton Univ Press.

Kane, E. J. 2009. Unmet Duties in Managing Financial Safety Nets Networks Financial Institute, Indiana State University policy brief http://www.networksfinancialinstitute.org/Lists/Publication%20Library/Attachments/142/2009-PB-06_Kane.pdf (19 Kasım 2009 tarihinde erişildi).

Kiyotaki, N ve J Moore. 1997. Credit Cycles Journal of Political Economy. vol 105, sayfa 211–48.

Modigliani, F. 1966. The Life cycle Hypothesis of Saving, the Demand for Wealth and the Supply of Capital Social Research.

10-CAN BAYDAROL 12/7/09 5:41 PM Page 1

Herman Van Rompuy İçin Büyük, AB İçin Küçük Bir Adım!

Can Baydarol

Bazı verileri alt alta yazalım. **Lizbon Antlaşması yürürlüğe girdi. Gerçi ne ilk, ne de son. Daha ömrümüz varsa çok antlaşma görürüz diyebilirsiniz. AB'nin B harfi olabilme, yani B'de saklı siyasi birlik adına atılması gereken yüzlerce adımdan da bahsedebilirsiniz. Ama mevcut koşullarda beğenseniz de beğenmeseniz de önünüzdeki mönü bu. Uzun süre de bunun dışında bir şey olmayacak.**

10-CAN BAYDAROL 12/7/09 5:41 PM Page 2

Türkiye için iyi haber, bu antlaşma yürürlüğe girmeseydi, 2001 Nice Antlaşması düzeni içinde teknik olarak AB'nin genişlemesine, dolayısı ile Türkiye'nin AB'ye katılmasına olanak yoktu. Kötü haber, mevcut büyüklüğü ile karar alma süreci içindeki olası etkileri hesaba katıldığında Türkiye'ye karşı alerji duyanların sesinin daha yüksek çıkacağına kuşku yok.

AB Başkanı'nı ve Dış Politika ile Güvenlik Politikasından sorumlu Başkan yardımcısını seçti.

Başkan Herman Van Rompuy. Hani Belçika'da yaşayanlar için tanıdık bir isim olabilir. Ama AB'nin bütünü içindeki popülaritesi nedir diye sorulduğunda, herhalde "sıfıra yakın" tabiri pek de hatalı bir benzetme olmaz. Başkan Yardımcısı İngiliz Catherine Ashton. Komisyon içinde, özellikle AB'nin dış ticaret politikası ile ilgili olanlar için tanınan bir isim olabilir. Ama popülarite açısından herhalde Von Rompuy için söylenenler Ashton için de rahatlıkla dile getirilebilir.

Bu durumda yazılıp çizileceklerde kaçınılmaz bir ön yargı ve yapacaklarına ya da yapabileceklerine dair en ufak bir bilgi dağarcığı olmaksızın, diğer ifadesi ile spekülatif tuzağa düşmenin kaçınılmazlığı kaydıyla bir durum saptaması yapalım.

AB Başkanını ve Başkan Yardımcısını seçerken iki temel seçenek arasında sıkışmış, AB içi dengeler gözetildiğinde ise çok tercihli bir "puzzle" (yap-boz demeye dilim varmadığı için İngilizcesini kullanmayı yeğliyorum) gerçeği ile karşılaşmış bulunuyordu.

Seçilecek Başkan ve Başkan Yardımcısı kimliği güçlü bir Başkanlık sistemini, neredeyse Obama ile aşık atabilecek bir dünya alternatif liderliğini gündeme taşıyabilirdi. AB hukuk yapısını (her ne kadar YÖK böyle bir hukuk eğitimini Türkiye için gereksiz görüyorsa da, YÖK öyle buyurduğu için AB hukuku YÖK varsayılabilecek bir hukuk düzeni değildir) biraz bilenler için, bu durum gerçekçi değildi. AB'nin güçlü bir başkanlık için öncelikle tercihini ciddi bir federatif seçenekten yana kullanması gerekirdi ki, Lizbon Antlaşması'na bakarak bu tür bir yöne girildiğini söylemenin olanağı bulunmamaktaydı.

Sonradan anlayabildiğimiz kadarı ile İngiliz diplomasisinin İngiliz basınını kullanarak ortaya net bir şekilde attığı bu iddia, bir denge unsuru olarak Ashton'ın Başkan Yardımcısı koltuğuna oturmasıyla sonuçlanacak, Blair'in son saniyeye kadar geri çekmediği adaylığı, aslında Ashton'ın önünü açmak için kullanılacaktı. Diğer ifadesi ile Türkiye açısından bakarsak, Fransa - Almanya cephesi Von Rompuy ile bizim kalemize bir gol atarken, İngiltere cephesi de Ashton aracılığı ile bir, gerçekçi düşünürsek 1.5 golü karşı tarafın kalesine atıyordu.

Hadi bu çok ileri adımdan bir alt düzey adım, yani konfederatif ama yine de güçlü bir kimlik, özellikle Dünya'nın içinden geçmekte olduğu

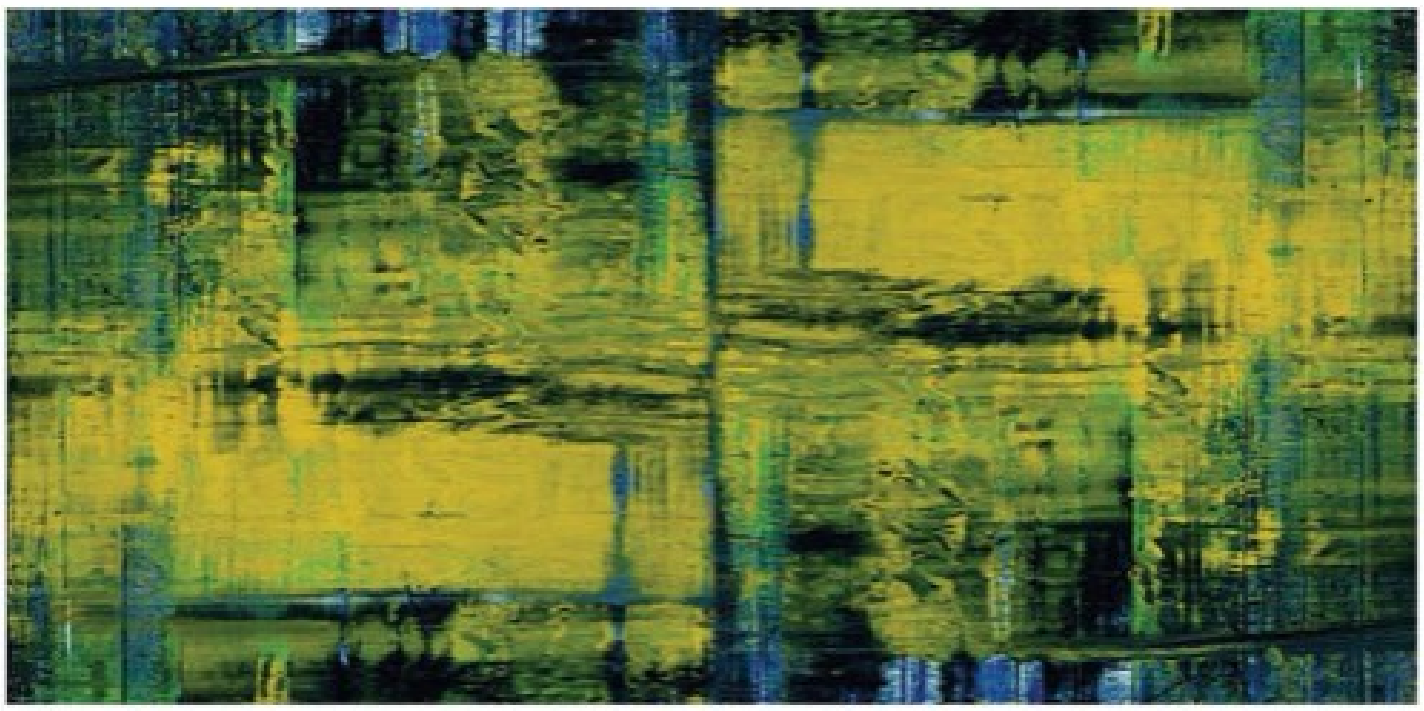

10-CAN BAYDAROL 12/7/09 5:42 PM Page 3

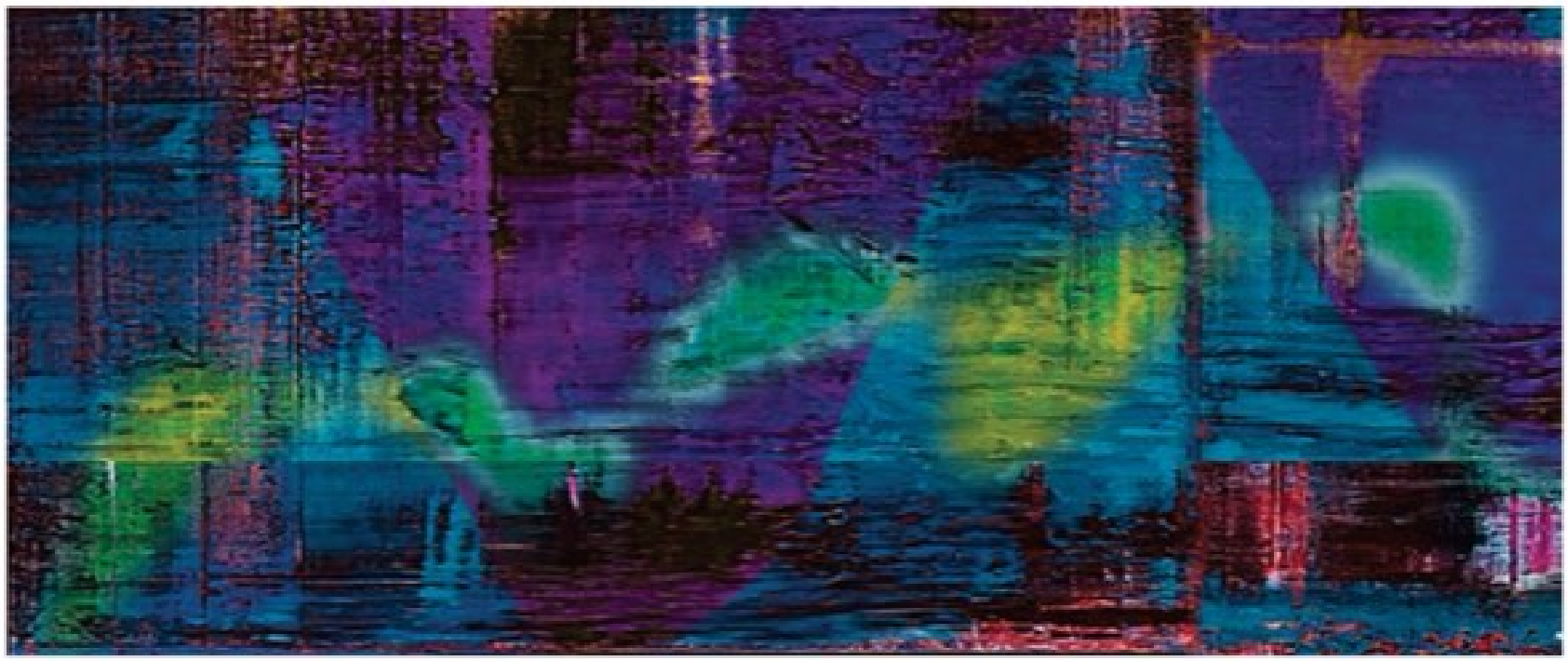

kaotik süreç içinde AB'nin sözüne biraz daha fazla kulak asılmasına yol açabilirdi. Örneğin son saniyeye kadar adaylıktan çekilmeyen İngiliz eski Başbakanı Blair'in ismi belki fazla Amerikancı görünebilirdi ama Dünya gündeminde AB'yi yine çok tartışılan bir merkez haline dönüştürebilirdi.

Yeğlemenin Von Rompuy'dan yana yapılması düşük profil, fazla sesi çıkma ihtimali olmayan, ılımlı bir konsensüs arayıcısı, liderlikten ziyade moderatörlük sıfatını daha fazla taşıma şansı olan bir kimlikle bizi karşı karşıya getirdi. Şüphesiz Türkiye merkezli düşünürsek başta hepimizin kafasından minik bir "eyvah!" algılamasının geçtiğini de saklayamayacağız.

Von Rompuy, her ne kadar kız kardeşinin de içinde yer aldığı sol ittifakça Belçika'da bir palyaçoya benzetilerek eleştirilmiş olsa da, 5 yıl önce yaptığı bir konuşmada AB'nin bir Hıristiyan felsefesinin sonucu olduğuna, taşıdığı değerlerin Hıristiyanlığına atfen, Türkiye gibi bir Müslüman ülkesinin bu bünyede yer alamayacağını açık bir şekilde ifade etmişti. Zaten bu ifade sayesinde arkasında Merkel ve Sarkozy'nin desteğini bularak bu posta gelmiyor muydu?

Sonradan anlayabildiğimiz kadarı ile İngiliz diplomasisinin İngiliz basınını kullanarak ortaya net bir şekilde attığı bu iddia, bir denge unsuru olarak Ashton'ın Başkan Yardımcısı koltuğuna oturmasıyla sonuçlanacak, Blair'in son saniyeye kadar geri çekmediği adaylığı, aslında Ashton'ın önünü açmak için kullanılacaktı. Diğer ifadesi ile Türkiye açısından bakarsak, Fransa - Almanya cephesi Von Rompuy ile bizim kalemize bir gol atarken, İngiltere cephesi de Ashton aracılığı ile bir, gerçekçi düşünürsek 1.5 golü karşı tarafın kalesine atıyordu.

Von Rompuy, Türkiye ile ilgili sözleri kendisine hatırlatıldığında, unutulmaz Başbakanımız ve Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel'in kulaklarını çınlatırcasına, "dün dündür, bugün bugündür" kıvamında, eski sözlerinin yeni görevini bağlamayacağını zarif bir üslupla ifade ediyordu. Ashton'ın ne söylediğine henüz tanıklık etmemekle birlikte, kendisinin klasik İngiliz düşüncesine karşı çıkabileceğine pek ihtimal vermediğimizi de belirtmek gerekiyor.

Yine Von Rompuy'un aktif hale gelip çalışabilmek için en iyi ihtimalle en azından 1, belki de daha fazla yıla gereksinim duyduğu, buna karşılık Ashton'ın nispeten daha hazır bir mekanizmaya hükmedeceği düşünüldüğünde Türkiye açısından çok da endişelenecek bir durumun olmadığı da öne sürülebilir. Ama başta da ifade ettiğimiz gibi her türlü spekülasyona düşme tehlikesinin bulunduğunun tekrar altını çizelim.

İç dengeler açısından bakarsak, küçüklerin ve eskilerin temsilcisi Van Rompuy'a karşılık, büyüklerin ve sonradan girenlerin temsilcisi Ashton.

Kabaca bir genellemeyle klasik bir AB iç denge hesaplarını bu seçimde izledik. En doğru isimler midir? Büyük olasılıkla günümüz koşullarına göre evet. AB'nin AB olması adına doğru tercihler midir? Kesinlikle hayır.

Saptamalara devam edelim.

10-CAN BAYDAROL 12/7/09 5:42 PM Page 4

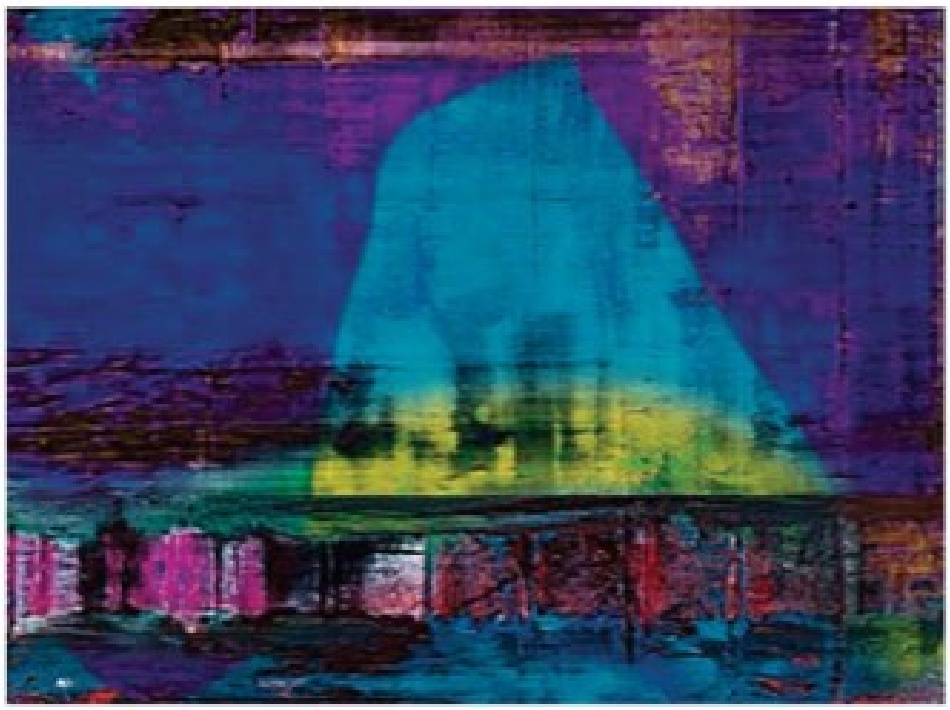

AB 2014'e kadar yürütme organını yenileyerek Avrupa Parlamentosu'nun onayını aldı. Başkan değişmedi, genişlemeden sorumlu komiser Olli Rhein değişti, genişlemeden sorumlu komiserliğin adı değişti.

Jose Manuel Barroso yine Komisyon Başkanı. Dolayısı ile Komisyon'un Türkiye duruşu karşısında fazla endişeye mahal yok. Siyaseten Türkiye'ye verilen desteğin değişmeyeceği konusunda umutlanabiliriz. Son (11.) İlerleme Raporu bir tür AB yürütme organı Komisyon'un, esas patronaj bende iddiasındaki Bakanlar Konseyi'ne ve özellikle de Konsey içindeki Fransız - Alman ittifakı ile bunların küçük izleyicilerine karşı bir manifesto niteliğini taşıyordu. Komisyon'un artık ekonomi işlerinden sorumlu genişleme eski sorumlusu Rhein, Türkiye'nin stratejik önemine ciddi vurgular yapıp, özellikle Kıbrıs Rum kesiminin bütün taleplerine karşın, rapora yeni yaptırımlar önerisini koydurtmamıştı. Doğal olarak bu satırlar yazılırken 10-11 Aralık Zirvesi Başkanlık Bildirisinden neler çıkacağını bilememekle birlikte Komisyon'un bundan sonraki tutumunun da yine, Türkiye'nin koşulları yerine getirmesi kaydı ile tam üyeliğinden yana olacağını tahmin edebiliriz. Diğer ifadesi ile tarih Komisyon'un başarısını ya da başarısızlığını büyük oranda Türkiye'nin tam üyelik ilişkisinde geleceği nokta ile belirleyecek. Bu durumda siyaseten Türkiye'yi destekleyen, teknik konularda ise Türkiye'nin başını ağrıtmaya devam edecek bir Komisyon gerçeğine yine hazır olmak gerekir. Özellikle Gümrük Birliği ve ortaklık ilişkimize bağlı pek çok sorunlu alanda kavga etmek yine kaçınılmaz olacak. Türkiye bu anlamda ortaklık ilişkisi ile tam üyelik ilişkisini birbirine karıştırmadan bir pozisyon izlemeye kendini alıştırmalı.

İkinci olarak yine Catherine Ashton'a dönmek gerekirse, hep kendisinden Başkan Yardımcısı olarak bahsettiğimizi hatırlatalım. Ashton aslında Barroso'nun Başkan Yardımcısı. Bu durumda görevinin siyasi olduğu ve Barroso'nun üstünde yer alabileceği bir dengeyi de sürekli gözetmek durumunda kalabileceği hassas bir siyasi ilişki de kendiliğinden şekilleniyor. Bir önceki yüksek komiser Javier Solona'nın koskoca NATO Genel Sekreterliği unvanından sonra neden bunca pasif kalmakla eleştirildiği acaba bu formülün arkasında mı gizlidir? Ama dedik ya, bu yazıda spekülasyon, yani atış serbest.

Nihayet Stefan Füle. Yani Genişlemeden, pardon yeni adıyla Genişlemeden ve Komşuluk Politikasından sorumlu yeni Komiserimiz. (Bu arada şu komiser lafını da açalım. Bir eski bakanımızın sandığı gibi bir devlet memurundan, bir tür polis komiserinden bahsetmiyoruz. Komisyon üyesinin Fransızca sıfatlaştırılmış hali komiser. AB hukuk düzeni içinde Yürütme organı'nın bir temsilcisi, yani bizdeki bakanlarla eş değer. Dilerseniz Füle'yi bizim açamazdan onların baş müzakerecisi olarak da düşünebilirsiniz.)

Son (11.) İlerleme Raporu bir tür AB yürütme organı Komisyon'un, esas patronaj bende iddiasındaki Bakanlar Konseyi'ne ve özellikle de Konsey içindeki Fransız - Alman ittifakı ile bunların küçük izleyicilerine karşı bir manifesto niteliğini taşıyordu.

Füle'nin kimliği konusunda spekülasyon yapabilecek kadar bile kişisel bir bilgiye sahip olmadığımı itiraf etmek zorundayım. Ama spekülasyon yapabilecek çok hoş bir nokta var. Genişlemenin yanına komşuluk lafının eklenmesi acaba bu misyonu sulandırmak için mi? Diğer ifadesi ile ucu açık müzakere, sizi tam üye yapamadık bari iyi komşu yapalım mı demeye geliyor? Dedik ya spekülasyonun ucu açık...

Sonuç olarak başlığa geri dönersek.

Yapılan seçimler belki bir AB türü konsensüsü anlama açısından öğreticiydi. Ama dedik ya, belki "Herman Van Rompuy adına büyük ama AB adına küçük adımlardı". Türkiye açısından mı? Gök kubbede Garp Cephesinde değişen yeni bir şeylerin olmadığı da açık.

11-MURAT SIYAHI 12/7/09 5:43 PM Page 1

Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Krizden Sonra Kaldığı Yerden Devam Ediyor

Murat Siyahi
Hedef Dış Ticaret A.Ş Yönetim Kurulu Başkanı
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi

Ekonomik krizle birlikte ciddi kayıplar yaşayan tekstil ve hazır giyim sektörünün krizi aslında yıllar önce başladı. Ocak 2009 ayından beri istisnasız her ay düşüş yaşayan sektörün ihracat kaybı Eylül 2009'dan itibaren yavaşlamaya başladı. Ekim ayı itibariyle ihracatı ekonomik kriz öncesi değerlere yaklaşan sektör yola kaldığı yerden devam ediyor.

11-MURAT SIYAHI 12/7/09 5:44 PM Page 2

Ekonomik krizle birlikte tekstil ve hazır giyim sektöründe kayıplar artmış olsa da sektördeki kriz aslında yıllar önce başlamıştı. İhracata yönelik kalkınma politikasının uygulanmaya başladığı 80'li yıllardan bu yana hızla büyüyen sektör, 2005 yılında küresel dengeleri regüle eden kotaların kalkmasıyla Asya merkezli haksız rekabetin baskısı altında kaldı. Bunun yanı sıra, özellikle son yıllarda giderek ağırlaşan girdi maliyetleri ve kur belirsizlikleri üretimi olumsuz şekilde etkiliyordu. Bu alanda herhangi bir destek görmeyen sektör zaman içinde üretim maliyetlerinin altında ezilmeye başladı ve karlılığını kaybetti.

Mevcut üretim kapasitesi yurtiçi taleplerin çok üzerinde olan sektörün en önemli çıkış yollarından biri ise ihracat. Yaklaşık 30, 35 milyar dolarlık üretim değerinin yüzde 40'ından fazlasını ihraç eden Türkiye bugün dünyanın beşinci büyük hazır giyim ihracatçısı konumundadır. Son yıllarda yaşanan gelişmelerle, zaten zor zamanlar geçiren tekstil ve hazır giyim sektörlerimiz, 2008 yılı sonunda bu kez de küresel krizle karşı karşıya geldi. ABD'nin 158 yıllık finans devi Lehman Brothers'ın iflasıyla 15 Eylül 2009'de resmileşen ekonomik krizin yolda olduğu ekonomi çevrelerinin uzun zamandır bildiği bir gerçekti. İlk olarak 2007 yılı ortalarında ABD'de mortgage sisteminde yaşanan sıkıntılarla başlayan kriz alametleri takip eden süreçte küresel ölçekte likidite sıkıntısına dönüştü. Kriz ABD ekonomisini yatağa düşürürken tüm dünyayı da peşinden sürükledi. Küreselleşen dünyanın iç içe geçmiş ekonomik yapıları krizin salgın bir hastalık gibi yayılmasını sağladı. ABD'de başlayan ekonomik sıkıntılar, ülkenin sıkı ilişkiler içinde olduğu AB ülkelerini derinden etkiledi. Krizin öncesinde ve sonrasında harcamalarını kısarak önlem almaya başlayan Avrupa tüketicisinin talepte yarattığı daralma, ihracatta ciddi kayıplar yarattı. Ekonomileri büyük oranda ABD ve AB pazarlarına yaptıkları ihracata bağlı, gelişmekte olan ülkeler de, dünya ticaret hacminde yaşanan daralmadan ve finansman koşullarındaki bozulmadan payını aldı. İhracatının yüzde 75'ini AB ülkelerine yapan Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörü de bunlardan biri oldu.

Türkiye genel ihracatının yüzde 20,3 oranında artarak 127 milyar dolara ulaştığı dönemde Türkiye'nin en yüksek üretim ve ihracat değerlerine sahip olan hazır giyim sektörünün 2008 yılı ihracat performansı genel ihracat ve sanayi ürünleri ihracatı artış hızının gerisinde kaldı. Tekstil sektöründe rakamlar eksiyi göstermese de kayıplar büyüktü.

9 yıl sonra ilk kayıp

1999'dan dokuz yıl sonra ilk kez bir yılı ihracat

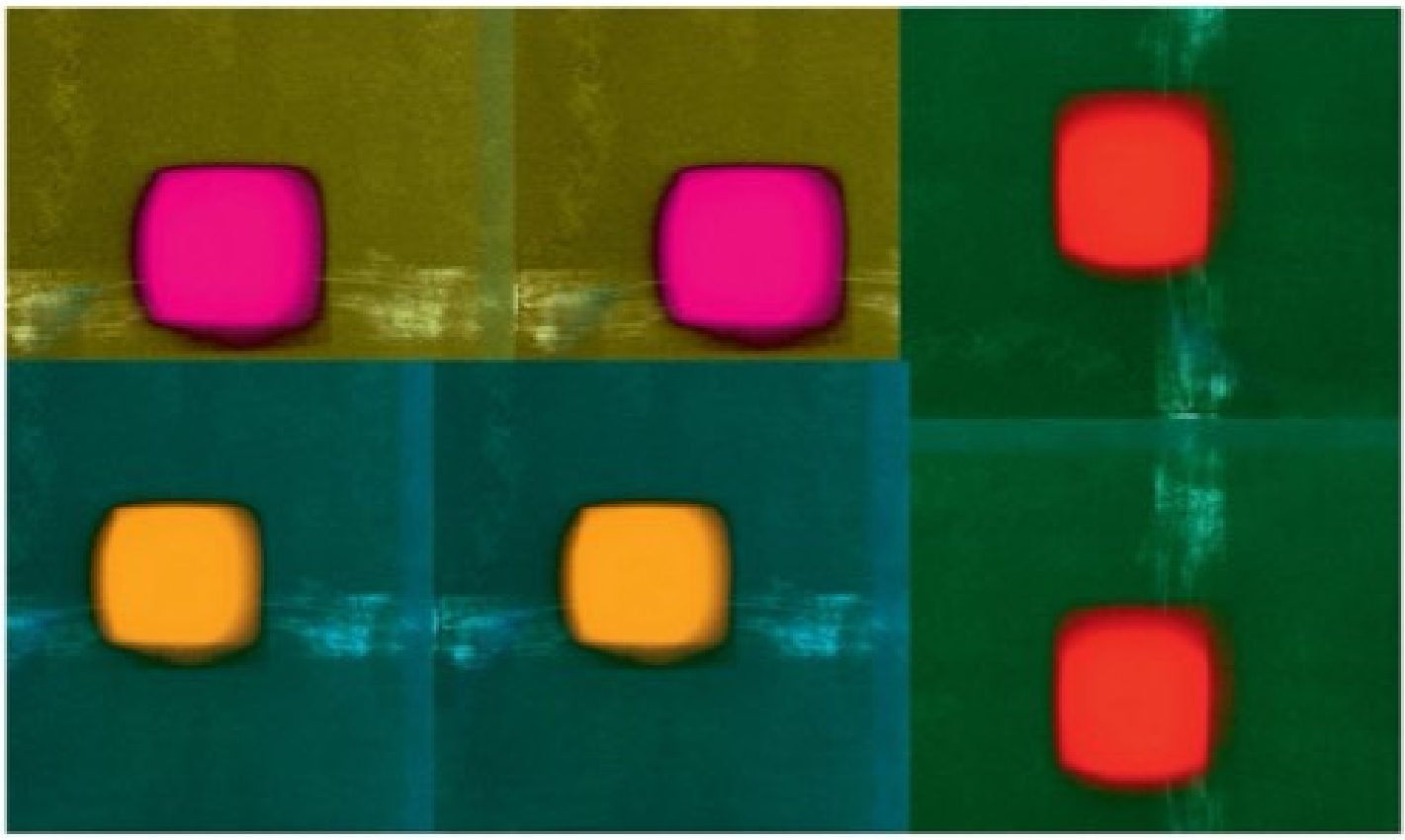

11-MURAT SIYAHI 12/7/09 5:44 PM Page 3

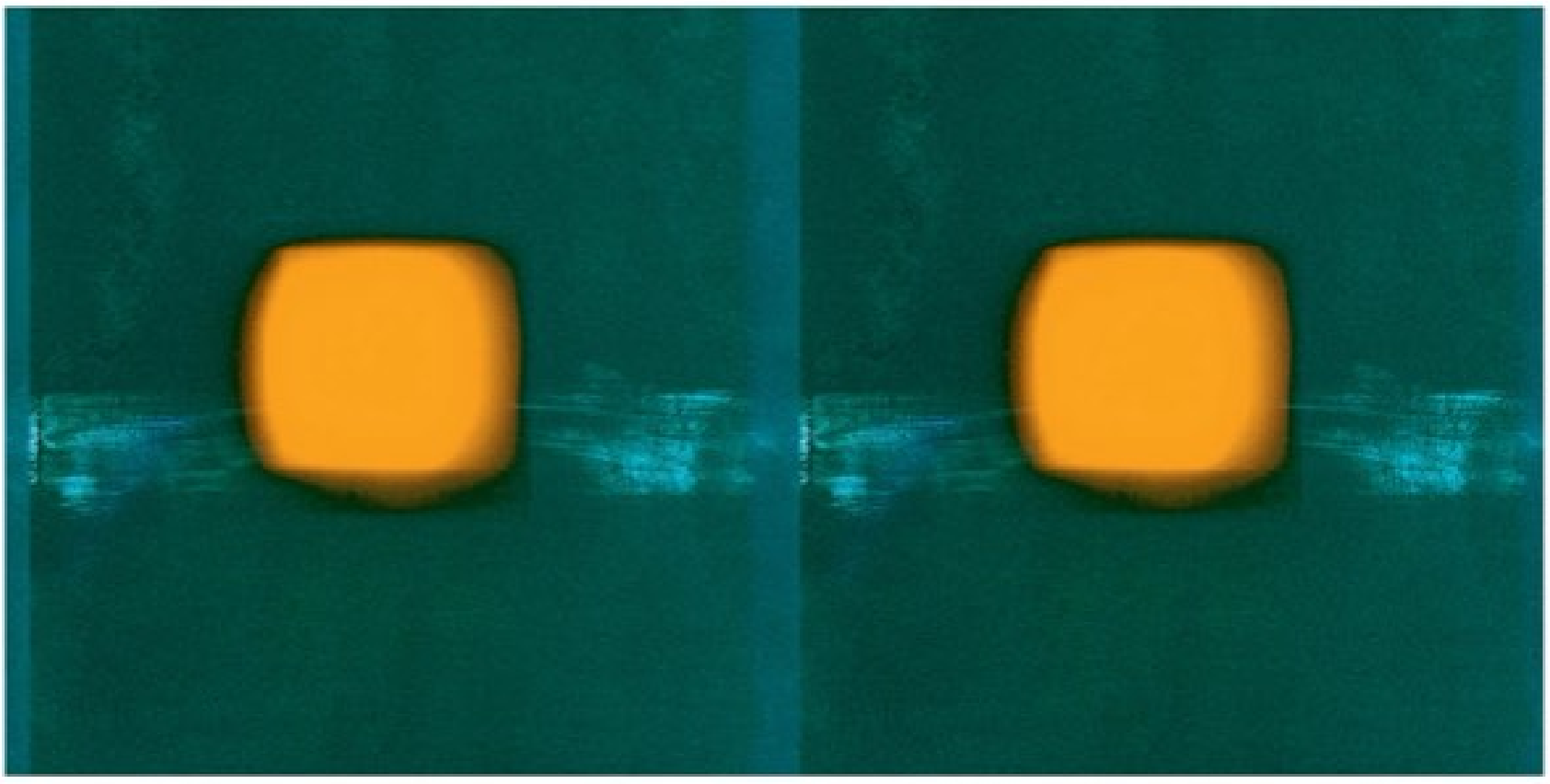

Ekonomik krizin etkilerinin azaldığının göstergesi olan veriler, kriz öncesiyle kıyaslandığında sektörün kaldığı yerden yola devam ettiğini görüyoruz. Zira kriz dönemi haricinde son yıllarda hazır giyim için aylık ortalama 1,3 milyar dolar ihracat alt sınır haline gelmişti.

kaybıyla kapattı. 2008 yılında 15,7 milyar dolar ihracat gerçekleştiren sektör, bir önceki yıla göre yüzde 2,1'lik ihracat kaybı yaşadı. Türkiye genel ihracatının yüzde 20,3 oranında artarak 127 milyar dolara ulaştığı dönemde Türkiye'nin en yüksek üretim ve ihracat değerlerine sahip olan hazır giyim sektörünün 2008 yılı ihracat performansı böylelikle genel ihracat ve sanayi ürünleri ihracatı artış hızının gerisinde kaldı. Tekstil sektöründe rakamlar eksiyi göstermese de kayıplar büyüktü. Tekstil ihracatı yılı sadece yüzde 3,9 oranında bir artışla, 6,8 milyar dolarlık ihracatla kapattı. Bu veriler sektörün ihracat performansının, genel ihracat performansı ve sanayi ihracat performansının gerisinde kaldığını gösteriyordu.

Ekonomik krizle başlayan süreçte yani geçtiğimiz yılın Ekim ayından itibaren tekstil ve hazır giyim ihracatı istisnasız her ay düşmeye devam etti. Sektörün ihracatı 2009 yılının Ocak ayında yüzde 20,2, Şubat ayında yüzde 34,3, Mart ayında yüzde 30,4, Nisan ayında yüzde 23,7, Mayıs ayında yüzde 27,2, Haziran ayında yüzde 16,6, Temmuz ayında yüzde 15,4, Ağustos ayında yüzde 17,2, Eylül ayında yüzde 22,3 ve Ekim ayında yüzde 19,8 azaldı.

Tekstil ve hazır giyim ihracatçısının yüzü 2010 yılında yeniden gülecekmi?

Tüm bu olumsuzlukların ardından ihracatta yaşanan son gelişmeler ise, ihracatçının yüzünü biraz olsun güldürdü. 2009 yılının Ocak-Ekim ayları arası arasında bazı aylar yüzde 30'un üzerinde yaşanan ihracattaki düşüşler, geçtiğimiz Ekim ayı sonu itibari ile geçen yılın Ekim ayı ihracat rakamlarını yakaladı. Olumsuz geçen koca bir yılın ardından 2009 yılı ihracat rakamlarına göre Türkiye'nin Ekim ayı ihracatı geçen yılın aynı ayına göre yüzde 4,62 arttı ve 9 milyar 945 milyon dolar oldu. Böylece 2008'in Eylül ayından bu yana ilk kez aylık bazdaki ihracat, bir önceki yılın aynı ayına göre artış kaydetti. Ekim ayındaysa ihracatta, geçen yılın Eylül ayından bu yana en yüksek seviyeye ulaşıldı.

Hazır giyim sektörü ise 2009 yılının Ocak-Ekim döneminde 10,9 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirdi. Sektörün ihracatı bu yılın ilk on ayında yüzde 19,8 oranında azalmasına rağmen, aynı dönemde ihracatı yüzde 38,4 oranında azalan otomotiv sektörünün ardından, en fazla ihracat

11-MURAT SIYAHI 12/7/09 5:45 PM Page 4

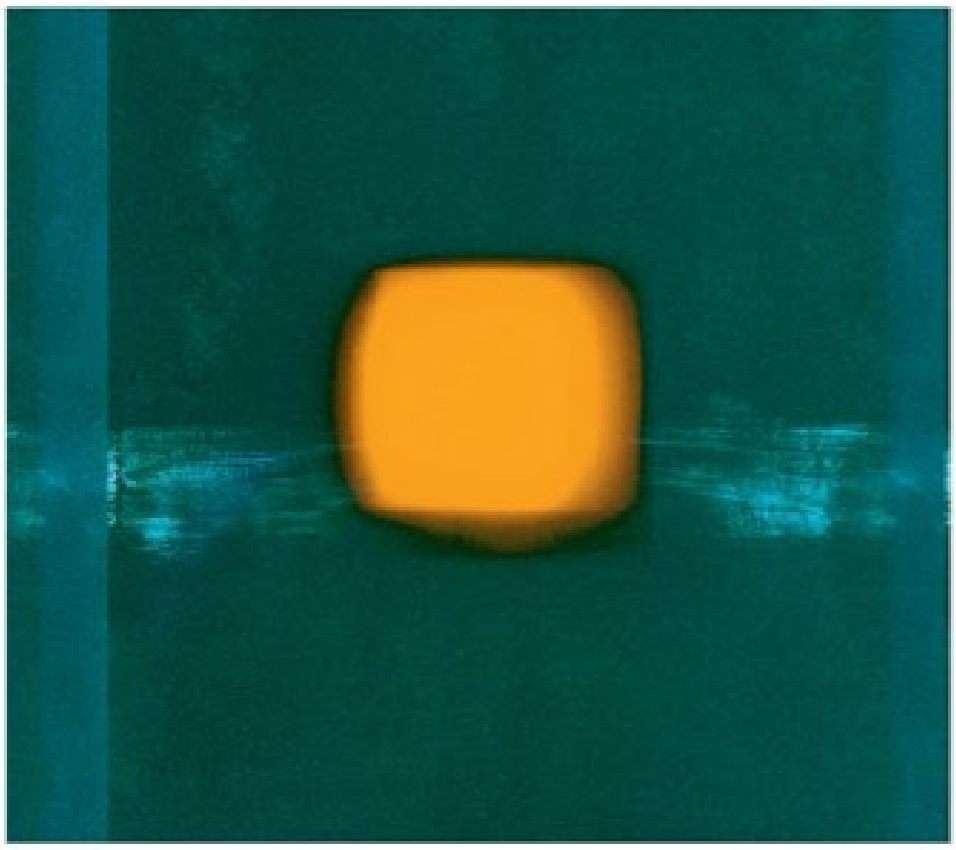

yapan ikinci sektör konumunu korudu.

Türkiye genel ihracatı yüzde 29,5 oranında düşüşle 111,8 milyar dolardan 78,8 milyar dolara gerilediği 2009'un Ocak-Ekim döneminde, sanayi ihracatı ise yüzde 32,2 azalarak 97,8 milyar dolardan 66,4 milyar dolar düzeyine geriledi. Bu veriler ışığında baktığımızda hazır giyim ihracatındaki düşüş, hem genel ihracat hem de sanayi ihracatındaki düşüşlerin oransal olarak gerisinde kaldı. Bu haliyle, hazır giyim ihracatındaki önemli kayıplara rağmen, hazır giyim sektörünün, Türkiye genel ihracatı ve sanayi mamülleri ihracatlarının performansından daha iyi bir performans gösterdiği ortadadır. Bu performans Türkiye toplam ihracattından alınan paya da yansıyor. Ocak –Ekim ayları arasındaki on aylık dönemde, hazır giyim ihracatının Türkiye genel ihracatı içindeki payı ise yüzde 12,1'den yüzde 13,8'e, sanayi ihracatındaki payı ise yüzde 13,9'dan yüzde 16,4'e yükseldi.

Hazır giyim kriz öncesine geri döndü

2009 yılının son on aylık dönemini aylar bazında incelediğimizde ise, 2008 yılının Ocak ayından, 2009 yılının Ekim ayı sonuna dek olan dönemde hazır giyim açısından en yüksek ihracat miktarının 2008 Temmuz'unda 1 milyar 501 milyon dolar oldu. Aynı süreçte en düşük aylık ihracat ise Şubat 2009'da 960 milyon dolar olarak kaydedildi. Yani krizin öncesinden günümüze kadar olan zaman zarfında hazır giyim ihracatı 1-1,5 milyar dolar aralığında hareket etti. Krizin etkilerinin hafiflemeye başladığı Ekim 2009'da kaydedilen aylık ihracat ise 1 milyar 310 milyon dolar.

Rakamlar ihracatta önemli artışlara işaret etse de ekonomik krizden önceki ihracat rakamlarıyla kıyaslandığında aslında bir artış söz konusu değil. Ekonomik krizin etkilerinin azaldığının göstergesi olan veriler, kriz öncesiyle kıyaslandığında sektörün kaldığı yerden yola devam ettiğini görüyoruz. Zira kriz dönemi haricinde son yıllarda hazır giyim için aylık ortalama 1,3 milyar dolar ihracat alt sınır haline gelmişti.

Eylül 2008'de de hazır giyim ihracatı 1 milyar 330 milyon dolar seviyelerindeydi. Ekim 2009'un aylık ihracatı 1,3 milyar doları, Ekim 2008 rakamına göre bakarsak yüzde 21,58 artmış olarak okuyoruz. Ancak krizin arifesi Eylül 2008'in rakamına göre kıyaslarsak hazır giyim ihracatında yüzde 0,9'luk düşüşle karşılaşıyoruz. Hazır giyim sektörü açısından krizin bittiğini ve yükseliş trendine girildiğini söylemek için henüz erken olsada en iyimser haliyle, Ekim ayında yakalanan rakam 2009 yılının en yüksek ihracat gerçekleşmesi olarak, kriz öncesi seviyelerine yaklaşmış durumda.

Tekstilde de durum benzer...

Tekstil sektöründe ise aynı dönemde daha inişli çıkışlı bir grafik ortaya koydu. Ocak 2008 – Ekim 2009 ayları arası dönem itibariyle tekstil ve hammaddeleri sektörü açısından da aylık ihracat rakamları 370 milyon dolarla, 655 milyon dolar arasında değişti. Ekim 2009 itibariyle tekstil sektörünün ihracatı 591 milyon dolar olarak kaydedildi. Bu, Ekim 2008'e göre yüzde 9'luk bir artış demekti. Ama hazır giyimde Eylül 2008'e göre kıyaslamada ortaya çıkan yaklaşık seviye tekstil için daha da geri bir noktaya tekabül etti. Eylül 2008'de tekstil sektörünün ihracatı 604 milyon dolarken, geçen ayki 591 milyon dolar bunun altında kaldı. Tekstilde sevindirici gelişme ise Ekim'de yakalanan seviyenin 2009'un en üst noktası olması. 2008 Mart ayından yaklaşık yüzde 12 geride olmasına rağmen, sektörün yılsonu performansı 2009'un yıkıcı etkilerini bir parça hafifletme sinyalleri veriyor.

Dünya ekonomilerini tepetaklak eden ekonomik krizin ardından hızlı bir şekilde toparlanmasıyla sağlam altyapısını ve gücünü ortaya koyan tekstil ve hazır giyim sektörü, yeniden kendi sorunlarıyla baş başa.

12-AYDIN SEZER 12/7/09 5:46 PM Page 1

Küresel Krizin Türkiye'ye Sağladığı Faydalar

Aydın Sezer

Türkiye, içerisinde bulunduğu ekonomik açmazın temel sebebi olarak yaşanmakta olan küresel krizi görüyor. İktidar, muhalefet, medya, hatta televole iktisatçıları bu konuda hemfikir. Krizle birlikte yaşanmakta olan ekonomik durgunluk kriz bulutları dağıldığında ortadan kalkacak, hatta sayıları 3,5 milyona ulaşan işsizler ordusuna da istihdam yaratılacak.

12-AYDIN SEZER 12/7/09 5:48 PM Page 2

Kriz öncesi dönemde Türk ekonomisinin sürdürülemez bir cari açıkla yaşadığı artık hatırlanmıyor. Küresel kriz, cari açığımızı düşürüyor. Tıpkı, dış ticaret açığını azalttığı gibi. Yaşanmakta olan küresel krizin bize sağladığı en büyük yarar yapısal sorunlarımızı unutturması oldu. Kriz şartları ortadan kalktığında, eski mutlu (!) günlere geri döneceğiz. Kriz öncesi ürettiğimiz katma değeri düşük ürünleri tekrar üretmeye başlayarak, dikiş dikerek, cıvata sıkarak bu defa farklı bir sonuç almaya çalışacağız. Bu nasıl mümkün olacak bilinmez ancak, krizin sağladığı 'iyimser' hava bu.

Kriz öncesi Türk ekonomisi küresel ekonomi içerisinde neredeydi? Bu soruya, istatistik okuma ve yorumlama meraklısı kesimlerin verdiği yanıt özetle şöyleydi. 'Türk ekonomisi dünyanın 17. büyük ekonomisidir. Kişi başına düşen milli gelir 10.000 doları aşmıştır.' Bu cümle ile ifade edilen şey nedir, anlayabilmem mümkün değil; ancak, Türk ekonomisinin bundan tam 40 yıl önce de dünyanın 17. büyük ekonomisi olduğunu bilmek, benim de yakalandığım o istatistik okuma ve yorumlama hastalığından başka bir şey değil.

Küreselleşme ile birlikte giderek önem kazanan ve klasik iktisat teorisini bile yeniden yorumlanmaya muhtaç hale getiren yeni ekonomiyi anlayabiliyor muyuz? Katma değeri yüksek ürünler üretilmesine dayalı 'yeni ekonomi – bilgi toplumu' yolunda son yıllarda kaydettiğimiz gelişme maalesef oldukça karamsar bir tabloyu ortaya koyuyor. Biz, bırakınız anlamayı, değişime adeta başarıyla direnen bir görünüm arz ediyoruz. Küresel krizin, Türkiye'ye makas değiştirme şansı yarattığını dahi fark edemiyoruz. Krizin getirdiği fırsatı ıskalıyoruz. Küresel krizin sağladığı bu büyük 'fayda'yı görmezden geliyoruz.

Davos Toplantıları olarak bilinen organizasyonu gerçekleştiren World Economic Forum (WEF) ve Lozan'da yerleşik dünyanın en prestijli işletmecilik okullarından birisi olan International Institute for Management Development (IMD) tarafından ayrı ayrı hazırlanan küresel rekabet indekslerine (The Global Competitiveness Index - GCI) göre, Türkiye'nin küresel rekabetteki yeri, kriz sonrası dönemde de Türkiye'yi aydınlık bir geleceğin beklemediğini ortaya koyuyor. Türkiye ile aynı kulvarda olan ülkelerin çoğu krizi bir fırsat olarak değerlendirip, Türkiye ile aralarındaki farkı daha da açacaklar. WEF'in

son araştırmasına göre, Türkiye küresel rekabette 134 ülke arasında 63. sırada, IMD'nin son araştırmasına göre ise, Türkiye 57 ülke arasında 49. sırada yer alıyor.

A. WEF İndeksleri

WEF, Küresel Rekabet İndeksi çalışmalarında 3 ana başlıkta 12 adet alt gruplandırma ile toplam 110 kriter kullanıyor.

I. Temel gereksinimler
(Toplam kriter sayısı 42)

1. Kurumlar
2. Altyapı
3. Makro Ekonomik İstikrar
4. Sağlık ve İlköğretim

II. Verim artırıcı etkenler
(Toplam kriter sayısı 52)

12-AYDIN SEZER 12/7/09 5:49 PM Page 3

	Sıra /134
Kamu fonlarından şahısların ve şirketlerin haksız şekilde yararlandırılması (En çok yolsuzluğun yapıldığı ülke sıralaması)	34.
Halkın politikacılara güveni	78.
Yargı bağımsızlığı (7 üzerinden 4 puan ile – 7 puan en bağımsız)	64.
Kamu kaynaklarının israfı (7 üzerinden 2,9 puan ile - 1 israfın en çok olduğu ülke)	97.
Hükümetin karar alma sürecinde şeffaflık (7 üzerinden 3,7 ile – 7 puan en şeffaf)	97.
İş âlemi üzerindeki terör tehdidi (7 üzerinden 4,6 ile – 7 hiç terör tehdidi olmayan ülke)	117.
Organize suçlar (7 üzerinden 4,7 ile – 7 puan hiç organize suç tehdidi olmayan ülke)	89.
Emniyet teşkilatına güven (7 üzerinden 4 ile – 7 puan güven sorunu olmayan)	83.
Firmaların etik açıdan davranışları	58.
Genel altyapı kalitesi	70.
Karayollarının kalitesi	54.
Demiryolu altyapısı	69.
Limanların altyapısı	88.
Sabit telefon hatları (2006 yılı her 100 kişiye düşen 25 hat ile)	53.
Kamu borçları (2007, toplam borcun GSMH oranı %40 ile)	68.
Yaşam süresi (73 yıl ile)	55.
Bebek ölümleri (0 -12 aylık her 1000 çocuktan 26'sı ile)	84.
İlköğretim kalitesi (7 üzerinden 3 ile – 7 puan en kaliteli)	91.
Eğitim sisteminin kalitesi	77.
Bilim ve matematik eğitiminin kalitesi	73.
Okullarda internet erişimi	55.
Yerel koşullarda uzmanlaşmış araştırma ve eğitim kuruluşlarının mevcudiyeti	68.
Ortalama vergi oranları (elde edilen karın % 45'ile)	70.
İş kurmak için gerekli gün sayısı (6 gün ile)	6.
İşçi – işveren işbirliği, ahengi	116.
Beyin göcü	67.
Yabancı sermaye ve yeni teknoloji transferi	86.
Mobil telefon sahipliği (2006, her 100 kişiye düşen 71 telefonla)	60.
İnternet kullanıcılığı (2006, her 100 kişiye düşen 17 abonelikle	68.
Şirketlerin Ar-Ge harcamaları	73.
Kadınların işgücüne katılımı (erkek iş gücü %'si hesabıyla)	129

1. Yüksek Öğrenim ve Eğitim
2. Ürün Pazarı Verimliliği
3. Emek Pazarı Verimliliği
4. Mali Piyasaların Çeşitliliği
5. Teknolojik Altyapı
6. Pazar Büyüklüğü

III. Yenilikçilik ve çok yönlülük
(Toplam kriter sayısı 16)

1. İş (business) Çeşitliliği
2. Yenilikçilik

Son indekse göre bazı kriterlerde Türkiye'nin küresel rekabetteki yeri yandaki tabloda görüldüğü şekildedir:

Yanda da ifade edildiği üzere, WEF Küresel Rekabet İndekslerine göre, 2008-2009 yıllarında Türkiye 134 ülke arasında 63. sırada yer almaktadır. 2007 – 2008 yılı Rekabet İndekslerine göre, Türkiye 131 ülke arasında 53. sırada, 2006 - 2007 yılı İndeksine göre ise, 122 ülke arasında 58. sırada yer almaktaydı.

B. IMD İndeksleri (The IMD World Competitiveness Yearbook - WCY)

Yıllık İndeksler, IMD tarafından ülkelerin sürdürülebilir bir iş iklimi yaratılmasında ve bu iklimin korunmasındaki kabiliyetlerini göstermek üzere 1989 yılından beri hazırlanmaktadır. Bir ulusal ekonominin küresel rekabetteki yerinin sadece GSMH ve verimlilik hesaplamalarına dayalı olarak saptanamayacağından bahisle, politik, sosyal ve kültürel faktörlerin de hesaplamalarda dikkate alınması gereği üzerinde durulmaktadır. IMD, WCY'de 4 ana başlıkta, 20 adet alt gruplandırma ile toplam 329 adet kriter kullanıyor.

I. Ekonomik performans
(Toplam kriter 82)

1. Ekonomi
2. Uluslararası Ticaret
3. Yabancı Yatırımlar
4. İş Gücü
5. Fiyatlar

II. Hükümet (Kamu) Verimliliği
(Toplam kriter 70)

1. Kamu Maliyesi

12-AYDIN SEZER 12/7/09 5:49 PM Page 4

2. Mali Politikalar
3. Emek Pazarı Verimliliği
4. Kurumsal Çerçeve
5. İş Hukuku
6. Sosyal (Toplumsal) Çerçeve

III. İş (Business) Verimliliği
(Toplam kriter 67)

1. Verimlilik
2. İşgücü Pazarı
3. Finans
4. Yönetim Pratikleri
5. Değer Yargıları

IV. Altyapı
(Toplam kriter 110)

1. Temel Altyapı
2. Teknolojik Altyapı
3. Bilimsel Altyapı
4. Sağlık ve Çevre
5. Eğitim

IMD'nin son yıllığına göre bazı kriterlerde Türkiye'nin Küresel Rekabetteki yeri yandaki tabloda görüldüğü şekildedir. İki tabloda yer alan veriler doğrultusunda Türkiye'nin küresel rekabette oldukça alt sıralarda yer aldığı söylenebilir. Hatta yeni küresel rekabet indekslerine göre, Türkiye'nin gelişmekte olan ülke konumundan, geri kalmış ülke konumuna geçmekte olduğunu söylemek de mümkündür. Bahsi geçen kaynak verilerine göre, 2008 yılında Türkiye genel rekabet gücü sırlamasında 63. sırada yer almaktadır. 1997 yıllında ise, Türkiye'nin yeri 35. sırada bulunmaktaydı.

	Sıra .../57
GSMH (2008)	17.
Kişi başına Milli Gelir (2008) Satın alma gücü paritesine göre	42.
Enflasyon (2008)	48.
Uluslararası ticaret (21 faktör)	43.
Yabancı sermaye (17 faktör) (ülkeye gelen ve ülkeden çıkan)	24.
Kurumsal çerçeve (6 faktör)	52.
İş hukuku (21 faktör)	26.
Sosyal (toplumsal) çerçeve (11 faktör)	56.
Verimlilik (11 faktör)	40.
Yönetim pratikleri (8 faktör)	19.
Temel altyapı (26 faktör)	45.
Teknolojik altyapı (21 faktör)	46.
Bilimsel altyapı (21 faktör)	47.
Sağlık ve çevre (25 faktör)	33.
Eğitim (17 faktör)	52.
İşgücü (22 faktör: istihdam, işsizlik, uzun vadeli issizlik, genç issizlik)	44.
Toplam Ar-Ge harcamaları	28.
Toplam Ar-Ge harcamaları (GSMH'nın yüzdesi hesabıyla)	41.
İnternet kullanıcısı (2008)	41.
Genişband internet fiyatları (Hindistan en ucuz ülke 1.sırada)	54.
Toplam sağlık harcamaları	42.

BU Noktaya Nasıl Geldik? Nasıl Başardık?

Başarının arkasında yatan temel faktörleri şöyle sıralayabiliriz:

- Uygulanmakta olan yüksek vergi oranları,
- Vergi, ödeyenden (yakalanandan) alınmakta, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün yanı sıra, devlet vergi toplamakta yetersiz kalmaktadır.
- Düşük kur,
- Yüksek faiz,
- Karlılığı düşük yatırımlar,
- Emek yoğun sektörlere yatırım teşvikleri (Devlet eliyle teşvikler ve yardımlar),
- Özgün ürün, marka ve teknoloji yara-

Davos Toplantıları olarak bilinen organizasyonu gerçekleştiren World Economic Forum (WEF) ve Lozan'da yerleşik dünyanın en prestijli işletmecilik okullarından birisi olan International Institute for Management Development (IMD) tarafından ayrı ayrı hazırlanan küresel rekabet indekslerine (The Global Competitiveness Index - GCI) göre, Türkiye'nin küresel rekabetteki yeri, kriz sonrası dönemde de Türkiye'yi aydınlık bir geleceğin beklemediğini ortaya koyuyor.

12-AYDIN SEZER 12/7/09 5:49 PM Page 5

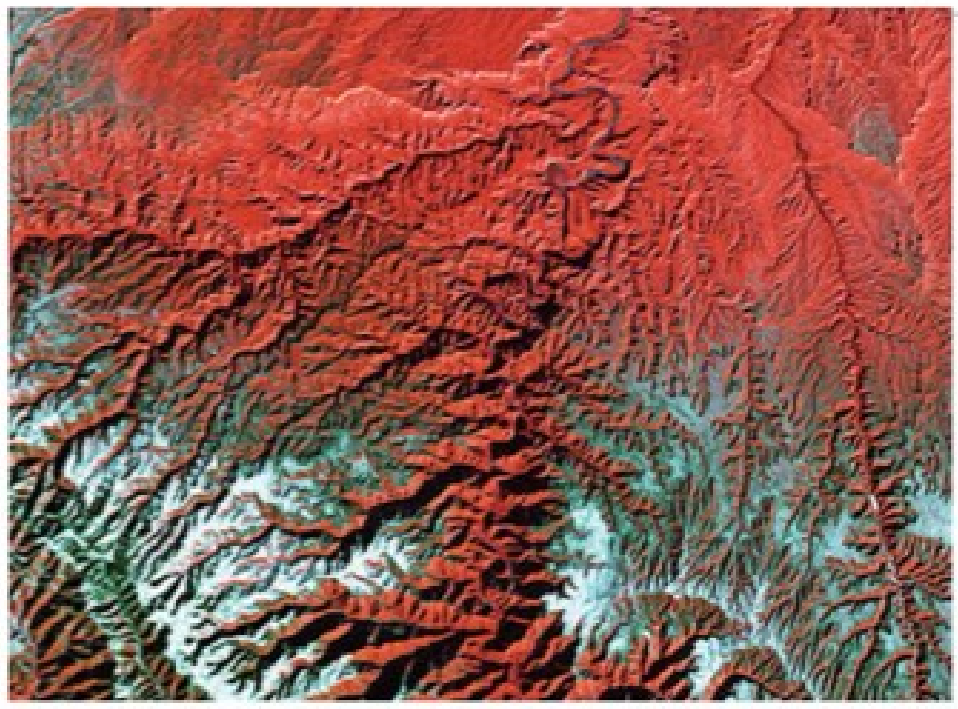

tılamaması,
- Yetişmiş insan kaynağının politikadan uzak durması ve/veya uzak tutulması,
- Kamuda nitelikli personel erozyonu, devlet memurlarının yandaş kadrolaşmaya kurban edilmesi, kamu denetim ve kontrollerinin yapılamaz hale getirilmesi,
- Fakirlikle topyekûn savaşa girilmemesi,
- Küresel yönetici yetiştirilememesi,
- Son 20 yılda kamu açıklarının kapatılabilmesi amacıyla dolaylı vergilerde yüksek artışlar yapılmış ve bu suretle üretimde maliyet artışlarına neden olunmuştur.
- Dolaylı vergi yükü nedeniyle iç talep daralması yaşanırken, şirket karları azalmış, bu da kamu gelirlerinin daha da düşmesine yol açmıştır.
- Girişimciler üretim kazancı yerine finansal kazanca teşvik edilmiş, sermayenin yurt dışına çıkışı hızlandırılmıştır.
- AB'ye katılım süreci bağlamında gerekli altyapı oluşturulmadan yapılan mevzuat değişikliklerine adaptasyon sıkıntısı çeken Türk özel sektörü motivasyonunu ve girişimcilik ruhunu yitirmiştir.
- Yüksek faizli iç ve dış borçlanma ile kamu açıklarının daha da artmasına neden olunmuştur.

Ne Yapmalı?

Yukarıda yer alan veriler ışığında Türkiye'nin ciddi bir atılıma (değişime), hem de kısa sürede büyük bir sıçramayı sağlayacak cinsten bir değişime ihtiyacının olduğu görülüyor. Geçtiğimiz 10 yılda yakalamaya çalıştığımız Batı toplumları ile aramızdaki farkı kapatmak bir yana, arkamızdan gelen pek çok ülkenin bizi çeşitli başlıklardaki kıyaslamalara göre geride bıraktığını söylemeliyiz. Bu arada ülkemizin sorunlarının birbirine katılarak daha da büyüdüğünü, katmerleştiğini, küreselleşme ile uluslararası rekabet artarken, içinde bulunduğumuz ekonomik şartlar nedeniyle hareket esnekliğimize de ciddi sınırlamalar geldiğini ilave edebiliriz.

Daha fazla borçlanarak kalkınmamızı finanse etmek imkânsızdır. Aksine, borçları çevirmenin güçlüğü ile uğraşarak, kabiliyetlerimizi ve enerjimizi kaybetmekteyiz. Tüketimi kısarak kaynak yaratmanın da geçerli bir çözüm olmadığının artık bilincindeyiz. İnsan hakları ve demokrasinin daha da geliştirilebilmesi açısından bireyin zenginleştirilmesi önemli bir öncelik olarak karşımızda duruyor. Yeni ve katma değeri yüksek değer yaratmak, istihdamı hızla arttırmak ve kişisel ve milli gelir düzeyimizi hızla yükseltmek zorundayız. Ayrıca, ülkemize özgü gelir uçurumu sorununa çözüm üretmek ve kamu maliyesini dengeye getirmek gibi zorunlu yükümlülüklerimizin olduğu da izahtan varestedir.

Her dönemin sorunları olduğu gibi, koşulların beraberinde getirdiği fırsatlar da mevcuttur. Günümüzün fırsat alanı ise, 'teknolojik değişim - bilişim'dir. Bilgi toplumuna geçişin zorunluluk kazandığı bu dönemde bilişim Türkiye'ye üç önemli fırsat sunuyor.

1. Şirketlerin ve kurumların 'e-dönüşüm' sayesinde verimliliğini artırmak,
2. Ürün ve hizmetleri ile 'bilişim sektörünü büyütmek,
3. Türkiye'yi Bilgi Toplumu'nun bir üyesi yapmak (bilgi toplumundan kasıt, bilginin en önemli üretim faktörü olduğu, daha açık bir ifade ile içerdiği bilgi sayesinde katma değeri yüksek ürünlerin üretilebildiği toplumdur).

Türkiye, mevcut seçenekler arasında ancak, 'bilişim' alanında bir ulusal projeyi hayata geçirerek hedeflediği büyük atılımı gerçekleştirebilir. Zira bilişim, en düşük yatırımla, en yüksek istihdamı ve katma değeri sağlama potansiyeline sahip bir sektördür (kişi başına 400- 500 dolarlık yatırımla istihdam sağlanması mümkündür). Bugün telekomünikasyon olanakları istenen noktada üretim yapmayı ve istenen noktaya hizmeti sunmayı mümkün kılıyor. Bu sayede bölgesel farkların kapanmasına katkıda bulunabileceği gibi, Türkiye için kronikleşen Doğu ve Güneydoğu sorununun çözümüne de çok önemli bir destek sağlanmış olacaktır.

İçerisinde yüksek düzeyde bilgi ihtiva eden ürünlerin ihracata konu olmasıyla da dış ticaret dengesinin sağlanması, hatta dengenin artıya geçmesi mümkün olabilecektir.

12-AYDIN SEZER 12/7/09 5:53 PM Page 6

Yeni Bir Türkiye Vizyonu

1. Kaybolan yıllar

Son 15 yılda 3 büyük ekonomik kriz yaşandı. GSMH büyüklüğü sıralamasında ilerleme sağlanamadı. Türkiye'nin ve Türk halkının temel ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyal devlet olgusunun tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi mümkün olamadı. Hala, eğitim ve sağlık en önemli problemlerimiz olma özelliğini korumakta. İşgücünün önemli bir bölümü hala, katma değeri düşük, emek yoğun sektörlerde istihdam ediliyor.

2. Oysa Türkiye 1980'li yılların parlayan yıldızıydı...

Türkiye 80'li yıllarda çok önemli başarılar sağlamıştı:

- Liberalleşme ile birlikte hızla dışarıya açılma gerçekleşti.
- Bugünkü küresel ekonominin temel taşlarından birisi olan telekomünikasyon atılımıyla Türkiye Avrupa'nın en dijitalleşmiş ülkelerinden biri haline geldi.
- Ciddi enerji yetersizliği ve elektrik kesintileri yaşayan Türkiye, o yıllarda bu açığı kapadı.
- Çok büyük kamu projeleri yapıldı, otoyollar ve barajlar inşa edildi.
- "Serbest Pazar Ekonomisi"ne geçti.
- Kambiyo rejimini tümüyle değiştirdi ve döviz alım-satımını serbestleştirdi.
- İhracat işlemlerini kolaylaştırdı, teşvik tedbirlerini genişletti.
- İthalatı serbestleştirerek lisans ve kotaları kaldırdı, gümrükleri azalttı.
- Türk lirasına konvertibilite sağladı.
- Finans sektörünü serbestleştirdi.

O dönemde Türkiye, atılımları ve radikal değişimleri ile tüm dünyanın ilgisini çekmiş, örnek ülke olarak gösterilmişti.

3. Yeni Atılım Projesi: Bilişim

Türkiye'nin hızla kalkınması ve ileri ülkelerle yıldan yıla açılan farkı kapatabilmesi ancak bir sıçrama yapmasına bağlı. Telekomünikasyon, bilgisayar ve internet teknolojilerinin birleşiminden oluşan bilişim devrimi, bireylere, kurumlara ve toplumlara yepyeni imkânlar sağlıyor:

- Telekomünikasyon alanında devrimsel ilerlemeler oldu;
- Mobil iletişim hızla yaygınlaşıyor;
- Mühendislikten tıbba, ticaretten bilimsel araştırmaya, sanattan eğlenceye her alanda bilgisayar inanılmaz bir penetrasyona kavuştu;
- Internet, çok yönlü iletişim ve işlem yapılmasını mümkün hale getirdi. Bu sayede ülkelerarası sınırlar ortadan kalktı; mesafeler yok olmaya başladı;
- Eğitim, sağlık, bankacılık, seyahat, alışveriş, yayıncılık ve pek çok diğer sektör internete taşınıyor;
- Mobil iletişim ve internetin birleşmesi ile yeni bir döneme daha giriliyor; bilgiye kolay erişim imkânı, bireylere sunulan fiziksel özgürlükle birleşiyor;
- Yeni teknoloji seçenekleri, hayalleri zorlayarak yaratıcılığa yeni platformlar sunuyor.

4. Türkiye'de Bilişim

Ülkemizde bilişim teknolojileri ile ilgili bazı verilere bakalım:

- Ülkemizde bilişim teknolojisi yatırımları çok yetersizdir.
- Türkiye'de bilgisayar ve internet kullanımı hala düşük seviyededir.
- Telekomünikasyon altyapısı ihtiyaca cevap verememektedir.
- Bilişim pazarı yeterince gelişmemiştir;
- Bilişim konusunda yetişen eleman sayısı azdır;
- Eğitimde bilişim kullanımı çok düşüktür; e-Eğitim / e-Öğrenim imkanları ise yok gibidir.
- Türkiye'de bilişim istihdamı yeterli seviyede değildir.

Sonuç olarak;

- Türkiye dünyada yaşanan devrime ayak uyduramamış, bilişim teknolojilerine geçme konusunda geri kalmıştır.
- Bu konuda süratle ilerlemesi, ileri ülkelerle aradaki farkı kapatması gereklidir.

Not: Yazının 'Ne Yapmalı' bölümünden itibaren yararlanılan kaynak, Kavrakoğlu Management Institute tarafından hazırlanan 'Bilişimle Kalkınma' isimli rapordur.

13-HAYRULAH DOGAN 12/7/09 5:54 PM Page 1

Tünelin Ucu Göründü Mü?

Hayrullah Doğan
DT Denetim Turkey – Partner
TURKTRADE Denetim Kurulu Üyesi

Bugünlerde özellikle bizlerin, belki de tüm dünya vatandaşlarının kafasını karıştıran bir sağlık sorunu var: Domuz gribi. Uzmanlar bu gribin kış aylarında daha da fazla ölüme yol açacağını söylüyorlar. Bu varsayımın iki sebebi vardır. Birincisi bu mikrobun soğukta yayılabiliyor olması iken, ikincisi insan vücudunun soğuk havalarda daha dirençsiz olması nedeniyle bu mikroba karşı koyamamasıdır.

Yıllarca gerek hesap uzmanlığı görevimi yürütürken, gerekse de yeminli mali müşavirlik mesleğimi icra ederken yüzlerce firmanın check-up'ını yapmış birisi olarak, bu firmaların vergisel sorunlarından ziyade ticari yaşamlarını da inceleme fırsatı yakaladım.

Elbette ki bazı mevzuat düzenlemeleri bazı firmalar için ciddi büyüme nedeni iken diğer bazıları için küçülme, hatta yok olma sebebidir. Örneğin 3-4 yıl önce tekstilde katma değer vergisi oranının %18'den %8'e düşürülmesi özellikle iplik imalatçılarının oldukça lehine bir sonuç doğurmuş iken, bu sektörün ihracatına servis yapan dış ticaret şirketleri için kan kaybına yol açmıştır. Söz konusu durum, tamamen ekonomideki bu karardan etkilenebilecek belli sayıdaki firmanın iyileşmesine veya krize girmesine neden olan bir uygulamadır. Ve etkilenen firma sayısı oldukça azdır.

Bazen bu etkilenme ülkedeki firmaların tamamını ilgilendirmekle beraber belli bölümü için olumlu, diğer bölümü için olumsuz olmaktadır. Buna örnek 24 Ocak kararları akabinde döviz kur-

13-HAYRULAH DOGAN 12/7/09 7:05 PM Page 2

larındaki aşırı yükselişte ihracatçılar zenginleşirken ithalatçılar, ithalat akreditifleri veya ithal ettikleri stoktaki malların TL karşısında aşırı pahalı kalması nedeniyle oldukça zor duruma düşmüş, hatta bunların bir kısmı batmıştır.

Bazı krizlerimizde ise ekonomi topyekûn daralmış, bu daralmadan bazı firmalar oldukça fazla etkilendiklerinden ticari hayatları son bulmuştur. "Nerden buldun" yasası ile oluşan ekonomik daralma neticesinde bu tarz sonuçlarla oldukça fazla karşılaşılmıştır.

Bazen de, son krizde olduğu gibi, yine ekonomi topyekûn daralmakta, ancak bu daralma bütün dünyayı ilgilendirdiği için çıkış yolları da kapalı olduğundan, ne ithalatçı ne de ihracatçı için kolay olan bir çözüm oluşmaktadır.

Direkt bir firmanın ticari faaliyetini olumsuz etkileyen düzenlemelerden kaynaklanan ekonomik hayatın son bulması örnekleri hariç, diğer genel krizlerde dikkatimi hep çeken bir husus vardır. Bazı firmalarımız bu krizi hemen bünyesine kabul etmekte ve derhal yaprak gibi sallanmaya başlamaktadır. Hatta bir süre sonunda iflas kaçınılmaz olmaktadır. Ama bunun yanı sıra aynı sektörde ve hatta aynı pazarda yer alan başka bir firma, sağlıklı bir vücudun mikroba direnmesi gibi, aldığı ufak bazı önlemlerle bu krizlerden korunabilmektedir.

Bence her iki firmayı yakından incelemekte fayda vardır. İncelemenin sonucunda bariz farklılıklar görüleceği şüphesizdir. İşletme mühendisliği anlamında uygulamalarda; verimlilik, stok yönetimi, müşteri seçimi, finans ve vergi yönetimi, yatırım kararları, aile şirketleri için anayasa, organizasyon ve yönetim şeması, ekonomik projeksiyonlar, gider ve harcama yönetimi, denetim, bilgi teknolojileri, personel rejimi gibi daha fazla işaret edebileceğimiz birçok konuda çok farklı uygu-

Direkt bir firmanın ticari faaliyetini olumsuz etkileyen düzenlemelerden kaynaklanan ekonomik hayatın son bulması örnekleri hariç, diğer genel krizlerde dikkatimi hep çeken bir husus vardır. Bazı firmalarımız bu krizi hemen bünyesine kabul etmekte ve derhal yaprak gibi sallanmaya başlamaktadır. Hatta bir süre sonunda iflas kaçınılmaz olmaktadır. Ama bunun yanı sıra aynı sektörde ve hatta aynı pazarda yer alan başka bir firma, sağlıklı bir vücudun mikroba direnmesi gibi, aldığı ufak bazı önlemlerle bu krizlerden korunabilmektedir.

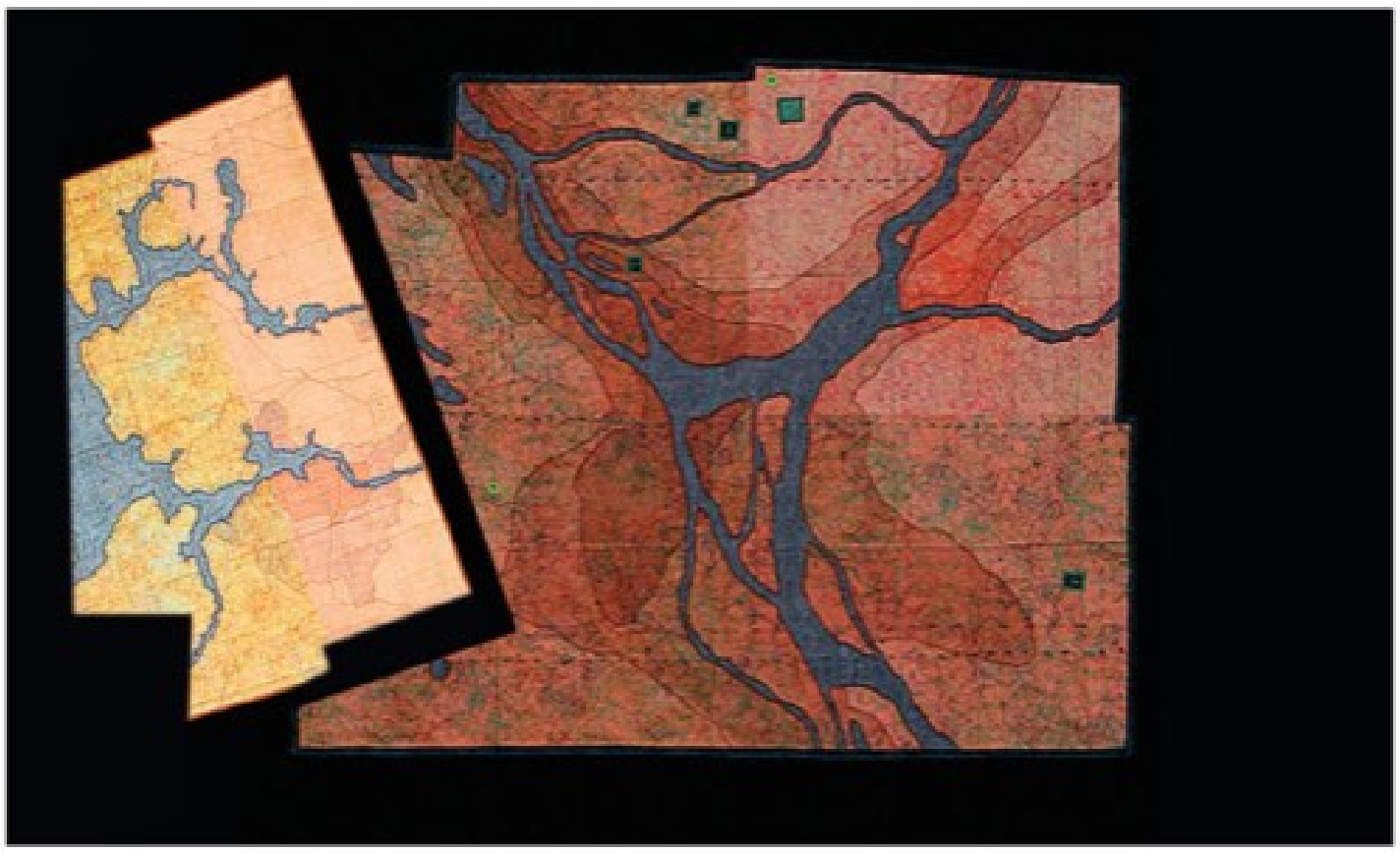

13-HAYRULAH DOGAN 12/7/09 6:05 PM Page 3

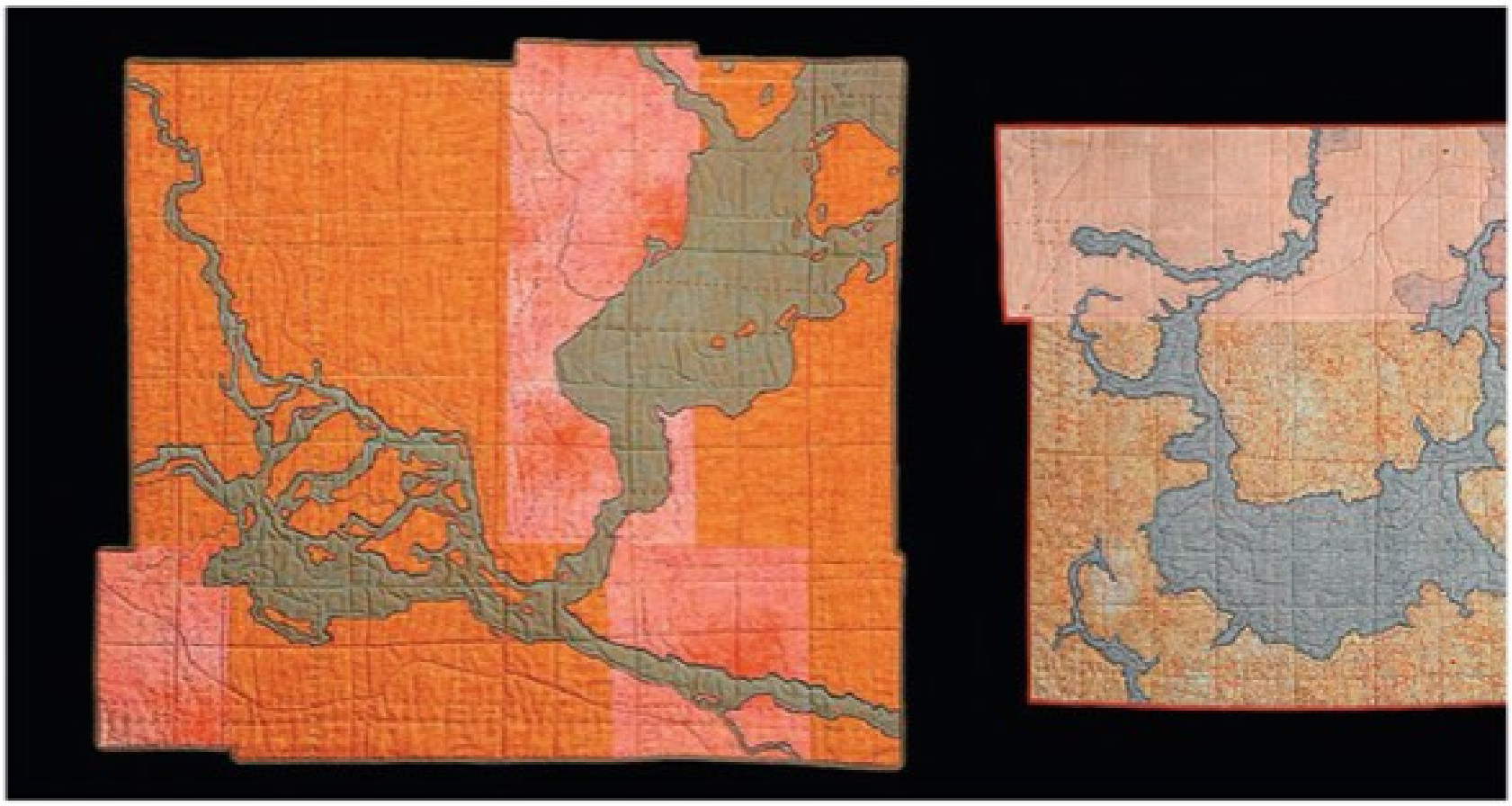

lama ve bilince sahip oldukları görülecektir. Aksi takdirde biraz önce belirttiğim aynı sektörde ve aynı pazarda faaliyet gösteren her iki firmadan çok büyük ölçekli krizlerde dahi birisinin dipdiri ayakta kalabilmesinin başka bir izah tarzı yoktur.

Genel ekonomik değerlendirmelerden evvel mikro bazda yaptığım bu açıklamaların amacının anlaşıldığını zannediyorum. Türkçede bir atasözümüz vardır; "elle gelen düğün bayram" diye. Her ne kadar son kriz düğün bayramlık olmasa da buradaki ana fikir, kaçınmanın mümkün olmadığı durumlarda şirketlerin bünyesinin sağlamlığı fevkalade önem arz etmektedir. Aynen domuz gribine yakalanmayan bir insan vücudu gibi sürekli zinde ve sağlam olmak durumundadır. Bu hem normal, hem de kriz dönemlerinde olması gereken bir yapıdır.

Aylardan beri bütün iktisatçılar kriz üzerine pek çok yazı yazdılar. Kimileri bu krizin tipini yazdı. U tipi, V tipi, L tipi krizlerden bahsedilirken, kimi de W tipi krizden bahsetti. Eğer bu krizi tam olarak tahmin edebilen olsa idi, bu kadar farklı kriz türünden bahsedilmezdi. Elbette benim de bu konuda bir tahminim var ve bunu yazının muhtelif yerlerinde göreceksiniz.

Kimileri krizin tahmini sürelerini yazdılar. Amerika'da İkinci Dünya Savaşından itibaren 10 kez resesyonun yaşandığı, bu resesyonların 6-16 ay arasında olmak üzere ortalama 11 ay sürdüğü, ancak Büyük Buhranın Amerika'yı 3 yıl ama Japonya'yı 10 yıl etkilediği yazıla gelmiştir. Türkiye'nin ise kriz sayısı bu krizle 12 olmuştur. Toplam etkilenme süresi de 20 yılı geçmiştir.

Ancak global krizde olumlu iyileşmeler olsa da dünyadaki bütün ekonomiler buna aynı tepkiyi vermeyecektir. Bunun anlamı iyileşme tüm ülkelerde aynı hızda olmayacaktır. Özellikleri nedeniyle bazı ülkelerin krizden kurtulma süreçleri umulandan uzun gerçekleşebilir. Biraz önce örneğini verdiğim Japonya gibi. Ülkemiz ekonomisi hangi yapıda dersek, Belçika, Meksika gibi çok fazla sayıda duran, fakat bir o kadar hızla ayağa kalkan bir ekonomiyiz. Bu nedenle dünyadaki ekonomik iyileşmelerin kırıntısı bizim ayağa kalkmamızın ilk işaretleri olacaktır. İyileşme diye adlandıracağımız bu süreci takip edenlere, yurt dışından gelecek olumlu haberlerin bizdeki olumlu etkisinin de hızlı olacağını belirtmek isterim.

Krizin sebepleri akademik olarak çok yazıldı. ABD'li bankalar ve konut finansmanı sağlayıcı şirketler kullandırdıkları başta konut olmak üzere otomobil, kredi kartları ve hatta tüketici kredi stoklarını bir varlık olarak değerlendirip bu ürünü nakde çevirdiler ve yeniden kredi yarattılar. Bu zincir tabii ki sonsuz bir imkân sağladı. Hatta bütün varlıkların değeri, olması gerekenin çok üzerine çıktı. Ancak bu sistemin dayanağı kredilerin ödenememe riski konuşulmaya başladığında or-

13-HAYRULAH DOGAN 12/7/09 6:05 PM Page 4

taya çıkan panik, kartondan devi tanınmaz hale getirdi. Bütün finans kurumları ciddi zararlara maruz kaldılar. Ekonomide yaratılan fiktif bölüm törpülendi.

Temel ile İdris aynı köyde yaşayan iki arkadaş. Temel'in bir binek atı var. Bir gün İdris'in bir ata ihtiyacı olur ve Temel'e atını kendisine satmasını ister. Temel de 50 TL karşılığı atını satar. Ancak gece gözüne uyku girmez. İdris bu atı aldığına göre kesin at daha kıymetlidir. Yoksa durup dururken neden satın alsın ki. Günün ilk ışıkları ile beraber İdris'in kapısını çalar ve ata 55 TL teklif eder. İdris bir günde 5 TL kar edeceği için derhal atı satar. Fakat o gece benzer düşünceleri bu defa İdris yaşar ve ertesi günün ilk ışıkları ile beraber 60 TL'ye Temel'den atı tekrar satın alır. Bu süreç her gün yaşanmakta iken köye ata ihtiyacı olan bir yabancı gelir, sorar o gün at Temel'dedir ve fiyat 90 iken 100 TL verir, atı alır ve gider. Sabah klasik olarak İdris Temel'den 95 TL'ye atı almaya geldiğinde onun atı bir yabancıya sattığını öğrenir. Ve döner Temel'e der ki; "Uy Temel neden sattın atı, ne güzel her gün birimiz 5 TL kar edip duruyorduk. Şimdi nasıl kar edeceğiz."

Bütün dünyada fıkramızdaki atın değeri gibi varlık kıymetleri ciddi yükseliş yapmıştı. Sistem her gün birilerine fiktif paralar kazandırıyordu. Sistem aniden durunca karlar kayboldu ve ciddi zararlar oluştu, birçok banka ve finans kurumu battı. Hiç kimse düşünmedi ki, köşedeki 5 metre karede faaliyet gösteren bir büfe sahibinin nasıl olurda iyi bir mahallede evi, fena olamayan bir yazlığı, iyi bir arabası, özel okullarda okuyan çocukları olabilir. Bu büfede ne üretmektedir ki, bu faydaları rahatlıkla elde edebilsin. Ekonomideki köpük herkesi yanılttı. Yarattığı katma değerden çok daha fazlasını tüketmeye yöneltti. Zira son 5 yılda dünyada büyümeyen ekonomiye sahip ülke sayısı bir elin parmaklarını geçmedi.

Ancak tekrar aynı seviyelere biraz gecikmeli de olsa çıkacağımız mutlaktır. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, ekonomideki refah eğrisi; alışılan refah düzeyinde aynı hızla düşüş sağlanamaz, hareket aşağıya doğru oldukça katıdır. İkincisi, kriz adından da anlaşılacağı üzere gelip geçicidir. Bu ana kadar gerek global gerekse ülke bazındaki tüm krizler son bulmuştur.

Burada tabii ki önemli olan bu çıkışın ne zaman ve nasıl olacağıdır. Türkiye için, eğer yeniden ciddi bir global kriz söz konusu olmaz ise, gelecek iki çeyrek toparlanma, devam eden iki çeyrek yükselmeye başlama, 2011 ise her şeyin yolunda olduğu bir yıl olacaktır. Bu görüşüme sadece bir tek çekince koymak zorundayım. Biliyorsunuz 2010 bütçesinin verileri yayımlandı. Ciddi vergi artışı öngörülerine rağmen yine dev bir açık. Bunun anlamı şudur: Özellikle tekel ve petrol fiyatları üzerinden alınan vergilerde ciddi artışlar yaşayacağız. Mevcut maktu vergilerde değişik formüllerle yine yeniden değerleme oranının çok üzerinde artışlar yaşayacağımız gibi, yeni adlarla yeni vergiler getirilecektir. Muhtemeldir ki katma değer vergisi genel oranında en az %1'lik bir artış yapılacaktır. Bu durumda enflasyonda bir artış, faiz oranlarında muhtemel bir yükselişe neden olurken devletin özellikle iç borçlanma faiz giderlerinde bütçe öngörülerinin üzerinde bir gerçekleşme sağlayacaktır. Biraz önceki öngörüm bu anlattığım son tahminlerin ekonomimiz üzerinde yaratacağı olumsuz etkisi göz ardı edilerek yapılmıştır. Diğer bir deyişle, devlet bütçesi zorunluluklarından kaynaklanan ekonomik bozulmalar göz ardı edildiğinde, yeni bir global büyük dalga oluşmadığı varsayımı ile ekonomimizin diğer birçok dünya ekonomilerinden daha hızlı iyileşeceğini öngörmekteyim.

Türkiye için, eğer yeniden ciddi bir global kriz söz konusu olmaz ise, gelecek iki çeyrek toparlanma, devam eden iki çeyrek yükselmeye başlama, 2011 ise her şeyin yolunda olduğu bir yıl olacaktır.

14-IZZET FEHMI GUNES 12/7/09 6:07 PM Page 1

Kriz Sonrası İnsan Kaynakları Stratejisi

İzzet Fehmi Güneş

Dünyada sürmekte olan ekonomik krizin sonrasına şimdiden hazırlanmak gerekiyor. Ne yapılmalı?

Etimolojik kökeni Yunanca "krisis" kelimesine dayalı olan kriz sözcüğü, sosyal bilimler alanında genellikle "birden bire meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişme", "büyük sıkıntı", "buhran" ve "bunalım" gibi kelimelerle eş anlam-

14-IZZET FEHMI GUNES 12/7/09 6:07 PM Page 2

lı olarak kullanılmaktadır. Esasen, sosyal bilimler açısından kriz kavramının genel bir tanımını yapmak hiç de kolay değildir.

Zaten ülkemizde kriz süreci ile ilgili birbirinden çok farklı görüşlerin ortalarda dolaşması belki de bu tanımın, farklı siyasi görüşlere göre değişen algı farklılığıdır. Ekonomik kriz kavramını 'ekonomide aniden ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan olayların makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan ise firmaları ciddi anlamda sarsacak sonuçlar ortaya çıkarması' olarak tanımlarsak olumsuz gelişmelere karşı çözüm üretmek daha kolay olacaktır. En gerçekçi yaklaşım, Türkiye'nin ekonomik krizin tam ortasında olduğu görüşünden hareketle, kriz sonrasına hazırlanmak ve alınacak önlemleri şimdiden tartışmak ve belirlemektir.

Mevcut krizi ortaya çıkaran ve tetikleyen uluslar arası ekonomik değişimleri, 1) küreselleşme, 2) uluslararası ve bölgesel bütünleşmelerin önem kazanması, 3) sermayenin dünya çapında serbest dolaşımı, 4) dış ticarette serbestleşme, 5) yeni oluşan büyük pazarlar, 6) Sovyet sisteminin çöküşü ve piyasa ekonomisine geçiş sürecine giren ülkelerdeki pazar potansiyeli gibi ana başlıklarda sayabiliriz. Bunların bir kısmı Türkiye için tehdit unsuru oluşturmakta, bazıları ise kriz sonrasında fırsat yaratacak unsurlar içermektedir. Kriz sonrası fırsat yaratacak unsurların öne çıkması şimdiden alınacak önlemlere bağlıdır.

Ekonomik kriz ile ilgili birçok önlemin alınması gerekir. Bunların bazıları ancak orta ve uzun vadede sonuç alınabilecek makro önlemlerdir. Makro önlemler, yapısal düzenlemeler, siyasi istikrar, mali ve finansal disiplin, bütçe dengesi, kamu harcamaları disiplini vb. başlıklarda ele alınabilir. Bunların bazıları dış etkenler nedeniyle öngörülen vadelerde amaçlanan sonuçları vermeyebilecektir.

İnsan Kaynağının zenginleştirilmesi için yapılacak yatırımlar ve alınacak önlemler, yapısal düzenlemeleri ve reformları gerektiren, kısa vadede kesin sonuç vermesi oldukça güç olan önlemlerdir. Ancak, kriz sonrasına hazırlanmak açısından mikro önlemler kapsamında stratejik yönetim, toplam kalite ve insan kaynaklarının yönetimi benzeri önlemler, değişim mühendisliği kavramı çerçevesinde kullanılabilir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile başlayan süreçte, insan kaynakları ve insan kaynakları yönetiminin bu ülkelerdeki sosyo-ekonomik gelişime sağladığı katkı, insan kaynakları ve eğitimin önemini ortaya çıkarmıştır. 1990'lı yılların hemen başında Sovyetler Birliğinin dağılma süreci başladığında, Sovyet sisteminin piyasa ekonomisine adapte olmakta önemli güçlüklerle karşılaşacağı, bu nedenle söz konusu ülkelerde

14-IZZET FEHMI GUNES 12/7/09 6:08 PM Page 3

Ancak, ülkelerin topyekûn kalkınmasında ve toplumsal gelişimin başarılmasında insan kaynaklarının ne denli önem taşıdığını, ülkemizle eski Sovyet coğrafyası arasında yapılacak karşılaştırma ortaya çıkarabilir.

dünya ekonomik sistemine uyum göstermesinin ancak uzun vadede gerçekleşebileceği öngörülmekteydi.[1] Bu konuda farklı görüşler de olmasına rağmen 90'lı yıllarda genel kabul gören düşünce, "eskimiş" ve "hantal" Sovyet ekonomik sisteminin, Liberalizasyon, İstikrar ve Özelleştirme ana eksenlerine oturtulmasının çok uzun yıllar süreceğini tahmin etmekteydi.[2]

SSCB döneminde, şu andaki 15 ayrı devletten biri olan Rusya, GSYİH'nın %60'ını üretmekteydi. Rusya, 1992-96 döneminde hızla azalan üretimin yarattığı sosyo-ekonomik sorunların ve 1997 yılında yaşanan ekonomik krizin etkilerinin azalması ile birlikte, 1999-2002 döneminde vergi gelirlerini üçe katlamış, 2004 yılına gelindiğinde %7,4 büyüme oranı ile OECD ortalamasının üstünde bir gelişme seviyesine ulaşmıştır.[3]

Daha sonraki yıllarda enerji fiyatlarındaki hızlı ve belki de yapay artışın etkisiyle Rus ekonomisinde %8'leri geçen büyüme oranını ve gösterdiği ekonomik gelişme performansını dikkate almasak bile, 1992 yılı başında Sovyet ekonomisinin piyasa ekonomisine dönüştürülmesinin süresi konusundaki karamsar görüşler yanılmış, 2002 yılına gelininceye kadar geçen 10 yıllık süre içinde önemli bir gelişme ve dönüşüm başarılmıştır.

Türkiye'de ekonomik yapının kökten değişiminin ve "piyasa ekonomisi"ne geçişin miladı olarak 1980 yılını kabul etmek mümkündür. Ülkemizdeki köktenci yapısal değişimleri, Sovyet sisteminin dönüşümü ile benzeştirecek olsak Türkiye'nin bu işe 10 yıl önce başladığı söylenebilir. Türkiye'nin ekonomik performansını bu ülkelerle karşılaştırmayı bu süreleri esas alarak yapabiliriz. Biz 1980'den bu yana nereye geldik? Sovyet sistemi ve SSCB'den ayrılan Doğu Avrupa'da piyasa ekonomisine geçen ülkeler 1990'lı yılların başından bu güne hangi seviyeye ulaştılar?

Bu soruların yanıtları ancak çok detaylı bir çalışmanın konusu olabilir ve çözümleri basitçe tanımlanabilir değildirler. Ancak, ülkelerin top-

[1] How Russia Became a Market Economy-1995 Anders Aslund
[2] New World Encyclopedia-2009
[3] OECD Stat Extracts-2009

14-IZZET FEHMI GUNES 12/7/09 6:09 PM Page 4

yekûn kalkınmasında ve toplumsal gelişimin başarılmasında insan kaynaklarının ne denli önem taşıdığını, ülkemizle eski Sovyet coğrafyası arasında yapılacak bu karşılaştırma ortaya çıkarabilir.

Ülke olarak, insan kaynaklarının önemini tam olarak anlayarak bunu ülke politikalarına yansıtabildiğimizi ve bu konuya gereken özen ve önemi gösterebildiğimizi söylemek mümkün değildir. Nereden nereye gelindiğini rakamların yardımıyla incelemeye çalışalım.

1980 yılında ülkemiz nüfusu yaklaşık 45 milyondu. 2008'e gelindiğinde yaklaşık 72 milyona ulaştık.[4] 2008'de, 1980'e göre %60'dan daha fazla artmışız. Bunu bir zenginlik olarak görmek de mümkün. Ancak, "çok" olmazsak "yok" oluruz yaklaşımı toplumları her koşulda refaha ulaştırmaz. Bu yaklaşımın geçerli olabilmesi için öncesinde "çok" olmanın altyapısının da hazırlanması gerekir.

Ülkemizde ortanca yaş 28,5'tir. Diğer bir ifade ile 72 milyonun yarısı olan 36 milyon kişi 28 yaşın altındadır.

Türkiye'nin 1980'e göre %60 oranında artmış olan nüfusunun ne kadar eğitilebildiğini, ne kadar refah götürebildiğini, hayat standardının ve yaşam kalitesinin ne kadar artırabildiğini doğru tahlil etmemiz gerekir. Uluslararası kuruluşların bu konudaki verileri ülkemiz açısından hiç de umut verici değildir.

Ülkemizde 2008-2009 öğretim yılında toplam ilköğretim öğrencisi sayısı 10,7 milyondur. Ortaöğretimde 3,8 milyon, liselerde 3,7 milyon öğrenci gibi rakamları çoğaltmak mümkün. Kısaca belirtmek gerekirse, okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar tüm öğrencileri topladığımızda Türkiye'de 21 milyon'dan fazla öğrenci örgün ve yaygın eğitim almaktadır.[5] Bu rakam AB üyesi 27 ülkeden, 20 tanesinin nüfuslarından birkaç kat daha fazladır. Türkiye'de yaklaşık olarak bir Romanya nüfusu kadar öğrenci eğitim görmektedir.

Hızla artan yeni öğrenci sayısına karşın, Bütçe'den eğitime ayrılan pay aynı oranda artırılamamaktadır. En büyük bütçeli kurum olmasına karşın Milli Eğitim Bakanlığına ayrılan kaynak yeterli olmaktan uzak bulunmakta, eğitim için gereken cari harcamaların karşılanmasında bile güçlükler yaşanırken, artan altyapı gereksinimini karşılayacak yatırımlar için ayrılan kaynak - oransal olarak - giderek azalmaktadır. Örneklemek gerekirse, MEB yatırım bütçesinin oransal payı 2000'li yıllardan başlayarak dramatik bir düşüş göstermiş, 2004 yılındaki %10 seviyelerinden 2009 yılında %4,5'a düşmüştür. Bunun da ötesinde, OECD ülkeleri ortalamasında İlköğretime ayrılan kaynak GSYİH'nın %3,69'udur. Türkiye ise %1,9 oranı ile bu ortalamanın oldukça altında ve OECD ülkeleri arasında son sıradadır.[6] Başta yaptığımız karşılaştırmaya dönersek, eğitime GSYİH'dan ayrılan payda örneğin Rusya (%2), Slovenya (%4,16), Estonya (%3,46) ile Türkiye'den daha önde yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından düzenli olarak hazırlanan Beşeri Kalkınma Raporu'nun (Human Development Report) 2007 yılı değerleri esas alınarak hazırlanan 2009 yılı endeksi Türkiye'nin, 182 ülke arasında yapılan sıralamada, 79. olduğunu göstermektedir. Bir önceki yıl endeksinde 78. sırada olan ülkemiz geçen bir yıl içinde bir basamak daha geriye düşmüştür.

Ortalama yaşam süresi, okur-yazar oranı, eğitim seviyesi, GSYİH, Kişi Başına düşen Milli Gelir gibi ekonomik ve sosyal göstergelere dayanılarak hazırlanan endekste Slovenya (29. sırada), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (32. sırada), Çek Cumhuriyeti (36. sırada), Estonya, Polonya, Slovakya, Macaristan (40, 41, 42 ve 43. sıralarda), Hırvatistan ve Litvanya (45 ve 46. sıralarda), Küba (51. sırada), Bulgaristan (61. sırada), Romanya (63. sırada), Sırbistan (67. sırada), Belarus (68. sırada), Arnavutluk (70. sırada), Rusya (71. sırada) Türkiye'den daha önceki sıralarda yer almaktadır. Bosna Hersek ve Makedonya'nın da Beşeri Kalkınma göstergeleri Türkiye'den daha yüksek

1980 yılında ülkemiz nüfusu yaklaşık 45 milyondu. 2008'e gelindiğinde yaklaşık 72 milyona ulaştık. 2008'de, 1980'e göre %60'dan daha fazla artmışız. Bunu bir zenginlik olarak görmek de mümkün. Ancak, "çok" olmazsak "yok" oluruz yaklaşımı toplumları her koşulda refaha ulaştırmaz. Bu yaklaşımın geçerli olabilmesi için öncesinde "çok" olmanın altyapısının da hazırlanması gerekir.

[4] TUİK Demografik İstatistikler-2009
[5] TUİK Eğitim İstatistikleri 2009
[6] Education at a Glance 2009: OECD Indicators - OECD © 2009 - ISBN 9789264024755

14-IZZET FEHMI GUNES 12/7/09 6:09 PM Page 5

seviyededir.[7]

Harcama gücü paritesine göre yapılan hesaplamalarda Kişi Başına Düşen Milli Gelir hesabında Türkiye 12.995 Amerikan Doları ile Rusya'nın (14.690 Amerikan Doları) gerisinde kalmaktadır. Estonya, Polonya, Slovakya, Macaristan, Litvanya, Letonya vatandaşlarının kişi başına düşen gelirleri de Türk vatandaşlarından daha fazladır.

2007 rakamlarıyla yapılan hesaplamada Türkiye dünya ülkeleri içinde ekonomik büyüklük olarak 17. sırada yer almaktadır. Buna karşın Türkiye'nin beşeri kalkınma endeksi sıralamasında 79. sıraya inmiş olması sosyal endekslerdeki umut kırıcı performans düşüklüğü ile açıklanabilir.

2007 rakamlarıyla yapılan hesaplamada Türkiye dünya ülkeleri içinde ekonomik büyüklük olarak 17. sırada yer almaktadır. Buna karşın Türkiye'nin beşeri kalkınma endeksi sıralamasında 79. sıraya inmiş olması sosyal endekslerdeki umut kırıcı performans düşüklüğü ile açıklanabilir.

Başta yaptığımız karşılaştırmaya dönecek olursak, dağılan "Doğu Bloğu" ülkeleri, iyi eğitim almış insan kaynaklarını sosyo-ekonomik gelişmelerinden etkin şekilde kullanmış ve toplumsal dönüşüm ve gelişimlerini beklenenden daha kısa sürede sağlamışlardır.

Türkiye'de kapsamlı bir eğitim reformu yapılması ve sonuçlarının alınması uzun yıllar gerektirecek bir yapısal değişim süreci ile olanaklı hale gelebilir. Ayrıca, bu reform süreci devlet bütçesinden ciddi bir kaynak ayrılması halinde başarılı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Öte yandan, geride kalan bir yıl içinde ülkemizin iç borcu yüzde 16,6 dış borç tutarı ise yüzde 4,8 artmıştır. Bu yıl bütçe açığının 50 milyar Amerikan Doları seviyelerinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Diğer taraftan, uluslar arası finans kuruluşlarına karşı yükümlülüklerimiz kamu harcamaları disiplini gibi kaynak aktarımını daha zor hale getiren önlemleri zorunlu hale getirmektedir.

Özetle, kapsamlı bir eğitim reformu, kriz sonrasına hazırlık açısından uygulanabilir ve gerçekçi değildir. Kısa vadede sonuç verecek mikro önlemler üzerinde çalışılmalıdır.

Ülkemizin insan kaynağının iyi eğitilemediği bir gerçektir. Ancak eğitilen insanların doğru yönetilememesi ve yönlendirilememesi de ayrı ve önemli bir sorun olarak karşımızdadır.

Türkiye'de son yıllarda hızla yeni üniversiteler açılmış, 95 devlet üniversitesi, 45 özel üniversite, 2 özel statülü üniversite ve 6 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 148'e ulaşmıştır.[8] Eğitimin "bilgi" yerine bir "rant" olarak görülmesi yaklaşımı egemen olduğundan, bu sayının giderek artması da beklenmelidir. Ancak bu artış, eğitim kalitesinin artması anlamına gelmemekte, tam tersine zaten kısıtlı olan kaynakların bölünmesine ve toplam kalitenin daha da düşmesine neden olmaktadır.

Üniversite giriş sınavına 1,6 milyon lise mezunu katılmakta, bir üniversiteyi kazanan ve eğitimini tamamlayarak mezun olan gençlerimiz çok ciddi bir işsizlik sorunuyla karşılaşmakta, büyük bir kısmı diplomalı işsizler ordusuna katılmaktadır. Resmi rakamlar kayıtlı işsizlik oranını %13 olarak göstermekte, tarım dışı işsizlikte bu oran %17'lere yükselmektedir.[9]

İşsiz sayısının geçen yıla oranla giderek artmakta olmasını ekonomik krizin etkileri ile açıklayabiliriz. Ancak, özellikle kadın işsizliğinin hızla artarak %25'ler seviyesine ulaşması da insan kaynakları yönetimi açısından üzerinde durulması gereken bir husustur. Sadece geçen bir yılın verileri ile yapılan değerlendirmede istihdama katılan erkeklerin oranı %72 kadınların ise %28'dir.

Yaptığı işten ötürü herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışanların sayısı önemli ölçüde artmakta, %47'lere ulaşmış bulunmaktadır. Özellikle tarım dışı sektörlerdeki sosyal güvenlikten yoksun çalışan sayısında önemli artışlar yaşanmıştır.

Buraya kadarki tespitlerimizden bazı sonuçlar çıkarabiliriz;

- Eğitim politikamızın önemli eksiklik ve yanlışlıkları vardır.
- Bunun sonucu olarak eğitilen (!) genç nüfus iş yaşamına katılmakta güçlüklerle karşılaşmaktadır.
- Türkiye'de üretim artmakta ancak sosyo-ekonomik gelişme sağlanamamaktadır.
- Ülke nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar, iş yaşamında sadece %20'ler sevi-

[7] UNDP Human Development Report 2009
[8] Yüksek Öğretim Kurulu İstatistikleri - 2009
[9] TUIK 2009 İşsizlik Verileri

14-IZZET FEHMI GUNES 12/7/09 6:09 PM Page 6

yesinde yer alabilmekte, bu nedenle var olan insan gücü de kullanılamamaktadır.

Bunlara birçok diğer tespitleri eklemek olanaklıdır. Ancak, kriz sonrası ortaya çıkabilecek fırsatları değerlendirmek için akılcı bir insan kaynakları yönetimi politikası izlenmeli, kısa vadede sonuç verecek Yaşam Boyu Öğrenmeye (Sürekli Eğitim) yönelik uyumlu ve kapsamlı stratejiler geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

2007-2013 döneminde AB Tarafından Türkiye'ye sağlanacak mali yardım "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı" (Instrument for Pre-Accession - IPA) adı verilen yeni ve tek bir çerçeve mekanizma kapsamına alınmıştır. Bütçe, AB içindeki bazı politik çekişmeler nedeniyle kesinleşememiş olmakla birlikte yardımlar "Katılım Öncesi Araç" adı altında beş ana başlık çerçevesinde kullanılacaktır. Bunlardan, İnsan Kaynakları başlığı aday ülke statüsündeki Türkiye'yi Avrupa İstihdam Stratejisi çerçevesinde, istihdama erişim, sosyal içerme, insan sermayesine yatırım (eğitim-sağlık) gibi alanlarda uygulanacak etkinliklerle desteklemeyi amaçlamaktadır.

2008, 2009 ve 2010 yıları için, İnsan Kaynaklarının desteklenmesine yönelik olarak Türkiye'ye sağlanan toplam 170 milyon Euro'luk kaynağın, ülkemizdeki eğitim sisteminden kaynaklanan eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesinde, doğru amaçlar için kullanılması çok önemlidir.

2011 ve 2012 yıllarında da İnsan Kaynaklarının desteklenmesi amacıyla, Mali İşbirliği kapsamında ilave 167 milyon Euro'luk bir fonun daha kullanılabilir hale geleceği hesaplandığında, kriz sonrasına hazırlık amacıyla ülkemizin insan kaynaklarının geliştirilmesi için mikro önlemlerin alınabilmesini sağlayacak bir kaynak mevcuttur.

Bu kaynağın kullanılmasında, işveren örgütlenmelerine, özel sektörün üst kuruluşlarına, meslek örgütlerine ve benzer alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına önemli bir görev düşmektedir. İstihdam yaratan sektörlerin, insan kaynaklarının gelişmesine yönelik projeler üretmek suretiyle, var olan AB desteklerinden de yararlanarak ülkemizin insan kaynağının geliştirilmesinde ve işgücü talebinin gereksinimlerine uygun hale getirilmesinde öncü ve destekleyici olmaları gerekmektedir.

2008, 2009 ve 2010 yıları için, İnsan Kaynaklarının desteklenmesine yönelik olarak Türkiye'ye sağlanan toplam 170 milyon Euro'luk kaynağın, ülkemizdeki eğitim sisteminden kaynaklanan eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesinde, doğru amaçlar için kullanılması çok önemlidir.

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:11 PM Page 1

İslam Ülkeleri İle İşbirliğinin Artan Önemi

Yrd. Doç. Dr. Kahraman Arslan
İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünya, bölgesel entegrasyonlar ve bütünleşme hareketleri ile birlikte hemen her alanda liberal yaklaşımların benimsendiği, ekonomik değişimlerin ve teknolojik gelişmelerin sınır tanımaksızın geliştiği ve yayıldığı bir döneme şahit olmuştur. Teknolojik yeniliklerin, hayatın her alanında yer almasıyla, ekonomik alanda da yeni yaklaşımlar benimsenmiş ve geleneksel siyasi blokların ortadan kalktığı bir dönem yaşanmıştır.

Özellikle gelişmiş ülkelerde sanayileşme döneminden bilgi çağına geçişle birlikte yaşanan gelişmeler, gelişmekte olan ülkeleri de küreselleşme hareketlerine uyum sağlamaya yönelik reformlar yapmaya, uluslararası kuralları kabul etmeye zorlanmış, üretim, ticaret, finans ve yatırım alanlarında köklü tedbirler almaya teşvik etmiştir. Birçok ülke, bölgesel ve uluslararası bloklardan kendisini soyutlayamamış, işbirliği ve tercihli ticaret anlaşmalarından serbest ticaret bölgelerine kadar uzanan ekonomik birleşmeler gerçekleştirmiş ve geleceğe yönelik politikalarını rekabet gücü yüksek mal ve hizmet üretimine ve uluslararası pazarlarda daha fazla pay almaya yönlendirmiştir.

Türkiye de bu gelişmelere ayak uydurmuş ve 1980'den itibaren piyasa ekonomisine, serbest

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:13 PM Page 2

rekabete ve dışa açılmaya yönelik bir sisteme geçmiştir. Bu çerçevede izlenen politikaların temel amaçlarından biri, ihracatı artırmak olmuştur. Nitekim son yirmi yılda ihracatımız miktar ve değer olarak önemli ölçüde arttığı gibi ihracatımızın yapısı da tamamen değişmiştir. 1980'lerde tarım ürünleri ihracatçısı olan Türkiye'nin bugünkü ihracatının %85'inden fazlası sanayi mallarından oluşmaktadır.

Türkiye, anılan yıllarda uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla ilişkileri bakımından da yoğun bir dönem geçirmiş ve 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) anlaşmasını uygulamaya koymuş, 1996 yılında AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği başlamış ve Aralık 1999'da Türkiye AB'ye aday ülke statüsü kazanmıştır. Diğer yandan çok boyutlu ekonomik işbirliği stratejisi çerçevesinde İslam ülkeleri ile işbirliğini de geliştirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla birçok yeni proje ve girişim başlatılmış bulunmaktadır.

Örgütlü ve ortaklığa dayalı işbirliği

Uluslararası ticarette yirminci yüzyılın yeni bir akımı olan bölgesel işbirliği geleneği, Avrupa ülkelerinin kendi aralarında önce bir ortak pazar, daha sonra da para ve ekonomi birliği (AB) kurmalarına kadar götürülmüştür. Avrupa dışında ABD, Kanada ve Meksika arasında NAFTA, Asya'da APEC gibi kuruluşlar, bölgesel serbest ticaret, yatırım ve ekonomik işbirliğinin geliştirilmesinde önemli unsurlar olmuştur. Bu şekildeki başarılı bölgeselleşme çabaları, küreselleşmeyi de daha ileri düzeye taşımıştır.

Başarılı bölgesel ticari işbirliği girişimlerinin arkasında, ülkeler arasında imzalanan ikili veya çok taraflı Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) yatmaktadır. 1990'lardan başlayarak sayısal olarak büyük artış gösteren STA'lar, bölgesel çok taraflı ticari ilişkilerin vazgeçilmez ve önemli bir özelliği haline gelmiştir. Mevcut eğilim, günümüzde de etkisini sürdürmektedir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kayıtlarına göre halen dünyada 400'e yakın bölgesel ticaret anlaşması mevcuttur.

Bütün bu gelişmeler, uluslararası ticari işbirliğinin ülke ekonomilerine doğrudan veya dolaylı biçimde rasyonel kazançlar sağladığı yönündeki teorik ve pratik argümanlara dayanmaktadır. Ticari işbirliğinin önemli bir aracı olan STA'lar, doğrudan ve dolaylı yollarla serbest ticaretin ve yatırımın önündeki engelleri kaldırmakta, teknoloji transferlerini kolaylaştırmakta

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:14 PM Page 3

ve büyümeyi desteklemektedir.

Ancak, halen içinden çıkamadığımız küresel ekonomik kriz bütün bu sistemlerin yeniden gözden geçirilmesini gündeme getirmiş ve yeni arayışlara yönelinmiştir. Küreselleşme ve ekonomik entegrasyon hareketleri, özellikle gelişmekte olan ülkelerin rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemiş, kalkınma düzeyleri birbirinden farklı olan ülkelerin dünya ekonomisine entegre olma yönündeki hedeflerini ağır biçimde darbe almıştır.

Özellikle sanayileşmiş ülkelerin ihracat ve ithalat kalemlerine bakıldığında her ikisinde de aynı endüstrilere ait homojen veya farklılaştırılmış ürünlerin yer aldığı ve endüstri içi ticaret olarak nitelendirilen bu durumun dünya ticaret yapısında belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Sonuçta, aynı ürün çeşidi için hem karşılaştırılmalı avantaja hem de dezavantaja sahip olunabilmektedir.

Bölgeselleşme ile birlikte ticaretin daha çok bölgeler içinde yapılır hale gelmesi de, ticaret ortağı olan ülkeleri etkilemiştir. Örneğin Asya Pasifik bölgesi kendi içinde bir dinamizmi yaşamaktadır. ABD'nin son yıllarda gösterdiği ekonomik büyüme hem NAFTA içindeki ülkeleri hem de Güney Amerika ülkelerini ve Çin'i olumlu yönde etkilemiştir. Buna karşın AB'nin ekonomik büyüme hızı yavaşlamış ve ticaret, birlik içine dönmüştür. Başta Türkiye olmak üzere yakın ticaret ortakları, bu ekonomik yavaşlamadan olumsuz yönde etkilenmiştir.

Uluslararası ticaretin değişen yapısı

Geleneksel dış ticaret teorileri dış ticaretin nedenlerini farklı analizler altında değerlendirmiş ve kısaca iklim, kültür, faktör donanımları ya da teknolojik açıdan farklılık gösteren ülkelerin karşılaştırmalı üstünlükleri çerçevesinde üretim ve ticaretlerini değerlendirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Bu temelden yola çıkıldığı takdirde uluslararası işbölümü, sanayileşmiş ülkeler için mamul mal ihracatını, gelişmekte olan ülkeler için ise hammadde ihracatını uygun kılmaktadır fakat özellikle ekonomik kriz sonrası ortaya çıkan dünya ticaretinin görüntüsünün, geleneksel dış ticaret teorilerince açıklanması yetersiz kalmıştır.

Geleneksel ticaret teorilerine göre faktör donanımları ya da teknolojik gelişmişlik açısından birbirine benzer ülkeler arasında ticaret hacminin büyük boyutlarda olmaması gerekmektedir. Hâlbuki bugün dünya ticaretinin büyük bir bölümü benzer ülkeler arasında yapılmaktadır. Ekonomik krizle birlikte bu eğilim daha da artmış olup, kriz sonrasında aynen devam edeceği söylenebilir.

Özellikle sanayileşmiş ülkelerin ihracat ve ithalat kalemlerine bakıldığında her ikisinde de aynı endüstrilere ait homojen veya farklılaştırılmış ürünlerin yer aldığı ve endüstri içi ticaret olarak nitelendirilen bu durumun dünya ticaret yapısında belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Sonuçta, aynı ürün çeşidi için hem karşılaştırılmalı avantaja hem de dezavantaja sahip olunabilmektedir. Diğer yandan, serbest ticaretin toplam refahı artırmakla birlikte, en azından bazı gelir gruplarının aleyhine bir gelişmeye yol açtığı ve önemli ölçüde gelir dağılımı değişimlerine neden olduğu yönündeki görüşler, küresel ekonomik krizle birlikte daha çok tartışılır duruma gelmiştir.

Bu durumun somut bir sonucu olarak, özellikle gelişmekte olan ülkelerin mukayeseli üstünlüklere sahip oldukları ürünlerin ihracatına dayalı ekonomik büyüme modellerinin uygulanmasına olanak tanıyan koşullar önemli ölçüde değişmiştir. Gelişmiş ülkelerin ekonomik durgunluk içine girmesi ile dünya ekonomisi ve ticareti yavaşlamış, yeni korumacılık önlemleri gündeme gelmiş ve rekabet daha da zorlu bir hal almıştır.

İslam ülkeleri arasında yakınlaşma çabaları

Küresel gelişmeler ve ticaretin değişen yapısı karşısında İslam ülkeleri arasında da "örgütlü ve ortaklığa dayalı işbirliği" stratejisine bağlı olarak, en üst düzey siyasi kuruluş olan İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) aracılığı ile bir dizi ticari işbirliği adımları atılmıştır.

İslam Konferansı Teşkilatı faaliyetlerine siyasi bir forum olarak başlamış, zamanla ekonomik işbirliği konuları da Teşkilatın gündeminde giderek ağırlık kazanmıştır. 1981 yılında Mekke'de yapılan Üçüncü İslam Zirve Konferansında, bir taraftan Ekonomik İşbirliğinin Güçlendirilmesine Yönelik Eylem Planı kabul edilirken diğer taraftan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi İSEDAK'ın kurulması kararlaştırılmıştır.

Türkçe kısaltmasıyla İSEDAK, İngilizce ve Fransızca kısaltmasıyla COMCEC olarak anılan

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:14 PM Page 4

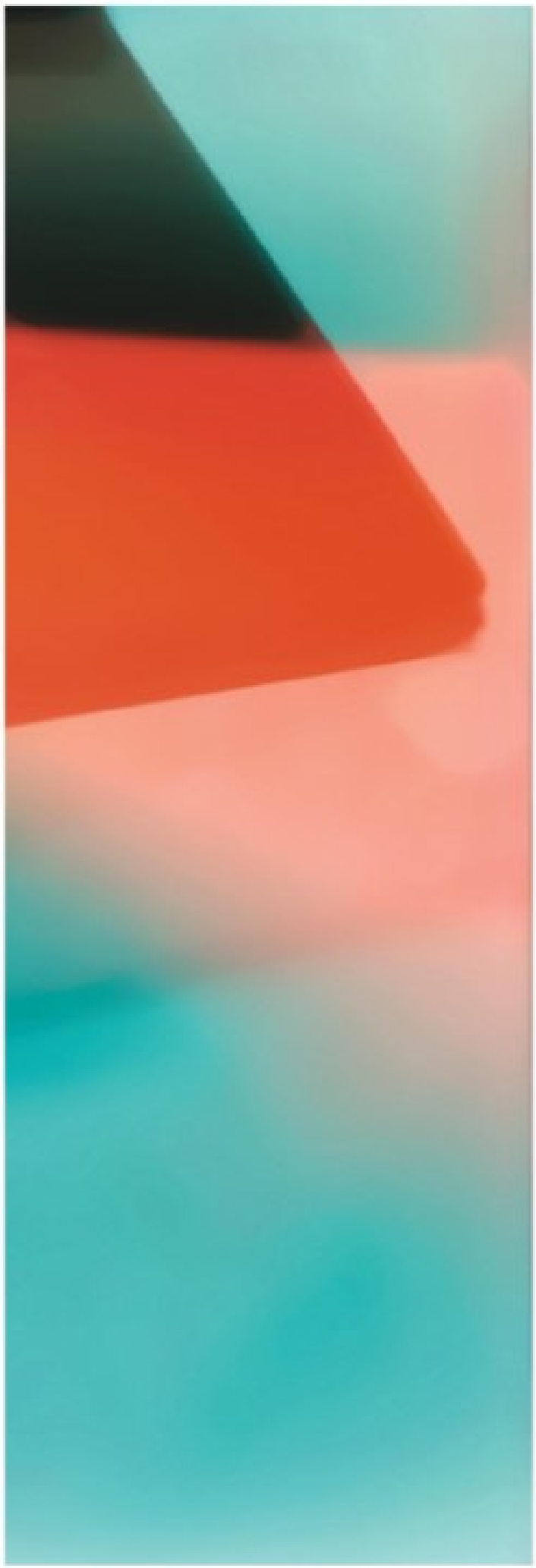

bu Daimi Komite, 1984 Ocak ayında Kazablanka'da yapılan IV. İslam Zirvesinde Türkiye Cumhurbaşkanının Komitenin başkanlığına seçilmesiyle faaliyetlerine başlamıştır. Üçüncü İslam Zirvesinde kabul edilen karar gereğince İSEDAK'ın görevleri şu şekilde belirlenmiştir;

- İslam Konferansı Teşkilatı tarafından ekonomik ve ticari işbirliği alanında alınmış ve alınacak kararların uygulanmasını izlemek;
- Üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğini güçlendirmek için mümkün olan yolları incelemek ve
- Üye ülkelerin ekonomik ve ticari alanlardaki kapasitelerini artırmaya yönelik programlar hazırlamak ve öneriler sunmak.

Bu amaçları gerçekleştirmek üzere Tercihli Ticaret Sistemi Çerçeve Anlaşması (TPS-OIC) kabul edilmiş ve "İKT Üye Ülkeleri Arası Ekonomik ve Ticari İşbirliğini Güçlendirme Stratejisi ve Eylem Planı" onaylanmıştır. 1997'de yapılan 8. İslam Zirvesi Konferansı'nda ise, İslam Ortak Pazarı oluşturulması yönünde karar alınmış, bundan daha ileri bir adım olarak 2005 yılındaki Mekke Zirvesinde kabul edilen On Yıllık Eylem Planı'nda 21. yüzyılda Müslümanların karşılaştığı güçlüklere cevap vermek üzere İslam Ülkelerini içine alan Serbest Ticaret Bölgesi kurulmasına vurgu yapılmıştır. Bu şekilde son otuz yıl içinde İslam ülkeleri arasındaki genel ticaret seviyelerini artırmak amacıyla kaydedilen gelişmeler, çok yeterli görülmese bile yine de İslam ülkeleri arasında karşılıklı bir "yakınlaşma" sağlanmıştır. Bu yakınlaşmanın etkisi ile karşılıklı ticaretin mütevazı de olsa artan bir seyir izlediği görülmektedir. Yapılan tahminlere göre bu eğilimin önümüzdeki yıllarda da devam etmesi ve hâlihazırda İslam ülkeleri arasında gerçekleşen %15 oranındaki ticaret hacminin 2015 yılında %22 seviyesine çıkarılması öngörülmektedir.

Türkiye, İslam Konferansı Teşkilatı çerçevesindeki ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirme çabalarını 1984 yılında İSEDAK başkanlığını üstlendikten sonra yoğunlaştırmış ve İSEDAK zemininde sürdürmeye başlamıştır. Bu çerçevede İSEDAK bünyesinde ortaya koyduğu "somut projeler" yoluyla İKT üyesi ülkelere öncülük etme ve gündemi canlı tutma iradesini göstermiştir. Ancak, henüz arzu edilen sonuçlara ulaşıldığını söylemek zordur. Bunda, başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez Ülkelerinin takındığı olum-

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:14 PM Page 5

suz rol, önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu olumsuz tutuma rağmen Türkiye İSEDAK'a yön vermeye devam etmeli ve ağırlığını karşılıklı yarara dayanan bir anlayışla çok verimli ekonomik ve politik açılımlar için kullanmalıdır. Böyle bir stratejinin, Türkiye'nin diğer uluslararası kuruluşlar nezdindeki itibar ve önemini artırması da doğal bir gelişme olacaktır.

Türkiye için fırsatlar ve tehditler

İhracata dayalı ekonomik büyüme için gerekli politikaların uygulandığı dış çevre şartları büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle ihracata dayalı ekonomik büyüme modeline örnek teşkil eden ülkelerin uygulamalarının sadece kendi iç dinamikleri ile değil, dış çevre şartlarının sunduğu fırsat ve tehditler ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Her gelişmekte olan ülke gibi Türkiye'nin de gelecekten beklentileri ve hedefleri vardır. Bulunduğu coğrafi konumu itibariyle gelişmiş olan ülkelerin yoğun olduğu Avrupa pazarının merkezine yakın olması, petrol zengini Arap ülkelerine ve İslam bloğuna yakınlığı, bakir Doğu bloğu ülkeleri ve Türkî Cumhuriyetleri arasında bulunması, Türkiye'nin hedeflere ve fırsatlara yakınlığı hakkında ipuçları vermektedir.

Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması nedeniyle Hıristiyan Avrupa topluluğuna ters düşmesine karşın, İslam ülkeleri ve Türkî Cumhuriyetler için bunun önemli olması, aynı zamanda demokratik ve laik bir Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının hem Avrupa için hem de İslam ülkeleri için önem arz etmesi, Türkiye'nin gelişmekte olan ülkeler içinde ön saflarda yer almasını sağlamaktadır. Bu fırsattan Türkiye'nin bütün unsurları ile yararlanmaya çalışması ve küresel ekonomik kriz sonrası kendisine daha iyi bir yer ve gelecek temin edecek hedefleri belirlemesi gerekmektedir. Mevcut koşullar altında Türkiye artık kendi iç piyasası ve sadece AB piyasasının içinde değil, dünya ölçeğinde ve özellikle İslam ülkeleri nezdinde nasıl bir strateji izlemesi gerektiğinin hesabını yeniden yapmak durumundadır.

İslam ülkeleri arasındaki yakınlaşmayı ve ekonomik entegrasyonu sağlayan unsurların başında özellikle din, dil ve tarih bileşkesinden oluşan kültürel yakınlık, önemli bir kriter olarak kabul edilmektedir. Türkiye ve İran dışında İslam ülkeleri arasında dil, din ve ırk birliği alanında büyük bir yakınlık vardır. Ancak, İslam ülke-

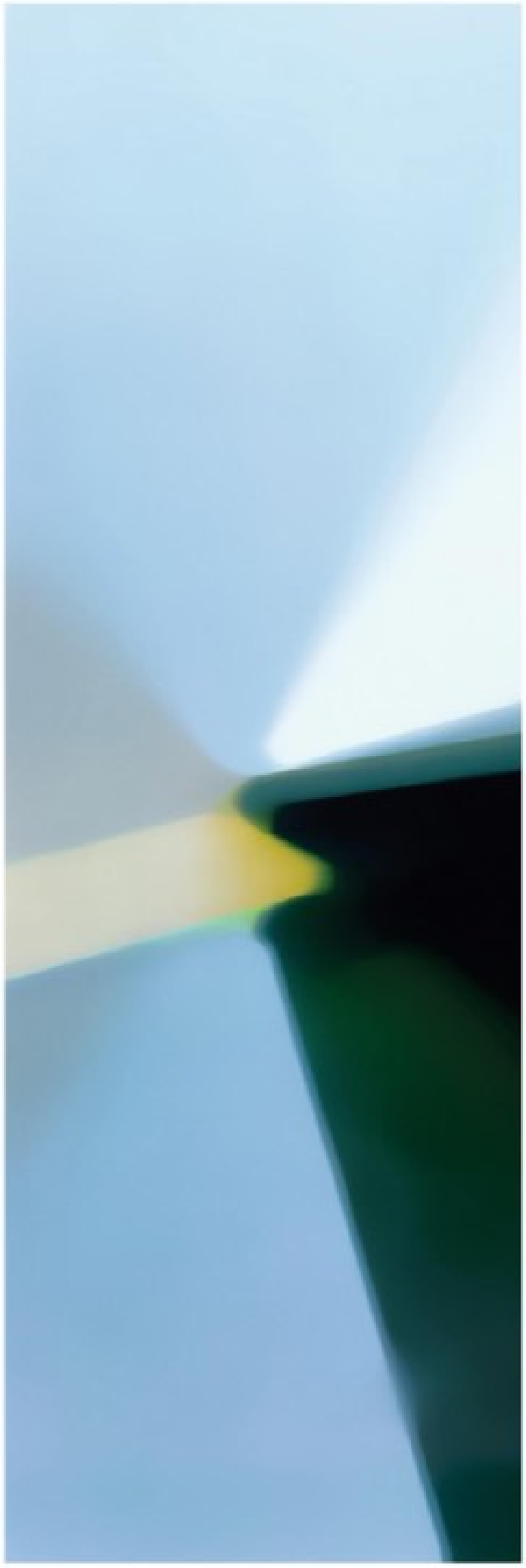

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:15 PM Page 6

leri arasındaki ticaretin geliştirilmesinde kültürel ve coğrafi yakınlık gerekli fakat yeterli değildir. Bu kritik unsurun yanı sıra, ekonomilerin ürün ve kaynak bağlamında türdeş, yani benzeşen değil, yeterince farklılaşmış, yani tamamlayıcı olması da önemlidir. Aynı şekilde, siyasal rejimlerin işbirliğini destekleyen yapısal nitelikte olması, kişi başına düşen gelir açısından ülkeler arasındaki uçurumun kabul edilebilir bir seviyeye eriştirilmesi ve nihayet bölgesel ve küresel olayları yorumlamada asgari düzeyde ortak bir uzak görüşlülüğün varlığı gereklidir.

Diğer yandan İslam dünyası çok dağınıktır ve coğrafi kümelenme Ortadoğu, Orta Asya ve Uzak Asya şeklinde tanımlanabilir. Uzak Asya'daki Müslüman ülkelerin ticari ilişkileri ağırlıklı olarak Çin-Japonya ekseninde şekillenmektedir. Endonezya ve Malezya dışındaki İslam ülkeleri çoğunlukla geri kalmış, istikrarsız, üretimden ve katma değerden yoksun, doğal olarak büyük finansman açığına sahip ülkelerdir.

Orta Asya'daki "Müslüman Devletler" ise daha çok Rusya etkisi ve eski kapalı toplumcu ideolojilerin etkisi altında bulunmaktadırlar. Bu ülkeler de üretim ve piyasa ekonomisinden uzaktadırlar. Orta Doğu'daki Müslüman ülkelere bakıldığında Arap dünyasını Mağrip (Batı) ve Maşrık (Doğu) olarak iki bloğa ayırmak mümkündür. Bu bloklardan batı kısmı daha çok Avrupa'nın, doğudakiler ise ABD'nin etkisi altındadır. Bu tabloya bakıldığında bir yanda ekonomik olarak gelişmemiş ama daha çok petrol ve doğal gaz satarak zenginleşen, tüketim odaklı körfez ülkeleri, diğer yanda ise az gelişmiş veya gelişmeye çalışan ülkeler dikkati çekmektedir.

İKT üyesi 57 ülkeden 22'si az gelişmiş ülke kategorisinde yer almasına karşın birçok İKT üyesi ülke, üst gelir grubunda yer almakta ve önemli sermaye birikimine sahip bulunmaktadır. Bu durum, bir yandan işbirliğini zorlaştırırken diğer yandan da önemli fırsatlar sunmaktadır. İKT üyesi ülkelerin birçoğunun kırılgan ve istikrarsız ekonomiklere sahip olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin bu konuda da önemli roller üstlenebileceği görülmektedir.

Bu şekildeki dağınık ve heterojen bir yapı içinde Türkiye, İslam Kalkınma Teşkilatı bünyesinde en yüksek kalkınmışlık düzeyine ulaşmış, en çok itibar gören ve liderlik konumunda olan çok sınırlı sayıdaki ülkeden birisi, hatta birincisidir. Bu konumunu daha da güçlendirmek ve bundan büyük yararlar sağlamak nerede ise tamamen Türkiye'nin kendi inisiyatifindedir. Bu inisiyatif, Türkiye'nin çok önem ve öncelik verdiği AB ve ABD ilişkilerine zarar vermeden, hatta o ilişkileri daha da güçlendirmek için kullanılabilmelidir. Böyle bir yaklaşım, Türkiye'ye aynı zamanda çok önemli dış ekonomik ve politik açılımlar sağlayabilecektir.

Hazır bir platform

İslam ülkeleri ile mevcut ekonomik ilişkileri daha da geliştirmek, Türkiye'nin olduğu kadar diğer İslam ülkelerinin de yararına olacaktır. Türkiye bugün yeni dünya devleri olarak tanımlanan Rusya, Çin, Brezilya, Hindistan, Endonezya ve Pakistan ile birlikte yükselen pazarlar arasında yer almaktadır. İslam ülkelerinin sahip olduğu ticari potansiyeli kendi aralarında değerlendirmeleri durumunda, refah ve zenginlikleri çoğalacak, küreselleşen dünyada güçleri ve itibarları artacaktır. İçinde bulunduğumuz coğrafya ve medeniyet, Türkiye'nin İslam ülkeleri ile yakınlaşmasını ve ekonomik ilişkilerini daha da geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Belirtilen dönemde Türkiye'nin İslam ülkelerine olan ihracatı (%23,4), ithalatının (%22,2) önüne geçerek diğer dünya ülkeleriyle olan ticaretinin üzerinde seyretmiştir. Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere 2000 yılında 3,6 milyar dolar olan ihracatı, 2007 yılında 20,3 milyar dolara yükselmiştir. Böylece İKT üyesi ülkelerle dış ticaret açığımız hızla kapanmış ve 2007'de ihracatın ithalatı karşılama oranı %95'e ulaşmıştır.

Esasen 1973 yılından bu yana Türkiye'nin dış ticaretinde İslam ülkeleri önemli bir yere sahip olmuş ve Türkiye'nin İslam Konferansı Teşkilatı'na üyeliği, ticari ilişkilerine doğrudan yansımıştır. Özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı'nın İSEDAK başkanlığına seçilmesi ile birlikte Türkiye'nin İSEDAK'taki öncü rolü kısa zamanda temayüz etmiş ve üye ülkeler nezdinde önemli bir saygınlık kazanmıştır.

Bu nedenle İSEDAK, Türkiye'nin İslam Konferansı Teşkilatı bünyesinde yer alan ülke ve bölgelerle çok taraflı ekonomik ilişkilerinin geliştirilebilmesi için "hazır bir platform" olarak kabul edilmelidir. AB'ye tam üyeliğin ise Türkiye'ye, Avrupa ile İslam ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde ayrıcalıklı bir konum kazandırabileceği düşünülmelidir. Bu bağlamda, İSEDAK faaliyetlerine özellikle özel sektörün katılımı ve üye ülkelerin özel sektörle-

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:15 PM Page 7

ri arasında daha yakın bir işbirliği sağlanması için İSEDAK'ın uygun bir zemin haline getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

İSEDAK üyesi ülkelerin dünya ticaret hacmindeki payı yaklaşık %10 düzeyindedir. 2007 yılı itibariyle üye ülkelerin kendi aralarındaki ticaret hacmi ise 200 milyar dolara ulaşmış olup İKT içi ticaretin toplam ticaretlerine oranı %16,4'tür. Bu oranın, 2015 yılında %20'ye çıkarılması hedeflenmektedir. Genel seviyedeki bu değişimlerde, İKT üyesi 57 ülkenin GSMH'sının %42'sini oluşturan ve İslam ülkeleri arasında en büyük dört ekonomiden biri (Türkiye, Suudi Arabistan, Malezya ve Endonezya) olan Türkiye'nin 2003-2007 döneminde İslam ülkeleri ile olan ticaretinin, diğer dünya ülkeleri ile olandan daha büyük bir büyüme göstermesi önemli bir rol oynamıştır. Belirtilen dönemde Türkiye'nin İslam ülkelerine olan ihracatı (%23,4), ithalatının (%22,2) önüne geçerek diğer dünya ülkeleriyle olan ticaretinin üzerinde seyretmiştir. Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere 2000 yılında 3,6 milyar dolar olan ihracatı, 2007 yılında 20,3 milyar dolara yükselmiştir. Böylece İKT üyesi ülkelerle dış ticaret açığımız hızla kapanmış ve 2007'de ihracatın ithalatı karşılama oranı %95'e ulaşmıştır.

Bu iyileşmede, ikili ve çok taraflı ticaret işbirliği girişimlerinin önemli payı vardır. Türkiye'nin önümüzdeki dönemde İslam ülkeleri arasında ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmek ve bölgesinde etkin bir güç olabilmek için somut ve gerçekleşebilir projelere ağırlık vermesi gerekmektedir. Bu amaçla, küresel ve bölgesel ölçekte sorun alanları ve fırsat alanlarını çok iyi analiz etmesi, ileriye dönük öncelikli ve somut bir hedef durumundadır.

İslam ülkeleri arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesi, artan küresel refahtan pay alınması ve mevcut sorunlara ortak çözümler bulunabilmesi için İKT üyesi ülkelerde ticaretin ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca, yatırımların teşviki, ticaretin kolaylaştırılması, serbest ticaret düzenlemeleri, ticari sorunları çözecek tahkim mekanizmaları, vergilendirme ve sigorta sistemlerinin iyileştirilmesi, öncelikli alanları oluşturmaktadır.

Batı ülkelerinde kar marjlarının düşmesi gibi "itici" unsurlara karşı, İslam ülkelerinin "çekim gücü" nün fark edilmesi ile gözler son yıllarda büyüme ivmesi hızla artan, kar marjları yüksek piyasa ekonomilerine çevrilmiştir. Bu yüzden çekim alanı komşu ve çevre Müslüman ülkelere kaymıştır. Bu ülkelerin ortak özelliği nüfus açısından çok büyük olmasa bile büyüme potansiyeli yüksek ve geleceği parlak görünen bakir ekonomiler olmasıdır. Türkiye'nin bu boşluğu değerlendirme gücü ve potansiyeli vardır. Türkiye hem AB standartlarına yaklaşan mevzuatı ve hem de üretim gücü ile yıldızı hızla parlayan bir ülkedir.

Özel sektöre düşen görevler

İslam ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi, istikrarlı ve sürdürülebilir bir duruma dönüştürülebilmesi amacıyla İSEDAK bünyesinde çeşitli projeler oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuştur. Söz konusu proje ve anlaşmaların başlıcaları:

- Ticaretin finansmanı programı
- Tercihli ticaret sistemi çerçeve anlaşması
- İhracat kredisi sigortası ve yatırımların garantisi mekanizması
- Standartların harmonizasyonu
- Çok taraflı kliring birliği kurulması
- Fakirlikle mücadele programı
- Ticaret enformasyon ağı projesi
- Pamuk eylem planı olarak sayılabilir.

Belirtilen proje ve programların nihai hedefi, İslam ülkelerini bölgesel ve küresel düzeyde kapsamlı işbirliği altında toplamaktır. Ancak, sağlanan olumlu gelişmelere rağmen İslam ülkeleri arasındaki ticaretin arzu edilen seviyede olduğu söylenemez. İslam ülkeleri arası ticarette elde edilen sonuçlar geleceğe yönelik olarak ümit verici olmakla birlikte, ekonomilerin taşıdığı potansiyeli yansıtmaktan uzaktır.

İSEDAK tarafından yapılan veya öngörülen anlaşmaların uygulanması için gerekli olan siyasi irade, çeşitli nedenlerden dolayı yeterince gösterilmediği için, İslam ülkeleri arasındaki ticaretin temel altyapısı ve hukuksal zemini güçlendirilememiştir. Bütün bunlara rağmen, son yıllara ait verilere bakıldığında, İslam ülkeleri arasında psikolojik güven ortamının ve işbirliği ruhunun oluştuğu, bölgesel ve küresel yakınlaşmaların ticaret hacmi üzerinde olumlu etkisi olduğu açıkça görülmektedir.

İslam ülkeleri arasındaki yatırım ortamının iyileştirilmesi ve ticareti kolaylaştırıcı projelerin geliştirilmesinin yanı sıra özel sektöre de önemli görevler düşmektedir. İslam ülkelerinin 2007

15-KAHRAMAN ASLAN 12/7/09 6:16 PM Page 8

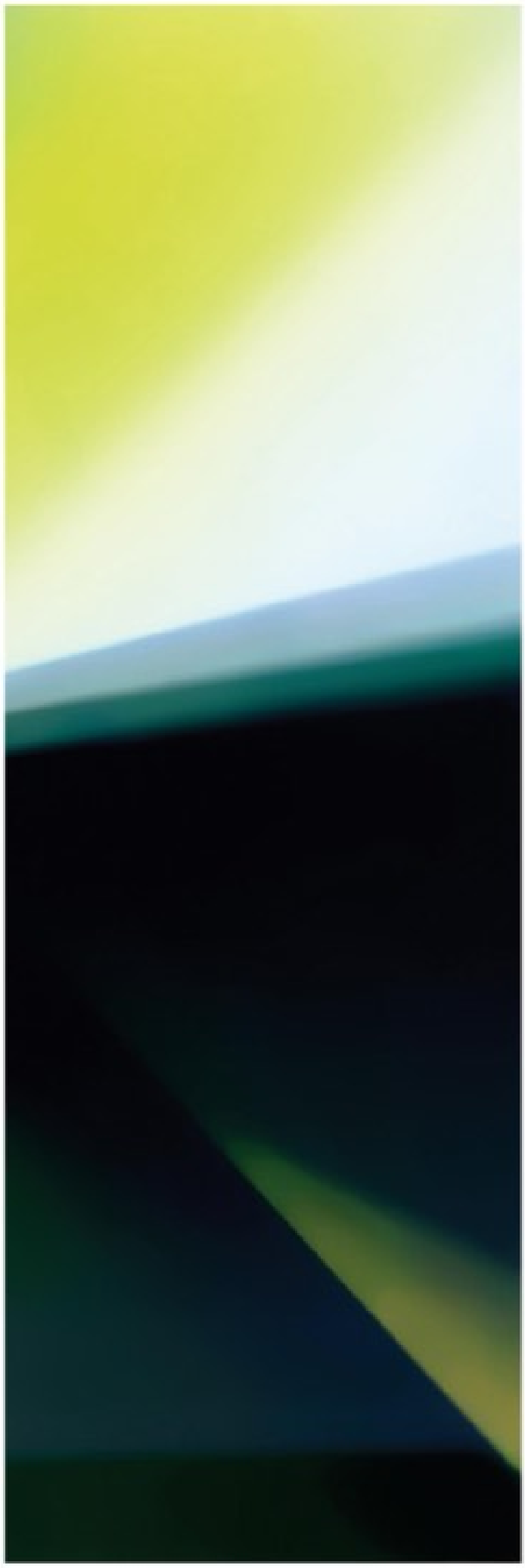

yılı verilerine göre;

- Dünya petrol üretimindeki payları %50,
- Hammadde ihracatındaki payları %40,
- Tarımsal ürünler ticaretindeki payları %7,
- Toplam dünya nüfusundaki oranları %30,
- Dünya üretimindeki payları ise %6'dır.

Bu tablo, İslam ülkeleri arasındaki mevcut ekonomik işbirliğinin, sahip olunan kaynaklarla kesinlikle doğru orantılı olmadığını ve üretimi ve ticareti gerçekleştirecek olan temel aktörler olarak özel sektöre çok iş düştüğünü ortaya koymaktadır. Bunun için öncelikle üzerinde durulması gereken temel konu, nelerin yapılması ve nasıl yapılması gerektiğinin tespit edilmesidir.

Bugün İSEDAK sayesinde belirli bir aşamaya ulaşan ilişkiler, kurumsallaşan özel sektör eliyle daha ileriye taşınacak ve kalıcı hale getirilebilecektir. Devlet ve özel sektör arasındaki işbirliği ve dayanışma, İslam ülkeleri ile ticari ve ekonomik ilişkilerimizde yakaladığımız ivmeyi daha da artıracak ve önümüzdeki dönemde gerçekleştirilecek faaliyetlerin daha verimli şekilde sonuçlanmasını sağlayacaktır. Bunun için Türkiye'nin önünde iki önemli engel bulunmaktadır. Birincisi az gelişmiş ya da gelişmekte olan İslam ülkelerinin ödeme gücünün sınırlılığı, ikincisi ise her bir ülke tarafından geliştirilen teknik düzenleme ve standardizasyon uygulamalarıdır. Türkiye bu soruna çözüm getirebilmek amacıyla İSEDAK'a iki proje önerisinde bulunmuş ve her iki öneri de kabul edilmiştir. Bunlardan ilki, İslam ülkeleri arasındaki standartların uyumlaştırılması suretiyle hem ticaretin kolaylaştırılması hem de maliyetlerin azaltılmasını amaçlayan "standartların harmonizasyonu" projesidir. İkincisi ise ithalatta ödeme güçlüğü içinde bulunan ülkeler arasında ticareti geliştirme aracı olarak kullanılmak üzere "İslam Ülkeleri Arasında Çok Taraflı Kliring Birliği" ve "Tercihli Ticaret Anlaşmasının" uygulamaya konulmasıdır.

Söz konusu projelerin yürürlüğe girmesi halinde, Türkiye'nin İslam ülkeleri ile dış ticareti hem gerekli teknik kurallara kavuşturulmuş olacak hem de dış ticaretimizin sağlıklı, istikrarlı ve sürekli gelişmesine zemin yaratılması sağlanacaktır. Kasım 2009 da İstanbul'da yapılan İSEDAK toplantısında bu yönde alınan kararların bir an önce uygulamaya konulması halinde, İslam ülkeleri ile ticaretimizde önemli ölçüde gelişme olanağı yaratılmış olacaktır. D

16-TAYLAN ERIMER 12/7/09 6:17 PM Page 1

İthalatta Dava Açma Süreleri Hakkında Farklı Yorumlar

Avukat Taylan Erimer
TURKTRADE Hukuk Danışmanı

İhracatçı firmalar mal üretimi sırasında kullandıkları ham maddelerin bir kısmını ithal ettiklerinden aynı zamanda ithalatçı konumundadırlar. İthalat işlemlerinde gümrük mercileri tarafından tarh edilen gümrük vergileri ile buna bağlı para cezaları konusunda bunların iptali için idari yargı yoluna gidildiğinde, en önemli konulardan biri davanın kanunların öngördüğü sürede açılmasıdır. Eğer dava bu sürede açılmaz ise idari yargı, davanın esasına girmeden süre yönünden davayı reddedecektir. Gümrükle ilgili idari davaların süre yönünden reddine sebebiyet vermemek için ithalatçıları bu konuda uyarmak istiyorum.

Bugüne kadar idari yargı ve Danıştay yapılan itirazlara yasanın öngördüğü 60 günlük sürede cevap verilmemesi halinde, zımni red tarihini 60. günün sonundan başlatarak yasadaki süre içinde

16-TAYLAN ERIMER 12/7/09 6:17 PM Page 2

açılan davaları kabul ettiği halde, son bir Danıştay kararının getirdiği bir yorum nedeniyle bu süreyi 30 güne indirmiştir. Danıştay'ın bu görüşünü paylaşmadığım gibi, bu görüşün dava hakkını tahdit ettiği kanaatindeyim. Danıştay'ın söz konusu görüşünü bilmeyen ithalatçılar ve hukukçuların ise bu görüş nedeni ile birçok davayı süre yönünden kaybedeceği ortadadır.

Gümrük vergi, resim ve para cezalarında idari yargıya başvurma usulü iki ayrı kanunla düzenlenmiştir. Bunların birincisi, bütün idari işlem ve eylemlerin nasıl dava konusu yapılacağını gösteren 20.1.1982 Tarih ve 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunudur. Diğeri ise, 4458 Sayılı Gümrük Kanunudur. Bu Kanun gümrüklere karşı açılacak davalarda yanlışlıkları önlemek için davaların öncesindeki prosedürü ortaya koyar. 2577 Sayılı Kanun ise dava açılma şekli ile davanın sonucuna kadar olan kısmı düzenlemiştir. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu büyük oranda 5911 Sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Bu kanunun 242. Maddesi de idari yargıya başvurmadan önceki safhadaki itiraz işlemlerini düzenlemektedir.

5911 Sayılı Kanunla yapılan değişiklik öncesi yükümlüye tebliğ edilen gümrük vergileri, cezalar ve idari işlemlerin geri alınması için işlemi yapan idareye başvurulur. Gümrük, geri alınma talebini reddederse bir üst makama, o da yoksa aynı makama itiraz dilekçesi verilir. Bu dilekçenizin de reddedilmesi halinde idari yargıya başvurma hakkı doğardı. Tatbikatta geri alınma talebi hiçbir şekilde müspet netice vermediği ve fuzuli bir işlem olarak görüldüğünden olacak ki, 5911 Sayılı Kanunla bu başvurma yolu Kanundan çıkarılmıştır.

Bugüne kadar idari yargı ve Danıştay yapılan itirazlara yasanın öngördüğü 60 günlük sürede cevap verilmemesi halinde, zımni red tarihini 60. günün sonundan başlatarak yasadaki süre içinde açılan davaları kabul ettiği halde, son bir Danıştay kararının getirdiği bir yorum nedeniyle bu süreyi 30 güne indirmiştir. Danıştay'ın bu görüşünü paylaşmadığım gibi, bu görüşün dava hakkını tahdit ettiği kanaatindeyim.

5911 Sayılı Kanunla yeniden düzenlenen 4458 Sayılı Kanunun 242. Maddesi yükümlüye kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri, cezalar ve idari kararlara karşı 15 gün içinde bir üst makama, üst makam yoksa aynı makama dilekçe ile müracaatla karara itiraz hakkı tanınmış, prosedürü kısaltmıştır.

4458 Sayılı Kanunun 242. Maddesinin 2. Fıkrası gümrük yetkililerine intikal eden itirazların 30 gün içinde karara bağlanıp, ilgili kişiye tebliği-

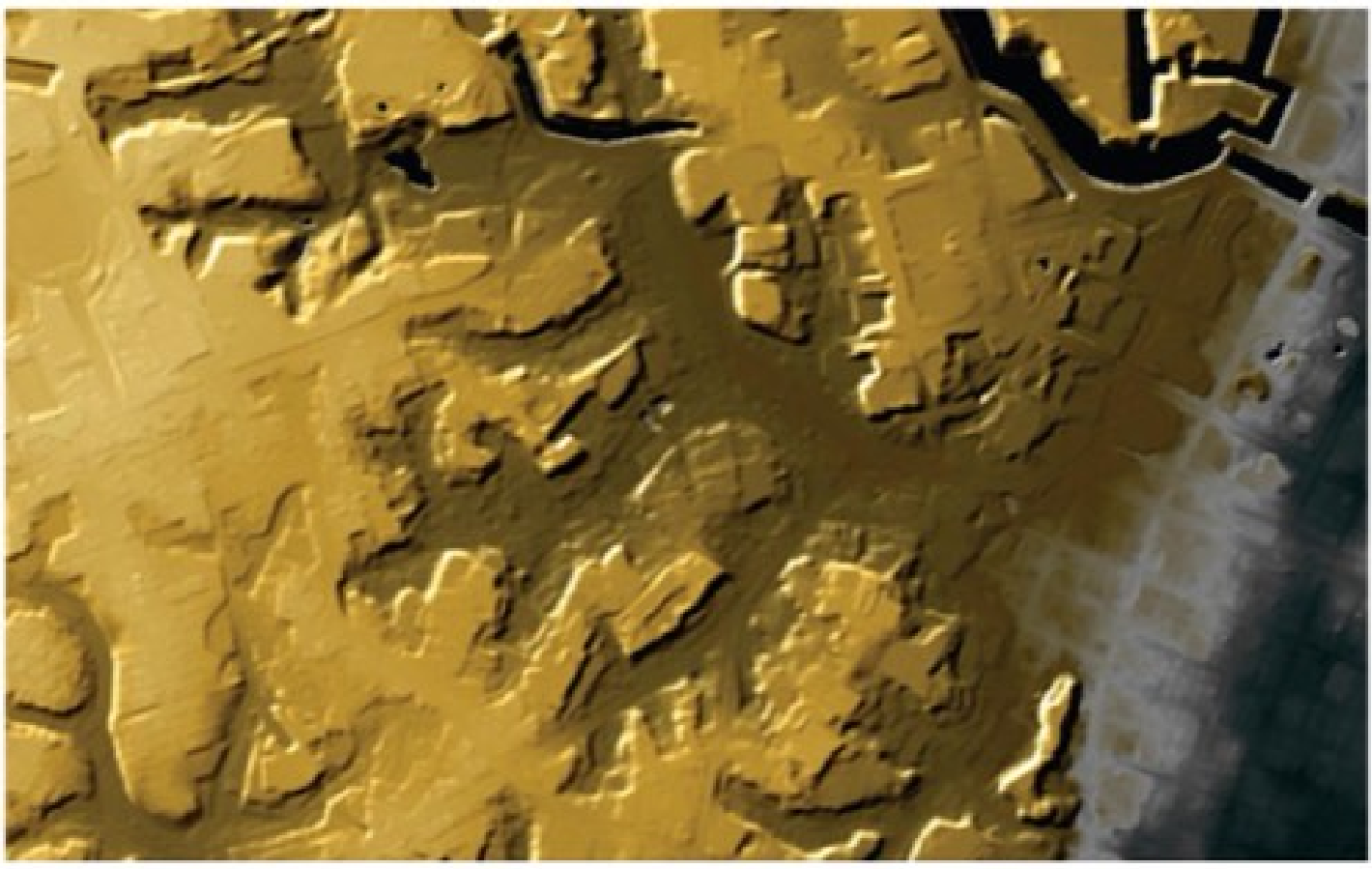

16-TAYLAN ERIMER 12/7/09 6:18 PM Page 3

ni de öngörmüştür. Bu prosedür sonucu idarenin vereceği red kararı üzerine idari yargı merciine başvurabileceği de aynı maddede yer almaktadır. İdari yargıya gitmek için tek şart, talebin reddidir. Bundan sonra 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu devreye girer. Bugüne kadar işlemler bu şekilde yapılmakta idi.

2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Hakkındaki Kanunun 7. Maddesi, özel kanunlarda ayrı süre gösterilmeyen hallerde, dava açma süresini idari mahkemelerde 60, vergi mahkemelerinde 30 gün olarak belirlemiştir. Yasanın 8. Maddesi ise bu sürenin başlangıcını tebliğ, yayın tarihi veya ilan tarihi olarak belirtilmiştir. Aynı yasanın 10. Maddesinde açıkça belirtildiği üzere idareye yapılan müracaatlara idare 60 gün içinde cevap vermezse, isteğiniz zımni olarak red edilmiş sayılır ve bu tarihten itibaren vergi mahkemelerinde 30 gün içinde dava açmak gerekmektedir.

Diğer bir hesapla, itiraz tarihinizden itibaren 60+30= 90 gün içinde dava açmanız halinde davanız süresinde açılmış sayılıyordu. Ancak tatbikatta Gümrük itirazlara 30 gün içinde karar veremediğinden 60 gün içinde red kararı gelirse, kararın tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde vergi mahkemesine dava açılabiliyordu ve idari yargı da davanın süresinde açıldığını kabul ederek karar veriyordu. Örneğin, itiraz tarihinden itibaren 55. günde tebliğ edilen bir red kararı aleyhine 30 gün içinde, yani 84. gün açılan dava süresinde açılmış oluyordu. Nitekim 5911 Sayılı Kanunla değişik 4458 Sayılı Kanunun 242. Maddesinin 4. Fıkrasında "itirazın reddi kararına karşı" diyerek idari yargılama usulünde belirtildiği üzere red kararının tebliği ve (60 gün sonraki) zımni red kararı üzerine açılan davalarda süreyi kastediyor

Ancak Danıştay son bir kararında 4458 Sayılı Kanunun 242. Maddesinin 2. Fıkrasına dayanarak idareye cevap vermek üzere tanınan 30 günlük sürenin sonuna kadar cevap verilmemesi halinde 30. gün itibariyle itirazın red edilmiş olduğunu ve 30 günlük dava açma süresinin bu tarihten itibaren başladığını kabul ederek, İdari Yargılama Usul Kanununa göre itirazdan itibaren zımni red halinde 90 gün içinde açılacak davayı, 60 günlük süreye indirmiş bulunmaktadır.

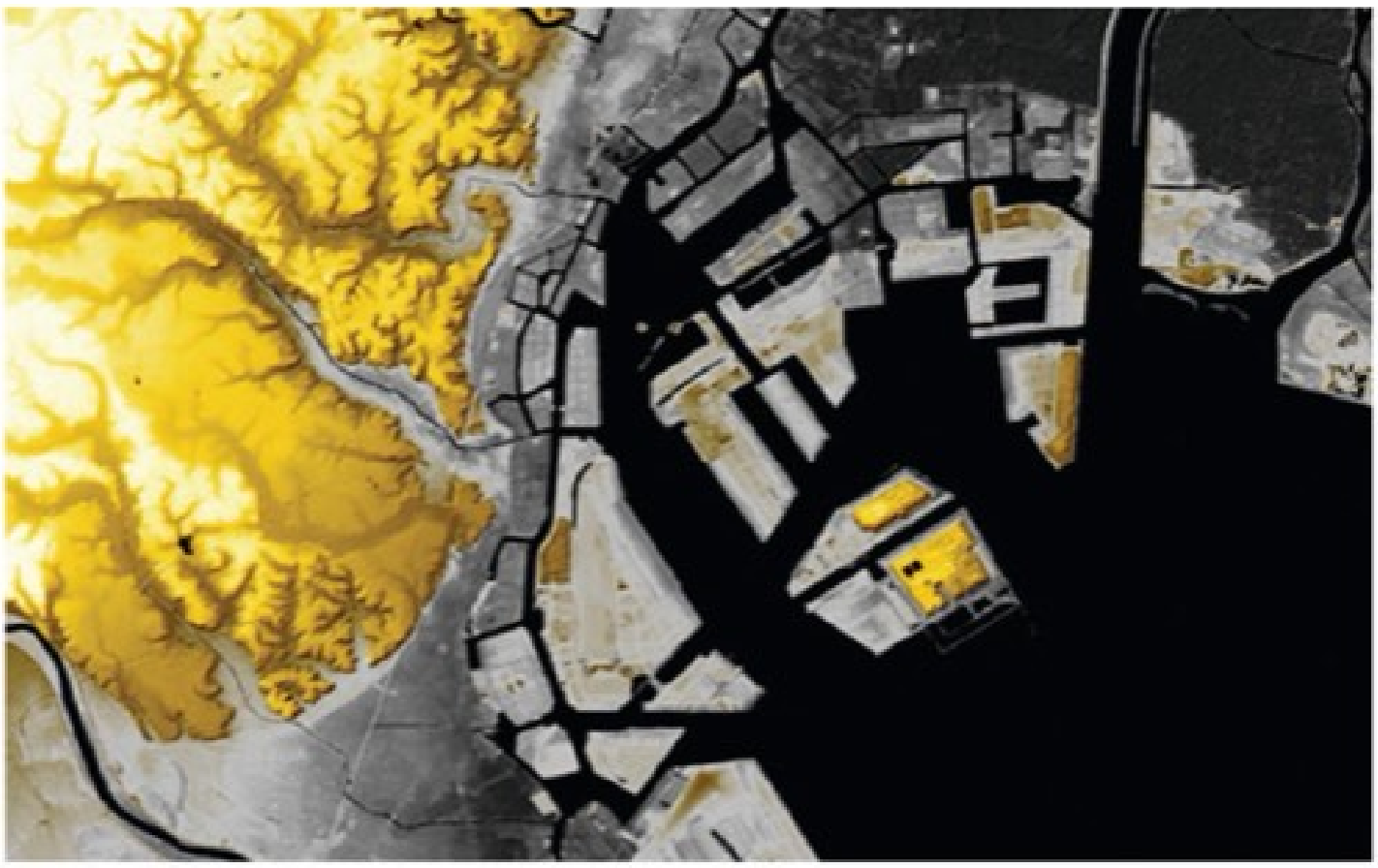

16-TAYLAN ERIMER 12/7/09 6:18 PM Page 4

olduğu açıktır.

Ancak Danıştay son bir kararında 4458 Sayılı Kanunun 242. Maddesinin 2. Fıkrasına dayanarak idareye cevap vermek üzere tanınan 30 günlük sürenin sonuna kadar cevap verilmemesi halinde 30. gün itibariyle itirazın red edilmiş olduğunu ve 30 günlük dava açma süresinin bu tarihten itibaren başladığını kabul ederek, İdari Yargılama Usul Kanununa göre itirazdan itibaren zımni red halinde 90 gün içinde açılacak davayı, 60 günlük süreye indirmiş bulunmaktadır. Bu görüşten haberi olmayan yükümlülerin de İdari Yargılama Usulü Kanununa uygun sürede açmış oldukları davalar maalesef süre yönünden reddedilir duruma gelmiştir.

Biz, Danıştay'ın bu görüşüne katılmamaktayız. 4452 Sayılı Kanunun 2. Fıkrası idareyi daha çabuk cevap vermeye zorlamak için getirilmiş bir maddedir. Tatbikatta idarenin bu maddeye uygun olarak cevap vermediği haller çok daha fazladır. Ayrıca maddedeki cümle tetkik edildikte görülecektir ki, 30 gün içinde verilen kararın bir de tebliğ süresi vardır. Dolayısı ile 30 günü zımni reddin başlangıç süresi olarak alınması mümkün değildir.

Buraya kadar olan beyanlarımızı bir örnekle ortaya koymak istediğimizde, 16 Aralık 2009 tarihinde tebliğ edilen bir Gümrük vergisi, para cezası, veya idari işlemi baz alıp, bu işleme 1.1.2010 günü itiraz ettiğimiz farz edilirse:

- İdare 30 gün içinde red karar verip 30.1.2010 tarihinde bize bunu tebliğ ederse 1 Mart 2010 gününe kadar dava açılabilir ve burada bir problem doğmaz.
- İdarenin Danıştay kararında belirtilen 30 günlük süre içinde karar almaması halinde bu tarihten itibaren 30 gün içinde, yani 1 Mart 2010 tarihine kadar dava açılırsa süre bakımından gene bir problem doğmaz.
- Gümrük itirazınıza 50 gün sonra karar verir ve bunu 20.2.2010'da tebliğ ederse, bu karara karşı 2577 Sayılı Kanuna dayanarak 30 günlük sürede (20.3.2010) dava açarsanız ve bunun açılış tarihi 1.3.2010'dan sonra ise, davanız süre yönünden red olacaktır.
- Eğer 2577 Sayılı Kanunun 10. Maddesine dayanarak 60 gün cevap beklerseniz. O zaman zaten 60 günlük süre dolacağından, 1 Mart 2010'dan sonra açacağınız dava süre yönünden redde mahkûm olacaktır.

Danıştay'ın bu kararını bilmeyen ve 2577 Sayılı Kanundaki hükümlere uyarak 60 günlük zımni red üzerine dava açanlar, davalarını süre açısından kaybetmiş olacaklardır.

Bu nedenle Gümrükte vergiler, cezalar ve idari işlemlere karşı dava açma durumunda kalan okuyucularımı süre açısından uyarmak ihtiyacını duydum.

17-ALPER ELICIN 12/7/09 6:20 PM Page 1

İbrahim Vurgun Kavlak

Sığınmacılar, Mülteciler ve Türkiye

İbrahim Vurgun Kavlak
Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Genel Koordinatörü

Alper Eliçin
BCD Eğitim ve Danışmanlık Ltd. Genel Müdürü

Osmanlı topraklarına yönelik ilk büyük göç hareketi, İspanya'yı 1492'de terk etmek zorunda kalan 200.000 Yahudi'nin yaklaşık yarısının kabul edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Daha sonra, 1774'de, Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 19. yüzyılın başına kadar devam eden göçler neticesinde yaklaşık 500.000 kişi Kırım'dan ve Güneydoğu Avrupa'dan Anadolu ve Rumeli'deki Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ve bu ülkede yaşayan insanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun ve tabasının varisleridir ve bugün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup da ailesinin bir bölümü son iki yüzyılda göç sonucu bu topraklara gelmemiş olan insan hemen hemen yok gibidir.

17-ALPER ELICIN 12/7/09 6:20 PM Page 2

Bu göçler ağırlıklı olarak Balkanlar, Kırım ve Kafkaslar'dan olmuştur. Toprak kaybı nedeniyle olan bu göçlere ek olarak zaman zaman da politik ve sosyal baskılar nedeniyle de Türkiye'ye göçler olmuştur. Bunların en sonuncusu 1989 ve 1990'da yaşadığımız Bulgaristan'dan Türkiye'ye olan göçtür.

Türkiye'de göçlere yabancı olunmamasının bir nedeni de zaten Cumhuriyetin kuruluşu esnasında söz konusu olan Mübadeledir. Lozan Anlaşması'nın ilgili maddesi uyarınca Türkiye'deki Ortodoks ahaliyle, Yunanistan'daki Müslüman ahali mübadeleye tabi tutulmuştur.

Yukarıda değinilen insan hareketleri, ağırlıklı olarak Türk ırkından olan veya kendisini Türkiye'ye ve Türklüğe yakın hisseden grupların, kaybedilen eski Osmanlı topraklarından Türkiye Cumhuriyeti'ne göçünden oluşmaktadır. Ancak, ülkemiz coğrafyası bunun dışında da toplu göçlerle karşı karşıya kalmıştır. Bolşevik Devrimi sonucunda yenilen Beyaz Rus Ordusu ve ailelerinin, işgal İstanbul'una kaçışları ve daha sonra Çanakkale'de geçici iskâna tabi tutulmaları, Saddam dönemi Irak'ta kimyasal silahlarla yapılan Halepçe Katliamı sonucu sınırımızı panik içinde geçmek zorunda kalan 300 binin üzerinde Kuzey Iraklı Kürt aileler, İran İslam Devrimini takiben Türkiye'ye gelen, bir kısmı ülkemizde kalırken bir kısmı Batı ülkelerine göç eden İranlılar, bu bağlamda örnek olarak verilebilir. Sovyetler Birliği'nin 1989'da çökmesi ve Demir Perde'nin kalkması sonucunda Doğu Avrupa'da yaşanan ekonomik kriz de Türkiye'ye Gürcistan, Ermenistan, Polonya, Romanya, Moldavya, Bulgaristan gibi ülkelerden ekonomik kökenli göçlerin olmasına neden olmuştur. Keza Yugoslavya'nın dağılma sürecinde de Türkiye, Balkanların batısından toplu göç almıştır.

Göç hareketleri sadece toplu olarak gerçekleşmemektedir. Savaşlar, iç savaşlar, çevre felaketleri ve yine, ekonomik nedenler de bireylerin kendi yaşamlarını riske atarak başka ülkelere kaçak yollardan girmelerine neden olmaktadır. Bugün İstanbul Beyoğlu, Cihangir, Taksim civa-

17-ALPER ELICIN 12/7/09 6:20 PM Page 3

rında yapılacak kısa bir gezintide İstanbullular; Afgan, Somalili, Kongolu, Nijeryalı, Filistinli pek çok kişiyle karşı karşıya gelmektedir.

Şu ana kadar bahsedilenlerden de anlaşılacağı gibi, Türkiye'ye yönelik göçlerin ekonomik, siyasi, dini ve Türkiye etrafında olan biten insan haklarına aykırı muamelelerden kaynaklı sebeplere dayalı olmak üzere çeşitli nedenleri vardır. Zaten uluslar arası hukuk da bu ayrımları yapmakta ve göç eden kişileri mülteci ve göçmen (ya da ekonomik göçmen) olarak iki ana grupta toplamaktadır. Ancak, göçmen nüfusunun önemli bir yüzdesinin ekonomik göçmenlerden oluşması ve iş piyasasında kaçak işçi olarak yer almaya çalışmalarından dolayı, halkımız daha çok ekonomik göçmenlerin farkındadır.

Oysa ülkemiz, bulunduğu coğrafya nedeniyle pek çok mültecinin dramına da sahne olmaktadır. Toplumumuz ise maalesef bu konuda yeterince bilinçli değildir. Yasal mevzuatımız da günün gerçeklerinin gerisinde kalmış izlenimi vermektedir. Sığınma ve mülteci alanına ilişkin Türkiye'nin henüz bir yasası yoktur. Türkiye'nin günün ihtiyaçlarına yanıt veren AB mevzuatına da uyum gösteren yeni bir yasayı kabul etmesi ve coğrafi kısıt şartını önümüzdeki yıllarda gözden geçirmesi bekleniyor. Ancak, bu konuda ça-

Sığınma ve mülteci alanına ilişkin Türkiye'nin henüz bir yasası yoktur. Türkiye'nin günün ihtiyaçlarına yanıt veren AB mevzuatına da uyum gösteren yeni bir yasayı kabul etmesi ve coğrafi kısıt şartını önümüzdeki yıllarda gözden geçirmesi bekleniyor.

17-ALPER ELICIN 12/7/09 6:21 PM Page 4

lışmalar devam etmektedir. Bunu yaparken, bir yandan insan hakları konusunda gerekli şartları yerine getirmesi, diğer yandan da ekonomik ve siyasi çıkarlarını iyi dengelemesi önem kazanıyor.

Peki, mülteci kimdir?

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre, "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs" mültecidir. Dolayısıyla ülkesindeki ekonomik sıkıntılar ve benzeri sorunlar yüzünden başka ülkelere gitmek isteyenler mülteci kavramının dışında tutulur. Bu yüzden göçmen ya da ekonomik göçmen tabirleri bu durumlar için daha yerindedir.

Türkiye'nin mültecilerle ilgili özel durumu

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 (Cenevre) Sözleşmesi, mültecilik alanına ilişkin genel hukuki çerçeveyi sunmaktadır. Türkiye de bu sözleşmenin ilk imzacı ülkelerindendir. Sözleşme imzalanırken, taraflara, "coğrafi çekince" koyma hakkı tanınmıştır. Türkiye de bu hakkı kullanarak anlaşmaya imza atmıştır.

Nedir bu "coğrafi çekince"?

Türkiye bu coğrafi çekinceyle Avrupa dışından gelenleri mülteci olarak tanımamaktadır. 1930 - 1945 yılları arasında Nazi Almanya'sından kaçanlara kucak açma ihtiyacı ve 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan siyasi bölünme Türkiye'nin mülteciler konusunda Avrupa ağırlıklı bir bakış açısı oluşturmasına neden olmuş gibi görünmektedir. Zaten o dönemlerde, ülkenin doğudan gelecek mültecilerle ilgilenecek ekonomik gücü de yoktur. O günlerden bugüne Türkiye Cumhuriyeti'ne göre mülteci, Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen yabancıdır. Türkiye'de bu tanıma uygun sadece 43 mülteci vardır.

Sonuç olarak, Avrupa dışından yani Afrika, Ortadoğu (İran, Irak, Filistin vb.) ve Asya ülkelerinden gelenler, bu coğrafi çekince nedeniyle ülkemizde mülteci olarak kalamamaktadırlar. Bu kişiler sığınmacı statüsünde, geçici koruma sağlanarak Türkiye'de kalmaktadırlar. AB sürecinde bu coğrafi çekincenin kaldırılması da Türkiye'nin önüne konan en önemli konulardan biridir.

Sığınmacı kimdir?

Mülteci konusunda olduğu gibi sığınmacı konusunda da karşımıza, biri Birleşmiş Milletlerin diğeri Türkiye Cumhuriyeti'nin olmak üzere, iki tanım çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler

17-ALPER ELICIN 12/7/09 6:21 PM Page 5

Yüksek Komiserliği'ne göre (BMMYK), yani 1951 Cenevre Sözleşmesindeki tanımına göre sığınmacı, mültecilik kriteri taşıdığını iddia ederek sığınma başvurusunda bulunan ve henüz mülteci kriteri taşıyıp taşımadığına ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki kriterlere uygunluğu tanınmamış, başvurusu inceleme aşamasında olan kişidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne göre ise sığınmacı Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıdır.

10 Ağustos 2009 tarihi itibariyle Türkiye'de, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği rakamlarına göre, dosyası işlem gören (aktif halde) 17.506 sığınmacı ve mülteci bulunmakta. Bu rakamın %43.45'ünü Iraklılar, %24.25'ini İranlılar, %17,39'unu Afganlar, %7,32'sini Somalililer ve geri kalan %9'luk kısmını ise 56 farklı ülkeden gelen sığınmacı ve mülteciler oluşturmaktadır. 60 farklı ülkeden toplamda 196 farklı etnik gruba mensup sığınmacı ve mülteciler, İçişleri Bakanlığının belirlediği 30 farklı ilde kendilerine ilişkin işleyen prosedürün sonuçlanmasını beklemektedirler.

Türkiye'ye gelen mülteciler, Cenevre Sözleşmesi'nde geçen nedenlere dayanarak vatandaşı oldukları ülkelerde karşılaştıkları kötü muamele, insani olmayan uygulamalara maruz kalınması ya da, karşılaşabilecekleri bu uygulamalardan kaynaklı korkular nedeniyle gelmektedirler. Örneğin, Irak'taki mezhep ve etnik kökenli çatışmalar ve ülke korumasının olmayışı, Afganistan'daki güvenli olmayan ortam, Afrika'daki iç savaşlar-kabile savaşları vb nedenler, kişileri daha güvenli bir yer arayışına itmekte ve ülkelerinden ayrılmaya zorlamaktadır. Türkiye'ye geliş nedenleri de genel olarak bu şekilde ifade edilebilir.

Tabi bir de Türkiye'nin coğrafi konumu dolayısıyla transit geçiş ülkesi oluşu nedeniyle, Avrupa'ya gitmek üzere Türkiye üzerinden geçerken burada kalıp sığınma prosedürüne dâhil olanlar var.

Türkiye'de sığınmacı ve mültecilerin barınması konusunda şu an için sistemli bir yapı bulunmamakla birlikte, 2012 yılına kadar, AB desteği ile 7 ilde 750 kişi kapasiteli kabul, tarama ve barınma merkezleri oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu konuyla ilgili İçişleri Bakanlığı uzun süredir, ilgili diğer bakanlıkların da desteği ile çalışmalarına hızla devam etmektedir. Bu arada uzman personelin yetiştirilmesi için birçok eğitim ve seminer faaliyetleri düzenlenmekte ve ileriki sürece ilişkin yatırımlar yapılmaktadır.

Türkiye'ye gelen mülteciler nasıl bir süreç yaşıyorlar?

Mülteciler, Türkiye'ye geldiklerinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) ve Türk Makamlarına sığınma başvurusunda bulunuyor ve mültecilik koşullarının oluşup oluşmadığının belirlenmesi için bu kişilerle görüşmeler yapılıyor.

BMMYK mülteci sorununa ilişkin, kalıcı çözüm olması bakımından üç ana uygulama belirlemiştir. Birincisi mültecinin gelmesini hazırlayan koşullar ortadan kalkarsa, kişinin gönüllü olarak ülkesine geri dönmesi. Ancak, konuya Türkiye'ye gelen mülteciler açısından bakıldığında geldikleri ülkelerdeki koşullar kısa sürede iyileşmediğinden geri dönüşlere pek rastlanamıyor. İkincisi geldiği ilk ülkeyle, yani Türkiye ile yerel bütünleşmeyi sağlamak ki bu da mümkün değil. Çünkü Türkiye Avrupa dışından gelenleri mülteci olarak kabul etmiyor ve bütünleşmenin gerçekleşmesi için gerekli olan kalıcı ikamet iznini vermiyor. Dolayısıyla üçüncü ihtimal devreye giriyor, o da üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek. Ya-

17-ALPER ELICIN 12/7/09 6:22 PM Page 6

pılan araştırmalar ve görüşmeler sonucunda, BMMYK tarafından mülteci statüsü tanınmış olan kişiler, ülkelerin, statüsü tanınmış kişiler için belirlediği kotalar doğrultusunda kendilerini kabul eden üçüncü bir ülkeye yerleştiriliyor. Şu anda Türkiye'de statüsü tanınmış olan mültecilerin yerleştirildikleri ülkeler Amerika, Kanada ve Avustralya... Ancak, onlar da son derece seçici davranıyorlar. Örneğin, iyi eğitim almış, İngilizce bilen ve genç biriyseniz şansınız yüksek. Ama Afganistan'dan gelen, orta yaşı geçmiş biriyseniz bu şans çok daha az. Mülteci statüsü belirleme işinin oldukça hassas olması ve son dönemde artan sığınmacı nüfusu nedeniyle mültecilerin Türkiye'deki bekleyişi artık uzun yılları bulmaktadır.

Sığınmacı ve mültecilerin Türkiye'de karşılaştıkları başlıca sorunlar

Kişilerin kendi ülkelerinde yaşadıkları mültecilik yaratan sebeplerin ve yolda gelirken başlarına gelen olayların ardından, bir de dilini, kültürünü, kanunlarını, yaşam koşullarını bilmedikleri bir ülkede bulunmaları, çoğunlukla sığınmacı ve mülteciler üzerinde yoğun bir baskı yaratıyor.

Sığınmacı ve mültecilerin en çok sıkıntısını çektikleri şey Türkiye'deki ikamet harçları; yeni zamlarla birlikte, ikamet tezkeresi defteri parası ve her 6 ayda bir ödenen ikamet harçlarını ödemek. Bu harçlar yılda 750 TL'yi aşıyor. Zaten zor durumda ve bir destek almadan başlarının çaresine bakan sığınmacı ve mülteciler, bu parayı ödeyerek ikamet tezkeresi almazlarsa, yabancı kimlik numarasına sahip olamıyor ve sağlık sisteminden yararlanamıyorlar. İkamet harcını ödemeyenlere ayrıca Türkiye'den çıkış izni de verilmemektedir.

İkamet harçları ile birlikte, sağlık imkânlarına erişim ve tedavi masraflarının karşılanması, önemli sorunlardan biridir. Ücretsiz muayene birçok ilde mümkün olmamakta, muayene olunsa da tetkik ve tedavide birçok sığınmacı ve mülteci ödeme güçlüğü çekmektedir.

Türkiye'de sığınmacı ve mültecilerin barınması konusunda şu an için sistemli bir yapı bulunmamakla birlikte, 2012 yılına kadar, AB desteği ile 7 ilde 750 kişi kapasiteli kabul, tarama ve barınma merkezleri oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu konuyla ilgili İçişleri Bakanlığı uzun süredir, ilgili diğer bakanlıkların da desteği ile çalışmalarına hızla devam etmektedir. Bu arada uzman personelin yetiştirilmesi için birçok eğitim ve seminer faaliyetleri düzenlenmekte ve ilerki sürece ilişkin yatırımlar yapılmaktadır.

İkamet harcı, sağlık ve barınma imkânlarına erişim gibi problemlere ek olarak eğitim olanaklarından yararlanmak da sorunlardan biridir. Ülkemizde 3-5 yıl kalması gerekecek olan bu kişilerin arasında nükleer mühendisler, doktorlar gibi çok kalifiye elemanlar olduğu gibi, çok kısıtlı eğitimi olan kişiler de bulunmaktadır. Bu kişilerin tarama ve barındırma merkezlerinde yetkinliklerinin belirlenmesi ve eksikliklerinin belirlenerek hızla tamamlanması ve Türkiye'de yaşamak zorunda kalacakları dönemde ekonomiye kazandırılması son derece önemlidir. Bu sayede hem bir insanlık dramının bir nebze olsun hafifletilmesi sağlanacak, hem de bu kişilere yasal yollardan geçimlerini sağlama olanağı verilecek, illegal yolara düşmeleri engellenecek, bu bağlamda toplumun huzuruna ve refahına katkıda bulunulacaktır.

Son zamanlarda, sığınma ve mülteci alanına ilgi gösteren sivil toplum örgütlerinin sayısı artmakta ve alana ilişkin etkili destek mekanizmaları oluşturulması yönünde başarılı çalışmalar sergilenmektedir. Bu bağlamda Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (www.sgdd.org.tr) ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'na (www.ikgv.org) özellikle vurgu yapmak gerekir. Bu sivil toplum örgütleri, sığınmacı ve mültecilerin karşılaştıkları sorunları aşmalarına yardımcı olmakta, ülkemizde sığınma prosedürüne dâhil olan kişilerin adaptasyon sürecini hızlandırmayı hedeflemektedirler. Kendilerine dil dersleri olanağı sağlanmakta, kendilerini anlatabilmelerine olanak verilmekte, geçirdikleri travmaları aşmaları ve ülkemizdeki sosyalleşme süreçlerine katkıda bulunmalarına destek olunmaktadır. Ayrıca, sığınmacı ve göçmenler ülkeye ilk girdiklerinde, bu kişilerle BMMYK ve Türk makamları arasında zaman zaman köprü görevi yapabilmektedirler.

Uzun yıllardır Avrupa Birliği eğitim projeleri yürüten bir kurum olan BCD Eğitim ve Danışmanlık ise son bir yıldır Grundtvig Programı kapsamında Migrants+ isimli göçmenlere yönelik bir projenin Türkiye ayağını yürütmektedir. Yunan Sanayi İşçileri Sendikaları Federasyonu (OBES) liderliğinde yürütülen projenin diğer ortakları, Yunanistan'dan IDEC S.A., Çek Cumhuriyeti'nden M&J Consulting, Almanya'dan Kolping-Bildungswerk GmbH, Fransa'dan Itineraires Formation, İtalya'dan CIES, Polonya'dan The Academy of Humanities and Economics ve İngiltere'den Aca-

17-ALPER ELICIN 12/7/09 6:22 PM Page 7

demy of Learning Ltd.'dir.

Projenin Türkiye ayağında ülkemize gelen sığınmacı ve mültecilerin yeteneklerini belirlemeye yardımcı olmak bir test içeriği ve yazılımı hazırlanmaktadır. Bu sınavı sosyal hizmet sorumlusunun yardımıyla alacak olan kişilerin dil, kültür, hukuksal haklar ve iş yetenekleri konusunda bilgi/beceri seviyeleri belirlenecek, eksikliklerini tamamlayabilmeleri için eğitim ihtiyaçları tanımlanacaktır. Bu sayede, kişilerin yasal haklarını öğrenmeleri, topluma kolay adapte olmaları ve iş bulma yeteneklerinin arttırılması hedeflenmektedir. BCD, bu proje kapsamında Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ile iş birliği içerisinde çalışmakta, onların ülke deneyiminden yararlanılmasını sağlamaktadır. Proje sonucunda ortaya çıkacak olan test paketi ve yazılımın kullanımı da bu iki sivil toplum örgütü tarafından yürütülecektir.

Ülkemize Yönelik Önemli Göçler

Osmanlı topraklarına yönelik ilk büyük göç hareketi İspanya'yı 1492'de terk etmek zorunda kalan 200.000 Yahudi'nin yaklaşık yarısının kabul edilmesiyle ortaya çıkmıştır.

1774'de, Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra 19. yüzyılın başına kadar devam eden göçler neticesinde yaklaşık 500.000 kişi Kırım'dan ve Güneydoğu Avrupa'dan Anadolu ve Rumeli'deki Osmanlı topraklarına göç etmiştir.

1848 yılında Polonya ve Macaristan devrimlerinin önderleri ve taraftarları, devrimlerin yenilgisi ardından Avusturya ve Rus ordularının baskılarından kurtulmak için Osmanlı topraklarına sığınmışlardır.

1856 yılındaki Kırım Savaşı sonrasında ve 1859'da Kafkas direnişinin kırılmasıyla sayıları 600 bin ile bir milyon arasında değişen Kafkas göçmenleri de Osmanlı topraklarına göç etmiştir.

1879-1890 tarihleri arasında yaklaşık 160 bin göçmen, özellikle Edirne ve Selanik'e yerleştirilmişlerdir. 1891-1892 yılları arasında ise İstanbul'a 22.220 göçmenin geldiği kayıtlarda belirtilmektedir.

1783 yılından 1913 yılına kadar Osmanlı Devletine yönelik göçlerin hacmi değerlendirildiğinde ise; toplam beş milyona yakın eski Osmanlı tebaasının, Osmanlı topraklarına göç ettiği ortaya çıkmaktadır.

Birinci Dünya Savaşının başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar, başta Balkanlar ve Kafkasya olmak üzere, sosyal, kültürel ve siyasi bağların olduğu bölgelerden küçük ölçekli ve kendiliğinden göçler de sürmüştür. Örneğin, 1920'de, 10.000 kadar Azeri, rejim değişikliği nedeniyle Azerbaycan'dan kaçarak Kars, Erzurum ve civarına yerleştirilmiştir.

1950 yılında Bulgaristan'dan 12.233 aileden 52.185 kişi Türkiye'ye göçmen olarak giriş yapmıştır. 1951 yılında ise 25.118 aileden toplam 102.208 göçmen Türkiye'ye giriş yapmıştır.

Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Antlaşmasının imzalanmasından sonra 8 Ekim 1968 tarihinden itibaren 1968 yılı sonuna kadar Türkiye'ye 120.000 Türk'ün göç ettiği belirtilmektedir.

1968-1979 yılları arasında Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Antlaşması çerçevesinde 32.356 aileye mensup 116.521 kişinin de Türkiye'ye göç ettiği belirtilmektedir.

1989 ve 1990 yılları içinde ülkemize 64.295 aileye mensup 226.863 Türk kökenli Bulgar vatandaşının serbest göçmen olarak geldiği belirtilmektedir. Bu tarihten itibaren 1995 yılına kadar ise aralıklı olarak 27.224 aileye mensup 73.957 Türk kökenli Bulgar vatandaşı ülkemize serbest göçmen olarak gelmiştir.

Birinci Körfez Savaşı sonrasında Irak'ın kuzeyinden ülkemize kitlesel olarak 500.000'ni bulan Irak vatandaşı sığınmıştır.

Yugoslavya'daki iç savaştan kaçarak ülkemize sığınan ve sayısı 10.000 ve 20.000 arasında Boşnak sığınmacı vardır.

1992 ve 1993 yılları arasında iskânlı göçmen olarak ülkemize gelen Ahıska Türkleri.

KAPAKLAR ICIN 12/7/09 4:17 PM Page 2

Tekstilbank'ın avantajı.

Tekstilbank müşterilerini bankamıza, eğlenmeye değil işlerini halletmeye çağırırız. Yeni kredi kartımızı da cüzdanınıza bir kart daha eklemek için değil, avantajlarını kullanmanız için sunuyoruz. Advantage Dünyası bundan böyle Tekstilbank Advantage Kredi Kartı'nda. Çok daha fazla noktada alışveriş yapıp, taksit imkanından yararlanmanız için. Çünkü avantaj hakkınız... Çünkü en iyisi hakkınız.

Ama anlatmakla olmaz.

En iyisi kredi kartınızı alın ve güle güle kullanın.

TEKSTİLBANK
"en iyisi hakkınız"

advantage

www.tekstilbankadvantage.com ● 444 00 50

KAPAKLAR ICIN 12/7/09 4:15 PM Page 3

Gideceğin yeri biliyorsan, rüzgar daima arkandadır!

Özel Bankacılık

Hayatta ne istediğini bilen herkesi
DenizBank Özel Bankacılık ayrıcalıklarıyla tanışmaya bekliyoruz.
Hemen size en yakın Özel Bankacılık Merkezimize uğrayın,
uzmanlığın rüzgârını arkanıza alın.

DenizBank Özel Bankacılık Merkezleri: · İstanbul ÖBM Tel: 0212 336 43 73
· İstanbul Anadolu ÖBM Tel: 0216 571 70 70 · Avrupa 1 ÖBM Tel: 0212 241 15 81
· Avrupa 2 ÖBM Tel: 0212 481 36 06 · Avrupa 3 ÖBM Tel: 0212 651 00 22
· Akdeniz ÖBM Tel: 0242 316 95 66 · Başkent ÖBM Tel: 0312 439 87 53
· Çukurova ÖBM Tel: 0322 458 09 94 · Ege ÖBM Tel: 0232 445 70 75
· Marmara ÖBM Tel: 0224 256 19 19

DEXIA

DenizBank

www.denizbank.com | 444 0 800